

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SAFRANBOLU EFSANELERİ VE MEMORATLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

ŞERİFE ORAL

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ ŞERİFE SEHER EROL ÇALIŞKAN

BARTIN-2018

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SAFRANBOLU EFSANELERİ VE MEMORATLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Şerife ORAL

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Şerife Seher EROL ÇALIŞKAN

“Bu tez 03/09/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	İMZA
Dr. Öğr. Üyesi Şerife Seher EROL ÇALIŞKAN	
Dr. Öğr. Üyesi Haluk ÖNER	
Dr. Öğr. Üyesi Berna AYAZ	

KABUL VE ONAY

Şerife ORAL tarafından hazırlanan “Safranbolu Efsaneleri ve Memoratları Üzerine Bir Araştırma” başlıklı bu çalışma, 03/09/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Şerife Seher EROL ÇALIŞKAN
(Danışmanı)

.....
.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Haluk ÖNER

.....
.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Berna AYZ

.....
.....

Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../..... tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Metin SABAN
Enstitü Müdürü

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Dr. Öğr. Üyesi Şerife Seher EROL ÇALIŞKAN danışmanlığında hazırlamış olduğum “Safranbolu Efsaneleri ve Memoratları Üzerine Bir Araştırma” başlıklı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

Şerife ORAL
03.09.2018

ÖNSÖZ

Safranbolu tarihinde pek çok kültürü yaşatmış, canlı bir ticarete sahip olan İpek Yolu'nun üzerinden geçtiği, çukur ile tepelik bir alana kurulmuş bir ilçedir. Safranbolu günümüzde tarihi turizm açısından oldukça gözde olan bir alandır. UNESCO'nun “*Dünya Tarihi Miras Listesi*”nde açık hava müzesi olarak yerini alan Safranbolu adeta Osmanlı'nın küçük bir özeti gibidir. Eski evleri Arnavut kaldırımlı sokakları ile küçük kapılarının büyük avlululara açıldığı bu ilçenin efsane ve memoraları ile ilgili derli toplu bir çalışma olmayışı bizi bu çalışmayı yapmaya sevk etmiştir. Çalışmamızın Safranbolu halk kültürüne önemli katkıları olacağı kanaatindeyiz

Çalışmamızın “*Giriş*” kısmında çalışma ile ilgili genel bilgiler ve çalışma hakkında açıklamalar yer alır. Safranbolu'yu anlayabilmek adına, *1. Bölüm: “Safranbolu'nun Tarihi, Adı, Coğrafyası, Sosyal Kültürel Yapısı, Ekonomisi ve Turizmi Hakkında Genel Bilgiler”* başlığı ile “*Safranbolu Tarihi*”, “*Safranbolu'nun Adı*”, “*Safranbolu Coğrafya*”, “*Safranbolu'nun Sosyal ve Kültürel Yapısı*”, “*Safranbolu'nun Ekonomik Yapısı*”, “*Safranbolu'da Turizm*” alt başlıkları ile Safranbolu hakkında genel bilgiler verilmiştir. Daha sonra ise, “*Safranbolu Halk Kültürü Üzerine Yapılan Çalışmalar*” başlığında Safranbolu hakkında yapılan çalışmaları; “*Kitaplar*”, “*Kitap Bölümleri*”, “*Makaleler*” başlıkları altında gösterilmiştir.

Çalışmamız “*Giriş*” bölümü dışında beş bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın “*Giriş*” ve *1. Bölüm* kısımlarından bir önceki paragrafta bahsettik. Çalışmamızın *2. Bölüm*'ü, “*Efsane, Memorat Kavramı ve Safranbolu Efsane ve Memoraları*” adını taşımaktadır. Bu bölümde ilk olarak efsanenin tanımı ve tasnifi konusu ele alınmıştır. Efsane tanım ve tasniflerle ilgili görüşlere yer verildikten sonra araştırmalarımız sonucu elde ettiğimiz 25 adeti yazılı kaynaklardan 24 adeti sözlü kaynaklardan toplam 49 adet Safranbolu efsanesinin sınıflandırılmasını bu bölümde yapılmıştır. *2. Bölüm*'ün alt başlıklarında; “*Safranbolu Efsaneleri Üzerine Yapılmış Çalışmalar*”, “*Kitap Bölümleri*” ve “*Tezler*” alt başlıkları altında gösterilmiştir. *2. Bölüm*'de geçen diğer alt başlıklar ise; “*Efsanenin Sözlü Kültür Ortamında Anlatıma Dayalı Diğer Türlerle İlişkisi*” başlığı altında; “*Efsane-Mit İlişkisi*”, “*Efsane-Destan İlişkisi*”, “*Efsane- Masal İlişkisi*”, “*Efsane-Halk Hikâyesi İlişkisi*”, alt başlıkları altında yer almaktadır.

Çalışmamız tek yönlü bir çalışma olmayıp aynı zamanda, çok tartışmalı olan, tür ayrımı konusu da değinmektedir. Yaptığımız çalışmada memoratı efsanenin bir alt türü olarak ele almayarak ayrı bir tür olarak değerlendirmekteyiz. Efsane kavramına değindikten sonra çalışmamızın 2. Bölüm'ün alt başlıklarında “*Memorat Kavramı Üzerine*” ve “*Safranbolu Memoratlarının Sınıflandırılması ve Safranbolu Memoratları*” başlığı altında kaynak kişilerden derlediğimiz 12 adet Safranbolu memoratı yer almaktadır. Çalışmamıza alınan memorat örnekleri bölgede sıkça rastlanan karakteristik memoratlardan oluşmaktadır. 2. Bölüm'de “*Memoratlar Üzerine Yapılmış Çalışmalar*” başlığı yer almaktadır. “*Kitaplar*”, “*Tezler*” alt başlıkları altında bu çalışmalar gösterilmiştir. Memoratlar üzerine çok az çalışma yapılmış olan bir konudur. 2. Bölüm'de “*Memoratların Sözlü Kültür Ortamında Anlatıma Dayalı Diğer Türlerle İlişkisi*” başlığı; “*Memorat-Efsane*”, “*Memorat-Mit İlişkisi*”, “*Memorat-Destan İlişkisi*”, “*Memorat-Masal İlişkisi*”, “*Memorat-Halk Hikâyesi İlişkisi*” alt başlıkları altında yer almaktadır.

Çalışmamızın 3. Bölüm'ünde “*Safranbolu Efsanelerinde Olay Örgüsü ve Motif Yapısı*” başlığı altında derlediğimiz 49 adet Safranbolu efsanesini: “*Efsanenin Adı, Kaynak Bilgisi, (eğer varsa) Efsanenin Yer Aldığı Diğer Kaynaklar, Olay Örgüsü, Formeller (Formel Sayılar, Formel İfadeler), Ara Sözler, Atasözü-Deyimler, Motifler, Nazım Kısımlar, Tekerlemeler, Mekân, Zaman, Konu ve İşlev*” şeklinde tek tek ele alınmıştır. 49 adet Safranbolu efsanesi metinlerini “*Metinler*” bölümünde aynı sıra ile yer almaktadır.

Çalışmamızda 4. Bölüm'de ise, “*Safranbolu Efsaneleri ve Memoratlarının Yapı, Konu, İşlev ve Motif Bakımından Değerlendirilmesi*” başlığı altında “*Safranbolu Efsanelerinin Yapı, Konu, İşlev ve Motif Bakımından Değerlendirilmesi*” ve “*Safranbolu Memoratlarının Yapı, İşlev, Konu Bakımında Değerlendirilmesi*” alt başlıklarıyla ele alınmıştır. Bu başlıklar ele alırken derlemiş olduğumuz Safranbolu efsane ve memorat metinlerinden yola çıkılarak değerlendirilmiştir. 4. Bölüm'de yer alan “*Safranbolu Efsanelerinde Sıkça Yer Alan Motiflerin Değerlendirilmesi*” başlığı; “*Hayvanlar*”, “*Sihir*”, “*Harikuladelikler*”, “*Cemiyet*”, “*Din*”, “*Çeşitli Motif Grupları*” alt başlıkları altında ele alınmıştır. Bu yapılırken derlemiş olduğumuz 49 adet Safranbolu efsanesinden sıkça yer alan motifler tespit edilmiş ve alt başlık haline getirilerek değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın “*Metinler*” bölümünü oluşturan 5. Bölüm'ünde; yazılı ve sözlü kaynaklardan elde ettiğimiz 49 adet Safranbolu efsane metinlerini “*Safranbolu Efsane*

Metinleri” başlığında altında verilirken; Safranbolu’da tamamı kaynak kişilerden derlenmiş 12 adet Safranbolu memorat metinleri “*Safranbolu Memorat Metinleri*” başlığı altında yer almaktadır. Çalışmamızın devamında ise efsaneleri edindiğimiz kaynakların listesi “*Kaynak Listesi*” başlığı ile yer almaktadır. “*Sonuç*” kısmında çalışmamızla ilgili elde ettiğimiz bulgu, tespit ve sonuçların genel bir değerlendirmesi yer alır. Çalışmamızın sonunda ise “*Yazılı Kaynaklar*”, “*Sözlü Kaynaklar*” ve son olarak da “*Özgeçmiş*” yer almaktadır.

Çalışmamızın başından sonuna kadar bilgi, tecrübe ve anlayışı ile destek olarak yardımını esirgemeyen değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Şerife Seher EROL ÇALIŞKAN’a teşekkürlerimi sunarım.

Safranbolu sahasındaki çalışmamız esnasında bilgi ve tecrübesi ile yardımlarını esirgemeyen Aytekin Kuş’a teşekkür ederim.

ŞERİFE ORAL

BARTIN

2018

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Safranbolu Efsaneleri ve Memoratları Üzerine Bir Araştırma

Şerife ORAL

Bartın Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Şerife Seher EROL ÇALIŞKAN

Bartın-2018, Sayfa: XII+242

Safranbolu tarih ve kültür mirası ile önemli bir bölgedir. Bu çalışma Safranbolu bölgesine ait efsane ve memoratların derlenmiş olduğu bir çalışmadır. Çalışmamızda Safranbolu efsaneler ve sınıflandırılması yer almaktadır. Safranbolu efsaneleri yapı, işlev, konu ve motif bakımından değerlendirilmiştir. Safranbolu sahasından derlenen memoratlar işlev, yapı, konu bakımında değerlendirilmiş ve sınıflandırılmıştır. Çalışmamız sadece Safranbolu efsane ve memoratlarına değinmemiştir. Çalışmamız Halk Edebiyatı'nda tartışmalı bir konu olan tür konusuna da değinmiştir. Efsane ve memorat kavramlarını ele alarak iki ayrı tür olarak değerlendirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Safranbolu; efsaneler; memoratlar; derleme çalışmaları.

ABSTRACT

M.Sc. Thesis

A Study on Safranbolu's Legends And Memorats

Şerife ORAL

Bartın University

Institute of Social Sciences

Turkish Language and Literature Department

Thesis Adviser: Dr. Öğr. Üyesi Şerife Seher EROL ÇALIŞKAN

Bartın-2018 Page: XII +242

Safranbolu is an important region with its history and cultural heritage. This work is a study of legends and memorats of Safranbolu region. Our study includes Safranbolu legends and the classification of Safranbolu legends. Our study consists of Safranbolu legends and classification. Safranbolu legends are evaluated in terms of structure function and motif. Memoratums compiled from Safranbolu field are evaluated and classified in terms of function structure and subject. Our study has not only referred to Safranbolu legends and memoratums but also it has addressed to the controversial issue of folk literature. Our study has dealt with the concepts of legend and memorat through taking legend and memorat as two different species.

Keyword: Safranbolu; legends; memorates; compilation work.

İÇİNDEKİLER

	<u>SAYFA</u>
KABUL ONAY.....	II
BEYANNAME.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET.....	VII
ABSTRACT.....	VIII
İÇİNDEKİLER.....	IX
KISALTMALAR.....	XII
GİRİŞ	1
1. SAFRANBOLU'NUN TARİHİ, ADI, COĞRAFYASI, SOSYAL KÜLTÜREL YAPISI, EKONOMİSİ VE TURİZMİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	2
1.1. Safranbolu Tarihi.....	2
1.2. Safranbolu'nun Adı.....	4
1.3. Safranbolu Coğrafyası.....	5
1.4. Safranbolu'nun Sosyal ve Kültürel Yapısı.....	6
1.5. Safranbolu'nun Ekonomik Yapısı.....	8
1.6. Safranbolu'da Turizm.....	9
1.7. Safranbolu Halk Kültürü Üzerine Yapılan Çalışmalar.....	10
1.7.1. Kitaplar.....	10
1.7.2. Kitap Bölümleri.....	17
1.7.3. Tezler.....	17
1.7.3.1. Doktora Tezleri.....	17
1.7.3.2. Yüksek Lisans Tezleri.....	18
1.7.4. Makaleler.....	19
1.8. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Yöntemi Hakkında	20
2. EFSANE, MEMORAT KAVRAMI VE SAFRANBOLU EFSANELERİ VE MEMORATLARI.....	22
2.1. Efsane Kavramı Üzerine.....	22

2.2. Efsane Tasnifleri ve Safranbolu Efsanelerinin Sınıflandırılması	25
2.2.1. Safranbolu Efsanelerinin Sınıflandırılması	32
2.3. Safranbolu Efsaneleri Üzerine Yapılmış Çalışmalar	35
2.3.1. Kitap Bölümleri	36
2.3.2. Tezler	36
2.4. Efsanenin Sözlü Kültür Ortamında Anlatıma Dayalı Diğer Türlerle İlişkisi ..	37
2.4.1. Efsane- Mit İlişkisi	37
2.4.2. Efsane- Destan İlişkisi	39
2.4.3. Efsane- Masal İlişkisi	41
2.4.4. Efsane- Halk Hikayesi İlişkisi	43
2.5. Memorat Kavramı Üzerine	44
2.6. Safranbolu Memoratlarının Sınıflandırılması ve Safranbolu Memoratları	50
2.6.1. Safranbolu Memoratlarının Sınıflandırılması	50
2.6.2. Safranbolu Memoratları	50
2.7. Memoratlar Üzerine Yapılmış Çalışmalar	56
2.7.1. Kitaplar	57
2.7.2. Tezler	57
2.7.2.1. Doktora Tezleri	57
2.7.2.2. Yüksek Lisans Tezleri	57
2.7.3. Makaleler	58
2.8. Memoratların Sözlü Kültür Ortamında Anlatıma Dayalı Diğer Türlerle İlişkisi	59
2.8.1. Memorat- Efsane İlişkisi	59
2.8.2. Memorat-Mit İlişkisi	61
2.8.3. Memorat- Destan İlişkisi	62
2.8.4. Memorat- Masal İlişkisi	63
2.8.5. Memorat- Halk Hikayesi İlişkisi	63
3. SAFRANBOLU EFSANELERİNDE OLAY ÖRGÜSÜ VE MOTİF YAPISI	65
3.1. Dönüşüm Efsaneleri	67

3.1.1. Bir Hayvana Dönüşümün Efsanesi.....	67
3.1.2. İnsanın Taşa Dönüşüm Efsanesi.....	76
3.2. Mekânlarla İlgili Efsaneler.....	79
3.2.1. Dini Mekanlarla İlgili Efsaneler.....	79
3.2.2. Diğer Yerler ve Mekanlarla İlgili Efsaneler.....	104
3.3. Tarihi Kişi ve Karakterlerle İlgili Efsaneler.....	120
3.4. Dini Kişi ve Karakterlerle İlgili Efsaneler.....	123
3.5. Hayvanlarla İlgili Efsaneler.....	157
3.6. Çobanlarla İlgili Efsaneler.....	166
3.7. Türkülerle İlgili Efsaneler.....	173
3.8. Deyimlerle İlgili Efsaneler.....	178
4. SAFRANBOLU EFSANELERİ VE MEMORATLARININ YAPI, KONU, İŞLEV VE MOTİF BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	181
4.1. Safranbolu Efsanelerinin Yapı, Konu, İşlev Bakımından Değerlendirilmesi.....	181
4.2. Safranbolu Memoratlarının Yapı, Konu, İşlev Bakımında Değerlendirilmesi.....	184
4.3. Safranbolu Efsanelerinde Sıkça Yer Alan motiflerin Değerlendirilmesi.....	189
4.3.1. Hayvanlar.....	190
4.3.2. Sihir.....	191
4.3.3. Harikuladelikler.....	191
4.3.4. Cemiyet.....	192
4.3.5. Din.....	193
4.3.6. Çeşitli Motif Grupları.....	194
5. METİNLER.....	195
5.1. Safranbolu Efsane Metinleri.....	196
5.2. Safranbolu Memorat Metinleri.....	220
5.3. Kaynak Listesi.....	227
SONUÇ.....	230
YAZILI KAYNAKLAR.....	234
SÖZLÜ KAYNAKLAR.....	239
ÖZGEÇMİŞ.....	242

KISALTMALAR

age.	: adı geçen eser
AÜ.	: Ankara Üniversitesi
bsk.	: baskı
bkz.	: bakınız
C.	: cilt
çev.	: çeviren
Dr.	: doktor
haz.	: hazırlayan
Hz.	: hazreti
hzl.	: hazırlayan
k.ş.	: kaynak Kişi
mad.	: madde
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MÖ	: Milattan Önce
no.	: numara
öğr.	: öğretim
prof.	: profesör
S.	: sayı
s.	: sayfa
ss.	: sayfadan sayfaya
TDV	: Türk Dil Vakfı
TTK	: Türk Tarik Kurumu
TTOK	: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu
UNESCO	: United Nations Educational Scientific and Cultural Organization
vb.	: ve benzeri
vs.	: ve saire
yay.	: yayınlayan
yl	: yüksek lisans
y.y	: yayın yılı

GİRİŞ

Safranbolu Karabük ilinin en gelişmiş ilçesidir. 17 Aralık 1994 tarihi itibarıyla Safranbolu ilçesi Dünya Miras Listesi'ndeki yerini almıştır. Bugün Safranbolu ilçesi "dünya kenti" unvanına sahiptir. Tarihi ve kültürel özellikleriyle göz dolduran ve dünyanın ilgisini çeken böylesine bir bölgenin halk kültürü ve edebiyatına dair pek çok araştırma yapılmıştır. Ancak halk edebiyatına ait önemli öğelerden olan efsaneleri ve memoraatları üzerien derli toplu bir çalışma olmadığı da araştırmalarımız sonucunda ortaya çıkmıştır.

Çalışmamız Safranbolu halk edebiyatında yaşamakta olan efsane ve memoraatların derlenerek değerlendirilmesini esas almaktadır. Çalışmamızın birinci bölümünde Safranbolu'nun tarihi, adı, coğrafyası, sosyal-kültürel yapısı, ekonomisi ve turizmi hakkında genel bilgilere yer verilerek, saha çalışması yaptığımız, yörenin tanıtılması amaçlanmıştır. Safranbolu kültürü üzerine yapılan çalışmalara da yer verilmiştir. Devamında ise çalışmanın konusu yöntemi ve amacı açıklanmıştır. İkinci bölümde ise efsane ve memoraat kavramlarıyla ilgili bilgi verilmiş ve diğer sözlü kültür ürünleriyle olan ilişkileri ele alınmıştır. Derlemiş olduğumuz efsaneler ve memoraatlar ışığında Safranbolu efsanelerinin ve memoraatlarının sınıflandırılması yer almaktadır. Safranbolu efsane ve memoraatları üzerine yapılan çalışmalara da yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise derlemiş olduğumuz efsanelerin konu, yapı, işlev ve motif incelmesi yer almaktadır. Motif incelemesi; Stith Thompson'ın "Halk Edebiyatı Motif İndeksi" isimli çalışmasındaki sisteme göre yapılmıştır. Efsaneler yazılı ve sözlü kaynaklar derlenmişler. Saha çalışmasında Safranbolu ilçesi köy köy gezilerek kaynak şahıslarla görüşme yoluyla elde edilmiştir. Yazılı kaynaklardan yirmi beş, sözlü kaynaklardan yirmi dört adet efsane derlemiştir. Yazıya geçirilmiş bir Safranbolu memoraatı olmadığından çalışmamızda derlenen on iki memoraatın tamamı kaynak şahıslardan derlenmiştir. Dördüncü bölümde ise derlemiş olduğumuz efsane ve memoraatların konu, yapı, işlev bakımında değerlendirilmesi yer almaktadır. Beşinci bölümde ise derlemiş olduğumuz efsane ve memoraat metinleri, kaynak listesi, sonuç, yazılı- sözlü kaynaklar, öz geçmiş, yer almaktadır.

1. SAFRANBOLU’NUN TARİHİ, ADI, COĞRAFYASI, SOSYAL KÜLTÜREL YAPISI, EKONOMİSİ VE TURİZMİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. Safranbolu Tarihi

Safranbolu bölgesi tarihi güzellikleri ve bu güzellikleri koruyabilmesi ile günümüzde dikkatleri üzerine çeken bir yöredir. Aynı zamanda tarihi kültürünü yaşatmaya çalışan ve bunu yaşam biçimi olarak algılayan bu bölgenin uzak geçmişine dair tarihi bilgiler bulunmamaktadır.

Tarih öncesi çağlardaki Safranbolu hakkında hiçbir bilgi bulunamazken, yazının bulunuşundan binlerce yıl sonrası için de yeterli bilgiden söz etme olanağı yoktur.¹ Safranbolu ilçesinin tarihi ile ilgili bilgiler antik çağa kadar inmektedir. Roma ve Bizans imparatorluklarının egemenliği altında kalan Safranbolu’nun şimdiki formasyonunu kazanması şüphesiz Osmanlı döneminde gerçekleşmiştir ve Osmanlı öncesi fiziki durumunu ortaya koyacak detaylı bilgiler bulunmamaktadır.²

Safranbolu, Homeros’un İlyada destanında söz ettiği, Paflagonya (Paphlagonia) bölgesinin sınırları dâhilindedir. Bu bölge doğuda Kızılırmak, batıda Bartın Çayı, kuzeyde Karadeniz ve güneyde Ankara’ya kadar uzanmaktadır. Bölgenin üzerinde Gasgaslar (Gaşka), Hititler (Etiler), Frigler, Lidyalılar, Persler, Helenistik Krallıklar (Pontlar-Bitinya), Romalılar, Bizanslar, Araplar gibi pek çok siyasi güç, hüküm sürmek için mücadele vermişlerdir. Bunlarla birlikte bu bölge çeşitli Türk hâkimiyetiyle tanışmıştır. Neticede buraya, Türkiye Selçukluları, Danişmendler, Çobanoğulları, Candaroğulları ve Osmanlılar hükmetmişlerdir.³ Safranbolu’nun Türk egemenliğine genel olarak 13.yüzyılda başladığı kabul edilir. Safranbolu o zamandan bu yana, 8 yüzyıldır hiçbir saldırı ve işgale

¹ AYTEKİN KUŞ; **Safranbolu Korumada 40.Yıl(1975-2015) 40 Söyleşi, Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı Yayınları 2, Safranbolu, 2015, s.287.**

² FERÜDUN EMECEN; **“Taraklıborlu’dan Safranbolu’ya – Bir Müze Şehrin Doğuşu ve Yükselişi”**, 1. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu (4-6 Mayıs 1999), Ankara, 2003, s.15.

³ MUSTAFA ACAR; **Tarihi Safranbolu Çeşmeleri**, Safranbolu Hizmet Birliği Kültür Yayınları, Ankara, 2008, s. 5.

uğramaksızın hep Türk yurdu olarak kalmış ve böylece kendine özgü gelenek ve göreneklerin geliştiği bir yurt köşesi olma özelliği kazanmıştır.⁴

Nketas Khoniates Tarihi'nden verilen bilgilere göre 1196 tarihinde Bizanslıların elinde olan Safranbolu, Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan'ın oğlu Ankara Meliki Muhiddin Mesud tarafından Türk hâkimiyeti altına alınmıştır.⁵ Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan'ın Ankara bölgesi meliki olan oğlu Muhiddin Mesud Şah, Kastamonu taraflarında gazalar yapmıştı. Bu gazalar sırasında o zamanki adı Dadybra olan Safranbolu şehrinin kalesi dört ay süreyle mancınıklarla kuşatılmış ve sonunda Muhiddin Mesud, Hristiyan halkın şehri terk etmesi kaydıyla hayatlarını bağışlamış ve yerlerine Türkleri yerleştirmiştir.⁶ Muhiddin Mesud'un izniyle Dadıbralılar'dan küçük bir grup da şehirde kalmıştır. Bizans sınırındaki bu kale ve şehir bir uç bölgesi niteliğindedir. Bu yüzden de bölge önemli oranda nüfus hareketlerine sahne olmuştur. Fetihden yaklaşık yüz elli yıl sonra Safranbolu'ya gelen İbn-i Batuta Safranbolu'yu "Burası tepe üzerine kurulmuş küçük bir kasabadır. Tepenin eteklerinde hendek, dağın zirvesinde ise kale inşa edilmiştir." sözleriyle anlatır.⁷

Kastamonu bölgesinde XII. yüzyıl sonlarında Oğuz Kayı Boyu mensubu Emir Hüsameddin Çoban tarafından Çobanoğulları Beyliği kurulmuştur.⁸ Osmanlı Beyliği'ne bağlı bağımsız bir uç beyliği olan Çobanoğlu Beyliği, 1309 yılında Candaroğulları Beyliği tarafından ortadan kaldırılmış ve Kastamonu ile çevresi bu beyliğin idaresi altına alınmıştır.⁹ Candaroğulları'nın bölgedeki hâkimiyeti Osmanlı padişahı Yıldırım Bayezid zamanında Osmanlı hâkimiyetine giren bölge toprakları 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra yaşanan kargaşa ve kâos ortamında yeniden Candaroğulları'nın eline geçti. Fetret Devri'ne son veren Osmanlı padişahı Çelebi Sultan Mehmet, ordusuyla Candaroğulları Beyliği'nin üzerine yürüyerek 1416'da Safranbolu'yu yeniden Osmanlı topraklarına kattı. Fakat II. Murad'ın tahta çıktığı ilk zamanlarda kardeşi Çelebi Mustafa ile mücadelesi sırasında ortaya çıkan karışıklıktan yararlanmak isteyen Candaroğulları hükümdarı İsfendiyar Bey

⁴ Aytekin Kuş; **Safranbolu Korumada 40.Yıl(1975-2015) 40 Söyleşi**, Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı Yayınları 2, Safranbolu, 2015, s.290.

⁵ Mustafa Acar; **Kastamonu Vilâyeti Sâlnâmelerinde Safranbolu Kazası**, İstanbul Matbaacılık, Safranbolu, 2006, s.1.

⁶ Osman Turan; **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Boğaziçi Yay. (4.bsk.), İstanbul, 1996, s.219.

⁷ Hulusi Yazıcıoğlu; **Küçük Osmanlı'nın Öyküsü Safranbolu Tarihi**, s.38-39.

⁸ Recep Karacakaya - İsmail Yücedağ - Nazım Yılmaz; **Arşiv Belgelerinde Karabük**, İstanbul, 2013, s.19.

⁹ Ünsal Tunçözgür; **Dünden Bugüne Safranbolu**, Safranbolu Belediyesi Kültür Yayınları, Safranbolu, 2012, s.18.

Osmanlılara bırakılmak zorunda kalınan toprakları geri almaya çalıştı.¹⁰ II. Murad, İsfendiyar Bey üzerine yürüyerek Bolu-Gerede arasında gerçekleşen muharebeyi kazandı.¹¹ Böylelikle II. Murad döneminde Osmanlı'nın Safranbolu'ya tam bir hâkimiyet sağladığı söylenebilir. İsfendiyar Bey'in torunu II. Murad ile evlendirilerek akrabalık ilişkisi kurulmuştur. İsfendiyar Bey'in ölümü sonrası oğlu İbrahim ile yakın ilişkiler kurulmuştur. Fatih Sultan Mehmed zamanında dostluğunu sürdürerek İstanbul'un fethine bizzat katılmıştır. Zamanla Fatih'in birliği kurma fikrinden rahatsız olan İbrahim Bey Batı Dünyası, Ak Koyunlular ve Karaman Oğulları ile ittifak çabalarına girmiştir. Böylece 1461 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından yıkılarak Osmanlı topraklarına katılmıştır. Böylece Fatih Dönemi ile birlikte bir daha kopmamak üzere Osmanlı ya bağlanmıştır.¹² Osmanlı döneminde çıkan isyanlarda devlete sadakatten taviz vermeyen Safranbolu, Milli Mücadele döneminde bölgede çıkan "Dayıoğlu İsyanı" denilen hadisenin merkezi haline getirilmiş olsa da şehir halkı vatanlarına bağlılıklarını her dönemde göstermiştir.¹³ 1995 yılında ise Karabük'ün il yapılmasıyla Safranbolu Karabük'e bağlı bir ilçe haline gelmiştir.¹⁴

1.2. Safranbolu'nun Adı

Safranbolu Türklerin eline geçmeden önce Safranbolu için önerilen yer adları şöyledir; Theodorapolis, Germia Theodorios ve Dadybra. Dadybra'nın Devrek olabileceği ileri sürülmüş ise de görev tarihi ile ilgili araştırmaları olan Hulusi Yazıcıoğlu bu adın Safranbolu'nun en eski adı olduğunu belirtmektedir.

Anadolu'nun 1071 ile başlayan Fetih sürecinde Selçuklular tarafından 1196 tarihinde feth edilmiş olup Zalifre adını almıştır.¹⁵ Selçuklulardan sonra Beylikler döneminde ve Osmanlıların ilk zamanlarına ait kaynaklarda şehrin adı Borlu olarak geçmektedir. Borlu adıyla ilgili olarak gerek filolojik açıdan gerekse etnik açıdan çeşitli fikirler ileri sürülmüştür. Borlu adının, "borg-borglu-borgulu" gibi biçimlerde karşımıza

¹⁰ Mehmed Neşri, **Kitâb-ı Cihan-nümâ** (Neşri Tarihi), (Yayımlayanlar: Faik Reşit Unat, Mehmed Altay Köymen), C.II, TTK Yay. (3.bsk.), Ankara 1995, s.575; **Aşıkpaşazade, Aşıkpaşaoğlu Tarihi**, (Haz: Atsız), MEB Yay. İstanbul 1992, s.87; Hoca Sadettin Efendi, **Tacü't-Tevarih**, (Haz: İsmet Parmaksızoğlu), C.II, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 1999, s.139.

¹¹ İ. Hakkı Uzunçarşılı; **Osmanlı Tarihi**, C.I, TTK Yay. (6.bsk.), Ankara, 1994, s.394.

¹² Recep Karacakaya- İsmail Yücedağ- Nazım Yılmaz; **Arşiv Belgelerinde Karabük**, İstanbul, 2013, s.22.

¹³ Ünsal Tunözgür; **Dünden Bugüne Safranbolu**, Safranbolu Belediyesi Kültür Yayınları, Safranbolu, 2012, s.31-34

¹⁴ **Türkiye Tatil Atlası**, s.107.

¹⁵ Hulusi Yazıcıoğlu; **Safranbolu Tarihi**, İstanbul, 2001, s.39.

çıkabilen Hint-Avrupa kökenli dillerde kale anlamıyla kullanılan kelimenin değişiminden sonra oluşan bir ad olduğu bu düşüncelerden biridir.¹⁶

18.yy 'ın sonlarına doğru o zamanki adıyla Zağfiran denilen Safran bitkisinin üretiminin yapılması ile de Zağfiranborlu adı kullanılmaya başlanmış, 1889'dan sonra Zağferanbolu 1940'a kadar Zafranbolu ve bu tarihten sonra da Safranbolu adı yaygın biçimde kullanılmıştır.¹⁷

1.3.Safranbolu Coğrafyası

Batı Karadeniz bölgesinde Karabük iline bağlı bir ilçe olan Safranbolu'nun yüzölçümü 1013 kilometrekaredir. İlçenin kuzeyinde Bartın ili, doğusunda Eflani ilçesi, güneydoğusunda Kastamonu ile Çankırı illeri, güneyinde Karabük ve batıda Yenice ilçesiyle çevrilidir. İlçe toprakları akarsu vadileriyle parçalanmış olan dağlık bir alanda yer alır. İlçe sınırları içindeki dağların yüksekliği 2000 metreyi geçmez. Ormanlar ilçe yüzölçümünün yüzde otuz beşini kaplamaktadır. Kaynakları ilçe topraklarında olan sular, Karadeniz'e doğru akmaktadır. İlçe topraklarından doğu batı doğrultusunda geçen Araç Çayı, Karabük şehrinde Soğanlı çayı ile birleşerek Filyos'ta Karadeniz'e dökülmektedir. İlçenin kuzey kesiminde Ovacuma yöresinin suları da Bartın çayının başlangıç kollarını toplamaktadır.¹⁸

Safranbolu kazası, Karadeniz'den yaklaşık 65 km. içeride bulunmaktadır. Coğrafi koordinatları 41 derece 16 dakika kuzey paraleli, 32 derece 41 dakika doğu meridyenidir.

Safranbolu'nun Karabük il merkezine uzaklığı yaklaşık 8 km.dir.¹⁹ Safranbolu Karadeniz'den kuş uçuşu olarak 65 km içeride bulunmaktadır. İlçe çevresinde kalker oluşumu görülmektedir. Hıdırlık denilen mevki bütünüyle kalker zemin üzerinde yer almaktadır. Safranbolu etrafı yüksek dağ ve tepelerle çevrili havza karakteri gösterir. Sarı

¹⁶ Borg-Borglu sözcüğündeki “g” sesinin zaman içerisinde düşerek kelimenin Borlu halini aldığı ifade edilir. Ancak bu temellendirmenin bir tenkidi olarak denilebilir ki; Türkler kale için hisar kelimesini kullanmışlardır. Osmanlıların elde ettikleri pek çok noktaya kalelerine istinaden içinde hisar geçen adlar verdikleri bilinmektedir. Bu nedenle hisar kelimesini değil de borg kelimesini tercih etmiş olmaları ihtimalinin düşük olduğu belirtilebilir; Kızıltan Ulukavak, **Bir Safranbolunun Penceresinden Safranbolu (Gözlemler-Derlemeler-Denemeler)**, Bizim Büro Yayınevi, Ankara, 2007, s.16.

¹⁷ Hür Kalyoncu; **Tarih İçinde Safranbolu**, İstanbul 2010, s16.

¹⁸ AnaBritannica, “**Safranbolu maddesi**”, İstanbul 1994, c.27, s. 37; Safranbolu'nun coğrafi konumu için ayrıca bkz., Hakkı Berkmen, **Safranbolu ve Civarının İskân ve İktisadi Coğrafyası**, İstanbul 1941,Coğrafya Araştırmaları No: 2, s. 431-454'den naklen, Mustafa Zahit Gümüsoğlu, “**Safranbolu Kazâsının Sosyo-Ekonomik Yapısı(1840-1841)**”, İstanbul, S. 1, Basılmamış Yüksek Lisans.

¹⁹ Nurhan Koçan; **Safranbolu'da Zaman ve Mekân**, Safranbolu Belediyesi Kültür Yayınları/2, 2012, s.91.

Çiçek Tepesi (1666 m), Tepe Dağ (1043 m), Panayır Tepe (1544 m),Karakaya Tepesi (1482 m) belli başlı yükseltilerdir.²⁰

1.4. Safranbolu'nun Sosyal ve Kültürel Yapısı

1071 Malazgirt Savaşının sağladığı avantajla Anadolu'ya gelen Türkmenlerin önemli bir kısmı ekonomik bakımdan hayvancılıkla uğraşmakta ve yaylak kışlak mahalleleri arasında hareket halinde bulunmaktaydılar. Göçebe Türkmenlerin önemli bir kısmı, Anadolu'ya geldikten sonra yerleşik hayata geçmeye başladılar. Ancak Malazgirt Savaşı'nı takiben Türkmen Göçlerinin 200 yıl kadar devam etmesi, yerleşik nüfusun yanında, Anadolu'da her zaman önemli bir göçebe unsurunun bulunmasını sağladı. Bu göçebe unsurun, Osmanlı döneminde Anadolu'nun orta ve doğusunda bulunanları daha çok "Türkmen" ve batısındakiler ise, yaşadıkları hayat tarzının ifadesi olarak "Yürük" adıyla bilinmekteydiler. Bunun yanında göçebelerin yaşadığı hayat tarzını ifade etmek için "konar-göçer", konar-göçer-yörük gibi tabirler sık sık kullanılırdı.²¹

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında bir Anadolu ve Osmanlı kenti olan Safranbolu, Osmanlı örf ve adetlerini hayata geçirmiş; ticaret ve el sanatları faaliyetlerinin artmasıyla zenginleşmiş bir kenttir.²²

Safranbolu'da kent ekonomisinin yarattığı kültür birikimi; aile yapısını, günlük yaşamı etkili bir şekilde biçimlendirmiş ve ailenin bütün bireylerini barındıracak büyüklükte evlerin yapılmasına neden olmuştur. Safranbolu'nun kent içi mekânsal yapısı "Şehir Kesimi", "Bağlar Kesimi" ve "Kıranköy (Misak-ı Milli) Kesimi"nden oluşmuştur.²³

Safranbolu evlerinde dikkat edilirse 9-10 odası olan evlere rastlanır. Bu büyük evler yapılırken içinde yaşayanların her türlü ihtiyaç ve yaşam şartları göz önüne alınmıştır. Bu büyük evlerde bugünkü az nüfuslu aileler yerine çok nüfuslu aileler yaşamışlardır. Bu toplu yaşam tarzında evin en yaşlısı, genelde o evin otoritesini temsil eden kişidir. Bu kişi aynı evde iki veya daha fazla oğlu, gelinleri, torunları, hatta evli torunları ile birlikte yaşamaktadır. Bu evlerde hayat tam anlamıyla müşterektir. Erkekler genelde aynı iş kolundan bir dükkânda çalışırlar. Kadınlar ise evde yapılması gerekli her işe müşterek

²⁰ Hür Kalyoncu; **Tarih İçinde Safranbolu**, İstanbul, 2010, s.11.

²¹ Hür Kalyoncu; **Tarih İçinde Safranbolu**, Özlem Matbaacılık, İstanbul, 2010, s.19

²² Ünsal Tunçözgür; **Dünden Bugüne Safranbolu**, Safranbolu Hizmet Birliği Kültür Yayınları, İstanbul, 1997, s.26.

²³ Kevin Lynvh; **Kent İmgesi**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014, s.52

koşarlardı. Yakın zamana kadar kadınların çalışması diye bir şey olmadığı için kadınları tamamı ev kadınları idiler.²⁴

Safranbolu'daki kalabalık aile baba, anne, oğullar, gelinler, torunlar, amca, teyze ve halalardan oluşur. Safranbolu'da aileler genellikle iki çocukludur, üç çocuk az, daha fazlası ender görülür. Buna bağlı olarak kent merkezinin nüfusu çok uzun yıllar beş-altı bin dolaylarında kalmıştır.²⁵

Safranbolu'nun yerlilerinden Sadi Yaver Ataman'ın 1930'lı yılların çizdiği genel görünümü ifade eden sözlerine göre "kent; mukaddes vatanın kahraman, tarihi bir köşesidir. Saf ve temiz Türk adet ve geleneği hüküm sürer. Halk bu temiz adetleri Cumhuriyet rejimine uygun bir şekilde yaşamaktadır. Halkta tam bir birlik beraberlik duygusu vardır. Safranbolu halkı yardımı çok sever ve oldukça çalışkandır. Özellikle kasabanın etrafını çevreleyen köylerdeki vatandaşlar arasında üst düzeyde beraberlik vardır ve cumhuriyet sayesinde oldukça mutlu bir şekilde yaşamaktadırlar."²⁶

Safranbolu'nun günümüz sosyal ve kültürel çehresine bakıldığında; 2017 verilerine göre Safranbolu nüfusu 65.350 olup 2007 yılında kurulmuş olan ve gün geçtikçe büyümekte olan Karabük Üniversitesi dikkatleri çekmektedir. Üniversitesi 50 bini aşkın öğrencisi ile şehir için ayrıca üretim- tüketim hareketliliği oluşturmaktadır. Bu hareketlilikte şehir halkı için iş yükü ve iş demek olup bazı iş kollarını desteklemektedir. Özellikle Safranbolu'da halk tarafında "Yüz Dükkânlar" ya da "Yeni Çarşı" olarak anılan Kıranköy'de açılan yeni mekânlar ile gün geçtikçe daha çekici hale getirilen Safranbolu'da geç saate kadar hayat devam etmektedir. Safranbolu'nun "Eski Çarşı" olarak ayrılan daha çok taşınmaz tarihi kültürel mirasımızın, eski evlerin, toplu olarak bulunduğu bu kısmı ise yine tarihi kültürel özelliği ile insanları kendine çekmektedir. Safranbolu her dönem yerli yabancı birçok insanı ağırlamaktadır. Safranbolu tarihi ve doğal güzellikleriyle turist çekerek dönem dönem popülasyonunu artırırken günümüz itibariyle artık öğrencilerin de yaşamayı severek tercih ettikleri bir yurt köşemiz olmuştur.

²⁴ Ünsal Tunçözgür; **Dünden Bugüne Safranbolu**, Volkan Matbaa, Ankara, 1999, s.26-27

²⁵ Ulukavak, Kızıltan; **Bir Safranbolulunun Penceresinden Safranbolu (Gözlemler-Derlemeler-Denemeler)**, Ankara, Bizim Büro Basımevi, 2007, s.48

²⁶ Kuş, Aytekin; **Bir Zamanlar Safranbolu (1931-1946)**, Ankara, TDV Yayın Matbaacılık, 2009, s.87.

1.5. Safranbolu'nun Ekonomik Yapısı

Tarih içinde muhtelif devletler eline geçen Safranbolu, askeri siyasi öneminin yanında, ekonomik önemi ile de doğuyu batıya bağlayan ipek ve baharat yolunun kavşak noktası olmuştur, bu özelliğinden dolayı da nüfus yapısındaki hareketlilik, şehirde nüfusun azalıp çoğalmasına neden olmuştur. Doğu Akdeniz-İran-Çin İpek Yolu'nun Anadolu bağlantısını sağlayan bir kolunun Bolu- Kastamonu üzerinden geçmesi Safranbolu'nun önemini bir kat daha artırmıştır.²⁷

Türkiye'nin Karadeniz bölgesinin batısında yer alan, tarihsel ve kültürel değerleriyle Anadolu-Türk şehir özelliklerini büyük ölçüde bozulmadan korunabildiği ender şehirlerimizdendir. Yerleşme tarihi çok eskiye dayanan Safranbolu, tarih boyunca çeşitli yönetimlerin egemenliğinde kalmıştır. Safranbolu'nun tarihsel süreç içinde daima yerleşilen bir mekân olmasına sebep olan temel etken, sahip olduğu coğrafi yapının ortaya koyduğu niteliklerde aranmalıdır. Nitekim Safranbolu'nun zengin su kaynaklarına bağlı olarak, sulamalı tarım potansiyeliyle geniş plato düzlüklerinin imkân verdiği hayvancılık faaliyetleri ve bunlara ilave olarak plato düzlüklerinin üzerinde yer alan yüksek dağ ve tepelik alanların ortaya koyduğu zengin orman sahaları, şehrin tarihsel süreç içinde sosyo-ekonomik yapısını belirleyen dinamiklerdir.²⁸

Safranbolu özellikle Osmanlı döneminde ekonomik bakımdan gelişmiştir. Ahilik töresi esas alınarak, şehirde çarşılar kurulmaya başlanmıştır. Demirciler, Debbaglar çarşılarının yanında semerciler, nalbantlık, nakliyecilikte katırcılık önemli meslekler haline gelmiştir. 16. asırda dericilik ve yan sanatları gelişmiş Arasta çarşısı bu asırda yapılmıştır. 19. asır Safranbolu'nun sancak merkezi olmasıyla ticaretin ve ekonominin en canlı olduğu asırdır. Bu yüzyılda el sanatları, debbaglık çok ileri derecededir. 20. asrın başında da Safranbolu'nun çok iyi şartlarda devam eden ekonomik durumu, Cumhuriyet devrinin getirdiği şartlar karşısında hızla gerilemeye başlamıştır. Özellikle Karabük'e 1937 yılında Demir Çelik Fabrikası kurulana kadar halk geçimini tarım ve hayvancılıktan sağlarken, bu yıldan itibaren iş alanı olarak fabrika rağbet görmüştür.

²⁷ Eyüp Akman; **Safranbolu Folklorundan Örnekler**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2004, s.10.

²⁸ İ. Yaşar Hacısalihoğlu; **Geleneksel Türk Şehri: Safranbolu**, Türk Coğrafya Dergisi, İstanbul, 1995, S.30, s.411.

Yörenin eskiden ve günümüzde de en ünlü pazarları başta kendi pazarı, Eflani pazarı, Toprakcuma pazarı, Gerede pazarı ve Eskipazar pazarıdır. Fakat günümüzde teknoloji sayesinde her taraftaki pazara gitmek mümkündür.²⁹

Safranbolu'da ticari faaliyetlerin yürüdüğü, şehir kesiminde yer alan Çarşı'da küçük boyutlu, tek katlı dükkânlar vardır. Paralel iki sıra halindeki dükkânlardan oluşan yemenici zanaatkârların bulunduğu Arasta, tüccarların kullandığı Cinci Hanı, demirciler, bakırcılar çarşıları, dericilik, dokumacılık, nalbantlık ve semercilik gibi zanaat kolları ticaret merkezini oluşturan öğelerdir.³⁰

Günümüzde ise Safranbolu'nun Eski Çarşı olup çukurda kalan bölümünde yerli ve yabancı turistlere yönelik geleneksel el sanatları ürünlerinin sergilendiği ve satıldığı alandır. Aynı zamanda yine bu alanda tarihi Safranbolu konakları butik otel olarak hizmet vermekte ve turizmi canlandırmaktadır. Yine eski çarşı mevkiinde yeme-içme mekânları ile hizmet vererek ticaret yapılan küçük bir çukurcuğu andırmaktadır. Turizm sayesinde ticaretin halen daha sıcak bir şekilde yaşayabildiği Safranbolu Eski Çarşı'da arasta, bakırcılar, demirciler çarşısı gibi iş kolları ayrı ayrı sokaklarda lonca düzeninde yer almaktadır. Ve günümüzde bu çarşılarda yerli ve yabancı turistlere yönelik olarak Safranbolu'nun geleneksel el sanatları ve ürünlerinin satıldığı, sergilendiği hediyelik eşyalar yapılmaktadır. Bu sayede Safranbolu'nun geleneksel el sanatları az da olsa yaşatılmaktadır.

1.6. Safranbolu'da Turizm

1994 yılında UNESCO tarafından "Dünya Miras Şehirleri" listesine giren Safranbolu kentinin turistik arz imkânları incelendiğinde, Osmanlı Medeniyetinin kültürel izlerini taşıyan dini ve sivil mimari örnekleri başta gelmektedir.³¹

Kentin turistik ve tarihi eserlerinin yoğunlaştığı bölge Çarşı kesimidir. Bu bölge kuzeydeki Kale ile güneydeki Hıdırlık Tepesi'nden izlenebilir. Kale ve çevresi ilk yerleşim alanıdır. Tepede bulunan Eski Hükümet Binası, Saat Kulesi, Cephane Binası, Eski

²⁹ Eyüp Akman; **Safranbolu Folklorundan Örnekler**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2004, s.9-10.

³⁰ Nurhan Koçan - Ö. Lütfü Çorbacı; "**Tarihi Çevreleri Koruma Sürecinde Yeni Yaklaşımlar: Kongre Turizmi, Safranbolu Çarşı Örneğinde Bir Araştırma**", Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, Cilt 3, S.2, 2012, ss.117-118.

³¹ A. Gürbüz ; "**Safranbolu Saat Kulesi ve Turistik Ürün Çeşitlendirmesi İçin Anadolu Minyatür Saat Kuleleri Peyzaj Müze Modeli**", Safranbolu Saat Kulesi ve Zaman Ölçerler Sempozyumu Bildiri Kitabı, Safranbolu, 21-22 Mayıs 2010, ss.17-22

Hapishane Binası bu bölgede görülmeye değer tarihi yapılardır. Üzerinde iki anıt mezar bulunan Hıdırlık Tepesi, eski zamanda açık hava namazgâhı olarak kullanılmıştır. Bu tepeden bakıldığında, Çarşı bölgesindeki anıtsal değerleri bir arada görmek mümkündür.³²

Safranbolu taşınmaz kültürün önemli örneklerini sergilemektedir. Günümüzde eski Osmanlı kültürünü yansıtan bir ilçe olarak tarihi dokusu ile dikkatleri çekmektedir. Osmanlı döneminde aile yaşantısına dair bilgiler veren mimarisi, el sanatları, yöresel yemekleri ile yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir. Tarihi evlerin, konakların ve eserlerin korunduğu Eski Çarşı çukur içinde bir bölgede yer almaktadır. Tarihi konakların butik otel olarak hizmet vermesi, yöresel yemeklerin yapıldığı mekânlar ve turistik amaçlı arasta, bakırcılar ve demirciler çarşısında halen daha yapılan Safranbolu geleneksel el sanatları ile Safranbolu Eski Çarşı yerli ve yabancı turistler için her mevsim cazip bir yer halini almış, turizm ve ticareti canlandırmıştır.

Yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmış birçok el sanatının turizm sayesinde yaşama gücü bulduğu unutulmamalıdır.³³

Safranbolu'nun tarihi ve doğal güzellikler şu şekilde sıralayabiliriz: Yemeniciler Arastası, Demirciler Çarşısı, Kazdağlıoğlu Camisi, Yörük Köyü, Hıdırlık Tepesi, Cinci Hamamı (Yeni Hamam), İzzet Mehmet Paşa Camisi, Ulu Cami (Ayestefenos Kilisesi), Kaçak (Lütfiye) Camisi, Köprülü Mehmet Paşa Camii, Bulak (Mencilis) Mağarası, İncekaya Su Kemerli, Arkeolojik Alanlar, Saat Kulesi, Konarı Gölü (Dipsiz Göl), Bağlar mevkii, Yazıköy mevki gibi birçok, gezilip görülecek, tarihi-turistik ve doğal mekânlara sahiptir.

1.7. Safranbolu Halk Kültürü Üzerine Yapılan Çalışmalar

1.7.1. Kitaplar

ACAR, Mustafa, **Karabük Safranbolu El Sanatları**, Karabük Valiliği Yayınları, Ankara, 1968, s.168.

³² Uğur, İ. ; “**Tarihi Kentlerin Turizm Destinasyonu Olarak Geliştirilmesi: Safranbolu Örneği**”, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, s.55

³³ A. Gürbüz; “**Kültür Turizmi İçinde Müzelerin Yeri ve Önemi. Kültür Turizmi Semineri**”, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Safranbolu Meslek Yüksek Okulu Turizm-Otelcilik Programı Yayınlanmış Bildirileri, 21-22 Nisan 1999, S.12, ss.45-48.

Karabük-Safranbolu'ya ait yaşamakta ve yaşatılmaya çalışılmakta olan geleneksel el sanatlarını ele alır. Bu el sanatlarının tarihi, önemi ve ekonomiye katkısı hakkında bilgiler içerir.

ACAR, Mustafa; **Karabük Safranbolu Folkloru**, Karabük Valiliği Yay. Karabük, 2011,s.102.

Karabük ve Safranbolu kültürünü genel bir bakış açısıyla ele alan çalışmada düğün adetleri, takı, yöresel kıyafetler, yemekler gibi folklorik unsurlar bol resimli örnekler ile ifade edilmiştir.

ACAR, Mustafa; **Safranbolu Folkloru I-Safranbolu Düğünleri**, TDV Yay. Ankara, 2007.

Safranbolu'da yapılan düğünler ve düğünlerin aşamaları hakkında bilgi verir. Safranbolu köy ve kasaba düğünlerinde yapılan farklı uygulamalarla ilgili adet ve gelenekleri de ele alır.

ACAR, Mustafa; **Safranbolu Folkloru II-Safranbolu Manileri**, İstanbul, 2010.

Safranbolu yaşamı içinde meydana gelmiş yaşayan ve yaşamakta olan manileri derli toplu bir şekilde yer aldığı ve değerlendirildiği bir çalışmadır.

AKMAN, Eyüp; **Safranbolu Folklorundan Örnekler**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2004, s.183.

Safranbolu'nun çeşitli folklorik özellikleri hakkında bilgiler vererek örnek metinlerle halk edebiyatı ve halk bilimi unsurlarını barındıran bir çalışmadır.

ATAMAN, Sadi Yaver; **Safranbolu Düğünleri**, Memleket basımevi, Bartın, 1936, s.96.

Safranbolu'daki düğünleri gözlemci olarak anlatan yazar mesleki bilgi ve becerisi sayesinde Safranbolu halk müziği oyun havalarını ele alır.

ATAMAN, Sadi Yaver; **Eski Safranbolu Hayatı**, Genişleterek Yayına Haz. Süleyman Şenel, Gürmen Grup Kültür Yay. İstanbul, 2004, s.390.

Safranbolu'da var olan kültürel hayat ve yaşam hakkında bilgiler aktarırken kaynak şahıslardan derleme yöntemi ile elde edilmiş metin ve malzemeler de örnek niteliğinde eserde yer almaktadır.

ATAMAN, Sadi Yaver; **Safranbolu'dan Uluyayla'ya(Yaşayan Orman)**, Haz. Süleyman Şenel, Safranbolu Kaymakamlığı Safranbolu Köylere Hizmet Götürme Birliği Kültür Yay. İstanbul, 2008, s.272.

Safranbolu'nun kasaba kısmından ziyade köylerindeki yaşamı, kültürü, müziği ele alan bir çalışmadır.

ATAMAN, Adnan; **Safranbolu Türküleri ve Oyun Havaları**, Haz. Süleyman Şenel, Safranbolu Kaymakamlığı Yayını, İstanbul, 2009, s.176.

Mesleki becerisi, tecrübesi ve bilgisi ile babası Sadi Yaver Ataman'dan kalan notlar sayesinde, Safranbolu türküleri ve oyun havalarını notalarıyla ortaya koyan bir çalışmadır. Halk müziğine hizmet eden bir eserdir.

BARLAS, Uğuro; **Safranbolu Masalları**, Karabük, 1975, s.80.

Safranbolu masallarının derlenmiş olduğu küçük hacimli bir eserdir.

BARLAS, Uğuro; **Safranbolu Halk Hekimliği**, Karabük, 1981.

Safranbolu halk hekimliğine dair bilgiler ve bu uygulamaların ifade edildiği bir eserdir.

BARLAS, Uğuro; **Safranbolu Halk Bilgisi**, Karabük, 1982, s.96.

Safranbolu halk edebiyatına dair bilgiler ve örnekler çalışmada yer almaktadır.

BARLAS, Uğuro; **Safranbolu Tıp Tarihi Araştırmaları**, İstanbul, 2004,s.144.

Safranbolu'daki halk hekimliği ve bunun ilgili bilgi ve araştırmaların yer aldığı bir kaynaktır.

BARLAS, Uğuro; **Safranbolu Kültür Tarihi Araştırmaları**, İstanbul, 2004,s.128.

Safranbolu kültür ve hayatını tarihi boyutuyla ele alan bir kaynaktır.

BAYKAL, Ali Rıza; **Safranbolu'da Yörük Köyü Ve Düğün Adetleri**, İstanbul, 1995, s.127.

Yörük Köyünde yapılan düğünleri ve adetleri konu alır. Örnek metinlerin yer aldığı canlı anlatımı olan bir çalışmadır.

BEŞE, M. Enver; **Safranbolu'da Bir Köylünün Hayatı: Bu da Bizim Köy**, Bursa Gemlik, 1950.s.114.

Kaynak 1930'lu yıllarda, Son Posta gazetesinde başlayıp muhtelif dergi gazetelerde yayınlanan mektuplarından oluşuyor. Safranbolu'da bir köylünün ağzından ifadeler yer almaktadır.

BİLGİÇ, Kübra Demir-BİLGİÇ, Meriç; **Bir Devr-i Âlem Safranbolu Masalı**, Kültür Yay. İstanbul, 2010, s.152.

Bir romandır fakat görünenden farklı olarak roman boyunca Safranbolu'nun bütün tarihi- turistik mekânları geziliyor. Bu haliyle bir turizm rehberi niteliğinde bir eserdir.

Chieko Adachi; Reha Gunay; **Safranbolu Ev Ve Yaşam(JAPONCA)**, Y.y. 2004, s.80.

19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başındaki Safranbolu ele alınıyor. Evlerin oluşumuna etki eden coğrafi, tarihsel koşullar, aile düzeni, günlük yaşam, yiyecek üretimi, el isleri, evde kullanılan eşyalar gibi yaşamla ilgili konulara da değiniliyor.

ÇAĞLAYAN, Hüseyin; **Safranbolu'da Yörük Köyü**, İstanbul Kültür Anonim Şirket, İstanbul, 2011,s.24.

Safranbolu Yörük Köyüyle ilgili tarihi, coğrafi ve kültürel pek çok bilgi ve değerlendirmeyi ele alan bir eserdir.

ÇETİNSOY, İbrahim; **Safranbolu Folkloru**, Karabük, 1959.

Safranbolu'yu tarihi, turistik, coğrafi ve kültürel gibi pek çok alanda ele alan resimli örneklerle yer veren bir çalışmadır.

EYÜP, Akman; **Safranbolu'daki Adak Yerleri ve Bu Yerlerle İlgili İnançlar**, Safranbolu Hizmet Birliği Kültür Yay. Ankara, 2000, s.176.

Safranbolu'daki yer alan mübarek yerlerle ilgili bilgi ve bu yerlerde yapılan kutsal uygulamaları resimli bir anlatımla gözler önüne sermektedir.

ERDEN, Z. Bilge-Şenol, Ahmet-TEZSEVER, Sunay-KARTAL, Gülizar; **Türk Halk Oyunları Giysileri**, Ankara 1995, s.544: **Kadın Giysileri Safranbolu**, s.439; **Erkek Giysileri Safranbolu**, s.447-448.

Safranbolu yöresine ait kültürel kıyafetlerin görselleri ile birlikte tanıtımı ve bilgisinin yer alan renkli bir çalışmadır.

“Geleneksel Bağ Bozumu Şenliği”; Safranbolu Kaymakamlığı İlçe Tarım Müdürlüğü, Safranbolu, 2011, s.66.

Daha önceleri Safranbolu’da bağcılık önemli bir geçim kaynağıydı. Bağ bozumuyla sırasında yapılan uygulamaları ve adetleri yaşatmak adına yapılmış bir çalışmadır.

“Geleneksel Bağ Bozumu Şenliği”; Safranbolu Gıda-tarım ve Hayvancılık İlçe Müdürlüğü, Safranbolu, 2011, s.40.

Daha önceleri Safranbolu’da bağcılık önemli bir geçim kaynağıydı. Bağ bozumuyla sırasında yapılan uygulamaları ve adetleri yaşatmak adına yapılmış bir çalışmadır.

GÖKOĞLU, Ahmet Baha; **Safranbolu’da Yörük Düğünleri**, Halk Bilgisi Derneği, İktisat Basımevi, İstanbul,1932, s.34.

Yörük köyünde yapılan düğünleri, düğün adetlerini ve evlenme merasimlerini konu alan örnek folklorik bilgilerin yer aldığı bir çalışmadır.

GÜLERSOY, Çelik; **Safranbolu**, TTOK, İstanbul,1997, s.72.

Çok yönlü olarak Safranbolu yöresini ele alarak hakkında bilgiler sunan bir çalışmadır.

GÜMÜŞSUYU, İbrahim; **Safran ve Safranlı Yemekler**, Safranbolu, 2004, s.44.

Safranbolu’nun mutfak kültüründen bahseden ve yemek tariflerinin de yer aldığı, safran bitkisinin faydaları ve kullanım alanının ön plana çıkarıldığı bir araştırmadır.

GÜMÜŞSUYU, İbrahim; **Altın Değerinde Bir Bitki Safran**, Safranbolu Hizmet Birliği Kültür Yay. Safranbolu, 2002, s.27.

Safran bitkisinin yetişmesi, yetişme şartları ve kullanım alanlarını ele alarak; safran bitkisi ile farklı bilgileri aktaran ve önemini vurgulayan bir araştırmadır.

GÜNAY, Reha; **Türk Evi Geleneği ve Safranbolu Evleri**, Yem Yay. İstanbul, 1999, s.366.

Safranbolu'nun tarihi evlerindeki yapı ve yapıdan yola çıkarak Safranbolu insanın yaşam şekillerini; tarihte, günlük hayatta neler yaptıklarını ifade eden bir çalışmadır.

GÜRBÜZ, Ahmet; **Safranbolu Saat Kulesi ve Zaman Ölçer Sempozyumu**, 21-22 Mayıs 2010 Bildiriler Kitabı, Karabük Valiliği ve Üniversitesi, Safranbolu, 2011, s.466.

Açık hava müzesi haline gelen Safranbolu'da bulunan tarihi unsurların önemine ve yerine vurgu yapmaktadır.

HALAÇ, Hüsniye; **Karabük Safranbolu Yemekleri**, Karabük Valiliği Yay. Karabük, 2011, s.108.

Karabük ve Safranbolu yemeklerini ve tariflerini içeren çalışma folklorik bir çalışmanın ürünüdür.

KARA, Tuncay; **Safranbolu Yörük Köyü Köyümüzde Geleneksel Yaşam Örf Ve Adetlerimiz**, Grafiker Yay. Ankara, 2005, s.176.

Yörük Köyü'nde var olan kültürü ve yaşayışı çok çeşitli yönlerden ele almıştır. Yörük köyünde yaşam, evlenme, ölüm, inanışlar, giyim kuşam gibi folklorik konulara dair bilgiler yer almaktadır.

KÖSE, Mustafa; **Safranbolu ve Çevresinde Yetişen Şifalı Bitkiler**, Safranbolu Belediyesi Kültür Hizmeti, Safranbolu, 2007, s.168.

Safranbolu coğrafyası ve iklimini de ele alan bu çalışma Safranbolu'daki botanik zenginliği gözler önüne sermiştir.

KARAKAŞ, Fatma; **Karabük İli Safranbolu İlçesi Mutfak Kültürü**, Konya, 2006, s.40.

Safranbolu'ya ait yemek ve yemek kültürünü ele alan çalışma aynı zamanda bu kültürün günümüze yansımalarından da söz etmiştir.

KUŞ, Aytakin; **Safranbolu Yöreye Özgü Sözcük ve Deyimler, Aile Lakapları, Kişilere Takma Adlar**, Safranbolu Belediyesi Kültür Hizmeti, Karabük, 2003, s.112.

Safranbolu yöresinde kullanılmakta olan deyim, lakap ve takma adların derlenip bir araya getirildiği bir çalışmadır.

KUŞ, AYTEKİN, **Safranbolu Evleri ve Yaşam Biçimi**, Safranbolu kaymakamlığı, 2010, Karabük, 240s.

Safranbolu insanın yaşam şekline göre şekillenen Safranbolu evlerini ve buna bağlı olarak Safranbolu halkının yaşam biçimlerini ele alan bir çalışmadır.

Safranbolulu Mehmet Emin Halveti; **Mir'atu'l-Aşıkın ve Mizan'ul-Aşıkın (Âşıklara Ayna ve Terazî)**, Kırkambar Yay. 2.Baskı, İstanbul, 2013, s.144.

Salıkların mürşitlerinden halifelik ve icazet vermelerini istemeleri üzerine cereyan eden olayları içerir.

TUNÇÖZGÜR, ÜNSAL; **Dünden Bugüne Safranbolu**, Safranbolu Hizmet Birliği Kültür Yay. Ankara, 1997, s.128.

Safranbolu'yla ilgili genel bilgiler yer almakla birlikte Safranbolu hakkında pek çok bilgi ve araştırmaların da bir arada bulunduğu bir eserdir.

TUNÇÖZGÜR, ÜNSAL; **Dünü Ve Bugünü ile Safranbolu**, Işıl Yay. Safranbolu, 2000, s.200.

Safranbolu'nun tarihi, yaşamı, geçmişini ve yakın geçmiş zamanını kıyaslayan bir eserdir.

ULUKAVAK, KIZILTAN; **Bir Safranbolulunun penceresinden Safranbolu, Gözlemler-Derlemeler-Denemeler**, Ankara, 2007, s.388.

Çeşitli halk bilimi yöntemleri kullanılarak Safranbolu hakkında tarihi, kültürel çeşitli bilgiler ve konulara değinmiş bir çalışmadır.

ULUKAVAK, KIZILTAN; **Safranbolu Korumada 40.Yıl (1975-2015) 40 Söyleşi (1975 Öncesi Ve Sonrası)**, Nehir Söyleşi: AYTEKİN KUŞ, Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı Yay. İstanbul, 2015,s.560.

Söyleşi şeklinde yapılan oldukça kapsamlı bir çalışmadır. Safranbolu yöresinin tarihi ve günümüzle ilgili siyasi, ekonomik, kültürel pek çok konuya yer vermiştir.

Unutkanlığın Sonu ve Ahmak Kurt: İki Masal; Safranbolu Muallimler Birliği, Safranbolu, 1935, s.8.

Safranbolu'yla ilgili anlatılan iki masalın yer aldığı halk edebiyatı sözlü kültürüne örnek metinler teşkil eden bir çalışmadır.

ÜN, Tahir; **Safranbolu Yörük Köyü**, Y.y.2012, s.23.

Yörük Köyü'nü tarih, coğrafya, sosyal bilimler gibi çeşitli açılardan inceleyen ve fotoğraflayarak görülmesini sağlayan bir çalışmadır.

1.7.2. Kitap Bölümleri

OĞUZ, M. Öcal- AYKANAT, Nuray-KARAGÖZ, Ayşenur; **Kentler ve Kentlerin İmgesel Yemekleri 1**, Ankara.2006, S.136, ss.106-107.

Her şehrin simgesi haline gelen yemekleri ve yemek kültürünü ele alarak değerlendiren bir çalışmadır.

ÖZEL, Mehmet; **Folklorik Türk Kıyafetleri**, Ankara, 1992, s.144.

Türk giyim-kuşam ve özel günlerde giyim kuşam-takı konularını folklorik olarak ele alan bir çalışmadır.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali; **Efsaneler/Yeniden Yazılmış Anadolu Söylenceleri**, Ankara, 1938, S.88, ss.342.

Anadolu'da anlatılagelen ve yazıya geçirilmiş efsaneleri içerir.

SAKAOĞLU, Necdet-AKBAYAR, Nuri; **Derinin Anadolu'da Bin Yıllık Öyküsü; Anadolu'nun Üç Kentinde Osmanlı'dan Günümüze Dericilik**, Orjin Grup, Safranbolu, 2002, S.320, ss.239-251.

Safranbolu'da debbağlık zanaatının oluşumu, gelişimi ve meydana getirdiği etki ve kültürünü de günümüzle birlikte ele alan bir çalışmadır.

1.7.3. Tezler

1.7.3.1. Doktora Tezleri

ÖZİŞİK, Aynur Avşaroğlu; **“Safranbolu'da Geleneksel Tıp Uygulamaları Ve Modern Tıp açısından Değerlendirilmesi”**, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, İstanbul, 1999, s.163.

Safranbolu'daki halk hekimliğine ait uygulamaların güncel tıp ile karşılaştırılması söz konusudur.

1.7.3.2. Yüksek Lisans Tezleri

AKAN, Lale Sariye; “ **Safranbolu Mutfak Kültürü Üzerine Bir Araştırma**”, Yüksek Lisans Tezi, AÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2005, s.152.

Safranbolu yöresine ait yeme-içme alışkanlıkları, yemek kültürü, yemek tarifi gibi folklorik unsurların yer aldığı bir çalışmadır.

AKBAY, Özgenur; “**Karadeniz Yöresi Safranbolu ilçesi Kadın Giysilerinin Giyinme Kültürü Açısından İncelenmesi**”, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, giyim endüstrisi ve Giyim Sanatları Anabilim Dalı, Giyim Endüstrisi v e Giyim Sanatlar Bilim Dalı, Ankara, 2014, s.204.

Karadeniz bölgesine ait genel bir giyinme kültürünün varlığını ve bu kültürün geniş bir coğrafyadaki etkisini inceleyerek sosyal açıdan değerlendirir.

AKMAN, Eyüp; “**Safranbolu'daki Adak Yerleri ve Bu Yerlerle İlgili İnanışlar**”, Yüksek Lisans, Gazi üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1999, s.116.

Safranbolu'da yer alan dini mekân ve yerlerdeki kutsal uygulamaları ve düşünce şekillerini açıklayan bir çalışmadır.

ÇELİK, Dilek; “**Karabük ili Safranbolu İlçesinde Bulunan Deri Ürünlerin Ve Yemini Yapımının İncelenmesi**”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara, 2013, s. 219.

Safranbolu debbağlık zanaatının ürünleri ve meydana geliş aşamalarını incelemiştir.

DAĞI, Satiye; “**Safranbolu Masalları**”, Yüksek lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili VE Edebiyatı Anabilim Dalı, Konya, 2008, s.143.

Safranbolu yöresinden derlenmiş masallar yer alır.

MAZICI, Berrin; “**Safranbolu İlçesi Halk Edebiyatı Ve Halk Bilimi Ürünleri Üzerinde Bir Araştırma**”, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Balıkesir, 2012, s.266.

Safranbolu yöresi hakkında çeşitli bilgiler verilmiş ve halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerine örnekler vererek değerlendirmeler yapılmıştır.

ÖZDEMİR, Sena; **“Safranbolu Yöresinde Kullanılan Atasözleri ve Deyimlerin Fonetik İncelenmesi”**, Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı, Karabük 2014, s.173.

Safranbolu'dan derlenen atasözü ve deyimleri dilbilimsel yöntemler kullanarak incelenmesine dayanır.

SAVAŞ, Hacer; **“Safranbolu Ve Çevresindeki Halk İnanışlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi”**, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı / Dinler Tarihi Bilim Dalı, 2007, s.81.

Safranbolu'da var olan inanış ve düşünce şekillerinin geçmişle olan bağlarının irdelenmesi yer alır.

1.7.4. Makaleler

AKMAN, Eyüp; **“Türk Halk Hekimliğinde Ocaklık Geleneği ve Safranbolu'daki Ocaklar”**, Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi, 2007, S.15, ss.393-400.

Safranbolu yöresindeki halk hekimliğine geniş manada yer veren folklorik bir üründür.

GÜL, Halim; **“Safranbolulu Halvetî-Şa'bânî Şeyhi Mehmed Emin Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Tekkesi”**, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 2017,S.6, ss.1426-1443.

Safranbolu'da yaşamış olan ermiş Mehmed Emin Efendi'nin hayatını kerametlerinin konu alır.

KAYA GÖKTAŞ, Lütfiye; **“Geleneksel Kapı Halka Ve Tokmakları”**: Safranbolu, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2010, S.6, ss.341-369.

Safranbolu kültüründen kapı tokmaklarının Safranbolu yaşamı içinde ifade ettiği sosyal statü ve önemine, anlamına vurgu yapar.

ÖZDEMİR, Melda - ÇELİK, Dilek; “Safranbolu İlçesinde Mest Yapımı”, Karadeniz, 2013,S.17, ss.133-147.

Safranbolu’da eski zamanlarda var olan zanaatların devamı olarak mest yapımı ve aşamaları yer alır.

1.8. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Yöntemi Hakkında

Toplumda düzeni korumak ve devamlılığı sağlamak için geçmişten günümüze gelen belli başlı anlatımlar vardır. Efsaneler ve memoratlar da toplumda gelenek ve göreneklerin koruyucuları olmaları; topluma yön verip insanlara iyi olmayı, nelerin yapıp nelerin yapılmayacağını telkin etmeleri; etrafında teşekkür ettikleri yerlere bir mana kazandırmaları ve onlara başka bir gözle bakmamızı sağlamaları; koruyucu ve tedavi edici rolleri ile sözlü kültür ortamında önemli bir yer tutarlar. Bu çalışmada Safranbolu efsanelerinin ve memoratlarının sözlü ve yazılı kaynaklardan tespiti yapılarak ve bu tespit edilen bu anlatımların yapı, içerik, işlev ve motif bakımından incelenmiştir. Çalışmamızda amaçlanan Safranbolu sözlü kültür ortamında yaşatılmakta olan efsane ve memoratların gün yüzüne çıkarılması, unutulmasının engellenmesi ve mevcut halk edebiyatı külliyatına eklenmesini sağlamaktır.

Araştırmamızın konusu Safranbolu’da meydana gelmiş efsane ve memoratları sözlü gelenekten derlenip yazıya geçirilmiş olan çalışmalarla birlikte kaynak kişilerden elde edilen efsane ve memoratların incelenmesine dayanmaktadır. Safranbolu efsane ve memoratları yazılı kaynaklardan tarama yolu ile tespit edildikten sonra Safranbolu’da yapılan saha çalışması ile kaynak kişilerden derleme çalışmaları yapılmıştır. Safranbolu efsaneleri ya da memoratları üzerine yapılan derli toplu bir çalışma olmaması bizi bu alana yönelterek bu alanla ilgili ilk çalışma basamaklarından birini oluşturmamızı sağlamıştır. Çalışmamızın temeli; derlemiş olduğumuz Safranbolu efsane ve memoratlarının incelenmesine dayanır. Çeşitli kitap ve dergilerden- kaynak kişilerden ulaştığımız 49 adet Safranbolu efsanesini konu, yapı, işlev ve içerdikleri motifler bakımından inceledik. Çalışmamız tek boyutlu olmayıp aynı zamanda efsane ve memorat kavramını da birbirinden ayırmaktadır. Safranbolu memoratlarıyla ilgili yazılı kaynaklarda herhangi bir metne ulaşamamıştır. Safranbolu’da saha çalışması yapılarak elde edilen 12 adet memorat metinleri tasnif edilerek çalışmamızda yer verilmiştir.

Çalışmamızı yaparken kullandığımız yöntemler ise; öncelikle efsane ve memorat üzerine yapılan çalışmalar incelendi. Konuyla ilgili yazılı kaynaklarda yer alan ve gerekli görülen bilgiler kullanıldı. Safranbolu üzerine yapılan çeşitli araştırmalar tespit edilip, incelendi. Safranbolu üzerine yapılmış birçok çalışma vardır ancak efsaneleri ya da memoratları ayrıca ele alınmamıştır. Yazılı kaynaklar olarak; Safranbolu üzerine çalışma yapmış olan bazı kitap bölümleri, makale, tez ve sempozyum bölümlerinden faydalanıldı. Safranbolu efsaneleri ya da memoratları üzerine yapılmış derli toplu bir çalışma olmaması saha çalışması yapılmasını gerekli kılmıştır. Kaynak şahıslarla görüşme yoluyla derleme tekniği kullanıldı. Safranbolu İlçesi'nin çeşitli köyleri gezilerek kaynak şahıslarla görüşülüp yörede anlatılan efsaneler ve memortalar derlendi. Derlenmiş olduğumuz 49 adet Safranbolu efsanelerinin 25 adeti yazılı kaynak, 24 adeti ise kaynak şahıslardan derlendi. Safranbolu Eski Çarşı, Bağlar Mevkii, Gayza Köyü, Ovacuma Köyü, Konarı Köyü, Yörük Köyü, Pelitören Köyü, Toprakcuma Köyü, Karapınar Köyü, Sırçalı Köyü, Yazıköy ve Kirkille Köylerine gidilerek kaynak şahıslardan görüşme yolu ile derlemeler yapıldı. Derlenen metinler daha sonra ise yapı, konu, işlev ve motif açısından incelendi. Motif incelemesini yapılırken; Stith Thompson'un "The Motif Index of Folk Literature" (Halk Edebiyatının Motif İndeksi) adlı eserinde oluşturduğu sisteme göre yapılmıştır.

2. EFSANE, MEMORAT KAVRAMLARI VE SAFRANBOLU EFSANELERİ VE MEMORATLARI

2.1. Efsane Kavramı Üzerine

Efsane kelimesi dilimize Farsçadan girmiştir. Aslı "Fesane"dir.³⁴ Batı dillerinde Latince "legendus" kökünden çıkan, İngilizce "legend", Fransızca "legenda", İtalyanca "leggenda", İspanyolca "leyenda", Almanca "legende" gibi kelimeler efsane kavramının karşılığı olarak kullanılmaktadır.³⁵ Türkiye Türkleri arasında "efsane", "menkabe", "esatir", "mitoloji" ve "söylence" terimleriyle adlandırılan anlatı metinleri, diğer Türk bölgelerinde "epsane", "rivayet", "mif", "legenda", "kip-çoo", "çoo-çaah", "toolçurgu çugaa", "töögü çugaa", "tolçurgu bolgaş", "töögü çugaalar", "erkek", "kepseen", "sehen", "kepsel", "bılırgı sehen" gibi terimlerle isimlendirilmektedir.³⁶ "Sözlük anlamıyla efsane, "eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayalî hikâye, söylence; gerçeğe dayanmayan asılsız söz"dür.³⁷ Kâmûs-ı Türkî'de ise efsane, "1- Masal, asılsız hikâye, hurafat; 2- Şöhret bulup dillere düşen vaka' ve hal, destan" olarak tanımlanmaktadır.³⁸ Grimm kardeşlerin "efsane, gerçek veya hayalî muayyen şahıs, hadise veya yer hakkında anlatılan bir hikâyedir,"³⁹ diye tanımlamışlardır. Bahaeddin Ögel'in "bir milletin mitolojisinin canlı ve yaşayan varlıklar"⁴⁰ olarak ifade ettiği efsane kavramını Şükrü Elçin de "insanoğlunun tarih sahnesinde görüldüğü ilk devirlerden itibaren ayrı coğrafya, muhit veya kavimler arasında doğup gelişen; zamanla inanç, adet, anane ve merasimlerin teşekküllerinde az çok rolü olan bir çeşit masallar" olarak tanımlamaktadır.⁴¹

Efsane ve mitoloji hakkında araştırmalarıyla ünlü Max Luthi ise, efsane konusunda şunları söylemektedir: Efsane kavramı, duygusal bir anlatımla, anlatıcı tarafından bilinçli olarak gerçek olaylar anlatıldığını iddia eden, dinleyicilere bu olayın gerçek olup

³⁴ Seyit Emiroğlu; " **Konya Efsaneleri(İnceleme-Metin)**", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993, s.15

³⁵ Saim Sakaoğlu; **Anadolu Türk Efsanelerinde Taş kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu**, Ankara, 1980, s.4

³⁶ Metin Ergun; **Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1997 ss.1-2.

³⁷ **TDK Türkçe Sözlük**, Efsane, C.I, TTK Basımevi, Ankara, 1988, s.433.

³⁸ Şemseddin Sami, **Kamûs-ı Türkî, Efsane mad.**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998, s.136-137.

³⁹ Saim Sakaoğlu; **age.** s.4

⁴⁰ Bahaeddin Ögel; **Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)**, I. Cilt, TTK Basımevi, 4. Baskı, Ankara, 2003, s.5.

⁴¹ Şükrü Elçin; **Halk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara (tarihsiz), s.314-315.

olmadığını, gerçek ise nasıl olduğunu düşündüren ve bu gerçekten haberdar olmayı isteyen, nesilden nesile sözlü aktarım yoluyla geçen ve karakteristik bir şekle sahip anlatım türünün adıdır. Efsaneler gizemli bir yapıya sahiptir. Efsaneyle birlikte insan, ruhlar, devler, cüceler, orman-su-rüzgâr, hayvanlar, dağlar, cadılar, büyücüler gibi bilinen ve bilinmeyen şeylerle tanışır. Bu konular efsanelerdeki asıl ilgi odağını oluşturur.⁴²

Efsanenin başlıca niteliği inanış konusu olmalıdır; onun anlattığı şeyler doğru, gerçekten olmuş diye kabul edilir. Bu niteliği ile efsane masaldan ayrılır, hikâye ve destana yaklaşır. Başka bir niteliği de düz konuşma diliyle ve her türlü üslup kaygısından yoksun hazır kalıplara yer vermeyen kısa bir anlatı oluşudur. Bir destan parçası karmaşık ve uzun soluklu anlatı bütününden kopup kendine özgü üslup niteliklerini, sanatlık süslemelikleri yitirince, sadece olağanüstü yönleriyle bir kişiyi, ya da bir olayı bildirme göreviyle sınırlanınca efsane olur.

Her türde olduğu gibi efsane türünün de kaynağı vardır. Efsanelerin bir değil; birkaç kökü vardır. Bu kökleri şöyle sıralayabiliriz:

1.Mitolojik Kökler

2.Tarihi Kökler

3.Dini Kökler

4.Hayali, Fantastik Kökler⁴³

Bilge Seyidoğlu da bu noktada “Efsaneler kaynaklarını mitolojiden, tarihten, dinden ve günlük olaylardan alabilirler” şeklinde bir açıklama getirmiştir.⁴⁴

Bilge Seyidoğlu efsanelerin özelliklerine ilişkin olarak şunları tespit etmiştir:

“1.Bir inanış etrafında teşekkül etmişlerdir. Bu inanış, efsanelerin gerçek ve doğru olduğu inancıdır.

2.Efsaneler bilinmeyen esrarengiz bir âlemi anlatırlar. Bu bakımdan olağanüstü unsurlar ihtiva ederler.

⁴² Metin Karadağ; **Türk Halk Edebiyatı Anlatı Türleri**, Akademi Yayınları, Balıkesir, 1996, s.295

⁴³ Metin Ergun; **Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi**, C.1, TDK Yayınları, Ankara, s.41

⁴⁴ Bilge Seyidoğlu; **Erzurum Efsaneleri**, 2.Baskı, Nisan, Erzurum Kitaplığı, İstanbul,1997,s.14

3.Efsaneler, bir tarife göre mitlerin modernleşmiş şekli olarak ifade edilmekte, çok eski hikâyeler olduğu söylenmektedir. Bu bakımdan kutsal unsurlar da taşırlar.

4.Bir efsane mutlaka bir inanç unsuru üzerine kurulmakla birlikte diğer unsurların hepsini taşımayabilir.”⁴⁵

Halk edebiyatının ürünleri destan, efsane, masal, hikâye gibi anlatmaya dayalı sözlü türler hem toplum hakkında bilgi veriri hem de topluma ışık tutan değerlerdir. Sözlü ürünler o toplumun kültür, örf, adet, gelenek gibi birçok özelliği ile birlikte düşünce yapısını ve sosyal hayatını gözler önüne seren birer anahtardır. Çalışmamızda üzerinde durduğumuz efsane türüne ise toplum inanmakta ve efsanelerin toplum üzerinde bir yaptırım gücü bulunmaktadır. Sözlü kültür ürünü olan efsanelerin toplumda rolleri ve işlevleri vardır.

Efsanelerin işlevleri konusunu Bilge Seyidoğlu “Erzurum Efsaneleri” adlı çalışmasında şu şekilde sıralamıştır:

1. Efsaneler, gelenek ve göreneklerin koruyucusudurlar. Efsanelerin teşekkül ettiği bazı yerlerde mesela camiler, türbeler vb. yerlerde uyulması gereken bazı ritüel davranışlar, uyulması gereken kurallar vardır. Bu tip yerler ziyaret edilirken abdest alınır, dualar edilir. Temiz kıyafetlerle gidilmeye çalışılır. Ziyaret yerinin etrafında üç, yedi, bazen kırk defa dönülür. Bu ziyaretler bazı yerlerde belli günlerde yapılır veya tekrarlanır. Dilekte bulunulmuş ve dilek kabul olmuşsa adanılan şey mutlaka yerine getirilmelidir.

2. Efsaneler topluma yön verir, onlara iyi olmayı ve nelerin yapıp nelerin yapılmayacağını telkin ederler. Hastaların, zayıfların, fakirlerin korunmaları gerektiğini telkin ederek insanları iyilik yapmaya teşvik ederler. Zayıfların, hastaların, fakirlerin manevi bakımdan çok üstün olabileceklerini telkin ederek her insana aynı gözle bakılması fikrini vermeye çalışır.

3. Efsaneler, etrafında teşekkül ettikleri yerlere mana kazandırırılar. Tarihi gerçeğin dışında halkın gerçek ve kutsal olarak belli bir yer etrafında efsane yaratması, o yerle birleşmesi anlamına gelir. Böylece insanlar o yerleri kendilerinden bir parça olarak görüp sahiplenirler.

⁴⁵ Bilge Seyidoğlu; **Erzurum Efsaneleri**, Erzurum Kitaplığı, 2. Baskı, İstanbul, 1997, s.22.

4. Koruyucu ve tedavi edici rolü. Mekânla ilgili efsanelerin hem oluştukları yerleri hem de onlara inananları koruyucu fonksiyonları vardır. İçinde kutsal birisinin yattığına inanılan bir mezarın yerinin değiştirilmesi mümkün değildir. Buralara ve çevresine el sürülemediği için hem yapılar hem de etrafındaki ağaçlar varlıklarını korumuşlardır. Efsanelerin bu rolleri yanında tedavi edici işlevleri de vardır. Halk, çeşitli rahatsızlıkları için türbeleri ve kutsal mekânları ziyaret eder ve buralarda şifa bulacağına inanır.⁴⁶

2.2. Efsane Tasnifleri ve Safranbolu Efsanelerinin Sınıflandırılması

20. yüzyıl ortalarında masallar için yapıldığı gibi, efsaneler için de milletlerarası bir katalog düzenleme yolunda hazırlıklara girişildi. Bütün sözlü anlatı türleri üzerinde araştırmaları çalışma programı içine alan bir örgüt, “International Society for folk-narrative research” (= Milletlerarası halk anlatısı araştırmaları kurumu), efsanelerin dört büyük bölümde sınıflanması kararına vardı.⁴⁷

International Society for Folk-Narrative Research (Uluslar arası Folklor Araştırma Kurumu)’ün efsane tasnifi şöyledir:

1. Yaradılış efsaneleri, dünyanın oluşumu ve sonu ile ilgili efsaneler.
2. Tarihî efsaneler ve medeniyet tarihi ile ilgili efsaneler.
 - a) Medeniyet ile ilgili yer ve eşyanın menşei
 - b) Bazı yerlerle ilgili efsaneler
 - c) Tarih öncesi (Prehistorya) ve ilk zamanlar ile ilgili efsaneler
 - d) Harpler ve felaketler
 - e) Temayüz etmiş kişiler
 - f) Bir düzenin bozuluşu
3. Tabiatüstü varlıklar ve kuvvetler/mitik efsaneler.
 - a) Kader
 - b) Ölüm

⁴⁶ Bilge Seyidoğlu; **Erzurum Efsaneleri**, Erzurum Kitaplığı, 2005, İstanbul.

⁴⁷ P.Naili Boratav; **100 Soruda Halk Edebiyatı**, Gerçek Yayınevi, 1982, s.100.

- c) Tekin olmayan yerler ve hayaletler
- d) Hayaletlerin resmî geçidi ve savaşları
- e) Öbür dünyada ikamet
- f) Cinler, periler, ruhlar
- g) Medeniyetle ilgili yerlerdeki hayaletler
- h) Değişmiş varlıklar
- i) Şeytan
- j) Hastalık yapan kötü ruhlar (cinler) ve hastalıkları
- k) Tabiatüstü (sihrî) kuvvetlere sahip kimseler
- l) Efsanevî (mitik) hayvanlar ve bitkiler
- m) Hazineseler

4. Dini efsaneler / Tanrı ve kahramanlarla ilgili efsaneler.⁴⁸

Pertev Naili Boratav, halk anlatılarının milletlere has karakter taşıması özelliğinden yol çıkarak, Türk efsaneleri için yeni bir tasniflendirme denemesinde bulunur. Uluslararası Folklor Araştırma Kurumu'nun ana başlıkları ile örtüşen bu tasnif, Türk efsanelerinin özelliklerine göre farklı alt başlıklara ayrılır. Buna göre,

Türk efsanelerinin tasnifi şu şekildedir:

1)Yaratılış Efsaneleri

Oluşum ve dönüşüm efsaneleri - evrenin sonunu (mahşer ve kıyamet günlerini) anlatan efsaneler

2) Tarihlik Efsaneler

- a) Adları belli yerler (dağ, göl vb.) üzerine anlatılanlar,
- b) İnsan topluluklarının oturdukları yerler hakkında anlatılanlar,

⁴⁸ Mehmet Naci Önal; **Muğla Efsaneleri**, Muğla Üniversitesi Yayınları, Muğla, 2003, ss.8-9.

- c) Ünlü büyük binaların menşeleri,
 - ç) Tarihlik sayılan kişilerden ya da uluslardan kaldığına inanılan defineler,
 - d) Milletler, hükümdar soyları,
 - e) Büyük afetler,
 - f) Tarihlik niteliği olduğuna inanılan ünlü kişilerin savaştıkları olağanüstü güçlü yaratıklar,
 - g) Savaşlar, fetihler, yayılışlar,
 - h) Yerleşmiş bir düzene başkaldırmalar,
 - ı) Başkaca tarihlik önemli olaylar ya da sivrilmiş kişiler (Uygarlıkta kılavuz olmuş kişiler, bilginler, sairler, şeyhler, mürşitler vb.),
 - i) Sevda maceraları ile ün salmış âşıklar, kişilerin aile içi çeşitli ilişkileri,
 - j) Çeşitli başka olaylar içindeki yerleri ile bir toplumun tarihinde iz bırakmış “önemsiz” kişiler üzerine anlatılanlar,
- 3) Olağanüstü kişiler, varlıklar ve güçler üzerine efsaneler
- a) Alın yazısı,
 - b) Ölüm ve ötesi,
 - c) Tekin olmayan yerler,
 - ç) Tabiatın bir parçası olan yerler ile hayvanların “sahipleri” (koruyucuları)
 - d) Cinler, periler, ejderhalar vb. olağanüstü güçteki yaratıklar,
 - e) Şeytan,
 - f) Hastalık ve sakatlık getiren varlıklar,
 - g) Olağanüstü güçleri olan kişiler,
 - h) “Mythique” nitelikteki hayvanlar ve bitkiler üzerine anlatılanlar.

4) Dinlik Efsaneler.⁴⁹

Şükrü Elçin, efsanelerin genellikle şu konuları işlediğini saptamıştır:

1. Teogoni (Tanrıların nereden geldikleri)
2. Kozmogoni (Dünyanın meydana gelişi)
3. Antropogoni (İnsanın meydana gelişi)
4. Eskatalogi (Dünyanın ve insanın geleceği)⁵⁰

Bilge Seyidoğlu Erzurum Efsaneleri adlı eserinde efsane metinlerini üç ana grupta toplamıştır. Efsaneler belirli bir yerle ilgili olduğu için tasnif de yerlerle ilgili olmuştur. Seyidoğlu çalışmasında efsaneleri şöyle tasnif etmiştir:

1. Dinî Binalarla İlgili Efsaneler
 - 1.1. Camiler ve mescitler üzerine söylenen efsaneler
 - 1.2. Kutsal kabirlerle ilgili efsaneler
 - 1.3. Tekkeler, ocaklar ve müritlerle ilgili efsaneler
 - 1.4. Türbeler üzerine söylenen efsaneler
 - 1.5. Kaleler üzerine anlatılan efsaneler
2. Evler ve İnsanların Yaşadığı Yerlerle İlgili Efsaneler
 - 2.1. Alkarısı ve peri kızı ile ilgili efsaneler
 - 2.2. Çobanların ve köprülerin efsaneleri
 - 2.3. Değirmen ile ilgili efsaneler
 - 2.4. Evler hakkında anlatılan efsaneler
 - 2.5. Hamamlar üzerine söylenen efsaneler
 - 2.6. Kahve ve lokanta üzerine söylenen efsaneler

⁴⁹ Pertev Naili Boratav; **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, Gerçek Yayınevi, 10. Baskı, İstanbul, 2000, s.123-127.

⁵⁰ Şükrü Elçin; **Halk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara (tarihsiz), s.313

- 2.7. Keramet sahiplerinin efsaneleri
- 2.8. Köylerle ilgili efsaneler
- 2.9. Kuyu ile ilgili efsaneler
- 2.10. Tekin olmayan yerlerde yaşayan tekin olmayan yaratıklar
3. Tabiat ve Kırlarla İlgili Efsaneler
 - 3.1. Çeşme ile ilgili efsane
 - 3.2. Düzlükler ile ilgili efsaneler
 - 3.3. Göller ve şelalelerle ilgili efsaneler
 - 3.4. Kaplıcalarla ilgili efsaneler
 - 3.5. Mağaralarla ilgili efsaneler
 - 3.6. Nehirlerle İlgili Efsane
 - 3.7. Pınarla ilgili efsane
 - 3.8. Taşlar ve kayalarla ilgili efsaneler⁵¹

Tek bir motif üzerine yapılan tasnif çalışmasına Saim Sakaoğlu'nun "Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu" adlı çalışması örnek olarak gösterilebilir. Sakaoğlu burada konu ile ilgili efsaneleri şöyle tasnif etmiştir:

1. Aşk
2. Zor durumdan kurtulma
3. Saygısızlıklar
4. Kötü huylar
5. Hızır ve İnsanlar
6. Değişik taş kesilmeler
7. Eksik anlatılanlar⁵²

⁵¹ Bilge Seyidoğlu. , **Erzurum Efsaneleri**, Erzurum Kitaplığı, İstanbul, 1997, s.7-8.

Ali Duymaz ise yine Bingöl ve çevresinden derlediği 101 Bingöl efsanesini konularına göre su şekilde sınıflandırmıştır:

1. Dini efsaneler

1.1. Evliyalardan anlatılan efsaneler

1.2. Ziyaret yerleri hakkında anlatılan efsaneler

1.3. Peygamberler, Hızır ve diğer din büyükleri hakkında anlatılan efsaneler

2. Osmanlı-Rus savaşı hakkındaki efsaneler

3. Yer adları hakkındaki efsaneler

3.1. Yerleşim yerleri (il, ilçe, köy, mezra) ile ilgili efsaneler

3.2. Tabiat şekilleri (dağ, mağara, çay, maden) ile ilgili efsaneler

3.3. Tekin olmayan yerler ve diğer yerlerle ilgili efsaneler

4. Taş kesilme efsaneleri

5. Hayvanlar hakkındaki efsaneler

6. Olağanüstü varlıklar hakkındaki efsaneler

7. Sevdaya bağlı teşekkül eden efsaneler

8. Halk oyunları ve türküler hakkındaki efsaneler⁵³

Ali Berat Alptekin'in Malatya yöresinde anlatılan efsanelere yönelik tasnifi de yine belirli bir bölgeye ait efsanelerin konularına göre tasnifine örnektir. Alptekin, Malatya ve çevresindeki efsaneleri konularına göre su şekilde sınıflandırmıştır:

1. Dini efsaneler

2. Olağanüstü varlıklarla ilgili efsaneler

3. Hayvanlarla ilgili efsaneler

⁵² Saim Sakaoğlu; **age.** s.65.

⁵³ Ali Duymaz; “**Bingöl Efsaneleri (İnceleme-Metinler)**”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ, 1989, ss. 35-43.

4. Taş kesilme konusundaki efsaneler

5. Adlarla ilgili efsaneler⁵⁴

Linda Dégh ise efsaneleri, diğer sözlü kültür ürünlerinden ayırmanın ve tasnif etmenin kolay olmadığına dikkat çekerek temaları bakımından üçe ayırmıştır:

1. Tarihî efsaneler

2. Mitik efsaneler

3. Etiyolojik efsaneler⁵⁵

Linda Dégh efsaneleri, teşekkül süreçleri açısından da şöyle tasnif etmiştir:

1. Tarihî efsaneler

2. Etiyolojik efsaneler

3. Demonolojik efsaneler⁵⁶

Yine Linda Dégh tarafından ortaya konulan, sabitliğe karşı hareketlilik yargısına bağlı olarak yapılan tasnif ise şu şekildedir:

1. Yerel Efsaneler

2. Gezgin Efsaneler⁵⁷

Belirli bir konudaki efsanelerin tasnifine örnek teşkil eden bir diğer tasnif de Hasan Özdemir'e aittir. Hasan Özdemir, etiyolojik efsaneleri incelediği çalışmasında, etiyolojik efsaneleri konularına göre şöyle tasnif etmiştir:

1. Dünyanın yaratılışı

2. Gökkubbenin yaratılışı

3. Meteorolojik olay ve görüntüler

⁵⁴ A. Berat Alptekin; “**Malatya Efsanelerinin Türk Kültürü İçindeki Yeri**” , II. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu, Tebliğleri, Kuşak Ofset, İstanbul, 1988, ss.34-39.

⁵⁵ Dégh, L.; **age.** s.343.

⁵⁶ Fedakâr Dönmez; “**Karakalpak Efsaneleri (inceleme-metinler)**”, (Yayımlanmamış doktora tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2008, s.121.

⁵⁷ Dégh, L.; **age.** s.344.

4. İnsan ve kültür etiyolojileri
5. Hayvanlar
6. Bitkiler
7. Türkiye'nin coğrafi ve toponomisiyle ilgili efsaneler
8. Soyadı ve lakaplarla ilgili efsaneler⁵⁸

2.2.1. Safranbolu Efsanelerinin Sınıflandırılması

Türkiye’de yapılan efsane çalışmalarında genellikle görülen şu ki, efsane tasnifi çalışılan bölgelere göre çeşitlilik göstermektedir. Genel geçer ya da ortalama diyebileceğimiz bir efsane tasnif şeklini Türkiye’de uygulamak zordur. Çünkü bölge için bazı tasnifler gereksiz başlık taşıırken bazıları da yetersiz gelmektedir. Bu durum aslında hepimizin bildiği bir sonucu da işaret etmektedir; ülkemizin kültür bakımından çok zengin olduğuna ve her bölgenin kendine has özellikleri olduğunu işaret eder. Biz de çalışmamız da Safranbolu bölgesine ait efsanelerin düzenlemesini yaparken kendine has bir tasnif şekli oluşturacağız. Safranbolu bölgesinden derlediğimiz efsanelerin ışığında oluşturduğumuz Safranbolu efsanelerinin tasnifi şöyledir:

- 1.Dönüşüm Efsaneleri
 - 1.1. İnsanın Bir Hayvana Dönüşüm Efsanesi
 - 1.2. İnsanın Taşa Dönüşüm Efsanesi
2. Mekânlarla İlgili Efsaneler
 - 2.1.Dini Mekânlarla İlgili Efsaneler
 - 2.2. Diğer Yerler ve Mekânlarla İlgili Efsaneler
- 3.Tarihi Kişi Ve Karakterlerle İlgili Efsaneler
4. Dini Kişi Ve Karakterlerle İlgili Efsaneler
5. Hayvanlarla İlgili Efsaneler

⁵⁸ H. Özdemir; “Etiyolojik Türk Halk Efsaneleri”, III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri (Cilt 2), Kültür Bakanlığı, Ankara, 1986, s.305-310.

6. obanlarla İlgili Efsaneler

7. Türkülerle İlgili Efsaneler

8. Deyimlerle İlgili Efsaneler

Safranbolu'dan derlemiş olduğumuz toplam 49 adet efsanenin; 25 adeti yazılı kaynaklardan, 24 adeti de kaynak kişilerden derlenmiştir. Bu efsaneleri yapmış olduğumuz tasnifin başlıkları altında da görelim:

1.1. Dönüşüm Efsaneleri

1.1.1. Göl Efsanesi 1

2. Yörük Efsanesi

3. Konarı Gölü Efsanesi

1.1.2. İnsanın Taşa Dönüşüm Efsanesi

4. Emzikli Kaya

1.2. Mekânlarla İlgili Efsaneler

1.2.1. Dini Mekânlarla İlgili Efsaneler

5. Karapınar Köyü Türbesi

6. Ali ve Hasan Baba Türbeleri 1

7. Konarı Türbesi Efsanesi

8. Sırçalı Efsanesi

9. Yıldız Türbesi Efsanesi

10. Yazıköy Madan Baba Türbesinde Yaşanan Sıra Dışı Durum (K.Ş.8)

11. Ergüllü Türbesi

12. Ergüllü Baba Türbesinin Bulunmasıyla İlgili Bir Rivayet (K.Ş.9)

13. İzzet Mehmet Paşa Caminin Yapımıyla İlgili Bir Rivayet (K.Ş.9)

14. Toprakcuma Köyü Eski Kilise Efsanesi (K.Ş.4)

15. Sarı Kız Türbesi Efsanesi (K.Ş.5)

16. Şehit Askerlerin Efsanesi (K.Ş.6)

1.2.2. Diğer Yerler ve Mekânlarla İlgili Efsaneler

17. Emzik Kaya Türbesi

18. İncekaya Su Kemerinin Efsanesi

19. Göl Efsanesi 2

20. Adam Gurutma Kayası

21. Asmazlar Konağı (K.Ş.1)

22. Koç İmam'ın Eviyle İlgili Yaşanan Sıra Dışı Bir Durum (K.Ş.10)

23. Cinci Hanı Efsanesi (K.Ş.9)

1.3. Tarihi Kişi ve Karakterlerle ilgili Efsaneler

24. Köprülü Mehmet Paşa Cami Efsanesi 1 (K.Ş.9)

25. Köprülü Mehmet Paşa Cami Efsanesi 2 (K.Ş.9)

1.4. Dini Kişi ve Karakterlerle İlgili Efsaneler

26. Kırklar ve Yediler Kayalıkları

27. Karapınar'da Hidrellez

28. Cem Cem Ananın Pekmez Küpü

29. Ali ve Hasan Baba Türbeleri 2

30. Ali ve Hasan Baba Türbeleri 3

31. Ali ve Hasan Baba Türbeleri 4
32. Hacı Emin Efendi Türbesi
33. Evliya Kunduracı (K.Ş.3)
34. Yanmış Türbedeki Ermiş İle İlgili Anlatılan Bir Rivayet (K.Ş.8)
35. Midris Efendi Efsaneleri 1 (K.Ş.7)
36. Midris Efendi Efsaneleri 2 (K.Ş.5)
37. Midris Efendi Efsaneleri 3 (K.Ş.5)
38. Midris Efendi Efsaneleri 4 (K.Ş.7)
39. Midris Efendi Efsaneleri 5 (K.Ş.2)
45. Taşlı Türbe Efsanesi (K.Ş.10)
- 1.6. Çobanlarla İlgili Efsaneler
46. Kavalın Efsanesi
47. Çoban Hıdır'ın Kavalı ve Efsanesi
- 1.7. Türkülerle İlgili Efsaneler
48. Pire Türküsünün Efsanesi
- 1.8. Deyimlerle İlgili Efsaneler
49. İrecep (K.Ş.9)

2.3. Safranbolu Efsaneleri Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Safranbolu efsaneleri üzerine yapılmış derli toplu bir çalışma olmadığı gibi Safranbolu efsaneleriyle ilgili tez ve makaleler yok denecek kadar azdır. Bazı kitap bölümlerinde ve bazı tezlerin sadece belli bölümlerinde Safranbolu efsaneleri konu başlığı olarak ele alınmıştır. Safranbolu efsanelerinin konu başlığı olarak ele alındığı eserleri aşağıda belirteceğiz.

2.3.1. Kitap Bölümleri:

ATAMAN, Sadi Yaver; **Eski Safranbolu Hayatı**, Canyigit Grafik, 1994, İstanbul, ss.233-236.

Safranbolu halkının yaşayış biçimlerine, kültürlerine dair bilgiler ve derlenmiş folklorik özelliğe sahip örnek metinlerin yer aldığı bir çalışmadır.

KARA, Tuncay; **Safranbolu Yörük Köyümüzde Geleneksel Yaşam Örf ve Adetlerimiz**,2005, ss.81-83.

Yörük köyüne ait halk edebiyatı ve halk bilimi ürünü özelliği taşıyan malzemelerin yer aldığı ve Yörük köyünde düğün adetlerinin ve düğünlerin nasıl yapıldığını anlatan bir çalışmadır.

BARLAS, Uğuroğlu; **Safranbolu Kültür Tarihi Araştırmaları**, İstanbul, 2004, ss.41-49.

Safranbolu'nun kültürü tarihi boyutuyla ele alınmıştır.

TUNÇÖZGÜR, Ünsal; **Dünden Bugüne Safranbolu**, Volkan matbaa, 1997, ss.106-108 ve ss.110-111.

Safranbolu kültürü ve halkının yaşayış biçimleri geçmiş ile günümüz kıyaslanmasına gidilerek değerlendirilmeleri yer aldığı bir çalışmadır.

2.3.2. Tezler

MAZICI, Berrin; “ **Safranbolu İlçesi Halk Edebiyatı Ve Halk Bilimi Ürünleri Üzerinde Bir Araştırma**” ,Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Balıkesir, 2012, S.266, ss.76-80.

Safranbolu'ya ait halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerin yer aldığı derleme ve değerlendirme çalışmasıdır.

2.4. Efsanenin Sözlü Kültür Ortamında Anlatıma Dayalı Diğer Türlerle İlişkisi

İnsanların, yazı, matbaa, elektronik gibi ses ve sözü mekâna bağlayan teknolojiler kullanılmaksızın yüz yüze ve ses sese dayalı olarak iletişim kurdukları ortama sözlü kültür ortamı denmektedir.⁵⁹

Sözlü kültür, toplumsal belleğe dayalıdır. Kişileri daha az içine kapalı, dış dünyaya ve topluma açık kılar; üreten yalnız değildir, bireyleri birleştiricidir; toplumsaldır.⁶⁰

Bir toplumun dünya görüşü, inançları vb. gibi değerlerini barındıran halk kültürü ürünleri sözlü kültür ortamında yaratılır, yaşar ve aktarılır. Bütün kültürler önce sözellik aşamasından geçer ve kültürün parçası olan halk kültürü ürünleri de sözlü gelenek yoluyla aktarılır.⁶¹

Sözlü kültürün oluştuğu ortam ise, “sözlü kültür ortamı”dır ve “yazı öncesi, toplum hayatının, etkinliklerinin oluştuğu, bilgi, teknoloji, tecrübe ve işin aktarıldığı, ilişkilerin ve kurumların belirginleştiği, düzenin işlediği, iletişim dilinde sabit anlatım biçimlerinin ortaya çıktığı ve kendilerine özgü içerik kazandıkları, estetik anlayışın ve bunun yansımalarının, bilinmeyen ile ilgili açıklamaların, inanç ve ahlâk normlarının oluşturduğu ortam”⁶² sözlü kültür ortamını oluşturur.

Halk edebiyatı anlatı türleri sözlü kültür bağlamında dilden dile aktarılırken, her tür kendine özgü hususiyetleri de beraberinde getirir. Sözlü kültür unsuru sözlüdür; kendine ait bir geleneği vardır ve versiyonlar yaratma kabiliyetine sahiptir, ortak kabul eseridir; ortak yaratıcılığa bağlıdır.⁶³

2.4.1. Efsane- Mit İlişkisi

Pervin Ergun, Türk Kültüründe Ağaç Kültü, adlı çalışmasında mitin, efsane karşılığında kullanılmasının pek çok karışıklığa neden olduğunu belirtmektedir. Bizde mit

⁵⁹ Özkul Çobanoğlu; **Âsık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü**, Akçağ, Ankara, 2000, s.124.

⁶⁰ Aynur Koçak; **“Sözlü Kültür Ortamından Elektronik Kültür Ortamına Menkıbeler: Mehmed Emin Tokadi Örneği”**, Hacı Bektaş Veli, S. 35, 2005, ss.273-284.

⁶¹ İsmail Görkem; **Halk Hikâyeleri Araştırmaları/Çukurovalı Âsık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuarı**, Akçağ, Ankara, 2000, s. 4.

⁶² Dursun Yıldırım; **Türk Bitiği**, Akçağ, Ankara, 1998, ss. 81-102; Kemal Üçüncü. **“Sözlü Kültür/Tarih; Bağlamında Edebî Bir Metin Olarak Otman Baba Vilâyetnâmesi.”** Bilig, S. 28, Kıs/2004, s.95

⁶³ Dursun Yıldırım; **Türk Bitiği**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998, s.43

karşılığı olarak, “efsane, masal, destan, esatir, usture, hurafat, nağıl, erteği...” kelimeleri kullanılmıştır. Burada üzerinde en fazla durulması gereken nokta, “mit”in daha çok efsaneyle karıştırılması ve birbirinin yerine kullanılmış olmasıdır. Oysa mit efsane değildir, “manevi hayatın özüne ait inançtır,” örnek alınacak bir modeldir. Yaratılışla ilgili inançtır. Belli bir kalıbı yoktur. Ham maddedir, diğer türler (efsane, menkıbe, destan vs.) ondan ilham alırlar, bu ham maddeden ihtiyaçları ölçüsünde yararlanırlar.⁶⁴

Mitler, söylendikleri toplumda, eski çağlarda yaşanmış olayların gerçeğe uygun olduğu düşünülen, nesir anlatılarıdır. İnanca uygundur, inanılmak için öğretilirler ve bilgisizlik, şüphe veya inançsızlığa karşı verilen yanıtları doğrularlar. Mitler genellikle kutsaldırlar ayin ve törenlerle bağdaştırılırlar. Efsaneler; mitler gibi anlatıcısı ve dinleyicisi tarafından gerçekliği kabul edilmiş, ama mitlere göre daha sonraki, yani dünyanın bugünkünden çok da farklı olmadığı dönemlerde oluşmuştur. Efsaneler ilahî olmaktan çok dünyevidir ve ana karakterleri insanoğludur. Efsaneler, göçlerden, savaş ve zaferlerden; eski kahramanların yaptıklarından ve başarılarından söz ederler.⁶⁵ Mit olağanüstü ve kutsal olana gönderme yaparken, efsane tarihi bir olayla temellendirilir.⁶⁶ Mitin ve mit kahramanının tarihi devrini belirlemek imkânsızdır. Efsanelerde ise kahramanın yaşadığı devri ve olayın meydana geldiği zamanı belirlemek mümkündür.⁶⁷ Bunun için R.A. Georges, efsane için “ yakın veya uzak geçmişte de olsa tarihi bir dönemde yer alan ve anlatanla dinleyen gerçek olduğuna inandığı bir hikâye veya anlatı” tanımlamasını yapmıştır.⁶⁸ Efsaneler, mitolojiden farklı olarak daha gerçekçidirler, mitlerde hayale, fantaziye bağlılık güçlüdür.⁶⁹ Efsaneler, menkabeler ve masallar, insanın faniliği, geçiciliği düşünmesini sağlar, mitler ise daha başlangıçta bundan daha farklı şeyler ileri sürerek insanı fani dünyadan ve zamandan uzaklaştırır.⁷⁰ Hook, mitler ve diğer türler arasında iki ayrımın olduğundan bahseder. Türler arasında yapılan ayrımı edebî ayrım olarak

⁶⁴ Pervin Ergun, **Türk Kültüründe Ağaç Kültü**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004, ss.8-9

⁶⁵ William R. Bascom, **Halk Bilimi (Folklor) ve Antropoloji**, R. Nur Aktaş vd. (Çev), **Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1**, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2006, s.176

⁶⁶ Tökel, D. A.; **Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar**, Akçağ Yayınları, Ankara,2000.

⁶⁷ Pervin Ergun; **age**. s. 46.

⁶⁸ Bayat, Fuzuli; **Mitolojiye Giriş**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007,s.111

⁶⁹ Metin Ergun; **Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi 1.cilt**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.

⁷⁰ Luthi M.; **“Masalın Efsane, Menkabe, Mit, Fabl ve Fıkra Gibi Türlerden Farkı”** (Çev. Sevengül Sönmez), Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar I. Hzl. M. Öcal Oğuz, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2006, ss.349-353.

nitelendirir. “Mitos (myth), efsane (legend), destan (saga) ve halk öyküsü (folkstory) ile masal (marchen) arasında yapılan ayırım, edebi ölçütlere dayalıdır.⁷¹

Mitin genel problemi, dünyanın yaratılışını, insanın türeyişini, kabile ve soyların ortaya çıkışını, evrenin sonunu eşya ve hadiselerin oluşum sebeplerini açıklamaktır; yani genelde evreni, dünya düzenini, kısacası dünya modelini anlatır. Efsanelerin böyle bir işlevi yoktur. Efsaneler yerel karakter arz etmekle herhangi bir mesajı vermekle – kötü huyun insanlara zarar vereceği, kötülüğün mutlaka cezalandırılacağı, iyiliğin mükâfatlandırılacağı vb.- yükümlüdür.⁷²

Araştırmalarımız doğrultusunda; mitler varoluşu anlatan en eski sözlü anlatı türüdür. Efsaneler ise inandırıcılığı en fazla olan bilgi veren, açıklayan ve toplum yapısını açığa vuran sözlü anlatım türüdür. Efsane –mit ayırımını şu ana maddeler altında toplayabilir:

- 1.Mit bir varoluşu anlatırken, efsaneler olay ve durumu bildirirler.
- 2.Mitler inandırıcılığa sahip olan bir türdür ancak efsaneler mitlere göre daha fazla inandırıcı olma özelliğine sahiptir.
- 3.Mitler kutsal ve olağanüstü anlatımlardır. Efsaneler ise gerçekte var olan tarihi kişi ve yerler yer alır.
- 4.Mitler efsanelere göre çok daha geniştir ve eski anlatılardır. Efsanelerin mitlerden esinlenme ihtimali daha yüksektir.

2.4.2. Efsane- Destan İlişkisi

Destan, bir boy veya millet hayatında tam estetik kimlik kazanmamış eser sayılan efsanelerden sonra, nazım şeklinde ortaya çıkan en eski sözlü halk edebiyatı mahsullerindedir. Destanlar, kahraman bilge şahsiyetlerin menkabevi ve hakiki hayatları etrafında oluşmuş uzun didaktik hikâyelerdir. Cemiyetin ortak hayat görüşü ve ülkülerini aksettiren bu eserlerin oluşumu için, bir yaratma zemini ile savaş, din değiştirme, göç, kuraklık vb. gibi büyük hadiselerin millet vicdanında bir takım sarsıntılara sebep olması lazımdır.⁷³ Efsane ve destan arasındaki temel ortaklık, her iki türünde anlatıldığı ülkenin

⁷¹ Tökel, D. A.; **Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s.18.

⁷² Bayat, Fuzuli; **Mitolojiye Giriş**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007.

⁷³ Şükrü Elçin; **Halk Edebiyatına Giriş**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1986, s.72.

topraklarında geçmiş, yaşanmış olması ve her ikisinde de masallarda olduğu gibi uydurma unsurların çokça bulunmamasıdır. İki tür de bir toplumun geçmişini öğrenmesinde ana kaynak niteliğindedir. Efsaneler ve destanlar ataların hayatını anlatan tarihi belgeler olarak düşünülmektedir. Bu iki türün arasındaki farklılıklardan en önemlisi, destanın çoğunlukla anlatma eğitimi almış bir kişi tarafından ve büyük bir bölümü (bazen tamamı) manzum ve bazen de bir müzik aleti eşliğinde anlatılıyor olmasıdır. Destanın aksine efsanenin anlatımında hiçbir zaman bir müzik aleti yer almaz. Anlatıcı, efsane anlatımında usta ve geçmişini iyi bilen bir insan olsa da, efsane anlatma görevi kesinlikle belirli insanlara verilmiş değildir. Efsaneyi atalarından veya yakın çevresindeki bilge kişilerden duymuş herkes bir başkasına aktarabilir. Efsane anlatıcısı bir aile ortamında baba, dede gibi büyük bir birey olabileceği gibi bir komşu da olabilmektedir. Ayrıca anlatımda egemen tarz her zaman için nesirdir.⁷⁴

Efsaneler de gerçeklik zemininde değerlendirilir ve dinleyicilerden bu olayların gerçekleştiğine inanması beklenir, ancak efsaneler tarihi belgelere ek kaynaklık etmez ve destanların gerçeklik payı efsanelerden daha çoktur. Örneğin; “Manas Destanı”nda Kırgızların yaşayışını, gelenek ve göreneklerini, ahlak ve dinle ilgili düşüncelerini, coğrafyalarını, tıp bilgilerini ve başka uluslarla olan ilişkilerini bulabiliriz.⁷⁵

Efsanelerin bazılarının benzerlerini başka milletlerde bulabiliriz. Buna karşılık destanlar millidir, onların benzerlerini başka milletlerde bulmamız söz konusu değildir.⁷⁶

Efsanelerdeki sessiz, sakin, itaatkâr derviş tipine karşılık destanlarda savaşçı, kahraman, alp tipi vardır.⁷⁷

Kısacası destanlar bir milletin varoluşunu ve varoluş savaşını, kültürünü ve cemiyetin düşünce yapısını aksettiren ve yeri geldikçe tarihe kaynaklık yapabilen efsanelere göre uzun muhtevalı manzum şeklindeki anlatılardır. Araştırmalarımız ışığında destan ve efsanelere ait belli başlı özellikleri sıralayalım:

⁷⁴ Muvaffak Duranlı; “**Yakut Efsaneleri**”,(Danışman: Prof. Dr. Fikret Türkmen), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir, 2004, s.38

⁷⁵ Fuzuli Bayat; **Mitolojiye Giriş**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007, s.101.

⁷⁶ Metin Ergun; **Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme**, Motifi C.1. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1997,s.48.

⁷⁷ Pervin Ergun, **Türk Kültüründe Ağaç Kültü**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004, s.48

1.Destanlar milli tablo çizerken efsanelerde yerel unsurlar ön planda olduğu gibi farklı milletlerde de benzer efsanelere de rastlanır.

2.Destanlarda mili duygular hâkimken efsanelerde dini duygular hâkimdir.

3.Destanlarda savaşçı tipiyle karşılaşılrken, efsanelerde veli, ermiş tipiyle karşılaşılr.

4.Destan ve efsane türlerinin her ikisinde olaylar aynı coğrafya üzerinde geçmektedir. Her iki türde de gerçeklik payı olduğuna inanılan anlatımlardır.

5. Efsane türü nesir şeklindedir. Düz bir anlatıma sahip olup herkes tarafından anlatılan bir türdür. Destan türü ile büyük bir bölümü ya da tamamı manzumdur. Herkes tarafında anlatılamayan, konusunda eğitim almış kişilerce anlatılan bir türdür.

2.4.3. Efsane – Masal İlişkisi

Bilge Seyidoğlu masal maddesinde terimi şöyle tanımlamaktadır: “Halk arasında yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağan üstü olayların bulunduğu, bir varmış bir yokmuş gibi klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda ‘Yediler içtiler muratlarına erdiler.’ yahut ‘Onlar erdi muradına biz çıkalım kerevetine.’ ‘Gökten üç elma düştü, biri anlatana, biri dinleyene, biri de bana’ gibi belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekân kavramlarıyla kayıtlı olmayan bir sözlü anlatım türü.”⁷⁸

Türk masalları üzerine birçok araştırma yapan Pertev Naili Boratav ise masalı şöyle tanımlamıştır: “Nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçeklikle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı”⁷⁹

Lutz Rönrlich, masalı, “kısa, gerçekliğin şartlarından bağımsız, fantastik bir hikâye” şeklinde tanımlamaktadır. Masalın gerçeklikten bağımsız bu saflığı ona “cennetten çıkma” kutsal bir kaynak niteliği kazandırmıştır. Oysaki efsane, kaba, acı günahla yüklü gerçekliğe daha yakındır, kültürle uzlaşma halinde olduğundan masala göre dejenere olmuş anlatılardır.⁸⁰

⁷⁸ Bilge Seyidoğlu; **Masal Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi 6**, İstanbul 1985, s.149.

⁷⁹ P. Naili Boratav; **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, İstanbul, 1969, s.80

⁸⁰ Wilfried Buch, **Masal ve Efsane Üzerine**, Ali Osman Ö. (Çev.), Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2006, s.355

Bazı efsaneler zamanla masallaşabilir; fakat masallar efsaneleşemez. Efsanelerin acıklı bitmesi olağandır, buna karşılık masal her zaman sonunu tatlıya bağlayan bir anlatı türüdür.⁸¹ Masalın çiçeği, efsane yıkıntıları üzerinde açar veya daha başka bir ifadeyle, masal, efsanenin terk ettiği üst katı kullanır, yağma eder, o anda hoşuna giden ve artık kimseye mal olmayan şeyleri kendine mal eder. İnanmama keyfiyeti, inanmama mecburiyetine döner.⁸²

Efsaneler masallara göre daha milli ve mahallidirler.⁸³ Efsane, anlatıcıları ve dinleyicileri tarafından çoğunlukla, gerçek olarak kabul edildiği halde, masal başından beri hayal ürünü olarak kabul edilir. Masalarda görülen şekil değiştirmelerde, kahramanlar bazen eski şekillerine dönebilir. Bu husus efsanelerde görülmez.⁸⁴

Bazı efsanelerde dini yön belirgin vaziyettedir ve dini konular işlenir ancak masallar din dışıdır. Efsanelerin zamanı bellidir. Buna karşılık masalların zamanı bilinmez, belirli bir zamanları yoktur.⁸⁵

“... efsaneyi masaldan ayırt etmeye yarayan bir özellik de onun sonunun acıklı bitmesi- zorunlu değilse bile- olağandır; buna karşılık, biliyoruz, masal her zaman sonunu tatlıya bağlayan bir anlatı türüdür.”⁸⁶

Efsane ve masal arasındaki temel fark anlatılana inanma meselesidir. Efsaneyi anlatanlar ve dinleyenler onun gerçek üzerine kurulu olduğuna inanırlar. Masalların ise inandırma gayesi yoktur. Her iki anlatıma da olağanüstü motifler içermesine rağmen masal, daha basındaki “bir varmış, bir yokmuş” ifadesiyle gerçekliği ortadan kaldırmayı amaçlar, efsane ise anlatımla gerçek kişi, mekân ve olaylar arasındaki bağı vurgulayarak dinleyicide gerçeklik ve inanma duygularını uyandırmaya çalışır.⁸⁷

⁸¹ Pertev Naili Boratav; **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, 10.Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 2000, s.122.

⁸² Wilfried Buch; **age**. s.355.

⁸³ Metin Ergun; **Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi 1.Cilt**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1997, s.47.

⁸⁴ Saim Sakaoğlu; **Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Katalogu**, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1980, Ankara, s.32.

⁸⁵ Metin Ergun; **age**. 1997, s.48.

⁸⁶ P. Naili Boratav; **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, İstanbul, 1982, s. 99.

⁸⁷ Şerife Seher Erol Çalışkan; **“Türkmen Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma (İnceleme-Metinler)”**, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Rabia Uçkun, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı, İzmir, 2012, s.122.

Masallar hakkında pek çok araştırma yapılmıştır. Masal ve efsaneyi türlerini incelediğimizde karşımıza çıkan belli başlı özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Masallar olağanüstü olaylar vardır ve gerçekliğine inanılmaz. Efsanelerde de olağanüstü olaylar görülür ancak masallardaki kadar uydurma olmayıp gerçeklik payı olduğuna inanılır.

2. Efsanelere tarihe kaynaklık edebilir ancak masallar edemez.

3. Efsanelerdeki; kahraman, yer ve zaman gerçek iken masallarda yer alan kahraman, yer ve zaman gerçeklikten uzaktır.

4. Masalların pek çoğunda tekerlemeler ve formel kalıplar yer alır. Ancak efsaneler nesir şeklinde olup belli bir kalıba bağlı olarak anlatılmaz.

5. Masal anlatan kimseler usta kişilerdir. Masal anaları masalları anlatır. Efsane anlatmak için ise usta olmaya gerek yoktur. Herkes vakayı bildiği takdirde efsane anlatabilir.

6. Masalın sonu her zaman güzel biter. Masalın amacı ise sonuçtan bir ders çıkarılmasıdır. Efsanelerde ise son her zaman güzel bitecek diye bir kural yoktur.

7. Efsaneler bilgi vermek, açıklama yapmak, kültür aktarımını sağlamak amacıyla anlatılan türlerdir.

8. Masallarda motif sayısı efsanelere göre oldukça fazladır.

9. Masal istenildiği zaman anlatılır. Ancak efsanenin anlatılması için o efsanenin çağrıştırılması gereklidir. Yani bir olay ya da mesele üzerine efsaneler anlatılır.

2.4.4. Efsane- Halk Hikâyesi İlişkisi

Ali Berat Alptekin, halk hikâyesini tanımını şöyle yapmaktadır: Göçebelikten yerleşik hayata geçişin ilk örnekleri olup; aşk, kahramanlık, vb. konuları işleyen, kaynağı Türk, Arap-İslâm ve Hint-İran olan, büyük ölçüde âşıklar ve meddahlar tarafından anlatılan nazım nesir karışımı anlatımlardır.⁸⁸ Her kaynak şahıs, anlatacağı hikâyeyi kendi bölgesi, kültürü ve inanışları ile süsleyerek, hatta kendi hayatıyla birleştirerek anlatır; bu yüzden halk hikâyelerinde efsane ve fıkra, dua, beddua, deyim gibi türleri de görülür.⁸⁹

⁸⁸ A. Berat Alptekin; **Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s.18

⁸⁹ A. Berat Alptekin; **age.** s.29

Bazı halk hikâyelerinin zamanla efsaneleştiği görülür. Hikâyenin içindeki manzum kısımlar unutulmuş hikâyeye sadece mensur olarak anlatılmaya başlanır. Şah İsmail adlı Anadolu'nun pek çok yerinde efsane olarak anlatılan manzum kısımları zamanla unutulmuş bir halk hikâyesidir.⁹⁰ Kerem ile Aslı, Ferhat ile Şirin, Arzu ile Kamber, Yusuf ile Züleyha, Âşık Garip en yaygın halk hikâyelerimiz arasındadır.

Efsane ve halk hikâyesi birbiriyle karıştırılmayacak kadar farklı türlerimizdir. Çalışmalarımız ışığında belli başlı özelliklerine değinelim:

- 1.Efsane ve halk hikâyelerinde anlatılan olaylarda bahsi geçen yerler ve kişiler gerçek hayatta var olup yaşamışlardır. Her iki tür de inandırıcı olma özelliği taşımaktadır.
- 2.Efsane türü nesirdir. Halk hikâyeleri ise manzum, manzum-mensur karışık türlerdir.
- 3.Efsane türünün herkes anlatıcı olabilirken, halk hikâyelerini âşıklar anlatır.
- 4.Halk hikâyelerinin içerisinde efsaneler de bulunabilir.

2.5. Memorat Kavramı Üzerine

Bu bölümde memorat kavramı üzerinde duracağız. Memorat kavramı üzerinde kesin çizgilerle çizilen bir sınırlamaya varılamamıştır. Ancak halk kültürünü, yaşayışını, inancını, düşünce yapısını yansıtan anlatı türlerinde kesin çizgiler çizmek zordur. Memorat konusu ile ilgili yeterince araştırma yapılmamıştır. Memerot konusunun öncelikle araştırmacılara göre memorat tanımları, memoratın yapısı hakkındaki fikirleri ve özellikleri üzerinde durulmuştur. Daha sonra ise araştırmalarımız ışığında memoratların belli başlı özelliklerini sıralayarak halk kültürü ürünleri içinde ayrı bir yere sahip olduğunu belirteceğiz.

Özkul Çobanoğlu'nun memorat türü konusunda yaptığı monografik çalışmasından öğrendiğimize göre “memorat” terimini ilk ortaya koyan ve bu terimin isim babası olan araştırmacı İsveçli halkbilimci Carl Wilhelm Von Sydow'dur. Efsaneden ayrı bir tür olarak incelenen memorat, tabiatüstü ferdi bir tecrübenin yaşayan veya ondan dinlemiş birisi tarafından anlatılan şahsa dayalı hikâyeye olarak tanımlanmaktadır. Özkul Çobanoğlu, bu

⁹⁰ Pervin Ergun; **Türk Kültüründe Ağaç Kültü**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2004, Ankara, s.49

tanımdan sonra şu açıklamayı yapar: “Bu tanımlamada yer alan ‘tabiatüstü’ ile kastedilen öncelikle ‘öteki dünya’ ve farklı bir boyutta olmanın yanı sıra ‘insanlarla beraber aynı mekânları paylaşan, cin, peri, şeytan, alkız, karabasan veya çeşitli ruhlardan oluşan ve sosyal bir hayat yaşadığına inanılan’ varlıklarla ‘görme, konuşma, dokunma, hissetme, rüya ve bunlardan başka bir yolla’ kurulan bir iletişimidir. Memoratlar da, bu şekilde kurulmuş bir iletişimle yaşananların, yaşayan veya ondan dinleyen birisi tarafından anlatılmasıdır.”⁹¹

Çoğu kişi memoratın, ne edebî (dichterischen) özellikleri ne de geleneği yansıtmadığı için “bir yönden bağlantılı” olsa da efsane türünden ayırt edilmesinin gerekli olduğunu öne süren Carl Wilhelm Von Sydow tarafından yapılan ilk memorat tanımını geçerli kabul etmektedir. O, insanların “kendilerine ait, saf kişisel deneyimlerinin” bu yeniden üretimlerini Memorat⁹² olarak adlandırmıştır.

Honko memoratı “göz ardı edilmiş geleneksel tür” olarak adlandırır.⁹³

Memoratlara farklı bir bakış açısıyla yaklaşan Gürol Pehlivan, ‘inanç anısı’ ismini tercih edip memoratların beş altı kişiye uzanmış bir metin olduğunu ifade eder. “İnanç anısı, veli öldükten sonra, yaşayan canlıların hayatına girmesi- müdahale etmesi vs. ile ilgili, bizzat anlatanın başından geçmiş ya da bir biçimde anlatıcı tarafından tecrübeyi bizzat yaşayanın adı verilebildiği sürece, naklediş zincirinin beş altı kişiye kadar uzanabildiği bir metindir.”⁹⁴

Bu tanımlamaların akabinde araştırmacılar memoratın yapısını ve nasıl olması gerektiğini sorgulamışlardır:

Sydowcu teze göre, “kişisel deneyim” memoratın önemli bir unsurudur. Bu yalnızca tek bir şekilde yorumlanabilir: İncelenen hikâye, yalnızca olayı yaşamış kişi tarafından başkasına aktarılmış olabilir. Eğer ikinci kişi üçüncü bir kişiye hikâyeyi

⁹¹ Ö. Çobanoğlu; **age.** s.21.

⁹² Memorat ve Fabulat terimleri ilk defa von Sydow tarafından, *Volkskundliche Gaben John Meier zum siebzigsten Geburtstag dargebracht* (Berlin ve Leipzig, 1934) başlıklı kitabın içinde, “**Kategorien der Prosa-Volksdichtung**” isimli makalesinde öne sürülmüşlerdir. Bu makale daha sonra Sydow’un *Selected Papers on Folklore* (Kopenhag, 1948) isimli kitabının içinde yeniden basılmıştır.

⁹³ Lauri Honko; “**Memorates and the Study of Folk Beliefs**”, *Journal of Folklore Institute* (Linda Dégh ve Andrew Vázsonyi, **Memorat ve Ön- Memorat**, Çeviren: Ahmet Barış Ekiz, Millî Folklor, 2015, Yıl 27, Sayı 105, s.132)

⁹⁴ Gürol Pehlivan; “**Dinî Şahsiyetler Hakkında Oluşan Anlatılar**”, *Millî Folklor*, 2009, S. 83, Yıl 21, s.91 (ss. 88-96)

anlatırsa, onu kendisinin değil, orijinal deneyimi yaşamış ve onu ilk olarak aktarmış birinci kişinin deneyimi olarak anlatmaktadır. Bu yüzden klasik tanım, bir memoratın yalnızca tek bir kişi ve onun anlattıklarını duyan kişilerce bilinebilir şeklindeki dar bir yoruma dayanır. Bu tanım, ikinci kişinin memoratı anlatmadığını ya da anlatsa ve anlatı neredeyse kelimesi kelimesine orijinal metine uygun düşse bile onun artık memorat olarak adlandırılmayacağını varsayar. Varsayımlardan ilkinde göre memorat inorganik (unviable) bir hikâye, ikincisine göreyse artık bir Erinnerungssage'dır (efsanevi anı).⁹⁵ Zaman içinde bu “birinci el” koşulu bir nebze esnedi. Daha açık görüşlü olan Christiansen, “birinci ya da ikinci elden gerçek deneyimin ürünleri” olan memoratlar keşfetti.⁹⁶

En titiz ve dikkatli araştırmacılardan biri olan Pentikäinen, hikâye anlatıcısı Marina Takalo'nun memorat külliyyatının istatistiksel analizini temel alarak “doğaüstü deneyimi yaşamış kişi ile onu anlatan kişi arasındaki anlatım zincirinde en fazla iki halka vardır”⁹⁷ gözleminde bulunmuştur. Bu, aktarım zincirinin ideal olarak dört kişiden oluştuğu anlamına gelmektedir. Memorat, sırf dört kişilik dizinin sonuna ulaştı diye ortadan kalkmaz. Ulaştığında ne olur? Cevap “fabulata(masal) dönüşür” şeklinde verilebilir ve gerçekten de çoğu memorat fabulat (masal) hâline gelir: Birinci kişi anlatıları üçüncü kişi hikâyelerine dönüşür. Fakat aynı zamanda, dinlediği üçüncü kişi hikâyesini kendi anlatımında birinci kişiye dönüştüren anlatıcılar yüzünden çoğu fabulatın memorata dönüştüğü de doğrudur. “Sahte-memoratlar” ve “sözde-memoratlar” işte bu şekilde meydana gelir.⁹⁸

...“kişisel yaşantı”, anlatıcının deneyimi yaşamış kişiyi birebir mutlak bir koşul değildi. Buna bağlı olarak, hikâye “benim başıma geldi” ya da “gözlerimle gördüm” gibi ifadelerle başlamak zorunda değildi, aynı zamanda “Babamdan duydum, onun başına geldi” ya da “Yakın bir arkadaşım anlattı, gözleriyle görmüş” gibi cümlelerle de anlatıya

⁹⁵ Carl Wilhelm Sydow Von; **Selected Papers on Folklore. Kopenhag:** Rosenkilde and Bagger,1973, s.73.(Linda Dégh ve Andrew Vázsonyi, **Memorat ve Ön- Memorat**, Çeviren: Ahmet Barış Ekiz, Millî Folklor, 2015, Yıl 27, Sayı 105, s.132)

⁹⁶ Christiansen, Reidar Th .; **The Migratory Legends. Helsinki:** Suomalainen Tiedeakatemia, 1958, s.5. (Linda Dégh ve Andrew Vázsonyi, **Memorat ve Ön- Memorat**, Çeviren: Ahmet Barış Ekiz, Millî Folklor, 2015, Yıl 27, Sayı 105. S. 132)

⁹⁷ Pentikäinen, Juha; **“Grenzprobleme zwischen Memorat und Sage”**, Temenos 3 (1968), **“Quellenanalytische Probleme der religiösen Überlieferung”**. Temenos 6 (1970), **Memorat ve Ön- Memorat**, Yazan: Linda Dégh ve Andrew Vázsonyi Çeviren: Ahmet Barış Ekiz, s.132, Millî Folklor, 2015, Yıl 27, S.105, s.133.

⁹⁸ K.V. Cist, Leningrad; **“Das Problem der Kategorien mündlicher Prosa nicht-märchenhaften Character”**. **Fabula 9 (1967)**, **Memorat ve Ön-Memorat**, Yazan: Linda Dégh ve Andrew Vázsonyi Çeviren: Ahmet Barış Ekiz, s.134 Millî Folklor, 2015, Yıl 27, S.105.

giriş yapılabilirdi. Gerçekten de, Sydowcu standart tanıma karşılık bu tartışma, memorat kategorisini büyük sayıdaki anlatı türlerine açan bir süreçtir.⁹⁹

Araştırmacılara göre memoralarda bulunan özellikler:

“Memoratlar da ‘olağanüstü küçük kişisel’ hikâyelerden oluşacaktır.”¹⁰⁰

Memoralarda dinleyici, çoğunlukla sayısı belirli kişilerden oluştuğundan, belki benzer bir olayın ya da aynı olayın biraz değişmiş şeklinin ikinci üçüncü kez duyuluyor olması, inandırıcılığını arttırmakta; ilk kez dinleniyor ise, hayrete düşme, korkma, endişeye kapılma gibi sonuçlarıyla farklı bir durum ortaya çıkarmaktadır. Tabii bunun yanında, bu türün yüklendiği fonksiyonlar da gözden uzak tutulamayacak derece önemlidir.¹⁰¹

“...Memoratların, diğer kültürlerde olduğu gibi Türk sosyo-kültürel bağlamında da sabit şekilden bahsetmemin mümkün olmadığı...”dır.¹⁰²

İnanç ile yakından ilgilidir: Memoratlar olmayan ya da olma olasılığı bulunmayan konularla ilgilenmez. Halkın efsane ya da menkabe olarak algıladığı konularla ilgili bir nakil değildir. Bahsi geçen durum anlatmanın kahramanı için gözüyle gördüğü bir durumdur. Dinleyicisi için ise inançları doğrultusunda yaşanması muhtemel bir durumdur. Şu şekilde olağanüstü bir sıradanlıktan bahsediyoruz diyebiliriz. Halka göre bu anlatmalar günlük hadisenin bir parçası, yaşanmış olanın nakledilmesinden ibarettir. Türk-İslâm kültürü içerisinde ismi anılan birçok metafizik kahramanın Kur’an-ı Kerim’de müteaddit ayetlerde ismi anılan “Cin” kimliği ile tanımlanması geleneğin inanca bağlanmasının açık bir örneğidir.¹⁰³

Memorat bir an hikâyesidir ve genellikle ferdîdir. Hadisenin tanığı ya yoktur ya da tanıkların tümü benzer düşünce ve inanç evrenine sahiptir. Bu sebeple izah edilmesi çok güçtür ve efsane türleri içerisinde inandırıcılık vasfı en yüksek olan anlatılardır. Anlatılar

⁹⁹ Linda Dégh ve Andrew Vázsonyi, “ **Memorat ve Ön-Memorat**”, Çeviren: Ahmet Barış Ekiz, Millî Folklor, 2015, Yıl 27, S.105, ss.133

¹⁰⁰ Şeref, Boyraz; “**Sözlü Anlatıların Sürekliliği Üzerine Düşünceler**”, Folklor ve Edebiyat, 2008, S.54, s.105-118.

¹⁰¹ Özkul Çobanoğlu; **Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları**, Akçağ Yay. Ankara, 2003, 288 s.

¹⁰² Ö. Çobanoğlu, **age.** s.25.

¹⁰³ Tuğrul Balaban; “**Hız. Ali Merkezli Bir Ölüm Memoratına Dair Değerlendirmeler**”, Türk Kültür Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 2015, S.73.

genellikle ferdi tecrübenin ürünüken bazı efsanelerin birden fazla şahitle ve bazılarının da şairtıcı bir şekilde köy halkının şahitliğinde gerçekleştiği görülür.¹⁰⁴

Tanınan-bilinen insanlardan dinlenince, inanılırlık niteliği daha belirleyici olan memoraatların, başlı başına “...masallar ve epik destanlar gibi özel bir anlatıcısı yoktur.../...ve memoraat özel bir sözlü sanat olmaktan çok tamamen kendine has bir sözlü iletişim biçimidir.”¹⁰⁵ “...dinleyici beş yolla memoraatların mesajını kabul eder.

“1.Bu dünyada daha bilmediğim pek çok şeyin olabileceğini düşünerek.

2.Hikâyeleri kapsayan genel bir olağanüstü açıklamayı göz önünde bulundurarak.

3.Dinleyici işittiğini daha önce yaşamış olduğuna inanılan kültürel arka plandaki olaylarla bağlayarak.

4.Dinleyici işittiğine dair belgesel unsurlar arayarak.

5.Dinleyicinin anlatıcıdan anlattıklarının doğruluğuna dair yemin etmesini isteyerek.”¹⁰⁶

Memoraatlar, bir velinin etrafında da şekillenmektedir ve böylelikle veli kültü ortaya çıkmaktadır. “Veli kültünü kısaca, fevkalade kuvvet ve kudretlerle mücehhez olup Tanrı’ya yakın kabul edilen bir şahsiyetin herhangi bir konuda -sağ veya ölü iken-yardıminin dokunacağına inanılması ve bu temin için ritüel yollara başvurulmasıdır şeklinde tarif edebiliriz. Bu anlayış, velinin takdis olunmasıyla sonuçlanmaktadır.”¹⁰⁷

Türk halk kültüründe mitolojik dönemden başlayarak günümüze kadar gelmiş ağaç, yer, su, ateş, gök, dağ, kaya, mağara, atalar gibi birçok kültler yer alır. Bunların günümüze ulaşmalarında ve yaşamaya devam etmelerinde en önemli işlevsel rol hiç şüphesiz memoraatlarıdır.¹⁰⁸

Halkın ortak dünya görüşünü yansıtmaları açısından da memoraatlar, büyük bir önem arz etmektedir. Bu durum da bize; memoraatları derlemenin, büyük gereklilik olduğunu göstermektedir. “Her ne kadar bugüne kadar ihmal edilmiş olsa da, henüz geç kalınmış

¹⁰⁴ T. Balaban, **a.g.e.**, s.89.

¹⁰⁵ Ö. Çobanoğlu, **a.g.e.**, s.25.

¹⁰⁶ Ö. Çobanoğlu, **a.g.e.**, s.25.

¹⁰⁷ Ahmet Yaşar Ocak; **Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler (Metodolojik Bir Yaklaşım)**, Türk Tarih Kurumu, 2010, Ankara.

¹⁰⁸ Ö. Çobanoğlu, **a.g.e** s.68.

sayılmaz, inanç ve inanimızın (telakkilerimizin) özünü oluşturan iyeler ve demonik varlıklarla ilgili gerçek anlatıları (memoratlari) bir an önce derlemek lazımdır.”¹⁰⁹

Efsanenin alt başlığında mı yoksa ayrı bir tür olarak mı incelenmek gerekir gibi tartışmalar yaşansa da memorat ayrı bir tür olarak halkbilimi kadroları arasında yerini almış bulunmaktadır.¹¹⁰

Özkul Çobanoğlu ülkemizde görülen memorat çeşitlerini 12 ana başlık altında toplamıştır:

I.) Cinler İle Kurulan İletişim Biçimleri ve Yaşadığına İnanılan Olaylar

II.) Alkarısı İle Kurulan İletişim Biçimleri ve Yaşadığına İnanılan Olaylar

III.) Ağırılık Basması-Karabasan, Congoloz, Kul, Erkebit, Hırtık, Hıncur Munkur, Çarşamba Karısı, Yol Azdıran, Kara Ura, Demirkıynak ve Gelincik Adlı Varlıklarla Kurulan İletişim ve Yaşadığına İnanılan Olaylar

IV.) Hızır ile Kurulan İletişim Biçimleri ve Yaşadığına İnanılan Olaylar

V.) Yatırlar, Evliyalar ve Şehitlerle Kurulan İletişim Biçimleri ve Yaşadığına İnanılan Olaylar

VI.) Rüya Görme Yoluyla Kurulan İletişim Biçimleri ve Yaşadığına İnanılan Olaylar

VII.) Nazar Değmesi İncancıyla İlgili İletişim Biçimleri ve Yaşadığına İnanılan Olaylar

VIII.) Ölülerle Kurulan İletişim Biçimleri ve Yaşadığına İnanılan Olaylar

IX.) Büyü ve Çeşitli Geleneksel Pratikler Yoluyla Kurulan İletişim ve Yaşadığına İnanılan Olaylar

X.) Fal ve Falcılık Yoluyla Kurulan İletişim Biçimleri ve Yaşadığına İnanılan Olaylar

XI.) Tam Tanımlanamayan Olağan Üstü Bir Güçle Kurulan İletişim ve Yaşadığına İnanılan Olaylar

¹⁰⁹ Fuzuli Bayat; **Türk Mitolojik Sistemi-2 (Kutsal Dişi Mitolojik Ana, Umay Paradigmasında İlkel Mitolojik Kategoriler İyeler ve Demonoloji)**, Ötüken Neşriyat, 2012, İstanbul

¹¹⁰ Adem Koç; “Üryan Hızır Ocağı Taliplerinden Zehra Kayacık ve Memoratlarının Etkisiyle Oluşan Nefesler Üzerine”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 2012, S. 63 s.269.

XII.) Modern Kent Yaşamı Memoratları: Ruh Çağırma, Astral Yolculuk ve Ufo'larla Kurulan İletişim Biçimleri ve Yaşandığına İnanılan Olaylar.”¹¹¹

2.6. Safranbolu Memoratlarının Sınıflandırılması ve Safranbolu Memoratları

2.6.1. Safranbolu Memoratlarının Sınıflandırılması

1. Ölmüş kimseler ile ilgili yaşanan memoratlar
2. Mezarlık ve çevresinde yaşanan memoratlar
3. Tam olarak tanımlamayan olağanüstü varlıklar ilgili yaşanan memoratlar.
4. Din adamlarıyla ilgili yaşanan memoratlar.
5. Nereden ve nasıl geldiği anlaşılamayan, kim olduğu bilinmeyen, esrarengiz kişilerle ilgili yaşanan memoratlar.
6. Rüya görme yolu ile ilgili yaşanan memoratlar.

2.6.2. Safranbolu Memoratları

Safranbolu sahasından derlediğimiz memoratların sınıflamasını yaptıktan sonra bu başlık altında sınıflanmış bir şekilde memorat metinlerini vereceğiz:

1. Ölmüş Kimselerle İlgili Yaşanmış Memoratlar

Gayza Köyü Mezarlığında Ölmüş Bir Kimse İle İlgili Yaşanan Bir Memorat

Safranbolu'nun bağlar mevkiinde bulunan Gayza köyünde doğan, büyüyen ve orada yaşayan Nazmiye Hanım'ın yaşadığı bir olayı bize anlatıyor: “ Gayza köyünde mezarlığın bulunduğu bölgeye doğru arkadaşım ile her gün odun toplamaya giderdik. Ramazan ayının gelmesine üç gün vardı. O gün tek başıma mezarlığın olduğu yere doğru odun toplamaya gittim. İkinci ezanında sonra akşam ezanının okunmasına yakın bir zamanlardı. Aniden sıradan giyimli yaşlı, sakallı bir adam görüldü. Uzun uzun bana baktı:

- ‘Ne yapıyorsun burada gıcı¹¹² mı topluyorsun?’ dedi.

¹¹¹ Ö. Çobanoğlu, **age**, .s.77-82.

¹¹² Safranbolu'da halk ağzında kurumuş kozalak anlamında kullanılır.

- ‘Çalı çırpı topluyorum’. dedim

- ‘Benim gardaşlık ne yapıyor’? dedi

- ‘Camiye gitti, sen nereye gidiyorsun dayı?’ dedim

- ‘Sabah namazını kılmaya gidiyorum, geç kaldım. Benim gardaşlığa selam söyle’ diyerek karanlık, ıssız ormana doğru yürüdü ve gözden kayboldu. Hemen oradan uzaklaştım. Çünkü onun insan değil başka bir şey olduğunu anladım. Mezarlıkta yatan meftalardan biriydi. Her gün odun toplamaya çıktığım arkadaşımın ölen kardeşi olduğunu anladım.” (K.Ş.10)

2. Mezarlık ve Çevresinde Yaşanan Memoratlar

Gayza Köyü Mezarlığında Yaşanan Bir Memorat

Safranbolu’nun bağlar mevkiinde bulunan Gayza köyünde doğan, büyüyen ve orada yaşayan Nazmiye Hanım’ın yaşadığı bir olayı bize anlatıyor: “ Keçileri otlatmak için Gayza köyündeki mezarlığın çevresine getirmiştım. Keçileri otlamaları için etrafa yaydım. Kocaman bir cam ağacı vardı. Ağacın altına oturmak için gittim. Fakat ağacın altı hep çam ağacının kurumuş pürleri¹¹³ ile dolmuştu ve ben de üşüyordum. Bu çamın altındaki pürleri bir araya topladım ve onlardan ateş yakarak ısınmaya başladım. Ateşin kenarına oturdum iyice ısınmaya başlamıştım ki oturduğum toprağın altından sanki biri vuruyormuşçasına ‘tık tık’ diye sesler gelmeye başladı. Korkarak kaçmaya başladım. Önümde aşmam gereken bir tepe vardı. Bu tepeyi aşarsam mezarlıktan uzaklaşmış olacaktım. Tam tepeye ulaştım ki beni gülme tuttu, engelleyemiyordum kendimi. Sürekli gülüyor ve olduğum yerde duruyordum. Hayli bir zaman o şekilde tepeyi aşamadım, mezarlıktan uzaklaşamadım. Bir süre sonra gülmem kesildi ve ancak öyle tepeyi aşarak mezarlıktan uzaklaştım.”(K.Ş. 10)

Ovacuma Köyü Mezarlığında Yaşanan Bir Memorat:

Safranbolu’nun Gayza köyünden olan Nazmiye Hanım Safranbolu’nun başka bir köyü olan Ovacuma köyünde yaşadığı olayı anlatıyor: “Ovacuma köyüne gündüz vakti davarları otlatmaya getirmiştım. O vakitler henüz evlenmemiştim, küçüktüm 12 yaşlarındaydım. Ovacuma köyünün mezarlık civarı hem düz hem de bol otlak alanı olduğu

¹¹³ Pür, Safranbolu halk ağzından çam ağaçlarının dökülerek kurumuş olan iğne yapraklarına denir.

için davarları köyün mezarlığına doğru getirdim. Elimde davarları güttüğüm sopa vardı. Mezarlığın etrafında davarları otlatırken canım sıkılmaya başladı. O yaşlarda insan pek bir meraklı oluyor. Can sıkıntısından ve meraktan elimdeki sopayla mezarların topraklarını karıştırıp, kurcalamaya başladım. Sopanın ucuyla bir mezarın toprağını karıştırıp mezarı bozmaya, yıkmaya başladım. Ve o sırada belime doğru bir yumruk indi sanki. Şaşkınlıkla hemen etrafıma baktım kimse yoktu. Tekrar aynı sopayla mezarı karıştırmaya ve bozmaya devam ettim. Tekrar belime doğru bir yumruk daha geldi. Birden içimi bir koku kapladı ve kaçmaya başladım. Ben kaçıyorum ama sanki arkamdan bir şey kovalıyordu, nefesini hissediyordum. Ben mezarlık bölgesinden çıkana kadar beni bir şey kovalamaya devam etti. Davarlar mezarlığın orada kalmıştı ve otluyorlardı onları görüyordum. Ancak korkudan mezarlığa yaklaşamıyor davarları toplamaya gidemiyordum. Sonra davarların sanki biri tarafından güdülmüş gibi hızlı bir şekilde toplanarak mezarlık ve çevresinden uzaklaştıklarını gördüm.”(K.Ş.10)

Ovacuma Köyü Mezarlığında Yaşanan Bir Memorat 2:

Safranbolu'nun Gayza köyünden olan Nazmiye Hanım Safranbolu'nun başka bir köyü olan Ovacuma köyünde yaşadığı olayı anlatıyor: “Ovacuma köyüne gündüz vakti davarları otlatmaya gitmiştim. Bizim geçim kaynağımız davarlarımızdı. O yüzden bize yakın köylerin otlak arazilerine sık sık hayvan otlatmaya giderdik. Ovacuma köyünün diğer ucunda başak bir mezarlık daha vardı. Davarları bu kez o mezarlığın olduğu tarafa doğru otlamaları için getirmiştim. Baktım ki mezarlıkta bir kiren¹¹⁴ ağacı var. Ağaçta o kadar güzel ve ağacın üzerinde o kadar çok kiren vardı ki toplamak istedim. Gittim hemen bir kova buldum. Ağaca iyice yaklaşınca gördüm ki ağacın tam dibinde mezarlık var. Mezarlığın üstüne basarak ağaçtan kiren toplmaya başladım. 1.kovayı ağzına kadar doldurdum ki ‘pattt’ diye aniden kova düştü ve içinde bir tane bile kiran kalmadı. 2. kez kovayı doldurmaya başladım. Yine kova düştü ve içinde tek bir kiren kalmadı.3. kez kovayı doldurmaya başladım ki içime bir korku düştü. Beni mezarın üzerinden bir kuvvet itti ve uzaklaştırdı. Ben mezarın üzerinden yere düştüm ve bir tane kiren bile kovada yine kalmamıştı. Mezarlıktan o gün bir tane kiren bile alıp yiyemedim. Mezarlıklardan bir şey alınmasını bizim buralarda iyi saymazlar, uğursuzluk getirir derler.”(K.Ş.10)

¹¹⁴ Safranbolu halk ağzında kızılıcak meyvesine kiren denir.

Gayza Köyünde Mezarlık Çevresinde Yaşanan Bir Memorat:

Safranbolu'nun bağlar mevkiinde bulunan Gayza köyünde doğan, büyüyen ve orada yaşayan Nazmiye Hanım'ın yaşadığı bir olayı bize anlatıyor: “Amcaoğlum bana bu olayı anlatmıştı. Köyümüzün çıkışında mezarlık vardır. Amcaoğlu harmandan sonra buğdayları, atına çuval çuval yüklemiş gece köy çıkışına doğru ilerlemiş. Ancak amcaoğlunun atını köyün çıkışındaki mezarlıkta bir şeyler durdurmuş. Ne olduğu görünmese de at önünde bir duvar varmış gibi tek bir adım bile atamıyormuş. At sabah olup horozlar ötene kadar bir adım bile ilerleyemeden beklemiş.”(K.Ş.10)

Pelitören Köyü Mezarlığı Ve Çevresinde Yaşanan Bir Memorat:

Pelitören köyünde doğmuş Enver Aydın köylüsü Saadet Hanım'dan dinlediği olayı bize anlatıyor: “ Pelitören köyünde Saadet adındaki bir kadın bir gün köyün mezarlığının önünden geçerken mezarlığın içinde ve yerlerde gıcılar görmüş. Evdeki sobada yakarım düşüncesiyle toplayabildiği kadar toplayıp eve götürmüş. Topladığı gıcıları evin avlusuna bırakmış. Birkaç dakika sonra geri dönüp evin avlusuna bir bakmış ki mezarlıktan topladığı gıcılar kendi kendilerine alev alev yanmakta. Az kalsın Saadet Hanım'ın kendi evi yanıp kül olacakmış. Bunu gören kadın bir daha mezarlıktan bir şey almamış. Aslında Safranbolu yöresinde mezardan bir şey alıp eve getirmeyi de iyi saymazlar. Pelitören köylüsüne göre köyde bir evliya ve şehit mezarı vardır. Bu iki mezar çok önemlidir ancak hala bulunamamıştır. Evliya mezarının Saadet Hanım'ın evine yakın olduğunu düşünülür.”(K.Ş.6)

Gayza Köyünde Mezarlık Çevresinde Yaşanan Bir Memorat 2:

Safranbolu'nun bağlar mevkiinde bulunan Gayza köyünde doğan, büyüyen ve orada yaşayan Nazmiye Hanım'ın yaşadığı bir olayı bize anlatıyor: “Gayza köyünün mezarlığına bir komşuyla beraber çalı çırpı toplamaya gittik. Çalı çırpı çok hafif ve kuru olur, taşması da pek kolaydır. Komşuyla beraber mezarlığın etrafından az bir şey çalı çırpı topladık, çuvala koyduk başladık yürümeye. Ama sanki taşıdığımız çalı çırpı değil, taş. O kadar ağırlaştılar ki çuvalımızı taşıyamaz olduk. Bu kadar hafif olan çalı çırpı nasıl olur da taş gibi ağır olur diye kendi aramızda konuştuk. Zor bela mezarlığın çıkışına geldik ve bir kenara dinlenmek için oturduk. Dinlenince çuvaları tekrar sırtımıza aldık ama artık çuvalar o kadar hafifti ki, şaşırдық. Komşun dedi ki:

-‘Onlar sırtımıza yüklendiler’. diyerek mezarlık sakinlerini kast etmişti.

Anladık ki mezarlıktan çıkana kadar onları da sırtımızda taşımıştık. Mezarlıklardan bir şeyler almayı iyi saymazlar. Mezarlıktan aldığımız çalı çırpılar belli ki mezarlık sakinlerini rahatsız etmişti ki bize güpegündüz mezarlıktan çıkana kadar eziyet etmişler, yük taşıtmışlardı.”(K.Ş.10)

3. Tam olarak tanımlamayan olağanüstü varlıklar ilgili yaşanan memoraatlar

Gayza Köyünde Hasta Kimselerin İyileşmesiyle İlgili Olağanüstü Bir Memoraat:

Safranbolu'nun bağlar mevkiinde bulunan Gayza köyünde doğan, büyüyen ve orada yaşayan Nazmiye Hanım'ın yaşadığı bir olayı bize anlatıyor: “Annem bir gün çok hastalandı. Köyümüzün hocasına getirdik. Hoca bize; içinde pekmez, pekmezin içinde 7 tane arpa tanesi, 7 tane kaya tuzu tanesi, 7 tane sarımsak kabuğu olduğu bir şerbeti hazırlayıp akşam vakti bu şerbetin bir mezarın üzerine ‘al hastalığımı ver sağlığımı’ diyerek dökülmesi ve kabın öylece şerbetiyle birlikte mezarın üzerinde ters bir şekilde bırakılarak arkaya hiç bakılmadan uzaklaştırılması gerektiğini, bu şekilde annemin iyileşebileceğini söyledi. Biz bu şerbeti hazırladık. Gelinimizle birlikte mezarlığa gittik. Bu şerbeti 1.akşam mezarlığın üzerine metal büyük bir tasla birlikte ters çevirdik ve bıraktık. Yarın sabah baktık ki tasın ne içinde ne etrafında en ufak bir şerbet tortusu bile yok, tas tertemiz. Aynı şekilde 2. akşam mezarın üzerine şerbetle birlikte tası ters çevirip arkamıza bile bakmadan geldik. Yine 2.günün sabahında tasın içi ve mezarlığın üstü yine tertemizdi, şerbetten eser yoktu. 3. gece yine aynı şekilde şerbeti mezarın üzerine bıraktık ve geldik. Ancak 3.gecenin sabahında o metal tas delik deşik bir vaziyetteydi, çilingire dönmüştü. Biz şaşkınlık içindeydik. Metal tas kurşunlanmış gibi delik deşikti, sabaha kadar mezarın üzerinde o hale nasıl gelmişti, inanamadık. Daha da ilginç olanı ise hemen sonrasında annem iyileşmiş, hiçbir şeyi kalmamıştı. O çilingire dönmüş tası hala saklıyoruz.”(K.Ş.10)

Gayza Köyünde Hasta Kimselerin İyileşmesiyle İlgili Olağanüstü Bir Memoraat 2:

Safranbolu'nun bağlar mevkiinde bulunan Gayza köyünde doğan, büyüyen ve orada yaşayan Nazmiye Hanım'ın yaşadığı bir olayı bize anlatıyor: “Yengemin küçük kardeşi köyün pınarında yıkanmış, ateşi çıkmış ve çok hasta olmuştu. Ne yaptysak iyileştiremedik. Daha sonra iyileşmesi için annem için hazırladığımız şerbetten hazırlayarak köyün türbesinin yanından akan suya dökmeye karar verdik. Gece yarısı yanımıza ateş de alarak yengemle evden çıktık. Evin yakınında samanlığımız vardı. Samanlığın kapısı şiddetli ve sürekli bir şekilde açılıp kapanmaya başladı. Yengemle

birlikte samanlığın kapısını kapatmaya gittik tam o sırada elimizdeki ateş birden bire hiçbir sebep yokken söndü ve biz karanlıkta kaldık. Korkarak eve döndük. Babam ise böyle şeylere inanmazdı ve korkmazdı. Bu kez de babamla köyün türbesine doğru yola çıktık. Şerbeti dökeceğimiz yere yaklaştıkça biri kırmızı diğeri yeşil iki ışığın havada aşağı yukarı hareket ettiğini gördük. Babam da şaşırды ama o korkmadan gitti ve türbenin kenarından akan, derin olmayan berrak suya şerbeti dökmeye başladı. Dökmeye başladığı andan itibaren suyun içindeki çakıllar birbirine karıştı, çakıl taşları yerlerinden kuvvetle oynamaya başladı. Şerbeti döker dökmez arkamıza bakmadan eve geri döndük. Sabah olduğunda ise yengemi kardeşi iyileşmişti.”(K.Ş.10)

4. Din adamlarıyla ilgili yaşanan memoralatlar

Ovacuma Köyünde Bir İmamın Ölümüyle İlgili Bir Memoralat:

Safranbolu'nun bağlar mevkiinde bulunan Gayza köyünde doğan, büyüyen ve orada yaşayan Nazmiye Hanım yakın Ovacuma köylülerinden duyduğu bir hadiseyi bize anlatıyor:

“Ovacuma'nın Sarı Köyü'nde bu olayı bana anlatmışlardı. Köyün imamı köyün mezarlığında Kuranı Kerim okuyormuş. Köy ahali de yanındaymış. İmam Kuranı Kerim okurken mezarların içinden bir seste onunla birlikte kuranı kerim okumaya başlamış. İmam Kuranı Kerim'i okumaya devam etmiş. Okuyup bitirdiğinde ise imam hemen arkasından okuduğu Kuranı Kerim'in duasını da etmiş. Sonra imamla birlikte Kuranı Kerim okuyan ses imama sormuş:

- Kabilen için mi okudun cümlesi için mi okudun? Diye

İmam fatiha okuduktan sonra:

- Cümlesi için okudum. demiş.

Bu olaydan 8 gün sonra da imam ölmüş.” (K.Ş.10)

5.Nereden ve nasıl geldiği anlaşılamayan, kim olduğu bilinmeyen, esrarengiz kişilerle ilgili yaşanan memoralatlar

Esrarengiz Bir Şekilde Ortaya Çıkan Bir Kadınla İlgili Yaşanan Bir Memorat:

Safranbolu'nun Kıranköy Mevkiinden yaşamakta olan Mukaddes Hanım yaşadığı bir olayı bize anlatıyor: “ Kıranköy’de otuyordum, daha otuzlu yaşlardayım. Benim arka arkaya üç kızım olmuştu. Ben bir tanede erkek çocuğum olsun çok istiyordum. O zamanlarda bu yüzden çok üzülüyor ve dua ediyordum. Bir gün evden çıktım yolda gidiyorum. Birden beyaz örtülü bir kadın yaklaştı yanıma ve eline iki iğne alarak dedi ki:

- ‘Hiç üzülme oğlun olacak’ dedi ve gitti.

Sonra oğluma hamile kaldım.” (K.Ş.8)

6. Rüya görme yolu ile ilgili yaşanan memoratlar

Rüyanın Gerçek Olması İle İlgili Yaşanan Bir Memorat

Safranbolu'nun Kıranköy Mevkiinden yaşamakta olan Mukaddes Hanım yaşadığı bir olayı bize anlatıyor: “ Kocam askere gittiğinde ben hamileydim. Aş ermeye başlamıştım. Eşimin ailesine aş erdiğimi söylemeye utanıyordum. Eskiden Safranbolu’da gelinler hamile olduğunu söyleyemez, karınlarını saklar, aş erdiklerini söyleyemezlerdi. Gelinler bundan utanırdı ve zaten böyle şeylerin büyüklere söylenmesi ayıplanırdı. Canım bamyaya yemeği aş eriyordu. Ve hiç param yoktu. Canım o kadar çok bamyaya yemeği çekiyordu, nasıl alırım nasıl yaparım diye düşünüyordum. Bir gece rüyamda yaşadığımız evin duvar dibini görüyorum. Rüyamda bana diyorlar ki: ‘ Sana duvarın dibine para koydum git sabah 6’da al’. Sabah pazara gitmek için uyandım ve evden çıkarken gördüğüm rüya aklıma geldi. Hemen gidip rüyamda gördüğüm duvarın dibine baktım. İki adet yan yana 2,5 lirayı gördüm. Kimseye söylemeden paraları aldım. Pazara gidip gizlice bamyaya alıp, yaptım ve yedim. Dağda aş eren kadına kurt bile kusuverirmiş diye boşuna demezlermiş.”(K.Ş.8)

2.7. Memoratlar Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Günümüzde memoratlarla ilgili yapılan çalışmalar çok fazla bulunmamaktadır. Çalışmamız çerçevesinde yer alan Safranbolu memoratlarıyla ilgili yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır. Bundan dolayı memoratlar üzerine yapılmış çalışmaları tesbit etmeyi uygun bulduk.

2.7.1. Kitaplar

Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu; **Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları**, Akçağ Yayınları, 2003, 288s.

Halk inançları ve halk dini kavramları etrafında efsane ve memoratlara dair genel bir çerçeve çizilmiş. Memoratların yapı özelliği hakkında bilgiler verilmiştir.

2.7.2. Tezler

2.7.2.1. Doktora Tezleri

Yazar: TUĞRUL BALABAN; Danışman: DOÇ. DR. GÜLHAN ATNUR; “ **Amasya Efsane, Menkabe ve Memoratları (Derleme, İnceleme, Metin)**”, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora, 2013, s.732.

2.7.2.2. Yüksek Lisans Tezleri

Yazar: AHMET TACETDİN HALLAÇ, Danışman: YRD. DOÇ. DR. MEHMET ÇEVİK; “**Memorat Türü ve Adana Memoratları / Memorate Genre and Memorates of Adana**”, Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, 2017,s.368.

Adana'dan derlenen memoratların yer aldığı çalışmada memoratla ilgili bilgiler yer almaktadır.

Yazar: OSMAN TÜRKMEN, RD. DOÇ. DR. MEHMET SURUR ÇELEPİ; “**Alaşehir Yöresindeki Efsane ve Memoratlar**” , Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, 2017, s.254.

Bölgeden derlenen 141 efsane ve 124 metnin yapı olarak incelenmesi yapılmıştır.

Yazar: ALPER KESER, Danışman: PROF. DR. MUSTAFA ARSLAN; “**Nazilli Bölgesi Efsane ve Memoratları**”, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Halk Bilim (Folklor) Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 2017, s.186

170 metin, metin merkezli teori ve performans teoriden yararlanılarak incelenmesi yapılmıştır.

Yazar: MÜJDAT KIZILOĞLU, Danışman: DOÇ. DR. GÜLHAN ATNUR; **“Tortum ve Köylerinde Derlenen Memoratlar Üzerine Bir Araştırma”**, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, YL, 2013, s. 250.

Bölgeden derlenen 7 adet memorat metni yer alan çalışma aynı zamanda memorat hakkında bilgiler de vermektedir.

Yazar: ALİ BEZGİN, Danışman: PROF. DR. ŞEREF BOYRAZ; **“Hatay'da Reenkarnasyon Memoratları”**, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Halk Bilim (Folklor) Bilim Dalı, YL, 2011, s.198.

Reenkarnasyon üzerinde durularak memorat ile ilişkisini değerlendiren çalışma memoratlarının özelliklerini açıklayarak reenkarnasyon memorat örneklerine yer vermektedir.

Yazar: NEMİKA YELOĞLU, Danışman: PROF. DR. ALİ TORUN, **“Kütahya ve Çevresinde Memorat Tasarımı”**, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Edebiyatı Bölümü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, YL, 2009, s.661.

2.7.3. Makaleler

BALABAN, Tuğrul; **“Hz. Ali Merkezli Bir Ölüm Memortına Dair Değerlendirmeler”**, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 2015, S.73, ss.89-103.

Makalede memorat kavramı üzerinde durularak Hz. Ali memoratı ile ölüm teması üzerinden memoratın epizotları açısından incelemesi yapılmaktadır.

DÉGH, Linda; VÁZSONYÍ, Andrew; **“Memorat ve Ön- Memorat”**, Milli Folklor, 2015, S. 14, ss.131-146.

Memoratın ne olduğunu; diğer türlerle ortak yanlarını ve farklılıklarını ele almıştır.

ÖZCAN, Hüseyin; GÖNENÇ, C. Sezen; **“Memoratlara Göre Karaca Ahmet Sultan”**, Folklor/Edebiyat, 2015, S.21, ss.93-108.

Karaca Ahmet'in şahsı etrafında gelişen memoratları konu alır. Bu memoratları Alevi inancındaki yeri ve önemi hakkında değerlendirmeler yer alır.

BAŞARAN, Uğur; “Âşık İsmetî ile Kapı Güzeli Hikâyesi Bağlamında Türk Halk Hikâyelerinin Değişim ve Dönüşüm Dinamikleri”, Turkish Studies, 2012, S.7, ss.573-581.

Halk hikâyelerinin geçirdiği değişim ve dönüşümleri tespit etmeye yönelik bir çalışmadır.

KOÇ, Adem; “Üryan Hızır Ocağı Taliplerinden Zehra Kayacık ve Memoratlarının Etkisiyle Oluşan Nefesleri Üzerine”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 2012, S.63, ss.265-296.

Alevi- Bektaşî inanç ortamında oluşan edebi ürünler üzerinde yapılan bir çalışmadır. Bektaşî inancındaki memorat ve rüyaların incelenmesi çalışmada yer almaktadır.

PEHLİVAN, Gürol; “Dini Şahsiyetler Hakkında Oluşan Anlatılar”, Milli Folklor, 2009, S.11, ss.88-89.

Yatırlar hakkındaki anlatıları tasnif ve tahlil edilmiştir. Menkıbe, efsane ve memorat türlerinin birbirinden ayrılma ölçütleri çalışmada sıralanmıştır.

2.8. Memoratların Sözlü Kültür Ortamında Anlatıma Dayalı Diğer Türlerle İlişkisi

Çalışmamızın önceki safhalarında mit, destan, masal, halk hikâyesi ve memoratla ilgili verdiğimiz bilgiler ışığında memoratın diğer türlerle benzer ve farklı özelliklerini sıralayacağız.

2.8.1. Memorat- Efsane İlişkisi

Günümüzde efsane ile ilgili birçok araştırma yapılmıştır ancak memoratlar söz konusu olunca aynı durumu söylemek güçtür. Araştırmacıların bir kısmı memoratı efsane başlığı altında değerlendirmektedir. Genç bir bilim olan halk bilimi ilerledikçe, alanında uzman kişilerce konuların detayına inilmesi ve meselelerin teknik bir boyut kazanması kaçınılmazdır. Bu genç bilime ait türlerde her ne kadar kesin çizgiler çizmek zor olsa da belli başlı özellikler çerçevesinde efsane ve memoratı ayırmayı uygun bulduk.

Çalışmamızda efsane ve memorat kavramlarına değindiğimiz için bu bölümde efsane ve memoratın benzer ve farklı özelliklerine değineceğiz:

Memoratlarda olay yaşayan kişinin ağzından verildiği için olaylar genellikle birinci şahısla ifade edilir. Ancak bütün memoratlar birinci tekil şahısla anlatılamaz. Olayı yaşayanın ağzından dinleyen ikinci bir şahsın rapor edermişçesine anlatımı son derece yaygındır.¹¹⁵ Yaşayanı belli olan kişinin kendisi veya kendisinden dinleyenlerin naklettiği “hatıra olma ölçütü” iki türü ayırt eden en önemli hususiyettir.¹¹⁶

Efsane ne kadar “korkunç motif” veya “ürkütücü” temalar içerirse içersin efsane geçmişe dair bir oluşun mirasıdır. Oysa memoratlar geçmişe değil şimdiye, “bugüne” aittirler. Bu ait oluş ve durum her zaman “yarın”a belki de bana tehdidini taşıyan düşünceler uyandırır. Memoratlar bu bakımdan da efsaneden ayrı bir “duruş” ve “düşünüş” ün ürünleridir.¹¹⁷

İnanç anısı, (memorat) velî öldükten sonra, yaşayan canlıların hayatına girmesi-müdahale etmesi vs. ile ilgili, bizzat anlatanın başından geçmiş ya da bir biçimde anlatıcı tarafından tecrübeyi bizzat yaşayanın adı verilebildiği sürece, naklediş zincirinin beş altı kişiye kadar uzanabildiği bir metindir. Efsane ise, kutsal kişiler söz konusu olduğunda, özellik bakımından, inanç anısından farksız; fakat tecrübeyi yaşayan yönünden belirsizleşmiş, daha uzak bir zamandan bahseden bir türdür. Ayrıca kutsal kişiyle ilintilendirilen bir takım mekân, nesne gibi şeyler hakkında oluşmuş hikâyeler de bu türün kapsamındadır.¹¹⁸

Çalışmalarımız ışığında efsane ev ememorat arasındaki belli başlı farkları sıralayalım:

- 1.Memoratlar bir anın hikâyesidir. Kişisel yaşantı ve tecrübe söz konusudur. Efsaneler ise kişiye ait değil var olduğu topluma aittir.
- 2.Efsanelerde karakterler savaşı ve kahraman kimselerdir. Memoratlarda ise insan dışında cin, peri, gibi spiritüel varlıklar ve olaylar söz konusudur.
- 3.Efsaneler konusunu tarihten alıp tarihe kaynaklık yapabilen anlatımlardır. Memoratlar ise konusu insandan ve insanın spiritüel varlıklarla olan ilişkisinden alır.

¹¹⁵ Özkul Çobanoğlu; **Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006, s.12

¹¹⁶ Ö. Çobanoğlu, **age.** s.26

¹¹⁷ Ö.Çobanoğlu, **age.** s.31

¹¹⁸ Gürol Pehlivan; “**Dini Şahsiyetler Hakkında Oluşan Anlatılar**”, Milli Folklor, 2010, S. 83, ss. 88-97.

- 4.Efsaneler ise memorata göre çok daha önceden yaşanmış olaylara dayanır.
5. Memoratlarda anlatıcı olayın şahidi ya da olayın şahidinden hadiseyi öğrenmiş kişidir. Bu yüzden efsaneye oranla inandırıcı olma özelliği daha fazladır.
- 6.Memoratlarda anlatı halkası önemlidir. Eğer anlatı halkası çok uzarsa memoratlar değişime uğrayabilir.
7. Efsaneler memoratlara göre uzun olay halkalarından oluşur.
- 8.Memoratlar efsanelere göre aktarılma sırasında çok daha kolay değişebilen, unutulabilen bir malzemedir.
9. Memoratların kökeninde din ve inanma olgusu vardır. Efsanelerde sadece din olgusu yer almaz tarihi kişi ve olaylar da yer alır.
- 10.Memoratlar günlük hayatta sıradan bir din adamının veya bir ev hanımının başına gelirken; efsaneler ise tarihi karakterler, evliyalar, ermişler görülür. Efsaneler kendi yerel coğrafyası içinde meşhur olmuş kişileri bünyesinde barındırır.
11. Efsaneler yerel kültüre aittir, bu yüzden eşine zor rastlanır. Memoratlar ise efsaneye göre çok daha küçük bir bölgede geçer ancak memoratlarda insan ve din gibi evrensel olgular ön planda olduğu için benzer memoratlara tesadüf edilebilir.
12. Memoratlar insanların günlük hayatında yaşanan ve hayatlarının bir parçası haline gelmiş anlatı türleridir. Efsaneler ise günlük hayatın değil tarihten, uzak geçmişten gelen anlatı malzemeleridir.

2.8.2. Memorat- Mit İlişkisi

Mitlerin varoluşun kökenini anlatır ve hangi zaman dayanarak bu anlatımı yaptığı belirsizdir. Memoratlar ise anı anlatır ve hangi zaman ve yere ait olduğu gayet belirgindir.

Mitler evrensel konuları ele alırken, memoratlar ise sadece kişisel bir deneyimden, kişisel bir yaşantıdan bahseder.

Mitlerde karakterler tanrı ve yarı tanrı iken memoratların karakterleri insan odaklıdır. Ve insan dışında cin, peri, spiritüel gibi varlıklar yer alır.

Mitler memoralara oranla daha kökenli ve uzun anlatılardır.

Her iki tür de inandırıcı olma özelliği taşıtmaktadır. Her iki tür de din kökenlidir.

Anlaşılan şu ki; mit ve memoralın biribirinden özellikle zamansal olarak çok farklı anlatı türleridir. Her iki anlatı türünün de birbiri ile alışverişte bulunması ya da karışması söz konusu değildir.

2.8.3. Memoral-Destan İlişkisi

Destanlar bir ulusun bir milletin tarihinde yaşanmış büyük sosyal olaylarından doğarak o milletin cemiyet hayatını çizen ve yeri geldikçe tarihe kaynaklık yapabilen bir türdür. Memoralların kökeninde tarih yoktur, din vardır. Dolayısıyla tarihe de kaynaklık etmezler.

Memorallarda karakterler destanlarda olduğu gibi kahraman ya da savaşçı değildir. Memorallarda karakterler günlük hayattaki insan ve spiritüel varlıklardır.

Destanlar milli, memoral ise yerel kültüre aittir. Ancak yerel kültüre ait olmasıyla birlikte memoralarda söz konusu din olduğundan, din de evrensel bir olgu olduğundan, başka milletlerde, başka yerlerde ya da din ve inançlarda şahıs-kişi kadrosu değişse de aynı mantıkta memoralların olması durumunu pek muhtemeldir. Çünkü memoralın ana malzemesi din ve insandır. Bu her iki olgu da evrensel olgulardır.

Memoralarda anlatı halkası önemlidir, destanlar gibi yüzlerce anlatı halkasından geçerek anlatılarak yüzlerce yılı aşamazlar.

Memoral anlatıcı genellikle olayı yaşayan o olaya şahit olan kimsedir ancak destanı anlatanın ise destanın içinde yer alması mümkün değildir, çünkü destan çok uzun bir sürede meydana gelebilen bir sözlü üründür.

Memoral anlatıcı vakayı yaşayan bilen her yetişkin olabilir. Ancak destan anlatıcı herkes olamaz. Destanı anlatmak için bir eğitim almış olmak gerekir. Destanlar yapı olarak manzum, memoral ise nesirdir. Destan ve memoralarda ortak özelliklerden biri ise motif unsurları barındırmalarıdır

Memoral ve destan ilişkisi irdelendiğinde biribirinden çok farklı iki unsurun gözler önüne serildiği görülmektedir. Her iki türün de birbiri ile karıştırılması söz konusu değildir.

2.8.4. Memorat- Masal İlişkisi

Masallarda olağanüstülüklerle süslü ve belli formeller içinde anlatılan sonu daima güzel biten sözlü ürünlerdendir. Memorat türünde de olağanüstü unsurlar vardır ancak masal türünde olduğu kadar günlük hayattan kopuk değildir. Memorat türünden sıradan bir olağanüstülük görülür.

Masallar inandırıcı olma özelliği taşıyan bir tür değildir. Fakat masalların inandırıcı olma gibi bir kaygısı olduğu da söylenemez. Memoratların inandırıcı olma özelliği çok fazladır. Ama bunun yanında memorat türünün inandırıcı olma kaygısı olduğunu saptamak güç değildir. Anlatıcılar başında geçen bir memoratı anlatırken onu dinleyen kimselerin ona inanmasını isteyerek anlatırlar.

Memoratlar din kökenlidir. Masallar ise din etkisinden tamamen uzak anlatmalardır.

Masalların dinleyicisi genelde çocuklardır ama memoratlar korku unsuru barındırdığında çocuklara anlatılmamalıdır. Masal anlatıcıları ise usta kimselerdir, masal anaları masalları anlatır. Memoratları ise hadiseyi bilen her yetişkin anlatabilir.

Memoratlarda yer ve zaman bilinir ama masallarda bilinmez.

Memoratlar masallara göre daha kısa sürede meydana gelmiş anlatılardır.

Memorat ve masal ilişkisi incelendiği birbiriyle karıştırılmayacak kadar aralarında kesin çizgiler olan iki tür ayrı tür olduğu anlaşılmaktadır.

2.8.5. Memorat- Halk Hikâyesi İlişkisi

Halk hikâyeleri konusu aşk, kahramanlık gibi konulardan alan destandan daha kısa masaldan daha gerçekçi olan manzum, manzum-mensur karışık olan anlatmalardır.

Halk hikâyeleri destandan romana geçiş basamağı olmuştur. Halk hikâyelerinde olay halkaları uzun, anlatı geniş ve oluşum süreci ise oldukça uzundur. Memoratlarda ise anlatı halkası çok kısa ve oluşum süresi ise çok kısadır, çünkü anlık bir olayı ifşa eder.

Memerotlar nesir anlatılardır. Halk hikâyeleri ise manzum-mensur karışıktır. Memoratlar düz bir anlatıma sahipken, halk hikâyelerinin anlatılmasında belli bir düzen vardır. Halk hikâyelerini sadece âşıklar anlatır. Herkes halk hikâyesi anlatamaz.

Her iki tür de içerisinde motif unsurları taşır.

Memorat ve halk hikâyesi türleri birbiri ile karıştırılmayacak kadar farklı özelliklere sahip iki türdür. Çalışmamızın daha önceki safhasında memorat ve efsane ilişkisinden söz ettiğimizden ötürü burada tekrar aynı başlığı açmayı gereksiz bulduk.

3. SAFRANBOLU EFSANELERİNDE OLAY ÖRGÜSÜ VE MOTİF YAPISI

Çalışmamızın bu bölümünde, yapacağımız incelemeye kaynaklık eden 49 Safranbolu efsanesinin her birini tek tek ele alınıp incelenecektir. Bu inceleme için belirlediğimiz sistem şu şekilde ilerleyecektir:

Efsanenin Adı

Kaynak Bilgisi

Efsanenin Yer Aldığı Diğer Kaynaklar (eğer varsa)

Olay Örgüsü

Formeller

Formel Sayılar

Formel İfadeler (Başlangıç Formeli, Geçiş Formeli, Bitiş Formeli)

Ara Sözcükler

Atasözü-Deyimler

Motifler

Nazım Kısımlar

Tekerlemeler

Mekân

Zaman

Konu

İşlev

Safranbolu efsane metinlerimizi bu sırayla inceledikten sonra, efsanelerin yapı, konu ve işlev bakımından genel bir değerlendirilmesi yapılacaktır. Biz bu bölümde, çalışmamıza kaynaklık eden 49 tane Safranbolu efsane metnindeki motifleri tespit ettikten

sonra değerlendirmeyi de uygun bulduk. Tespit ettikten sonra değerlendireceğimiz motifler, Stith Thompson'un "The Motif Index of Folk Literature" (Halk Edebiyatının Motif İndeksi) adlı eserinde oluşturduğu sisteme göre verilmiştir. Safranbolu efsane metinlerini incelememiz sonucunda tespit ettiğimiz motifler, aşağıdaki ana başlıklara göre sıralanacak ve değerlendirilecektir:

A. MİTOLOJİK MOTİFLER

B. HAYVANLAR

C. YASAK

D. SİHİR

E. ÖLÜM

F. HARİKULADELİKLER

G. DEVLER

H. İMTİHANLAR

J. AKILLILAR VE APTALLAR

K. ALDATMA

L. KADERİN TERS DÖNMES

M. GELECEĞİN TAYİNİ

N. ŞANS VE KADER

P. CEMİYET

Q. MÜKÂFATLAR VE CEZALAR

R. ESİRLER VE KAÇAKLAR

S. ANORMAL ZULÜMLER

T. EVLİLİK

U. HAYATIN TABİATI

V. DİN

W. KARAKTER ÖZELLİKLER

X. MİZAH

Z. ÇESİTLİ MOTİF GRUPLARI

3.1. Dönüşüm Efsaneleri

3.1.1. Bir Hayvana Dönüşümün Efsanesi

Efsanenin Adı: Göl Efsanesi 1 (1)

Kaynak Bilgisi: Tuncay Kara; Safranbolu Yörük Köyü Köyümüzde Geleneksel Yaşam Örf Ve Adetlerimiz, 2005, s.81

Efsanenin Yer Aldığı Diğer Kaynaklar: Sadi Yaver Ataman, Eski Safranbolu Hayatı, 1994, İstanbul, Canyığıt Grafik, s.235.

Olay Örgüsü:

1. Çok eski zamanlarda bu gölün olduğu yerde bir hamam varmış.
2. Bu hamamda bir kış günü, gelin hamamı yapılmaktaymış.
3. Gelinin yıkandığı sırada aniden ortalığı sular kaplamış ve her şeyi alıp götürmüştü.
4. Burada bir göl ve bu gölde yeşil ördekler oluşmuş.
5. Daha sonra ördeklerden birisinin yalnız başına göl içinde yüzüp, diğer ördeklere yaklaşmaması dikkat çekmiştir.
6. Köylüler bu ördeğin, muradına ermeden sulara gömülen gelin olduğuna inanırlarmış.
7. Günümüzde de etkisini, koruyan bu düşünce sebebiyle, yeşil ördekler avlanmaz.

Formeller:

Formel Sayılar: Yok

Formel İfadeler:

1. Başlangıç Formeli: Çok eski zamanlarda...

2. Geçiş Formeli: Bir kış günü...

3. Bitiş Formeli: ... inanırlar.

Ara Sözcükler: Yörük köyü çevresinde iki güzel göl bulunmaktadır. Yemyeşil tabiatın içerisinde bulunan bu göller, adeta bir doğa harikasıdır. Bu göllere ilişkin yörede çeşitli efsaneler bulunmaktadır.

Atasözü, Deyimler: Muradına ermek.

Motifler:

Sihir (D)

Dönüşümler (D0-D699);

İnsanın Hayvana Dönüşmesi (D100-D199); Köylüler bu ördeğin, muradına ermeden sulara gömülen gelin olduğuna inanırlarmış.

Harikuladelikler (F)

Harikulade Yerler ve Eşyalar (F700-F799)

Olağanüstü Göl (F715): Aniden ortalığı suyun basması ve gölde yeşil ördeklerin belirmesi

Harikulade Hadiseler (F900-F1099)

Olağanüstü Hadiseler (F900): Burada bir göl ve bu gölde yeşil ördekler oluşmuş. Daha sonra ördeklerden birisinin yalnız başına göl içinde yüzüp, diğer ördeklere yaklaşmaması dikkat çekmiştir.

Çeşitli Motif Grupları (Z)

Formüller (Z0-Z99)

Formilistik Sayı: 2 (Z71): Yörük köyü çevresinde iki güzel göl bulunmaktadır

Sembolizm (Z100-Z199)

Sembolik Renkler (Z140): Günümüzde de etkisini, koruyan bu düşünce sebebiyle, yeşil ördekler avlanmaz.

Nazım Kısımlar: Yok.

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Yörük Köyü (Safranbolu)

Zaman: Belirsiz.

Konu: Genç bir kızın yeşil bir ördeğe dönüşmesini anlatıyor.

İşlev: Açıklama yapmak.

Efsanenin Adı: Yörük Efsanesi (2)

Kaynak Bilgisi: Tuncay Kara; Safranbolu Yörük Köyü Köyümüzde Geleneksel Yaşam Örf Ve Adetlerimiz, 2005, s.82

Efsanenin Yer Aldığı Diğer Kaynaklar: Sadi Yaver Ataman, Eski Safranbolu Hayatı,1994, İstanbul, Canyigit Grafik, s.235. - Berrin Mazıcı, Safranbolu İlçesi Halk Edebiyatı ve Halkbilimi Ürünleri Üzerinde Bir Araştırma, YL, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Balıkesir, 2012, Tez Danışmanı Prof. Dr. Mehmet AÇA, s.78.

Olay Örgüsü:

1. Vaktiyle Yörük Köyü civarında bulunan köylerden birisinde güzel mi güzel alımlı mı alımlı bir kız varmış.

2. Güzelliği dillere destan olan bu kızı görenler sevdalanıp istemeye giderlermiş. Kız ise hiç kimseye bakmaz istekleri geri çevirmiş

3. Günlerden bir gün buralara göçebe bir Yörük obası gelmiş ve çadırlarını kurmuş.

4. Oba beyinin de yağız bir oğlu varmış. Bu yağız delikanlıya civar oba kızları yanıp tutuşur, ama yağız delikanlı bu kızların hiç birini görmezmiş.

5. Yağız delikanlı günlerden bir gün, güzelliği dillere destan kızla karşılaşmış; yıldırım aşkı bu olsa gerek birbirlerine âşık olmuşlar.

6. Sevme yanarsın derler ya birbirlerine yanmaya başlamışlar. Bu yangınlarını gidermek için bir yolunu bulup gizlice görüşmeye başlamışlar.

7. Acı haber tez duyulur deyiminde olsa gerek, âşıkların buluşmaları kız ve oğlan babalarının kulağına gitmiş.

8. Kız babası :”Ben kızımı yersiz yurtsuz göçebeye vermeme. Kişiye yer yurt gerek, yeri yurdu olmaya karı ne gerek” diyerek kızını eve kapatmış.

9. Bu durumu öğrenen oğlan babası oba beyi öfkelenerek: “Konargöçer Avşara elkızı ne gerek, obamızda kız mı yok ki oğlum böyle davrana” diyerek, acilen obanın toplanmasını emir buyurmuş ve obasının toplayıp gitmiş.

10. Yemeden içmeden kesilen kız, sevdiğinin hasretine dayanamayarak ata evinden ayrılmış.

11. Obaya varmış, varmış ama oba gitmiş çadırların yerinde yeller esmekteymiş. Kız: “Vay benim onmaz başım, kara yazgım, ağladım güldüm, ömrümde bir kez sevdim, onu da benden kaçırdılar, artık b u dünya neyime gerek” deyip kendini göle atmıştır.

12. Delikanlı da o gün obadan kaçıp, sevdiğini görme umuduyla köye dönmüş.

13. Aşkının akıbetini öğrenince o da kendini göle atmış.

14. Gel zaman git zaman gölde iki ördek çıkmış ortaya; biri erkek biri dişi.

15. Derler ki bu iki ördek göle kendini atan iki sevdalılar.

16. O iki ördek, arada bir ayrı ayrı görünüp, bir süre sonra yitip giderlermiş. Nerede oldukları, nereye gittikleri bilinmez.

Formeller:

Formel Sayılar: 2 (gölde iki ördek çıkması)

Formel İfadeler:

1. Başlangıç Formeli: Vaktiyle

2. Geçiş Formeli: Günlerden bir gün

3. Bitiş Formeli: Nerede oldukları, nereye gittikleri bilinmez.

Ara Sözcükler: Yok.

Atasözü, Deyimler: Güzelliği dillere destan... Bu yağız delikanlıya civar oba kızları yanıp tutuşur, ama yağız delikanlı bu kızların hiç birini görmezmiş. Yağız delikanlı günlerden bir gün, güzelliği dillere destan kızla karşılaşmış; yıldırım aşkı... Sevme yanarsın... Yemeden içmeden kesilen kız... Obaya varmış, varmış ama oba gitmiş çadırların yerinde yeller esmekteymiş. Kız: “Vay benim onmaz başım, kara yazgım, ağladım güldüm, ömrümde bir kez sevdim, onu da benden kaçırdılar, artık bu dünya neyime gerek” deyip kendini göle atmıştır.

Motifler:

Sihir (D)

Dönüşümler (D0-D699)

İnsanın Hayvana Dönüşmesi (D100-D199); Gel zaman git zaman Gölde iki ördek çıkmış ortaya; biri erkek biri dişi. Derler ki bu iki ördek göle kendini atan iki sevdalıdır.

Harikuladelikler (F)

Harikulade Güçlü İnsanlar (F500-F599)

Harikulade Güzellikte Kadın (F575.1): Vaktiyle Yörük Köyü civarında bulunan köylerden birisinde güzel mi güzel alımlı mı alımlı bir kız varmış.

Cemiyet (P)

Aile (P200-P299)

Baba ve kızları (P234): Kız babası :”Ben kızımı yersiz yurtsuz göçebeye vermeme. Kişiye yer yurt gerek, yeri yurdu olmaya karı ne gerek” diyerek kızını eve kapatmış.

Baba ve oğlu (P233): Oba beyinin de yağız bir oğlu varmış.

Evlilik (T)

Aşk (T0-T99)

Âşık Olma (T10): Yağız delikanlı günlerden bir gün, güzelliği dillere destan kızla karşılaşmış; yıldırım aşkı bu olsa gerek birbirlerine âşık olmuşlar.

Esirler ve Kaçaklar (R)

Esirlik (R0-R99)

Esir Olma (R10): Kız babası :”Ben kızımı yersiz yurtsuz gcebeye vermeme. Kişiye yer yurt gerek, yeri yurdu olmaya karı ne gerek” diyerek kızını eve kapatmış.

Kaçmalar (R100-R199)

Esirlikten Kurtulma (R110): Yemeden içmeden kesilen kız, sevdiğinin hasretine dayanamayarak ata evinden ayrılmış. Delikanlı da o gün obadan kaçıp, sevdiğini görme umuduyla köye dönmüş.

Çeşitli Motif Grupları (Z)

Formüller (Z0-Z99)

Formilistik Sayı: (Z71): Derler ki bu iki ördek göle kendini atan iki sevdalılar.

Nazım Kısımlar: Yok.

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Yörük Köyü (Safranbolu)

Zaman: Belirsiz.

Konu: Kavuşamayan iki sevdalının ördeğe dönüşerek kavuşmaları anlatılır.

İşlev: Açıklama yapmak, ders vermek.

Efsanenin Adı: Konarı Gölü Efsanesi (3)

Kaynak Bilgisi: Berrin Mazıcı, “Safranbolu İlçesi Halk Edebiyatı ve Halkbilimi Ürünleri Üzerinde Bir Araştırma”,YL, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Balıkesir, 2012, Tez Danışmanı Prof. Dr. Mehmet AÇA, s.79.

Olay Örgüsü:

1. Vaktin birinde belirsiz bir tarihte köye yakın bir yerde atı, davarı, sürüsü, arısıyla birlikte bir kavim gelir.

2. Bir ilkbahar günüdür. Arı kovanlarının oğul çıkarma zamanıdır.

3. Kovanlardan birinden çıkan oğul gören beyin oğlu oğlun arkasına düşer.

4. O günlerde kovandan oğul çıkınca üzerine su arandı.

5. Aracılar kondu. Bey kızını istendi bey, “Kızını vermem de vermem.” diye tutturdu.

6. Yörüklerde âdettir.” Yabana kız verilmez, yabandan kız alınmaz.” Konarı beyi dedi ki göçerlere kız vermem alıp kızımı gider komaz bir daha yanımda.”

7. Âşıklar yalvardı, yaşlılar yakardı. Ne hatır kâr etti ne de başka bir şey.

8. Göçme vakti gelmiş göç kalkacak, beyin oğlu yok, yağız at huysuzlanır.

9. Bu arada beyin kızının da olmadığı anlaşılır. Aramaya çıkar iki taraf da...

10. Tek bir çoban bilir âşıkların yerini o söyler beylere ola ki buluşma yerindedirler.

11. Gelirler gölün başına görürler al yazmayı anlarlar.

12. İki âşık canlarına kıymıştır. Suyun içine atmışlardır kendilerini.

13. İki taraf da dolanarak suyun çevresinde gözyaşı dökerler. Gözyaşları göl olur.

14. İki sevdalı iki ördek olup uçtu.

15. O günden sonra her göç mevsiminde iki ördek peydah olur bu gölde.

16. Nazlı salınımları ile dolanır, dolanır, yüzer, sevdalarını söylerler kendi dillerince.

17. Uçarlar birlikte aynı yöne kayıp giden göç kervanına yol gösterircesine.

Formeller:

Formel Sayılar: İki sevdalı iki ördek olup uçtu.

Formel İfadeler:

1. Başlangıç Formeli: Vaktin birinde belirsiz bir tarihte...

2. Geçiş Formeli: Bir ilkbahar günüdür.

3. Bitiş Formeli: O günden sonra...

Ara Sözcükler: Göl de o zamanlar bugünkü gibi değil. İki ayrı kaynak çıkar biri sıcak biri soğuk.

Atasözü, Deyimler: Arı kovanlarının oğul çıkarma zamanı... Göçme vakti gelmiş göç kalkacak. İki âşık canlarına kıymıştır. . Uçarlar birlikte aynı yöne kayıp giden göç kervanına yol gösterircesine

Motifler:

Sihir (D)

Dönüşümler (D0-D699):

İnsanın Hayvana Dönüşmesi (D100): İki sevdalı iki ördek olup uçtu.

Harikuladelikler (F);

Harikulade Yerler ve Eşyalar (F700-F799)

Olağanüstü Göl (F715): İki taraf da dolanarak suyun çevresinde gözyaşı dökerler. Gözyaşları göl olur.

Cemiyet (P);

Diğer Sosyal Kurumlar (P100-P199);

Zengin Adamlar (P150): Göçme vakti gelmiş göç kalkacak, beyin oğlu yok, yağız at huysuzlanır. Bu arada beyin kızının da olmadığı anlaşılır.

Aile (P200-P299)

Baba ve kızları (P234): Bu arada beyin kızının da olmadığı anlaşılır.

Baba ve oğlu (P233): Göçme vakti gelmiş göç kalkacak, beyin oğlu yok, yağız at huysuzlanır.

Çobanlık (P412): Tek bir çoban bilir âşıkların yerini o söyler beylere ola ki buluşma yerindedirler.

Mükâfatlar ve Cezalar (Q)

Cezalandırılmış İşler (Q200-Q399)

İntihar Ederek Cezalandırma (Q211.5): İki âşık canlarına kıymıştır. Suyun içine atmışlardır kendilerini

Evlilik (T)

Aşk (T0-T99): Tek bir çoban bilir âşıkların yerini o söyler beylere ola ki buluşma yerindedirler.

Evlilik (T100-T199)

Evlene Adetleri (T130): Aracılar kondu. Bey kızı istendi bey, “Kızı vermem de vermem.” diye tutturdu.

Çeşitli Motif Grupları (Z)

Sembolizm (Z100-Z199)

Sembolik Renkler (Z140): Gelirler gölün başına görürler al yazmayı anlarlar.

Formüller (Z0-Z99)

Formilistik Sayı: 2 (Z71): İki âşık canlarına kıymıştır. İki sevdalı iki ördek olup uçtu. O günden sonra her göç mevsiminde iki ördek peydah olur bu gölde.

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu (Konarı Köyü)

Zaman: Belirsiz.

Konu: Konarı Köyü'nde yaşanan ve hazin sonla biten bir aşkı konu alır.

İşlev: Ders vermek.

3.1.2. İnsanın Taşa Dönüşüm Efsanesi

Efsanenin Adı: Emzikli Kaya (4)

Kaynak Bilgisi: Berrin Mazıcı, “Safranbolu İlçesi Halk Edebiyatı ve Halkbilimi Ürünleri Üzerinde Bir Araştırma”,YL, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Balıkesir, 2012, Tez Danışmanı Prof. Dr. Mehmet AÇA, s.77.

Olay Örgüsü:

1. Safranbolu eski çarşı da “Birbirini çok seven bir Rum genci ile Türk kızı vardır.
2. Gençlerin aşkı yıllarca devam eder ve evlenmeye karar verirler.
3. Niyetlerini ailelerine söylediklerinde, kız tarafı kesinlikle buna izin vermez; çünkü Türk geleneğinde kızın gayrimüslimle evlenmesi hoş görülmemektedir.
4. Erkeğin ailesi kızınkine oranla daha ılımlı olsa da, işe yaramaz ve iki genç kaçmaya karar verirler.
5. Kızının kaçtığını anlayan baba, birkaç adamını da yanına alarak yollara düşer.
6. Nihayet gençlerin izini mağarada bulur ve onlara dışarı çıkmalarını söyler.
7. Yakalanacaklarını ve ayrılmak zorunda kalacaklarını anlayan gençler, ağlaya ağlaya ‘Allah’ım, bizi ayırma, ikimiz de burada taş kesilelim, bizi taş et!’ diye yalvarırlar.
8. Duaları kabul olan gençler, mağaranın içinde taş kesilirler.”

Formeller:

Formel Sayılar: Erkeğin ailesi kızınkine oranla daha ılımlı olsa da, işe yaramaz ve iki genç kaçmaya karar verirler.

Formel İfadeler:

1. **Başlangıç Formeli:** Birbirini çok seven bir Rum genci ile Türk kızı vardır.

2. Geçiş Formeli: Nihayet...

3. Bitiş Formeli: Duaları kabul olan...

Ara Sözlere: Günümüzde mağara tavanının bir kısmından sular akmaktadır. Yöre halkı, bu suların gençlerin gözyaşları olduğunu söylemektedir. Senenin her günü akmayan bu su, sadece gençlerin mağaraya gizlendikleri ve taş kesildikleri gün olan Hıdırellez’de akmaktadır. Mağaranın isminin “Emzikli Kaya” olmasının nedeni de bu su damlalarıdır.

Atasözü, Deyimler: Erkeğin ailesi kızına oranla daha ılımlı olsa ... Kızının kaçtığını anlayan baba, birkaç adamını da yanına alarak yollara düşer. Duaları kabul olan gençler, mağaranın içinde taş kesilirler.

Motifler:

Yasak (C);

Tabunun Kırılması ile İlgili Cezalandırma (C900-C999);

Yasağın Kırılması (C920): Niyetlerini ailelerine söylediklerinde, kız tarafı kesinlikle buna izin vermez; çünkü Türk geleneğinde kızın gayrimüslimle evlenmesi hoş görülmemektedir.

Sihir (D)

Dönüşümler (D0-D699): Duaları kabul olan gençler, mağaranın içinde taş kesilirler.

Harikuladeliğler (F);

Olağanüstü Hadiseler (F900): Yakalanacaklarını ve ayrılmak zorunda kalacaklarını anlayan gençler, ağlaya ağlaya ‘Allah’ım, bizi ayırma, ikimiz de burada taş kesilelim, bizi taş et!’ diye yalvarırlar. Duaları kabul olan gençler, mağaranın içinde taş kesilirler.

Cemiyet (P);

Aile (P200-P299)

Baba ve kızları (P234): Kızının kaçtığını anlayan baba, birkaç adamını da yanına alarak yollara düşer

Esirler ve Kaçaklar (R)

Kaçmalar (R100-R199): Erkeğin ailesi kızınkine oranla daha ılımlı olsa da, işe yaramaz ve iki genç kaçmaya karar verirler.

Evlilik (T)

Aşk (T0-T99): Gençlerin aşkı yıllarca devam eder ve evlenmeye karar verirler.

Din (V)

Dini Merasimler (V0-V99)

Dua (V50): Yakalanacaklarını ve ayrılmak zorunda kalacaklarını anlayan gençler, ağlaya ağlaya ‘Allah’ım, bizi ayırma, ikimiz de burada taş kesilelim, bizi taş et!’ diye yalvarırlar.

Duanın Esrarengiz Gücü (V52): Duaları kabul olan gençler, mağaranın içinde taş kesilirler.”

Çeşitli Motif Grupları (Z)

Formüller (Z0-Z99);

Formilistik Sayı: 2 (Z71): Erkeğin ailesi kızınkine oranla daha ılımlı olsa da, işe yaramaz ve iki genç kaçmaya karar verirler.

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu (Eski Çarşı)

Zaman: Belirsiz.

Konu: Safranbolu eski çarşıdaki bir mağaranın içinden su akan kayalarla ilgili olağanüstü bir aşk anlatısını konu alır.

İşlev: Ders vermek.

3.2. Mekânlarla İlgili Efsaneler

3.2.1. Dini Mekânlarla İlgili Efsaneler

Efsanenin Adı: Karapınar Köyü Türbesi (5)

Kaynak Bilgisi: Uğuroğ Barlas, Safranbolu Kültür Tarihi Araştırmaları, İstanbul, 2004, s.46.

Olay Örgüsü:

1. Karapınar köyünde Hidrellez kutlamalarını türbede olmaktadır
2. Bu türbenin baş tarafında yaklaşık yüz yaşında dalları iç içe geçmiş iki çam ağacı bulunmaktadır.
3. Bu ağaçların birinde türbenin sakalı denilen bir yeşillik grubu bulunmaktadır.
4. Çok soğuk bir kış günü üç yolcu ısınmak için bu sakallardan ve çam dallarından koparıp ateş yakmışlar.
5. Fakat orada çarpılarak öldükleri söylenmektedir.
6. Bu üç yolcunun mezarları da bu türbeye yakın bir yerdedir. Bu türbenin çamlarından birisi bir yıl kuruyup diğer yıl yeşermektedir. Kısacası ağaçlar birer yıl kuruyup yeşermektedir.

Formeller:

Formel Sayılar: Üç yolcu.

Formel İfadeler

1. Başlangıç Formeli: Çok soğuk bir kış günü...

2. Geçiş Formeli: Yok

3. Bitiş Formeli: Kısacası ağaçlar birer yıl kuruyup yeşermektedir.

Ara Sözcükler: Türbe köyün üst kısmında 5-6 yüzyıllık 4 metre eninde 8-10 metre uzunluğunda yağma taştan bir mezardır.

Atasözü, Deyimler: Fakat orada çarpılarak öldükleri söylenmektedir.

Motifler:

Harikuladelikler (F)

Harikulade Yerler ve Eşyalar (F600-F899)

Olağanüstü Ağaçlar, Bitkiler ve Meyveler (F810): Bu türbenin çamlarından birisi bir yıl kuruyup diğer yıl yeşermektedir

Mükâfatlar ve Cezalar (Q)

Cezalandırılmış İşler (Q200-Q399)

Öldürerek Cezalandırma (Q211): Türbenin ağaç dallarını koparıp ateş yakarak ısınan yolcular çarpılarak ölmüşler.

Din (V)

Dini Binalar ve Nesnelere (V100-V199): Türbe köyün üst kısmında 5-6 yüzyıllık 4 metre eninde 8-10 metre uzunluğunda yağma taştan bir mezardır.

Çeşitli Motif Grupları (Z)

Formüller (Z0-Z99)

Formilistik Sayı (Z71.1): Çok soğuk bir kış günü üç yolcu ısınmak...

Nazım Kısımlar: Yok.

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu (Karapınar köyü)

Zaman: Belirsiz.

Konu: Karapınar köyü türbesindeki ağaçların esrarengiz durumunu anlatır.

İşlev: Açıklama yapmak

Efsanenin Adı: Ali ve Hasan Baba Türbeleri 1 (6)

Kaynak Bilgisi: Ünsal Tunçözgür, Dünden Bugüne Safranbolu, Safranbolu Hizmet Birliği Kültür Yayınları, 1997, s.106-107

Olay Örgüsü:

1. Bu türbede bulunan evliyalardan Ali Baba'nın ilginç olayları vardır:
2. Ali Baba ilk zamanlar anlaşılmamıştır.
3. Evlendiği gece gelinin duvağını açtıktan sonra evden ayrılmış, sabaha kadar geceyi türbenin üst tarafındaki tepede bulunan Hasan Dede'nin mezarının başında geçirmiştir.
4. Bu da bunun nedenini hiç bilmeyecek olan halk tarafından onun meczup olduğu kanaat'ına varılmasına neden olmuştur.

Formeller:

Formel Sayılar: İçindeki üç sandukadan ilki halveti şeyhlerinden Hasan Baba'ya, ikincisi babası şeyh Ali Baba'ya, üçüncüsü Hasan Baba'nın oğluna aittir.

Formel İfadeler:

1. **Başlangıç Formeli:** Ali Baba'nın ilginç olayları vardır:
2. **Geçiş Formeli:** Ali Baba ilk zamanlar anlaşılamamıştır.
3. **Bitiş Formeli:** Bu da bunun nedenini hiç bilmeyecek olan halk tarafından onun meczup olduğu kanaat'ına varılmasına neden olmuştur.

Ara Sözcükler: Ali ve Hasan Baba türbeleri, kentin Çavuş mahallesinde Kemerağzı sokağındadır. Türbenin kesin yapım tarihini belirten bir kitabesi yoktur. İçindeki üç sandukadan ilki halveti şeyhlerinden Hasan Baba'ya, ikincisi babası şeyh Ali Baba'ya, üçüncüsü Hasan Baba'nın oğluna aittir.

Atasözü, Deyimler: Yok.

Motifler:

Harikuladelikler (F)

Harikulade Güçlü İnsanlar (F500-F599)

İnsanların Olağanüstü Davranışları (F570): Evlendiği gece gelinin duvağını açtıktan sonra evden ayrılmış, sabaha kadar geceyi türbenin üst tarafındaki tepede bulunan Hasan Dede'nin mezarının başında geçirmiştir.

Evlilik (T): Evlendiği gece gelinin duvağını açtıktan sonra evden ayrılmış, sabaha kadar geceyi türbenin üst tarafındaki tepede bulunan Hasan Dede'nin mezarının başında geçirmiştir.

Din(V)

Dini Binalar ve Nesnelere (V100-199): Bu türbede bulunan evliyalarından Ali Baba'nın ilginç olayları vardır.

Çeşitli Dini Motifler (V500- 599): İçindeki üç sandukadan ilki halveti şeyhlerinden Hasan Baba'ya, ikincisi babası şeyh Ali Baba'ya, üçüncüsü Hasan Baba'nın oğluna aittir.

Çeşitli Motif Grupları (Z)

Formüller (Z0-Z99)

Formilistik Sayı (Z71.1): üç sanduka

Nazım Kısımlar: Yok.

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu (Çavuş Mah.)

Zaman: Belirsiz.

Konu: Ali Baba ile ilgili olayların başlangıcı anlatılmaktadır.

İşlev: Açıklama yapmak

Efsanenin Adı: Konarı Türbesi Efsanesi (7)

Kaynak Bilgisi: Berrin Mazıcı, "Safranbolu İlçesi Halk Edebiyatı ve Halkbilimi Ürünleri Üzerinde Bir Araştırma", YL, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve

Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Balıkesir, 2012, Tez Danışmanı Prof. Dr. Mehmet AÇA, s.80-81.

Olay Örgüsü:

1. “Rivayete göre Gavsî Baba köye, köyün kuzeyinde yer alan köylerden gelmiştir. Ve bölgede türbe olarak bilinen yerde ölmüş oraya da gömülmüştür.

2. Bu dervişler, geldikleri gördükleri yerlerde misafir olarak kalırlar, köy halkı ile sohbet ederlermiş.

3. Gavsî Baba ve kardeşleri de bu şekilde köyden köye göç ederken bazı köylerde hoş karşılanır, kendilerine itibar ve hürmet edilir; bazı yerlerde hoş karşılanmazlar, hakarete maruz kalırlarmış.

4. Dervişler böylece düşe kalka yollarına devam edip dururken bir gün içlerinden Gavsî Baba hastalanmış.

5. Hastalarını tedavi etmek, bakmak için geldikleri köylerde kalıp kalamayacaklarını sora sora bugün, türbenin olduğu yere kadar gelmişlerdir

6. Onların geldiğini gören mahalleli önlerine çıkmış. Nereden gelip nereye gittiklerini, bir ihtiyaçları olup olmadıklarını sormuşlar. Onlar da hastalarının olduğunu eğer hak vaki olursa onu buraya gömmek istediklerini söylemişler.

7. Mahalleli onlara aş çıkarmış, önlerine koymuş. Yatmaları barınmaları için bir yer hazırlamış. Hastalarına bakmaları için yardımcı olmuş.

8. Günler bu şekilde geçmiş, her gün bir hane halkı dervişlere sıra ile yemek vermiş ve ihtiyaçlarını karşılamış.

9. Böylelikle dervişler ile köy halkı arasında bir gönül ve muhabbet bağı ortaya çıkmış.

10. Bu bir süre böyle devam etmiş. Hasta ise iyi olmuyor günden güne kötüleşiyormuş.

11. Bir gün hak vaki olmuş ve Gavsî Baba Hakk'ın rahmetine kavuşmuş.

12. Köylüler kazma kürek ile gelmişler, mezar kazmışlar, defin işlemine yardımcı olmuşlar.

13. Dervişler, köylülerin kendilerine karşı tutum ve davranışlarından çok memnun olmuşlar.

14. Köylüye bir ihtiyaçlarının olup olmadığını geçimlerini ne ile karşıladıklarını sormuşlar.

15. Köylüler geçimlerini sebzeçilik meyvecilik, tarım ve hayvancılık ile karşıladıklarını yalnız köstebek denen kemirgenden, çok zarar gördüklerini anlatmışlar.

16. Bunun üzerine dervişlerden Veli Baba, Gavsî Baba'nın mezarının çevresinden yerden bir avuç toprak alıp dua ettikten sonra havaya savurmuş. "Bu köyün sınırları içinde yaşayan köylülerin elinden yıl boyu terazi düşmesin ürünü bol ve çeşitli olsun ve yine bu köyün sınırları içinde bundan böyle köstebek yaşamasın." diye dua etmiş. Köylüler de âmin demişler.

17. Rivayete göre o günden bugüne sınır olunan komşu köy ve bahçelerinde köstebek görüldüğü halde bu köyün tarla ve bahçelerinde köstebek görülmez.

Formeller:

Formel Sayılar: Bunlardan üç kardeş Konarı köyüne gelmiştir.

Formel İfadeler:

1. Başlangıç Formeli: Rivayete göre...

2. Geçiş Formeli: Bir gün...

3. Bitiş Formeli: Rivayete göre o günden bugüne...

Ara Sözcükler: İslamiyet'in yayılması amacıyla erenler ve dervişler, Anadolu'da çeşitli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bunlar Horasan erenleri adıyla anılmaktadır. Bunlardan üç kardeş Konarı köyüne gelmiştir.... Köylüler bunu dervişlerin dua etmesine bağlarlar (çevre köy ve şehirlerden bahçe ve tarlasında köstebek sorunu olanlar türbeden toprak alarak bahçe ve tarlalarına serpererek köstebekten korurlar). Bu nedenle de kendileri için dua etmiş olan dervişleri anmak, ruhlarına Fatıha okumak için her ramazan, kurban arifesinde ve hidrellezde türbeyi ziyaret eder ve toplu olarak ikindi namazını orada kılarlar." Türbenin

olduğu yerde küçük bir oda odanın içinde mum yakmaya yarayan bir yer, türbeyi ziyarete gelenlerin namaz kılmaları için ayrılmış kapalı bir alan ve aş odası vardır. Yaşlı sakız (menengiç) ağacı ve ağacın altında Gavsî Baba'nın artık toprakla eşit olmuş mezarı vardır. Türbenin etrafı köylüler tarafından duvarla çevrilmiş bulunmaktadır.

Atasözü, Deyimler: Dervişler böylece düşe kalka... köy halkı arasında bir gönül ve muhabbet bağı ortaya çıkmış... Hakk'ın rahmetine kavuşmuş... köylülerin elinden yıl boyu terazi düşmesin...

Motifler:

Sihir (D)

Sihirli Nesnelere (D800-D1699)

Sihirli Nesnelere Çeşitleri (D900-D1299)

Sihirli Toprak (D935): Veli Baba, Gavsî Baba'nın mezarının çevresinden yerden bir avuç toprak alıp dua ettikten sonra havaya savurmuş.

Harikuladelikler (F);

Harikulade Hadiseler (F900-F1099);

Olağanüstü Hadiseler (F900): Rivayete göre o günden bugüne sınır olunan komşu köy ve bahçelerinde köstebek görüldüğü halde bu köyün tarla ve bahçelerinde köstebek görülmez.

Cemiyet (P)

İşler ve Meslekler (P400-P499)

Çiftçilik (P411): Köylüler geçimlerini sebzeçilik meyvecilik, tarım ve hayvancılık ile karşıladıklarını yalnız köstebek denen kemirgenden, çok zarar gördüklerini anlatmışlar.

Din (V)

Dua (V50): Bu köyün sınırları içinde yaşayan köylülerin elinden yıl boyu terazi düşmesin ürünü bol ve çeşitli olsun ve yine bu köyün sınırları içinde bundan böyle köstebek yaşamasın." diye dua etmiş. Köylüler de âmin demişler.

Duanın Esrarengiz Gücü (V52): Rivayete göre o günden bugüne sınır olunan komşu köy ve bahçelerinde köstebek görüldüğü halde bu köyün tarla ve bahçelerinde köstebek görülmez

Dini Merasimler (V0-V99): Bir gün hak vaki olmuş ve Gavsî Baba Hakk'ın rahmetine kavuşmuş. Köylüler kazma kürek ile gelmişler, mezar kazmışlar, defin işlemine yardımcı olmuşlar.

Dini Binalar ve Nesnelere (V100-V199)

İbadet Yeri (V110): Rivayete göre Gavsî Baba köye, köyün kuzeyinde yer alan köylerden gelmiştir. Ve bölgede türbe olarak bilinen yerde ölmüş oraya da gömülmüştür.

Mukaddes Şahıslar (V200-V299)

Dini Yardımcılar (V200): Dervişler böylece düşe kalka yollarına devam edip dururken bir gün içlerinden Gavsî Baba hastalanmış.

Çeşitli Motif Grupları (Z)

Formüller (Z0-Z99)

Formilistik Sayı: 3 (Z71.1): Bunlardan üç kardeş Konarı Köyü'ne gelmiştir.

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu (Konarı Köyü)

Zaman: Belirsiz.

Konu: Konarı Köyü'nde köstebeklerle ilgili yaşanmakta olan esrarengiz bir olayı açıklamaktadır.

İşlev: Açıklama yapmak, ders vermek.

Efsanenin Adı: Sırçalı Efsanesi (8)

Kaynak Bilgisi: Berrin Mazıcı, “Safranbolu İlçesi Halk Edebiyatı ve Halkbilimi Ürünleri Üzerinde Bir Araştırma”,YL, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Balıkesir, 2012, Tez Danışmanı Prof. Dr. Mehmet AÇA, s.81-82.

Olay Örgüsü:

1. Arabistan’dan gelen ermiş birkaç kişi bu köyden geçerken içlerinden biri ölür.
2. Ermişler onu günlerce taşır ama bedeni gittikçe ağırlaşır. Ne yapalım bari iç organlarını çıkaralım onları gömelim derler ve ciğerlerini, bağırsaklarını vs. Sırçalı Köyü’ne gömerler.
3. Oradaki mezarda da meşe ağacı yetişir.
4. Buraya bu nedenle sırf çalı denir zamanla bu ad değişerek köyün adı olan Sırçalı’ya dönüşür.
5. İnanışa göre kim o ağacı kesmeye çalışsa huzur bozular evinin beti bereketi kaçar, işleri rast gitmez.

Formeller:

Formel Sayılar: Yok.

Formel İfadeler:

1. Başlangıç Formeli: ... içlerinden biri ...

2. Geçiş Formeli: Yok.

3. Bitiş Formeli: İnanışa göre ...

Ara Sözcükler: Sırçalı köyünde bulunan türbenin etrafında meşe ağaçları vardır. Bu ağaçlar kutsaldır, kesilemez.

Atasözü, Deyimler: ...huzur bozular evinin beti bereketi kaçar, işleri rast gitmez.

Motifler:

Mitolojik Motifler (A)

Yer Adının Kökeni (A1617): Oradaki mezarda da meşe ağacı yetişir. Buraya bu nedenle sırf çalı denir zamanla bu ad değişerek köyün adı olan Sırçalı'ya dönüşür.

Harikuladelikler (F)

Harikulade Yerler ve Eşyalar (F600-F699)

Harikulade Ağaç (F811): Oradaki mezarda da meşe ağacı yetişir.

Din (V)

Mukaddes Şahıslar (V200-V299)

Dini Yardımcılar (V200): Arabistan'dan gelen ermiş birkaç kişi bu köyden geçerken içlerinden biri ölür.

Dini İnanışlar (V300): İnanışa göre kim o ağacı kesmeye çalışsa huzur bozular evinin beti bereketi kaçar, işleri rast gitmez.

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu (Sırçalı Köyü)

Zaman: Belirsiz.

Konu: Sırçalı Köyü'nün adının nereden geldiğini açıklamaktadır.

İşlev: Açıklama yapmak, bilgi vermek.

Efsanenin Adı: Yıldız Türbesi Efsanesi (9)

Kaynak Bilgisi: Berrin Mazıcı, "Safranbolu İlçesi Halk Edebiyatı ve Halkbilimi Ürünleri Üzerinde Bir Araştırma", YL, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Balıkesir, 2012, Tez Danışmanı Prof. Dr. Mehmet AÇA, s.82.

Olay Örgüsü:

1. Türbeden gece göğe nur çıktığını bu nedenle de buranın adının Yıldız Türbe olduğunu belirtmiştir.

Formeller:

Formel Sayılar: Yok.

Formel İfadeler: Yok.

1. Başlangıç Formeli: Yok.

2. Geçiş Formeli: Yok.

3. Bitiş Formeli: Yok.

Ara Sözcükler: Safranbolu'nun Bağlar Mahallesi'nde yer alan bu türbe, konumu nedeniyle halk tarafından çok sık ziyaret edilen türbelerin arasında yer alır.

Atasözü, Deyimler: ... göğe nur çıktığını...

Motifler:

Mitolojik Motifler (A):

Yer Adının Kökeni (A1617): Türbeden gece göğe nur çıktığını bu nedenle de buranın adının Yıldız Türbe olduğunu belirtmiştir

Harikuladelikler (F)

Harikulade Yerler ve Eşyalar (F600-F899)

Olağanüstü Yer (F700): Türbeden gece göğe nur çıktığını bu nedenle de buranın adının Yıldız Türbesi olduğunu belirtmiştir.

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu (Bağlar mahallesi)

Zaman: Belirsiz.

Konu: Yıldız Türbesi'nin adının nereden geldiğini açıklamaktadır.

İşlev: Açıklama yapmak, bilgi vermek.

Efsanenin Adı: Yazıköy Madan Baba Türbesinde Yaşanan Sıra Dışı Olay (10)

Kaynak Bilgisi: Kaynak Şahıs 8

Olay Örgüsü:

1. “Köylüler bu türbeye ermişleri gömmüşler.
2. Ancak türbenin çok eskimesi üzerine köylü türbenin çeşitli yerlerine tamir etmiş.
3. Köylü türbeyi ne zaman tamir etse türbede yangın çıkmış.
4. Türbede defalarca yanmış ancak içindeki ermişlere hiçbir zaman yanmamıştır.”

Formeller:

Formel Sayılar: Yok.

Formel İfadeler: Yok.

1. Başlangıç Formeli: Yok.

2. Geçiş Formeli: Ancak...

3. Bitiş Formeli: ... ancak ...

Ara Sözcükler: Yok.

Atasözü, Deyimler: Yok.

Motifler:

Harikuladeliçler (F)

Harikulade Yerler ve Eşyalar (F600-F699)

Olağanüstü Yer (F700): Köylü türbeyi ne zaman tamir etse türbede yangın çıkmış.

Olağanüstü Hadiseler (F900): Türbede defalarca yanmış ancak içindeki ermişlere hiçbir zaman yanmamıştır.

Din (V)

Dini Binalar ve Nesnelere (V100- V199)

İbadet Yeri (V110): Ancak türbenin çok eskimesi üzerine köylü türbenin çeşitli yerlerine tamir etmiş.

Mukaddes Şahıslar (V200-V299)

Dini Yardımcılar (V200): Köylüler bu türbeye ermişleri gömmüşler.

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu (Yazıköy)

Zaman: Bilinmiyor.

Konu: Madan Baba Türbesindeki yangınları konu alır.

İşlev: Bilgi vermek, açıklama yapmak.

Efsanenin Adı: Ergüllü Baba Türbesi (11)

Kaynak Bilgisi: Uğuroğlu Barlas, Safranbolu Kültür Tarihi Araştırmaları, İstanbul, 2004, s.43.

Olay Örgüsü:

1. Hıdrellezi eğri çam ağacının altında kutlanır.
2. Bu ağaca adak için bir şeyler de bağlanmaktadır.
3. Bir söylentiye göre Ergüllü Türbesinde bu çam ağacının altında bulunan gülün altında Hıdrellez sonrası bir kızcağız her gün bir mecit altın bulmuştur.
4. Bu olay iki ay devam etmiştir
5. Kızın babası, kızını bu parayı sıkıştırıp nereden buluyorsun diye sıkıştırıp söyletince bir daha gül dibinde altın bulunmamış ve sihir bozulmuştur.

Formeller:

Formel Sayılar: Bu olay iki ay devam etmiştir

Formel İfadeler

1. Başlangıç Formeli: Bir söylentiye göre...

2. Geçiş Formeli: Yok

3. Bitiş Formeli: ... sihir bozulmuştur.

Ara Sözcükler: Yok.

Atasözü, Deyimler: sihir bozulmuştur.

Motifler:

Harikuladeliikler (F)

Olağanüstü Gül (F814): Bir söylentiye göre Ergüllü Türbesinde bu çam ağacının altında bulunan gülün altında Hıdrellez sonrası bir kızcağız her gün bir mecit altın bulmuştur.

Yasak (C)

Konuşma Yasağı (C400-C499)

Konuşma Yasağı (C400)

Tabunun Kırılması ile İlgili Cezalandırma (C900-C999)

Yasağın Kırılması (C920): Kızın babasına altını nereden bulduğunu söylemesi sonucunda sır açığa çıktığı için sihir bozulur gülün altında bir daha altın bulamazlar.

Cemiyet (P)

Aile (P200-P299)

Baba ve kızları (P234): Kızın babası, kızını bu parayı sıkıştırıp nereden buluyorsun...

Din (V)

Dini İnanışlar (V300): Bu ağaca adak için bir şeyler de bağlanmaktadır.

Çeşitli Dini Motifler (V500-V599): Hıdrellez günü

Çeşitli Motif Grupları (Z)

Formüller (Z0-Z99)

Formilistik Sayılar (Z71): Bu olay iki ay devam etmiştir

Nazım Kısımlar: Yok.

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu (Kirkille)

Zaman: Belirsiz.

Konu: Ergüllü türbesindeki gülün altında hıdrellez sonra bulunan altın sihrinin bozulmasını anlatır.

İşlev: Açıklama yapmak

Efsanenin Adı: Ergüllü Baba Türbesinin Bulunması İle İlgili Bir Rivayet (12)

Kaynak Bilgisi: Kaynak Şahıs 9

Olay Örgüsü:

1. “Ergül Baba türbesinin olduğu yerde önceden tek bir mezar varmış.
2. Bir gün bir adam yoldan arabayla çocuklarıyla geçiyormuş.
3. Yaşlı bir adam bu arabaya durması için el sallamış.
4. Adam bu fakir ihtiyarı arabaya almak istememiş ancak çocukları çok ısrar edince yaşlı fakir ihtiyarı yoldan alıp evine kadar bırakmışlar.
5. İhtiyar eski bir kulübede yaşıyormuş.
- 6.İhtiyar, kulübede adam ve çocuklara bir şeyler ikram etmiş.
- 7.Sonra adam ve çocukları köyelerine gitmişler.
8. Fakat çocuklar yaşlı ihtiyarı çok sevmiştir.
- 9.Daha sonra yaşlı ihtiyar için alışveriş yapıp onu kulübesinde ziyarete giderler.

10. Giderler fakat ortada kulübe falan yoktur. Geri dönerler.

11. O gece ihtiyar adamın rüyasına girer. ‘Burada benim mezarım var yaptır onu’ der.

12. Adam o kulübenin yerindeki mezarı bulur ve yaptırır.

13. Böylece Ergül Baba türbesi meydana çıkmıştır.”

Formeller:

Formel Sayılar: Yok.

Formel İfadeler: Yok.

1. **Başlangıç Formeli:** Bir gün...

2. **Geçiş Formeli:** Daha sonra...

3. **Bitiş Formeli:** Böylece...

Ara Sözcükler: Yok.

Atasözü, Deyimler: ...meydana çıkma. Yaşlı bir adam bu arabaya durması için el sallamış

Motifler:

Harikuladelikler (F)

Harikulade Hadiseler (F900-F1099)

Olağanüstü Hadiseler (F900): Daha sonra yaşlı ihtiyar için alışveriş yapıp onu kulübesinde ziyarete giderler. Giderler fakat ortada kulübe falan yoktur.

Realist Rüya (F1063): O gece ihtiyar adamın rüyasına girer. ‘Burada benim mezarım var yaptır onu’ der.

Şans ve Kader (N)

Tesadüfi Karşılaşmalar (N700-N799)

Tesadüfi Karşılaşmalar (N700): Bir gün bir adam yoldan arabayla çocuklarıyla geçiyormuş. Yaşlı bir adam bu arabaya durması için el sallamış.

Cemiyet (P)

Aile (P200-P299) : Bir gün bir adam yoldan arabayla çocuklarıyla geçiyormuş.

Din (V)

Dini Binalar ve Nesnelere (V100-V199)

İbadet Yeri (V110): Böylece Ergül Baba türbesi meydana çıkmıştır.

Nazım Kısımları: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu

Zaman: Bilinmiyor.

Konu: Safranbolu'da Ergül Baba isimli meşhur türbenin nasıl ortaya çıktığını anlatır.

İşlev: Bilgi vermek.

Efsanenin Adı: İzzet Mehmet Paşa Caminin Yapılmasıyla İlgili Bir Rivayet (13)

Kaynak Bilgisi: Kaynak Şahıs 9

Olay Örgüsü:

1. “ Sadrazam İzzet Mehmet Paşa Safranbolu'ya bir cami yaptırmayı çok istemiş.
2. İzzet Mehmet Paşa, caminin temelini attırması ancak ömrü vefa etmemiş.
3. Bir gece Safranbolu halkı yatmış sabah kalktığı anda camiyi tamamlanmış olarak görmüşler.
4. O günden bu yana camiyi cinlerin yaptığına dair bir söylenti vardır.
5. Daha sonra caminin minaresi defalarca yıkılmıştır. Ve en sonunda gayri Müslüm bir mimar caminin minaresini yapabilmiş.”

Formeller:

Formel Sayılar: Yok.

Formel İfadeler:

1. Başlangıç Formeli: “İzzet Mehmet Paşa Safranbolu’ya bir cami yaptırmayı çok istemiş”

2. Geçiş Formeli: “Bir gece...”

3. Bitiş Formeli: “Ve en sonunda...”

Ara Sözcükler: Yok.

Atasözü, Deyimler:... ömrü vefa etmemiş.

Motifler:

Harikuladelikler (F);

Harikulade Yaratıklar (F200-F1099)

Periler ve Cinler (F200-F399): “O günden bu yana camiyi cinlerin yaptığına dair bir söylenti vardır.”

Harikulade Yerler ve Eşyalar (F600-F699)

Harikulade Yapı (F771.1) : “Bir gece Safranbolu halkı yatmış sabah kalktığında camiyi tamamlanmış olarak görmüşler.”

Harikulade Hadiseler (F900-F1099);

Olağanüstü Hadiseler (F900): “Daha sonra caminin minaresi defalarca yıkılmıştır. Ve en sonunda gayri Müslüm bir mimar caminin minaresini yapabilmiş.”

Cemiyet (P);

Diğer Sosyal Kurumlar (P100-P199);

Kralın Vezirleri (P110): “Sadrazam İzzet Mehmet Paşa Safranbolu’ya bir cami yaptırmayı çok istemiş.”

İşler ve Meslekler (P400-P499): Ve en sonunda gayri Müslüm bir mimar caminin minaresini yapabilmiş.

Din (V)

Dini Binalar ve Nesnelere (V100-V199)

İbadet Yeri (V110)

Cami (V112.2): İzzet Mehmet Paşa, caminin temelini attırması ancak ömrü vefa etmemiş

Nazım Kısımları: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu(Eski Çarşı)

Zaman: Bilinmiyor.

Konu: Safranbolu Eski Çarşı'da bulunan İzzet Mehmet Paşa Camii ile ilgili anlatılan bir durum.

İşlev: Bilgi vermek, açıklama yapmak.

Efsanenin Adı: Toprakcuma Köyü Eski Kilise Efsanesi (14)

Kaynak Bilgisi: Kaynak Şahıs 4

Olay Örgüsü:

1. “ Toprakcuma köyünün eski yerleşkesi dağların arasında bulunurdu.
2. Ancak köyde yangın çıkması üzerine köylüler dağların arasından düz alana taşınmış
3. Toprakcuma köyünün eski yerleşkesinde dağlar arasında çok eskiden bir kilise ve bu kilisenin papazı varmış.
4. İnanılan şu ki Anadolu'da ajanlık yapan toplam 12 papaz vardır bu papazın 3 ü Karadeniz bölgesindedir; bu üç papazdan birisinin de bu kilisedeki papaz olduğudur.
5. Bu papazlar yılda bir toplanır Anadolu'nun ahvali hakkında bilgileri sızdırırlarmış.

6. Osmanlı Safranbolu'ya hâkim olduğu sıralarda bu durumun anlaşılmasından korkan papaz altınlarını hazinelerini ve topladığı bilgilerini bu kilisenin altına gömerek kaçmış.

7. Osmanlı topraklarına katılan Safranbolu'da kiliseler camiye çevrilmiş. Daha sonra bu eski kilise köylü tarafından cami olarak kullanılmıştır.

8. Papazı bir daha gören olmamış.

9. Papazın sakladığı bu hazineye ulaşmaya çalışanların her seferinde başına bir kaza ya da musibet gelmiştir.”

Formeller:

Formel Sayılar: İnanılan şu ki Anadolu'da ajanlık yapan toplam 12 papaz vardır, bu papazın 3 ü Karadeniz bölgesindedir; bu üç papazdan birisinin de bu kilisedeki papaz olduğudur.

Formel İfadeler:

1. **Başlangıç Formeli:** “... varmış.”

2. **Geçiş Formeli:** “ İnanılan şu ki...”

3. **Bitiş Formeli:** “ ... bir daha gören olmamış.”

Ara Sözcükler: Yok.

Atasözü, Deyimler: “Bu papazlar yılda bir toplanır Anadolu'nun ahvali hakkında bilgileri sızdırırlarmış. Papazın sakladığı bu hazineye ulaşmaya çalışanların her seferinde başına bir kaza ya da musibet gelmiştir.”

Motifler:

Harikuladelikler (F)

Harikulade Yapı (F771.1): “Papazın sakladığı bu hazineye ulaşmaya çalışanların her seferinde başına bir kaza ya da musibet gelmiştir.”

Esirler ve Kaçaklar (R)

Kaçmalar (R100-R199)

Kurtulmalar (R100): Osmanlı Safranbolu'ya hâkim olduğu sıralarda bu durumun anlaşılmasından korkan papaz altınlarını hazinelerini ve topladığı bilgilerini bu kilisenin altına gömerek kaçırmış.

Din (V)

Dini Binalar ve Nesnelere (V100-V199)

İbadet Yeri (V110): Osmanlı topraklarına katılan Safranbolu'da kiliseler camiye çevrilmiş. Daha sonra bu eski kilise köylü tarafından cami olarak kullanılmıştır

Dini İnanışlar (V300): İnanılan şu ki Anadolu'da ajanlık yapan toplam 12 papaz vardır bu papazın 3 ü Karadeniz bölgesindedir; bu üç papazdan birisinin de bu kilisedeki papaz olduğudur.

Çeşitli Motif Grupları (Z)

Formüller (Z0-Z99)

Formilistik Sayı: 3 (Z71.1): Papazın 3 ü Karadeniz bölgesindedir; bu üç papazdan birisinin de bu kilisedeki papaz olduğudur.

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu(Toprakcuma Köyü)

Zaman: Bilinmiyor.

Konu: Toprakcuma Köyü'nde önceden yaşamış bir papaz ve kilisesi ile ilgili bir anlatı.

İşlev: Bilgi vermek, açıklama yapmak.

Efsanenin Adı: Sarı Kız Türbesi Efsanesi (15)

Kaynak Bilgisi: Kaynak Şahıs 5

Olay Örgüsü:

1. “Toprakcuma köyünün dağlık alanlarına doğru kaynanam ve komşu kadınlar ile oduna gittik.

2. Yanımızda ineğimiz de vardı. Aynı zamanda ineği güdüyordum.

3. Eski, yıkılmış ama etrafının tertemiz olduğu bir yerle karşılaştım.

4. Oraya yaklaştıkça sesler duymaya başladım sanki etrafımda hareket eden bir şeyler vardı ve yanımdaki inek ilerlemeyi birden kesti.

5. Hamile olduğum için korktum ve daha ileriye gitmedim geri döndüm.

6. Bu yaşıdığım kaynanam ve komşularla paylaştım.

7. Kaynanam bana dedi ki: ‘Sarı kızın yanına mı gittin, yine kalkmış türbenin etrafının süpürüyordur’ dedi.

8. O, yıkık eski harabe olmuş türbe garip bir şekilde yaz kış her zaman süpürülmüş gibi tertemizdir.

9. Kaynanam daha önce hiç görmediği tanımadığı bir kız orayı süpürürken görmüş.

10. Kimsenin artık yaşamadığı, dağın içinde yer alan ve her yerin taş toprakla dolu olduğu bir alanda sürekli süpürülmüş gibi temiz kalan bu türbeden köylü korkar ve yanına yaklaşmaz.

11. Köylü bu eski türbede etrafında ara sıra sarı saçlı bir kız olarak görünen varlığın rahatsız edilmek istenmediğine inanarak bu alana yaklaştıktan yollarına devam ederler.”

Formeller:

Formel Sayılar: Yok

Formel İfadeler:

1. **Başlangıç Formeli:** Yok

2. **Geçiş Formeli:** Yok.

3. **Bitiş Formeli:** Yok.

Ara Sözcükler: Yok.

Atasözü, Deyimler: Yok.

Motifler:

Harikuladelikler (F)

Harikulade Yapı (F771.1): O, yıkık eski harabe olmuş türbe garip bir şekilde yaz kış her zaman süpürülmüş gibi tertemizdir.

Harikulade Hadiseler (F900-F1099)

Olağanüstü Hadiseler (F900): Kimsenin artık yaşamadığı, dağın içinde yer alan ve her yerin taş toprakla dolu olduğu bir alanda sürekli süpürülmüş gibi temiz kalan bu türbeden köylü korkar ve yanına yaklaşmaz.

Din(V)

Dini Binalar ve Nesnelere (V100-V199): O, yıkık eski harabe olmuş türbe garip bir şekilde yaz kış her zaman süpürülmüş gibi tertemizdir.

Dini İnanışlar (V300): Köylü bu eski türbede etrafında ara sıra sarı saçlı bir kız olarak görünen varlığın rahatsız edilmek istenmediğine inanarak bu alana yaklaşımadan yollarına devam ederler.

Çeşitli Motif Grupları (Z)

Sembolizm (Z100-Z199)

Sembolik Renkler (Z140): Kaynanam bana dedi ki: ‘Sarı kızın yanına mı gittin, yine kalkmış türbenin etrafının süpürüyordur’ dedi.

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu(Toprakcuma Köyü)

Zaman: Bilinmiyor.

Konu: Toprakcuma Köyü’nde yer alan eski bir türbeyle ilgili bir yaşanmakta olan olayı konuyu alır.

İşlev: Bilgi vermek, açıklama yapmak.

Efsanenin Adı: Şehit Askerlerin Efsanesi (16)

Kaynak Bilgisi: Kaynak Şahıs 6

Olay Örgüsü:

- 1.“ Safranbolu Eski Çarşı’da eskiden şehit olmuş bir askeri gömmüşler.
- 2.Fakat askeri gömdükleri halde askerin ayakları mezardan dışarıya çıkıyormuş.
- 3.Ahali gömüyor, şehit askerin ayakları yine mezardan dışarıya çıkıyormuş.
- 4.Derler ki: Bu şehit askerler aslında üç kişiymiş. İnanılan şu ki bu askerden biri Kastamonu’da biri Bolu’da biri de Safranbolu’da yatmakta imiş.
5. Bu askerler savaş zamanı birbirlerine söz verdikleri için ayakları mezarın dışına çıkarmış.
6. Bu durumu gören ahali Eski Çarşı Safranbolu’ da bu şehit için küçük bir türbe yapmışlar.”

Formeller:

Formel Sayılar: “Bu şehit askerler aslında üç kişiymiş.”

Formel İfadeler:

1. **Başlangıç Formeli:** Yok
2. **Geçiş Formeli:** “Derler ki...”
3. **Bitiş Formeli:** Yok.

Ara Sözcükler: Yok.

Atasözü, Deyimler: Bu askerler savaş zamanı birbirlerine söz verdikleri için ayakları mezarın dışına çıkarmış.

Motifler:

Harikuladelikler (F);

Harikulade Güçlü İnsanlar (F500-F599)

Olağanüstü İnsan (F500): “Bu askerler savaş zamanı birbirlerine söz verdikleri için ayakları mezarın dışına çıkarmış.”

Harikulade Hadiseler (F900-F1099);

Olağanüstü Hadiseler (F900): “Fakat askeri gömdükleri halde askerin ayakları mezardan dışarı çıkıyormuş.”

Cemiyet (P);

İşler ve Meslekler (P400-P499)

Asker (P461): “Bu askerler savaş zamanı birbirlerine söz verdikleri için ayakları mezarın dışına çıkarmış.”

Din (V)

Dini Binalar ve Nesnelere (V100-V199)

İbadet Yeri (V110): “Bu durumu gören ahali Eski Çarşı Safranbolu’ da bu şehit için küçük bir türbe yapmışlar.”

Çeşitli Motif Grupları (Z)

Formüller (Z0-Z99)

Formilistik Sayı: 3 (Z71.1): “Derler ki: Bu şehit askerler aslında üç kişiymiş. İnanılan şu ki bu askerden biri Kastamonu’da biri Bolu’da biri de Safranbolu’da yatmakta imiş.”

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu(Eski Çarşı)

Zaman: Bilinmiyor.

Konu: Safranbolu Eski Çarşı'da bulunan bir şehit türbesiyle ilgili yaşanmış ve hala yaşanan bir durumu anlatmaktadır.

İşlev: Bilgi vermek, açıklama yapmak.

3.2.2. Diğer Yerler ve Mekânlarla İlgili Efsaneler

Efsanenin Adı: Emzik Kaya Türbesi (17)

Kaynak Bilgisi: Uğurȯl Barlas, Safranbolu Kùltùr Tarihi Araştırmaları, İstanbul, 2004, s.43.

Olay Örgüsü:

1. Dere kenarında tabakhaneden aşağıda bir mağaracıktır. Burada mağaranın ortasında bulunan iki sarkıttan yalnızca Hıdrellezlerde su damlar.

2. Çok eskilerde gâvurların kovaladığı emzikli bir kadın buraya sığınmış.

3. Korkudan sütü kesilen kadın bebesini burada bu damlayan su ile besleyip büyütmiş.

4. Şimdilerde yalnız Hıdrellez günü damlayan bu sudan kutlamalara katılanlar damla damla “niyeti şifa” diye içer ve küçük ilaç şişelerine doldurup Hıdrellez sonrasında da bir süre sonra bu suyu “ilaç niyetine” içerler.

Formeller:

Formel Sayılar: Burada mağaranın ortasında bulunan iki sarkıttan yalnızca Hıdrellezlerde su damlar.

Formel İfadeler:

1. **Başlangıç Formeli:** Çok eskilerde...

2. **Geçiş Formeli:** Yok.

3. **Bitiş Formeli:** Şimdilerde....

Ara Sözlere: Dere kenarında tabakhaneden aşağıda bir mağaradır. Burada mağaranın ortasında bulunan iki sarkıttan yalnızca Hıdrellezlerde su damlar. Şimdilerde yalnız Hıdrellez günü damlayan bu sudan kutlamalara katılanlar damla damla “niyeti şifa” diye içer ve küçük ilaç şişelerine doldurup Hıdrellez sonrasında da bir süre sonra bu suyu “ilaç niyetine” içerler.

Atasözü, Deyimler: Korkudan sütü kesilen...

Motifler:

Harikuladelikler (F)

Harikulade Yerler ve Eşyalar (F600-F699): Burada mağaranın ortasında bulunan iki sarkıttan yalnızca Hıdrellezlerde su damlar.

Harikulade Hadiseler (F900-F1099)

Olağanüstü Hadiseler (F900): Korkudan sütü kesilen kadın bebesini burada bu damlayan su ile besleyip büyütmüş.

Din (V)

Dini İnanışlar (V300): Şimdilerde yalnız Hıdrellez günü damlayan bu sudan kutlamalara katılanlar damla damla “niyeti şifa” diye içer ve küçük ilaç şişelerine doldurup Hıdrellez sonrasında da bir süre sonra bu suyu “ilaç niyetine” içerler.

Çeşitli Dini Motifler (V500- V599): Dere kenarında tabakhaneden aşağıda bir mağaradır. Burada mağaranın ortasında bulunan iki sarkıttan yalnızca Hıdrellezlerde su damlar.

Çeşitli Motif Grupları (Z)

Formüller (Z0-Z99)

Formilistik Sayı: (Z71): Mağaranın ortasında bulunan iki sarkıt.

Nazım Kısımlar: Yok.

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Eski çarşı, tabakhane mevki (Safranbolu)

Zaman: Belirsiz.

Konu: Sütü kesilen bir annenin çocuğunu sığındığı mağaradan damlayan su ile besleyip büyütmesini konu alır.

İşlev: Bilgi vermek, açıklama yapmak.

Efsanenin Adı: İncekaya Su Kemer Efsanesi (18)

Kaynak Bilgisi: Dünden Bugüne Safranbolu, Aylık Kültür ve Turizm Dergisi, Şubat, 2003, Yıl:1. Sayı.1 s.20

Olay Örgüsü:

1. Köprü'nün inşaatı bittikten sonra sıra oradan geçecek olan suyun kente kadar uzayacak olan yolunun yapımına gelir.

2. Ustalar suyun açık arkla kente ulaştırılmasından yanadır.

3. İzzet Mehmet Paşa ise bunu sıhhi yönden sakıncalı bularak künk boru döşemesini emreder.

4. Kendisine zamanla boruların içinin kireç bağlayıp tıkanacağı söylenince de paşa:

5. "Siz onu bana bırakın" der. Paşa Balıkesir'deki çiftliğinden irili ufaklı 110 bin küp dolusu zeytinyağı getirerek köprü'nün başında bulunan su yoluna boşaltır.

6. Kentteki su giden 7 çeşmeden 7 gün zeytinyağı akar.

7. Bu gün bile aradan geçen 2 asra rağmen boruların içinde kireç rastlanmamıştır.

Formeller:

Formel Sayılar: Kentteki su giden 7 çeşmeden 7 gün zeytinyağı akar. Bu gün bile aradan geçen 2 asra rağmen boruların içinde kireç rastlanmamıştır.

Formel İfadeler:

1. **Başlangıç Formeli:** ... uzayacak olan yolunun yapımına gelir.

2. **Geçiş Formeli:** Yok.

3. Bitiş Formeli: Bu gün bile...

Ara Sözcükler: Sadrazam Mehmet İzzet Paşa'nın kente kazandırdığı en önemli eserlerden biri olan bu eserin 1794-1798 yılları arasında yapıldığı bilinmektedir. Bu yıllar içinde kente büyük hizmetlerde bulunan paşanın en büyük hizmetlerinden birisi de kente bu kemer üzerinden su getirmesidir.

Atasözü, Deyimler: Kendisine zamanla boruların içinin kireç bağlayıp...

Motifler:

Harikuladelikler (F)

Harikulade Güçlü İnsanlar (F500-F599)

İnsanların Olağanüstü Davranışları (F570): Siz onu bana bırakın" der. Paşa Balıkesir'deki çiftliğinden irili ufaklı 110 bin küp dolusu zeytinyağı getirerek köprünün başında bulunan su yoluna boşaltır.

Harikulade Yerler ve Eşyalar (F600-F699)

Harikulade Yapı (F771.1): Bu gün bile aradan geçen 2 asra rağmen boruların içinde kireç rastlanmamıştır.

Harikulade Hadiseler (F900-F1099)

Olağanüstü Hadiseler (F900): Kentteki su giden 7 çeşmeden 7 gün zeytinyağı akar.

Akıllılar ve Aptallar (J);

Akıllı ve Akılsız Davranışlar (J200-J1099):

Zekilik (J1100-J1699);

Zeki İnsanlar ve Hareketleri (J1100-J1249);

Akıllı Adamlar (J1110): İzzet Mehmet Paşa ise bunu sıhhi yönden sakıncalı bularak künk boru döşenmesini emreder.

Cemiyet (P);

Diğer Sosyal Kurumlar (P100-P199);

Kralın Vezirleri (P110): Sadrazam İzzet Mehmet Paşa

Çeşitli Motif Grupları (Z)

Formüller (Z0-Z99)

Formilistik Sayı: 2 (Z71): Bu gün bile aradan geçen 2 asra rağmen boruların içinde kireç rastlanmamıştır.

Formilistik Sayı: 7 (Z71.5): Kentteki su giden 7 çeşmeden 7 gün zeytinyağı akar.

Nazım Kısımlar: Yok.

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu (Gayza Köyü)

Zaman: 2 asır önce.

Konu: Safranbolu'daki İnce Kaya Su Kemer'inin yapımını konu alır.

İşlev: Açıklama yapmak.

Efsanenin Adı: Göl Efsanesi 2 (19)

Kaynak Bilgisi: Tuncay Kara, Safranbolu Yörük Köyü Köyümüzde Geleneksel Yaşam Örf Ve Adetlerimiz, 2005 SAYFA 81

Efsanenin Yer Aldığı Diğer Kaynaklar: Sadi Yaver Ataman, Eski Safranbolu Hayatı, 1994, İstanbul, Canyigit Grafik, s.235.

Olay Örgüsü:

1. Rivayete göre, köylüler tarafından bu göle ucuna kalın taşlar bağlanan organlar salınmış; yine de dibine inilememiştir.

2. Söz konusu göle üzeri yüklü araba uçmuş, yükü ile birlikte içerisinde kaybolmuş gitmiştir.

Formeller:

Formel Sayılar: Yok.

Formel İfadeler:

1. Başlangıç Formeli: Bir rivayete göre...

2. Geçiş Formeli: Yok.

3. Bitiş Formeli: Yok.

Ara Sözlere: Yörük köyü çevresinde iki güzel göl bulunmaktadır. Yemyeşil tabiatın içerisinde bulunan bu göller, adeta bir doğa harikasıdır. Bu göllere ilişkin yörede çeşitli efsaneler bulunmaktadır. Bu efsanelerin en yaygın olanı, gölün dibinin ulaşılamayacak kadar derin olduğu yönündedir.

Atasözü, Deyimler: Yok.

Motifler:

Harikuladelikler (F)

Harikulade Yerler ve Eşyalar (F600-F699)

Olağanüstü Göl (F715): Köylüler tarafından bu göle ucuna kalın taşlar bağlanan urganlar salınmış; yine de dibine inilememiştir.

Harikulade Hadiseler (F900-F1099)

Olağanüstü Hadiseler (F900): Göle üzeri yüklü araba uçmuş, yükü ile birlikte içerisinde kaybolmuş gitmiştir.

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu (Yörük ve Konarı Köyü arası)

Zaman: Belirsiz.

Konu: Safranbolu köylerinden birinde bulunan bir gölle ilgili anlatılanlar.

İşlev: Bilgi vermek.

Efsanenin Adı: Adam Gurutma Kayası (20)

Kaynak Bilgisi: Sadi Yaver Ataman, Folklorun Kaynağı Köylerdedir: Adam Kurutma Kayası, Türk Folklor Araştırmaları, no.104.y.9, C.5, 3/1958, s.1657-1658

Olay Örgüsü:

1. “Zalimler zalimi bir derebeyi varmış.
2. Hani bu derebeyi aklın esti mi, adamı aç köpeklere palladı, diri diri mezere gömermiş.
3. En büyük keyfi de, adamı gızgın saç üzerinde namaza durdurup, e yana bu yana zıpladıkça güler eğlenirmiş.
4. Neyse günlerden bir gün bu derebeyi amansuz bir derde dutulmuş, gendini bakıtmadığı hekim, okutmadığı hoca galmamış.
5. Emme, bir türlü şifa bulmamış.
6. Bi gece manasından buu derebeyine Hızır Aleyhisselam görünmüş.
7. -Senin iyi olman için bir çare var. Hüryan olup, Adam Gurutma Gayası’nda iki rekât namaz kıl, şifan için Allah’a dua et demiş.
8. Derebeyi Hızır’ın bu sözleri üzerine sabahlayın kalkıp doğru bu kayaların üstünde namaza durmuş.
9. Durmuş emme, başlamış ayaklarından doğru yanıp tutuşmağa. Derebeycük yandukça zıplar, zıpladıkça yanarmış.
10. Güç bihal namazı bitürüp ellerini duaya açtığı bir sıra, kulağına Hızır’ın sesi gelmiş:
11. -Ey zalimlerin zalimi, diye bağırılmış. Sen ki o kimselere reva gördüğün cehennem azabını nefsinde denedin. Gayri tövbe istiğfar et ki şifa bulasın.

12. Derebeyi hemen oracıkta tövbe ve istiğfar edüp bir daha kimseye zulüm ve eziyet etmemiş, vücudundan da o hastalık uçmuş gitmiş.”

Formeller:

Formel Sayılar: Senin iyi olman için bir çare var. Hüryan olup, Adam Gurutma Gayası’nda iki rekât namaz kıl, şifan için Allah’a dua et demiş.

Formel İfadeler:

1. **Başlangıç Formeli:** Zalimler zalimi bir derebeyi varmış.

2. **Geçiş Formeli:** Neyse günlerden bir gün...

3. **Bitiş Formeli:** Derebeyi hemen oracıkta tövbe ve istiğfar edüp bir daha kimseye zulüm ve eziyet etmemiş, vücudundan da o hastalık uçmuş gitmiş.

Ara Sözcükler: Safranbolu’nun Akveren köyü civarında, gün; ışık oyunları yapıyordu. Islak ve serin top yeşilliğin bittiği yerde, buğ buğ dumanı tüten çıplak ve yalçın kayalı tepenin adına “Adam Gurutma Kayası” diyorlar. Bu dehşet verici kayalar gün ışığının adeseden geçirip ateşleyerek öyle veriyor(...)

Şakir Dayı, devamlı ve sevimli neşesini hiç kaybetmeden konuşmaya başladı.

-Hah işte geldük Bey, buraya Adam Gurutma Gayası derler. Ezelden adamı bu gayaların üstüne bestil gibi serip guruturlarmış. Atlardan inelim de bir yol, şu gayalara elini bir sür hele.

Küçük tepeler halinde altın sarısı kayalardan birinin eteğine tutunup yukarisına çıkmak istedim. Aman Allah, ateşe dokunmuş gibi yandım ve geri çekildim. Şakir Dayı, gülerek seslendi:

-Eccük, birazcık gayret hele Bey, gendini bi sına, yokla, yârin ahrette cehenneme gitmekte var. Allah asi gullarına cehennem azabının şiddetini göstermek için bu gayaları yaratmış. Çok evvelleri dünyaya gelmedüğümüze şükredelim bey. Yoğusam seninle ben bu gayaların üstünde gurur, kibrite dönerdik hani. Bak bi dene kertenkele var mı bu gayalarda, o mahlûk bilem barınmaz burada.

Şakir Dayı’nın bu sözleri hepimizi güldürdü. Güneşin devamlı harareti altında akik gibi kızaran bu yalçın kayalar hakkında halk rivayetleri tüyler ürpertiyor. Adından

anlaşılacağı gibi, insanları bu kayaların üzerinde kuruturlarmış. Bizim Kel Korucu, dedesinden duymuş. Şifası bulunmayan hastaları getirir, bu kayalara yatırır iyi ederlermiş. Hala da böyle yapanlar varmış. Şakir dayı o şakacı haliyle başını salladı:

-Haah, dedi işte o zaman hasta şifayı bulur zahir. Bedeninde ganı kalmayınca dert de omu bırakır gider. Adam Gurutma kayası'nın bir hikâyesini, köyde Havaş Gade'den dinledik:

Atasözü, Deyimler: Neyse günlerden bir gün bu derebeyi amansuz bir derde dutulmuş ... Emme, bir türlü şifa bulmamış. Durmuş emme, başlamış ayaklarından doğru yanıp tutuşmağa... Güç bihal namazı bitürüp ellerini duaya açtığı bir sıra, kulağına Hızır'ın sesi gelmiş: ... sabahlayın kalkıp doğru bu kayaların üstünde namaza durmuş. Derebeyi hemen oracıkta tövbe ve istiğfar edüp bir daha kimseye zulüm ve eziyet etmemiş, vücudundan da o hastalık uçmuş gitmiş.

Motifler:

Sihir (D)

Sihirli Güçler ve Belirtileri (D1700-D2199)

Rüyada Nasihat (D1814.2): Bi gece manasından buu derebeyine Hızır Aleyhisselam görünmüş. Senin iyi olman için bir çare var. Hüryan olup, Adam Gurutma Gayası'nda iki rekât namaz kıl, şifan için Allah'a dua et demiş.

Harikuladelikler (F)

Harikulade Yerler ve Eşyalar (F600-F899)

Olağanüstü Yer (F700): Derebeyi Hızır'ın bu sözleri üzerine sabahlayın kalkıp doğru bu kayaların üstünde namaza durmuş.

Harikulade Hadiseler (F900-F1099)

Olağanüstü Hadiseler (F900): Güç bihal namazı bitürüp ellerini duaya açtığı bir sıra, kulağına Hızır'ın sesi gelmiş:

Cemiyet (P);

Diğer Sosyal Kurumlar (P100-P199);

Zengin Adamlar (P150): Zalimler zalimi bir derebeyi varmış.

Mükâfatlar ve Cezalar (Q)

Mükâfatlandırılmış İşler (Q10-Q99): Derebeyi hemen oracıkta tövbe ve istiğfar edüp bir daha kimseye zulüm ve eziyet etmemiş, vücudundan da o hastalık uçmuş gitmiş.

Cezalandırılmış İşler (Q200-Q399): Neyse günlerden bir gün bu derebeyi amansuz bir derde dutulmuş, gendini bakıtmadığı hekim, okutmadığı hoca galmamış. Emme, bir türlü şifa bulmamış.

Din (V)

Dini Merasimler (V0-V99)

Dua (V50)

Duanın Esrarengiz Gücü (V52): Derebeyi hemen oracıkta tövbe ve istiğfar edüp bir daha kimseye zulüm ve eziyet etmemiş.

Namaz (V56): Derebeyi Hızır'ın bu sözleri üzerine sabahlayın kalkıp doğru bu kayaların üstünde namaza durmuş.

Mukaddes Şahıslar (V200-V299)

Dini Yardımcılar (V200): Bi gece manasından bu derebeyine Hızır Aleyhisselam görünmüş

Çeşitli Motif Grupları (Z)

Formüller (Z0-Z99);

Formilistik Sayı: (Z71): Hüryan olup, Adam Gurutma Gayası'nda iki rekât namaz kıl, şifan için Allah'a dua et demiş.

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu (Akveren Köyü)

Zaman: Belirsiz.

Konu: Akveren köyündeki olağan dışı kayaları ve zalim bir derebeyi anlatır .

İşlev: Ders vermek.

Efsanenin Adı: Asmazlar Konağı Efsanesi (21)

Kaynak Bilgisi: Kaynak Şahıs 1

Olay Örgüsü:

1. “Safranbolu’da bir Bey çok maharetli bir mimara kendisi için eşsiz bir konak yapmasını ister.

2. Mimar konağı yapar. Bey ise konağı çok beğenir.

3. Yalnız bu bey çok acımasız, kibirli bir beymiş.

4. Mimara konağı karşısındaki tepeyi göstererek oraya çıkıp oradan konağa bakmasını ve kendine nasıl göründüğünü söylemesini ister.

5. Mimar yaptığı konağın tam karşısındaki tepeye çıkar. Bey’de konağın balkonuna çıkar eline tüfeğini alır ve mimarı vurarak öldürür.

6. Bey o kadar kibirlidir ki, mimarın başkasına aynı ya da benzer bir evi yapmasını istemediği için öldürür.

7. Ve bu bey asarak kimseyi öldürmemiş bu yüzden mimarı nişan alabileceği konağı karşısındaki tepeye çıkartmıştır. Asmazlar konağının adının buradan geldiği rivayet olur.”

Formeller:

Formel Sayılar: Yok.

Formel İfadeler: Yok.

1. Başlangıç Formeli: Yok.

2. Geçiş Formeli: Yalnız...

3. Bitiş Formeli: ... rivayet olur.

Ara Sözcükler: Yok.

Atasözü, Deyimler: Yok.

Motifler:

Mitolojik Motifler (A)

Yer Adının Kökeni (A1617): “Ve bu bey asarak kimseyi öldürmezmiş bu yüzden mimarı nişan alabileceği konağı karşısındaki tepeye çıkartmıştır. Asmazlar konağının adının buradan geldiği rivayet olur.”

Harikuladelikler (F)

Olağanüstü Kale, Saray, Ev (F771): “Safranbolu’da bir Bey çok maharetli bir mimara kendisi için eşsiz bir konak yapmasını ister.”

Aldatmalar (K)

Yalan Söyleyerek Aldatmalar (K1700-K2099): “Mimara konağı karşısındaki tepeyi göstererek oraya çıkıp oradan konağa bakmasını ve kendine nasıl görüldüğünü söylemesini ister. Mimar yaptığı konağın tam karşısındaki tepeye çıkar. Bey’de konağın balkonuna çıkar eline tüfeğini alır ve mimarı vurarak öldürür.”

Cemiyet (P)

Diğer Sosyal Kurumlar (P100-P199)

Zengin Adamlar (P150):” Bey ise konağı çok beğenir. Yalnız bu bey çok acımasız, kibirli bir beymiş.”

İşler ve Meslekler (P400-P499): “Mimar konağı yapar.”

Mükâfatlar ve Cezalar (Q)

Cezalandırılmış İşler (Q200-Q399)

Öldürerek Cezalandırma (Q211): “ Bey o kadar kibirlidir ki, mimarın başkasına aynı ya da benzer bir evi yapmasını istemediği için öldürür.”

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu(Eski Çarşı)

Zaman: Bilinmiyor.

Konu: Safranbolu Eski çarşı mevkiinde bulunan Asmazlar Konağı'nın isminin nereden geldiğini anlatmaktadır.

İşlev: Bilgi vermek.

Efsanenin Adı: Koç İmam'ın Evi İle İlgili Yaşanan Sıra Dışı Durum (22)

Kaynak Bilgisi: Kaynak Şahıs 10

Olay Örgüsü:

- 1.“Köyümüzde Koç İmam diye birisi yaşamış bir zamanlar.
2. Koç İmam'ın evinin önünden herkes geçemezmiş. Ancak Allah'a dua edersen geçebilirmişsin.
3. Annem de bir gün pazardan eve dönerken dikkat etmemiş Koç İmamın oturduğu yerden geçmeye çalışmış. Ancak ne geçebiliyor ne de geri dönebiliyormuş.
4. Dua etmiş, Allah'a yalvarmış öyle geçebilmiş.”

Formeller:

Formel Sayılar: Yok.

Formel İfadeler:

1. **Başlangıç Formeli:** ...diye birisi yaşamış bir zamanlar.
2. **Geçiş Formeli:** ... bir gün...
3. **Bitiş Formeli:** Yok.

Ara Sözcükler: Yok.

Atasözü, Deyimler: Yok.

Motifler:

Harikuladelikler (F)

Harikulade Yerler ve Eşyalar (F600-F899)

Olağanüstü Yer (F700): “Köyümüzde Koç İmam diye birisi yaşamış bir zamanlar. Annem anlatmıştı onun evinin önünden herkesin geçmesine izin vermezmiş. Ancak Allah’a dua edersen geçebilirmişsin

Din (V)

Dinî Merasimler (V0-V99)

Dua (V50): Ancak Allah’a dua edersen geçebilirmişsin.

Duanın Esrarengiz Gücü (V52): Dua etmiş, Allah’a yalvarmış öyle geçebilmiş.”

Mukaddes Şahıslar (V200-V299): Köyümüzde Koç İmam diye birisi yaşamış bir zamanlar.

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu (Gayza Köyü)

Zaman: 100 yıl önce.

Konu: Gayza köyünde yaşamış ve vefat etmiş bir imamın devam eden kerametini anlatır.

İşlev: Açıklama yapmak, bilgi vermek.

Efsanenin Adı: Cinci Hanı Efsanesi (23)

Kaynak Bilgisi: Kaynak Şahıs 9

Olay Örgüsü:

1. “ Safranbolu’da doğan Hüseyin, fakir bir gençtir.
2. Memleketinden aldığı üç taş ile İstanbul yoluna para kazanmaya gitmiştir.

3. Hüseyin bu üç taşla nasıl para kazanacağını düşünürken, İstanbul'da bu üç taş ile fal bakmaya başlar.

4. Ne hikmetse Hüseyin'in baktığı her fal doğru çıkmış ve adı Cinci Hoca olarak şöhrete kavuşarak saraydaki Kösem Sultan'ın kulağına kadar gitmiştir.

5. Cinci Hoca bu üç taşı ile saraya fal bakmaya gitmiş.

6. Bitkilerden hazırladığı çeşitli karışımlar ve macunlar ile padişahın sonunda çocuk sahibi olmasına yardım etmiş.

7. Osmanlının veliaht sahibi olmasına yardım eden Cinci Hoca'ya Kösem Sultan büyük bir servet bağışlamıştır.

8. Cinci Hoca üç taşla yola çıktığı memleketine geri döndüğünde Cinci Han'ı yaptırmıştır.”

Formeller:

Formel Sayılar: Memleketinden aldığı üç taş ile İstanbul yoluna para kazanmaya gitmiştir.

Formel İfadeler: Yok.

1. Başlangıç Formeli: Yok.

2. Geçiş Formeli: “Ne hikmetse...”

3. Bitiş Formeli: Yok.

Ara Sözcükler: Yok.

Atasözü, Deyimler:... kulağına kadar gitmek.

Motifler:

Harikuladelikler (F)

Harikulade Hadiseler (F900-F1099)

Olağanüstü Tedaviler (F950): “Cinci Hoca bu üç taşı ile saraya fal bakmaya gitmiş. Bitkilerden hazırladığı çeşitli karışımlar ve macunlar ile padişahın çocuk sahibi olmasına yardım etmiş.”

Kaderin Ters Dönmesi (L)

Talihi Yaver Gitmeyen Kahraman (L100-L199)

Gurbete Gidiş ve Dönüş (L111.1): “Cinci Hoca üç taşla yola çıktığı memleketine geri döndüğünde Cinci Han’ı yaptırmıştır.”

Şans ve Kader (N)

Şans ve Talihin Yolları (N100-N299)

Şans ve Kaderin Değişmesi (N130): “Ne hikmetse Hüseyin’in baktığı her fal doğru çıkmış ve adı Cinci Hoca olarak şöhrete kavuşarak saraydaki Kösem Sultan’ın kulağına kadar gitmiştir.”

Cemiyet (P)

Krallık ve Asilzadelik (P0-P99)

Padişah (P10): “Osmanlının veliaht sahibi olmasına yardım eden Cinci Hoca’ya Kösem Sultan büyük bir servet bağışlamıştır.”

Mükâfatlar ve Cezalar (Q)

Mükâfatlandırılmış İşler (Q10-Q99): “Osmanlının veliaht sahibi olmasına yardım eden Cinci Hoca’ya Kösem Sultan büyük bir servet bağışlamıştır”

Çeşitli Motif Grupları (Z)

Formüller (Z0-Z99)

Formilistik Sayı: 3 (Z71.1): “Safranbolu’da doğan Hüseyin, fakir bir gençtir. Memleketinden aldığı üç taş ile İstanbul yoluna para kazanmaya gitmiştir.”

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu(Eski Çarşı)

Zaman: Bilinmiyor.

Konu: Safranbolu Eski Çarşı’da Cinci Han’ıyla ilgili anlatılan bir durum.

İşlev: Bilgi vermek, açıklama yapmak.

3.3. Tarihi Kişi ve Karakterlerle İlgili Efsaneler

Efsanenin Adı: Köprülü Mehmet İzzet Paşa Cami Efsanesi 1 (24)

Kaynak Bilgisi: Kaynak Şahıs 9

Olay Örgüsü:

1. “ Kimilerine göre Mehmet İzzet Paşa Safranbolu’da sürgün hayatı yaşamaktadır.
2. Bir ara kendini bir dergâha kapatmış dualar etmiş, affedildiği sürgün hayatı bittiği takdirde Safranbolu’ya bir cami yaptıracağına söz vermiş.
3. Ve kendisini affedilip sadrazam olunca bu camiye yaptırdığına inanılır. ”

Formeller:

Formel Sayılar: Yok

Formel İfadeler:

1. **Başlangıç Formeli:** Yok
2. **Geçiş Formeli:** “Kimilerine göre...”
3. **Bitiş Formeli:** Yok.

Ara Sözcükler: Yok.

Atasözü, Deyimler: Yok.

Motifler:

Din (V)

Dini Merasimler (V0-V99)

Dua (V50): Bir ara kendini bir dergâha kapatmış dualar etmiş, affedildiği sürgün hayatı bittiği takdirde Safranbolu’ya bir cami yaptıracağına söz vermiş.

Duanın Esrarengiz Gücü (V52): Ve kendisini affedilip sadrazam olunca bu camiyi yaptırdığına inanılır.

Dini Binalar ve nesnelere (V100-V199)

İbadet Yeri (V110)

Cami (V112.2): Safranbolu'ya bir cami yaptıracığına söz vermiş. Ve kendisini affedilip sadrazam olunca bu camiyi yaptırdığına inanılır.

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu Eski Çarşı

Zaman: Bilinmiyor.

Konu: Safranbolu Eski Çarşı'da yer alan Köprülü Mehmet İzzet Paşa Cami'nin yapılmasıyla ilgili bir inanışı konu alır.

İşlev: Bilgi vermek, açıklama yapmak.

Efsanenin Adı: Köprülü Mehmet İzzet Paşa Cami Efsanesi 2 (25)

Kaynak Bilgisi: Kaynak Şahıs 9

Olay Örgüsü:

1. “Köprülü Mehmet Paşa sürgün hayatı yaşadığı Safranbolu'da büyük sıkıntılar çekiyormuş.

2. Büyük geçim sıkıntısı çekmekte olan Köprülü Mehmet Paşa bir akşam anca bulabildiği bir tas çorbasının içine bacadan kocaman bir fare düşmüş ve aç kalmış.

3. Bunun üzerine Allah'a yalvarmış, dua etmiş affedildiği, kurtulduğu takdirde Safranbolu'ya bir cami yapacağına söz vermiş.

4. Çok geçmeden haberciler Köprülü Mehmet Paşa'yı bularak sadrazam olduğu haberini vermişler.

5.Sadrazam olunca da Köprülü Mehmet İzzet Paşa Cami'yi yaptırmış.”

Formeller:

Formel Sayılar: Yok

Formel İfadeler:

1. Başlangıç Formeli: Yok

2. Geçiş Formeli: “Bunun üzerine...”

3. Bitiş Formeli: Yok.

Ara Sözcükler: Yok.

Atasözü, Deyimler: “Büyük geçim sıkıntısı...”

Motifler:

Cemiyet (P)

Krallık ve Asilzadelik (P0-P99)

Diğer Sosyal Kurumlar (P100-P199)

Kralın Vezirleri (P110): Sadrazam olunca da Köprülü Mehmet İzzet Paşa Cami'yi yaptırmış

Din (V)

Dini Merasimler (V0-V99)

Dua (V50): Bunun üzerine Allah'a yalvarmış, dua etmiş affedildiği, kurtulduğu takdirde Safranbolu'ya bir cami yapacağına söz vermiş.

Duanın Esrarengiz Gücü (V52): Çok geçmeden haberciler Köprülü Mehmet Paşa'yı bularak sadrazam olduğu haberini vermişler.

Dini Binalar ve Nesnelere (V100-V199)

İbadet Yeri (V110)

Cami (V112.2): Sadrazam olunca da Köprülü Mehmet İzzet Paşa Cami'yi yaptırmış

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu Eski Çarşı

Zaman: Bilinmiyor.

Konu: Safranbolu Eski Çarşı'da yer alan İzzet Mehmet Cami'nin yapılmasıyla ilgili bir inanışı konu alır.

İşlev: Bilgi vermek, açıklama yapmak.

3.4. Dini Kişi ve Karakterlerle İlgili Efsaneler

Efsanenin Adı: Kırklar Ve Yediler Kayalıkları (26)

Kaynak Bilgisi: Uğurȯl Barlas, Safranbolu Kùltür Tarihi Araştırmaları, İstanbul, 2004, s.43.

Olay Örgüsü:

1. Kırklar ve yediler kayalıkları, sivri kayalıkların olduğu kutsal bir çayırlıktır.
2. Hızır'ın ayağının değip çayır olduğu yerlerdendir.
3. Burada kızlar bağırarak Allah'tan hayırlı koca dilerler. Kısmetlerinin açılması için yalvarırlar.

Formeller:

Formel Sayılar: Kırklar ve yediler

Formel İfadeler

1. Başlangıç Formeli: Yok

2. Geçiş Formeli: Yok.

3. Bitiş Formeli: Yok.

Ara Sözcükler: Yok.

Atasözü, Deyimler: Hızır'ın ayağının değip ... Burada kızlar bağırarak Allah'tan hayırlı koca dilerler. Kısmetlerinin açılması için yalvarırlar.

Motifler:

Sihir (D)

Dönüşümler (D0-D699): Kayalıkların çayıra dönüşmesi.

Harikuladelikler (F)

Harikulade Hadiseler (F900-F1099)

Olağanüstü Hadiseler (F900): Hızır'ın ayağının değip çayır olduğu yerlerdendir

Din (V)

Dini Merasimler (V0-V99)

Dua (V50): Burada kızlar bağırarak Allah'tan hayırlı koca dilerler. Kısmetlerinin açılması için yalvarırlar.

Mukaddes Şahıslar (V200-V299)

Dini Yardımcılar (V200): Hz. Hızır.

Çeşitli Motif Grupları (Z)

Formüller (Z0-Z99)

Formilistik Sayı: (Z71.5) Yediler

Formilistik Sayı: (Z71.12) Kırklar

Nazım Kısımlar: Yok.

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu

Zaman: Belirsiz.

Konu: Hızır'ın ayağının değdiği çayırılığın kutsal bir kayalığa dönüşmesini anlatır.

İşlev: Açıklama yapmak.

Efsanenin Adı: Karapınar Köyü'nde Hıdrellez (27)

Kaynak Bilgisi: Uğurȯl Barlas, Safranbolu Kùltür Tarihi Araştırmaları, İstanbul, 2004, s.47.

Olay Örgüsü:

1. Karapınar'da Hıdrellezlerin pırıl pırıl bir gök altında kutlanacağı inancı vardır.
2. Ama o yıl Hıdrellez'e katılanların çoğunluğu kötülük etmişse yağmur yağar.
3. Hatta bir seferinde saatlerce dolu yağmış, türbedeki tüm ocakları söndürmüş ve kazanlar ağzına kadar dolu ile dolmuştur.
4. Kısacası insanların kötülüğü Hızır'ı köyden uzaklaştırmıştır.

Formeller:

Formel Sayılar: Yok.

Formel İfadeler:

1. **Başlangıç Formeli:** ... kutlanacağı inancı vardır.
2. **Geçiş Formeli:** Ama o yıl...
3. **Bitiş Formeli:** "Kısacası..."

Ara Sözcükler: Yok

Atasözü, Deyimler: Yok.

Motifler:

Harikuladelikler (F)

Harikulade Hadiseler (F900-F1099)

Olağanüstü Hadiseler (F900): ... kazanlar ağzına kadar dolu ile dolmuştur

Din (V)

Dini Binalar ve Nesnelere (V100-V199): Hatta bir seferinde saatlerce dolu yağmış, türbedeki tüm ocakları söndürmüştü ve kazanlar ağzına kadar dolu ile dolmuştur.

Mukaddes Şahıslar (V200-V299)

Dini Yardımcılar (V200): Hz. Hızır.

Dini İnanış(V300): Karapınar'da Hıdrellezlerin pırıl pırıl bir gök altında kutlanacağı inancı vardır. Kısacası insanların kötülüğü Hızır'ı köyden uzaklaştırmıştır

Mükâfatlar ve Cezalar (Q)

Cezalandırılmış İşler (Q200-Q399): Hıdrellez'e katılanları çoğu o yıl çok kötülük ettikleri için her yere dolu yağmış ve Hz. Hızır da oradan uzaklaşmıştır.

Nazım Kısımlar: Yok.

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu (Karapınar köyü)

Zaman: Belirsiz.

Konu: Karapınar köyünde insanların kötülüklerinin Hızır'ı uzaklaştırmasını anlatır.

İşlev: Açıklama yapmak, ders vermek.

Efsanenin Adı: Cem Cem Ana'nın Pekmez Küpü (28)

Kaynak Bilgisi: Uğuroğlu Barlas, Safranbolu Kültür Tarihi Araştırmaları, İstanbul, 2004, s.50.

Olay Örgüsü:

1. Bulak köyünde Hızır'ın birkaç yere uğradığı söylenmektedir.
2. Bunlardan biri Cem Cem Ana'nın pekmez küpüdür.

3. Dibek önündeki evlerin pekmez küpünden hep pekmez almış, ama pekmez azalacağına artarmış.

4. Bunun sırrını gelini zorlatıp söyletmişler.

5. Hızır'ın uğuru burada bozulmuş ve pekmez artmaz olmuş.

6. Bu olay 100 yıl kadar önce olmuş.

Formeller:

Formel Sayılar: Yok.

Formel İfadeler:

1. **Başlangıç Formeli:** ... uğradığı söylenmektedir

2. **Geçiş Formeli:** Bunlarda biri...

3. **Bitiş Formeli:** ... burada bozulmuş...

Ara Sözcükler: Bu olay 100 yıl kadar önce olmuş.

Atasözü, Deyimler: Yok.

Motifler:

Harikuladelikler (F)

Harikulade Hadiseler (F900-F1099)

Olağanüstü Hadiseler (F900): Dibek önündeki evlerin pekmez küpünden hep pekmez almış, ama pekmez azalacağına artarmış.

Din (V)

Mukaddes Şahıslar (V200-V299)

Dini Yardımcılar (V200): Hz. Hızır.

Yasak (C)

Konuşma Yasağı (C400-C499)

Konuşma Yasağı (C400): Bunun sırrını gelini zorlatıp söyletmişler.

Tabunun Kırılması ile İlgili Cezalandırma (C900-C999)

Yasağın Kırılması (C920): Hızır'ın uğuru burada bozulmuş ve pekmez artmaz olmuş

Nazım Kısımlar: Yok.

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu (Bulak köyü)

Zaman: 100 yıl önce.

Konu: Sırının açığa çıkması sonucu Hızır'ın uğurunun bozulmasını konu alır.

İşlev: Açıklama yapmak

Efsanenin Adı: Ali ve Hasan Baba Türbeleri 2 (29)

Kaynak Bilgisi: Ünsal Tunçözgür, Dünden Bugüne Safranbolu, Safranbolu Hizmet Birliği Kültür Yayınları, 1997, s.106-107

Olay Örgüsü:

1. Eskiden bu mahalde(Çavuş mahallesi) bulunan tekkede zikir edilmektedir.
2. Bunlardan birinde yine Ali Baba birden heyecan içinde ayağa fırlar ve duvarda asılı duran kılıca sarılır ve dışarı çıkar.
3. Dervişlerin ve halkın şaşkın bakışları arasında tekkenin etrafında bulunan ısırgan kümelerine kılıç sallamaya başlar.
4. Ve ısırgan kümelerine kılıç sallamaya başlar. Ve ısırganları biçer.
5. Herkes yine şaşkın bir şekilde Şeyhin ruhi yapısından şüpheye düşer.
6. Ne var ki bu olayın iki üç kadar ardından Rus cephesinde savaştan yaralı olarak dönen bir Safranbolulu zabıt doğruca tekkeye gelerek Ali Baba'nın ellerine sarılır, teşekkür eder.

7. Zabitin defterine düştüğü tarih ve notlara göre şeyhin tekkenin bahçesinde ısırganları kılıçla biçtiği gün cephede Ruslar bu zabitin birliğini kuşatmışlardır.

8. Artık hiç ümitlerinin kalmadığı bir sırada Ali Baba elinde kılıç ortaya çıkararak Rus askerlerini ısırgan biçer gibi kılıçtan geçirmiştir.

Formeller:

Formel Sayılar: Ne var ki bu olayın iki üç kadar ardından Rus cephesinde savaştan yaralı olarak dönen bir Safranbolulu zabıt doğruca tekkeye gelerek Ali Baba'nın ellerine sarılır, teşekkür eder.

Formel İfadeler:

1. Başlangıç Formeli: Eskiden bu mahalde(Çavuş mahallesi) bulunan tekkede zikir edilmektedir.

2. Geçiş Formeli: Bunlardan birinde yine Ali Baba birden heyecan içinde ayağa fırlar ve duvarda asılı duran kılıca sarılır ve dışarı çıkar.

3. Bitiş Formeli: yok

Ara Sözlere: Çavuş Mahallesi

Atasözü, Deyimler: Kılıç sallamak, şüpheye düşmek, ümitlerin kalmadığı, ellerine sarılmak.

Motifler:

Harikuladelikler (F)

Harikulade Güçlü İnsanlar (F500-F599)

İnsanların Olağanüstü Davranışları (F570): Artık hiç ümitlerinin kalmadığı bir sırada Ali Baba elinde kılıç ortaya çıkararak Rus askerlerini ısırgan biçer gibi kılıçtan geçirmiştir.

Geleceğin Tayini (M)

Kehanetler (M300-M399)

Kerametler (M300): Zabitin defterine düştüğü tarih ve notlara göre şeyhin tekkenin bahçesinde ısırğanları kılıçla biçtiği gün cephede Ruslar bu zabitin birliğini kuşatmışlardır. Artık hiç ümitlerinin kalmadığı bir sırada Ali Baba elinde kılıç ortaya çıkararak Rus askerlerini ısırğan biçer gibi kılıçtan geçirmiştir.

Cemiyet (P);

İşler ve Meslekler (P400-P499)

Asker (P461): Rus cephesinde savaştan yaralı olarak dönen bir Safranbolulu zabıt doğruca tekkeye gelerek Ali Baba'nın ellerine sarılır, teşekkür eder.

Din (V)

Dini Binalar ve Nesnelere (V100-V199)

İbadet Yeri (V110): Eskiden bu mahalde(Çavuş mahallesi) bulunan tekkede zikir edilmektedir.

Çeşitli Motif Grupları (Z)

Formüller (Z0-Z99)

Formilistik Sayı: 3 (Z71.1): Ne var ki bu olayın iki üç kadar ardından Rus cephesinde savaştan yaralı olarak dönen bir Safranbolulu zabıt doğruca tekkeye gelerek Ali Baba'nın ellerine sarılır, teşekkür eder.

Nazım Kısımlar: Yok.

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu (Çavuş Mah.)

Zaman: Belirsiz.

Konu: Ali Baba'nın kerametlerinden birini konu almaktadır.

İşlev: Açıklama yapmak, bilgi vermek.

Efsanenin Adı: Ali ve Hasan Baba Türbeleri 3 (30)

Kaynak Bilgisi: Ünsal Tunçözgür, Dünden Bugüne Safranbolu, Safranbolu Hizmet Birliği Kültür Yayınları, 1997, s.107

Olay Örgüsü:

1. Ali Baba dervişlerine fakir fukaraya yemek verilmesi talimatı verir
2. Ne var ki tekkenin buğday ambarında birkaç avuç buğdaydan başka bir şey yoktur.
3. Ali Baba dervişlerine bunu dert etmemelerini, ateş yakıp üzerlerine üç kazan koymalarını emreder.
4. Kazanın içindeki sular kaynayınca Ali Baba eline bir avuç buğday alır, okuyarak bu kazanlara birer avuç atar.
5. Bir müddet sonra kazanlar ateşten indirilir ve kapakları açılır.
6. Bir de bakılır ve görülür ki, bir kazanda çorba, bir kazanda pilav ve bir kazanda zerde vardır.
7. Bu enfes tattaki yemekler gelen giden herkesçe yenilir, yenilir de bitmek bilmez.

Formeller:

Formel Sayılar: Üç kazan

Formel İfadeler:

1. **Başlangıç Formeli:** Yok.
2. **Geçiş Formeli:** Ne var ki...
3. **Bitiş Formeli:** ... yenilir de bitmek bilmez.

Ara Sözcükler: Yok.

Atasözü, Deyimler: Ali Baba dervişlerine bunu dert etmemelerini, ateş yakıp üzerlerine üç kazan koymalarını emreder.

Motifler:

Harikuladelikler (F)

Harikulade Güçlü İnsanlar (F500-F599)

İnsanların Olağanüstü Davranışları (F570): Ali Baba eline bir avuç buğday alır, okuyarak bu kazanlara birer avuç atar.

Harikulade Hadiseler (F900-F1099)

Olağanüstü Hadiseler (F900): Bir de bakılır ve görülür ki, bir kazanda çorba, bir kazanda pilav ve bir kazanda zerde vardır. Bu enfes tattaki yemekler gelen giden herkesçe yenilir, yenilir de bitmek bilmez.

Din (V)

Dini Merasimler (V0-V99)

Dua (V50):

Duanın Esrarengiz Gücü (V52): Ali Baba eline bir avuç buğday alır, okuyarak bu kazanlara birer avuç atar. Ali Baba eline bir avuç buğday alır, okuyarak bu kazanlara birer avuç atar.

Dini Binalar ve Nesnelere (V100-V199)

İbadet Yeri (V110): Ne var ki tekkenin buğday ambarında birkaç avuç buğdaydan başka bir şey yoktur.

Çeşitli Dini Motifler (V500-V599): Ali Baba dervişlerine fakir fukaraya yemek verilmesi talimatı verir.

Çeşitli Motif Grupları (Z)

Formüller (Z0-Z99)

Formilistik Sayı (Z71.1): Üç kazan

Nazım Kısımlar: Yok.

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu (Çavuş Mah.)

Zaman: Belirsiz.

Konu: Ali Baba'nın kerametlerinden birini konu almaktadır.

İşlev: Açıklama yapmak

Efsanenin Adı: Ali ve Hasan Baba Türbeleri 4 (31)

Kaynak Bilgisi: Ünsal Tunçözgür, Dünden Bugüne Safranbolu, Safranbolu Hizmet Birliği Kültür Yayınları, 1997, s.107-108.

Olay Örgüsü:

1. Ali Baba'dan sonra postuna oturan oğlu Hasan Baba da bir evliyadır. Onunla ilgili bir olayı da burada aktaralım:

2. Dervişler zikir için tekkeye gelirlerken yolları üzerinde oturan bir devlet memuru onlara, köpekler ulumaya gidiyor, şeklinde takılarak onlarla alay etmektedir.

3. Uzun süre sabreden dervişlerin bir gün gelir sabrı taşar. Ve Hasan Baba'ya şikâyet ederler.

4. Hasan Baba onlara gülerek, merak etmemelerini, bu memur vatandaşın yarın gelip kendilerinden özür diyeceğini söyler.

5. Nitekim ertesi gün, bu memur perişan, bitkin bir şekilde tekkeye gelir ve önceden alay ettiği dervişlerin ayakların kapanarak affetmelerini ister.

6. Meğerse o gece devlet memurunun evini binlerce köpek kuşatmış ve sabaha kadar uluyarak onu hem rahatsız etmişler hem de korkutmuşlardır.

7. Tabii ki bu ona öyle görülen, Hasan Baba'nın kerametidir.

Formeller:

Formel Sayılar: Yok.

Formel İfadeler:

1. Başlangıç Formeli: Yok.

2. Geçiş Formeli: Ne var ki...

3. Bitiş Formeli: Tabii ki bu ona öyle görülen, Hasan Baba'nın kerametidir.

Ara Sözler: Ali Baba'dan sonra postuna oturan oğlu Hasan Baba da bir evliyadır. Onunla ilgili bir olayı da burada aktaralım:

Atasözü, Deyimler: Ali Baba'dan sonra postuna oturan oğlu... Uzun süre sabreden dervişlerin bir gün gelir sabrı taşar... Dervişler zikir için tekkeye gelirlerken yolları üzerinde oturan bir devlet memuru onlara, köpekler ulumaya gidiyor, şeklinde takılarak onlarla alay etmektedir. Nitekim ertesi gün, bu memur perişan, bitkin bir şekilde tekkeye gelir ve önceden alay ettiği dervişlerin ayaklarını kapanarak affetmelerini ister.

Motifler:

Hayvanlar (B)

Hayvanların Dostlukları (B300-B599)

Yardımcı Hayvanların Çeşitleri (B400-B499)

Yardımcı Köpek (B421): Meğerse o gece devlet memurunun evini binlerce köpek kuşatmış ve sabaha kadar uluyarak onu hem rahatsız etmişler hem de korkutmuşlardır.

Harikuladelikler (F)

Harikulade Hadiseler (F900-F1099)

Olağanüstü Hadiseler (F900): O gece devlet memurunun evini binlerce köpek kuşatmış ve sabaha kadar uluyarak onu hem rahatsız etmişler hem de korkutmuşlardır.

Geleceğin Tayini (M)

Kehanetler (M300-M399)

Kerametler (M300): Hasan Baba onlara gülerek, merak etmemelerini, bu memur vatandaşın yarın gelip kendilerinden özür diyeceğini söyler. Nitekim ertesi gün, bu memur perişan, bitkin bir şekilde tekkeye gelir ve önceden alay ettiği dervişlerin ayaklarını kapanarak affetmelerini ister.

Mükâfatlar ve Cezalar (Q);

Cezalandırılmış İşler (Q200-Q399); Dervişler zikir için tekkeye gelirlerken yolları üzerinde oturan bir devlet memuru onlara, köpekler ulumaya gidiyor, şeklinde takılarak onlarla alay etmektedir. Nitekim ertesı gün, bu memur perişan, bitkin bir şekilde tekkeye gelir ve önceden alay ettiği dervişlerin ayakların kapanarak affetmelerini ister. O gece devlet memurunun evini binlerce köpek kuşatmış ve sabaha kadar uluyarak onu hem rahatsız etmişler hem de korkutmuşlardır.

Din (V)

Dini Merasimler (V0-V99); Dervişler zikir için tekkeye gelirlerken yolları üzerinde oturan bir devlet memuru onlara, köpekler ulumaya gidiyor, şeklinde takılarak onlarla alay etmektedir.

Dini Binalar ve Nesnelere (V100-V199)

İbadet Yeri (V100): Dervişler zikir için tekkeye gelirlerken yolları üzerinde oturan bir devlet memuru onlara, köpekler ulumaya gidiyor, şeklinde takılarak onlarla alay etmektedir

Çeşitli Dini Motifler (V500-V599): Ali Baba'dan sonra postuna oturan oğlu Hasan Baba da bir evliyadır. Onunla ilgili bir olayı da burada aktaralım

Nazım Kısımlar: Yok.

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu (Çavuş Mah.)

Zaman: Belirsiz.

Konu: Hasan Baba'nın kerametlerinden birini konu almaktadır.

İşlev: Açıklama yapmak

Efsanenin Adı: Hacı Emin Efendi Türbesi (32)

Kaynak Bilgisi: Ünsal Tunçözgür, Dünden Bugüne Safranbolu, Safranbolu Hizmet Birliği Kültür Yayınları, 1997, s.108-109.

Olay Örgüsü:

1. Hacı Emin Efendi çok mütevazı ve kendi halinde bir kişidir.
2. Bu kişiliği içinde basit bir hayat sürmektedir.
3. Bu sıralarda Safranbolulu bir tüccar iş için Mekke'ye gider.
4. Orada paralarını kaptırır.
5. Sıkıntıya düşer.
6. Durumunu anlatırken Araplara dert yanarken kendisine nereli olduğunu soran Araplara Safranbolulu olduğunu söyleyince
7. Araplar: “Biz bir derdimiz olursa Safranbolulu Hacı Emin Efendi'ye koşarız. Sen niye hemşerine gitmiyorsun” derler.
8. Adam hayretler içinde Safranbolu'da oturan Emin Efendi'nin Mekke'de ne aradığını sorar.
9. Araplar: “ Hacı Emin Efendi her öğle namazını Haremi Şerif'te kılar. İstersen seni oraya götürelim” derler.
10. Ve öğle vakti onu Haremi Şerif'e götürerek, H. Emin Efendi'ye gösterirler. Şaşırın tüccar onun yanına gider ve omuzuna dokunur.
11. Onu gören Emin Efendi sapsarı kesilir. Zira kerameti keşfedilmiştir.
12. Ona der ki: “Bu gördüğünü kimselere söylemeyeceğine yemin edersen seni bu sıkıntıdan kurtarırım.”
13. Yemin edildikten sonra, yine ona: “Eteğimi tut, gözlerini yum” der.
14. Adam gözlerini yumar ve az sonra ikinci komut gelir: “Gözlerini aç...”
15. Gözlerini açar. Bir de bakar ki ikisi de Köprülü Camiinin avlusundadırlar.
16. Kerameti açığa çıkan Emin Efendi çok yaşamaz ve birkaç gün sonra ölür.
17. Tüccar ise olayın şokunu atlatamamıştır. Üstüne üstelik herkes bu kadar kısa bir sürede Arabistan'dan nasıl dönebildiğini sormaktadır.

18. Çünkü o sıralarda hayvan sırtında yolculuğun aylar aldığı gerçektir.

19. Adam bu baskılar karşısında artık dayanamaz ve gerçeği ifşa eder.

20. Ve o da ölür.

Formeller:

Formel Sayılar: Yok.

Formel İfadeler:

1. Başlangıç Formeli: Hacı Emin Efendi çok mütevazı ve kendi halinde bir kişidir.

2. Geçiş Formeli: Bu sıralarda Safranbolulu bir tüccar iş için Mekke'ye gider.

3. Bitiş Formeli: Ve o da ölür.

Ara Sözcükler: Hacı Emin Efendi türbesi, Mescit Mahallesi, Mescit Camiinin yanındadır. Pencere aralarında yer alan yazıtına göre, 1866/1867 yılında ölen Halveti tarikatı şeyhlerinden Hacı Emin Efendi için yaptırılmıştır.

Atasözü, Deyimler: Sıkıntıya düşer. Durumunu anlatırken Araplara dert yanarken... Kerameti açığa çıkan Emin Efendi çok yaşamaz ve birkaç gün sonra ölür.

Motifler:

Harikuladeliğler (F)

Harikulade Güçlü İnsanlar (F500-F599)

Olağanüstü İnsan (F500): Ona der ki: “Bu gördüğünü kimselere söylemeyeceğine yemin edersen seni bu sıkıntıdan kurtarırım” der. Yemin edildikten sonra, yine ona: “Eteğimi tut, gözlerini yum” der. Adam gözlerini yumar ve az sonra ikinci komut gelir: “Gözlerini aç...” Gözlerini açar. Bir de bakar ki ikisi de Köprülü Camiinin avlusundadırlar.

Yasak (C)

Tabunun Kırılması ile ilgili Cezalandırma (C900-C999)

İhlal Edilen Yasak Ölüme Sebep Olur (C920): Kerameti açığa çıkan Emin Efendi çok yaşamaz ve birkaç gün sonra ölür.

Şans ve Kader (N)

Tesadüfî Karşılaşmalar (N700-N799)

Tesadüfî Karşılaşmalar (N700): Durumunu anlatırken Araplara dert yanarken kendisine nereli olduğunu soran Araplara Safranbolulu olduğunu söyleyince; adam hayretler içinde Safranbolu'da oturan Emin Efendi'nin Mekke'de ne aradığını sorar.

Cemiyet (P)

İşler ve Meslekler (P400-P499)

Tüccar (P431): Bu sıralarda Safranbolulu bir tüccar iş için Mekke'ye gider.

Mükâfatlar ve Cezalar (Q)

Cezalandırılmış İşler (Q200-Q399)

Öldürerek Cezalandırma (Q211): Adam bu baskılar karşısında artık dayanamaz ve gerçeği ifşa eder. Ve o da ölür.

Din (V)

Dini Merasimler (V0-V99)

Namaz (V56): Hacı Emin Efendi her öğle namazını Haremi Şerif'te kılar.

Dini Binalar ve Nesnelere (V100-V199)

İbadet yeri (V110)

Cami (V112.2): Bir de bakar ki ikisi de Köprülü Camiinin avlusundadırlar.

Çeşitli Dini Motifler (V500-V599)

Mekke-Medine'ye giderek hacı olma (V532): Ve öğle vakti onu Haremi Şerif'e götürerek, H. Emin Efendi'ye gösterirler.

Nazım Kısımlar: Yok.

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu (Mescit Mah.)

Zaman: Belirsiz.

Konu: Hacı Emin Efendi'nin kerametini anlatmaktadır.

İşlev: Açıklama yapmak, ders vermek.

Efsanenin Adı: Evliya Kunduracı (33)

Kaynak Bilgisi: Kaynak Şahıs 3

Olay Örgüsü:

1. “Arasta çarşısında kunduracılık yapmakta olan bir evliya varmış.
2. Çobanlık yaparken dağda kendi kendine ermiş.
3. Sonra da: “ Kardeşimin yanına gideyim de ona erdiğimi bir göstereyim” demiş.
4. Çoban dağdan şehir merkezine iner.

5. İnmeden önce de bir ineğin sütünü po mendile (beyaz çok ince bir kumaş olup, çok kolay ıslanır ve sıvıyı çabuk geçirir, bu yüzden de Safranbolu'da süt süzmede sıkça kullanır) sağılar ve sütü po mendilde taşıyarak kardeşinin kunduracı dükkânın ortasındaki çengele asar.

6. “Isınsın da içelim” der. Ve çoban bu işlemleri yaparken po mendilden bir damla bile süt sızmaz.

7. Dükkâna güzel bir bayan gelir ve ayak ölçüsünü çizmeye başlamışlar.

8. Bu sırada da süt asılı olduğu çengelden damlamaya başlamış.

9. Kunduracı ayağa kalkmış po mendil içinde damlamaya başlayan sütü almış közün üstüne koymuş ve süt kaynamaya başlamış.”

Formeller:

Formel Sayılar: Yok.

Formel İfadeler:

1. Başlangıç Formeli: Arasta çarşısında kunduracılık yapmakta olan bir evliya varmış.

2. Geçiş Formeli: Sonra da...

3. Bitiş Formeli: Yok.

Ara Sözcükler: Eskiden ayakkabı yapılırken ayağın ölçüsü alır ve çizilirmiş.

Atasözü, Deyimler: ... kendi kedine ermiş.

Motifler:

Harikuladelikler (F)

Harikulade Hadiseler (F900-F1099)

Olağanüstü Hadiseler (F900): Dükkâna güzel bir bayan gelir ve ayak ölçüsünü çizmeye başlamışlar. Bu sırada da süt asılı olduğu çengelden damlamaya başlamış.

Harikulade Güçlü İnsanlar (F500-F599)

İnsanların Olağanüstü Davranışları (F570): Kunduracı ayağa kalkmış po mendil içinde damlamaya başlayan sütü almış közün üstüne koymuş ve süt kaynamaya başlamış.”

Geleceğin Tayini (M)

Kehanetler (M300-M399)

Kerametler (M300): İnmeden önce de bir ineğin sütünü po mendile (beyaz çok ince bir kumaş olup, çok kolay ıslanır ve sıvıyı çabuk geçirir, bu yüzden de Safranbolu’da süt süzmede sıkça kullanır) sağır ve sütü po mendilde taşıyarak kardeşinin kunduracı dükkânın ortasındaki çengele asar. Isınsın da içelim der. Ve çoban bu işlemleri yaparken po mendilden bir damla bile süt sızmaz.

Cemiyet (P)

Aile (P200-P299)

Erkek Kardeşler (P251): Sonra da kardeşimin yanına gideyim de ona erdiğimi bir göstereyim demiş.

İşler ve Meslekler (P400-P499): Arasta çarşısında kunduracılık yapmakta olan bir evliya varmış.

Çobanlık (P412): Çobanlık yaparken dağda kendi kendine ermiş.

Din (V)

Mukaddes Şahıslar (V200-V299)

Dinî Yardımcılar (V200): Arasta çarşısında kunduracılık yapmakta olan bir evliya varmış.

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu (Eskiçarşı)

Zaman: Bilinmiyor.

Konu: Safranbolu Eskiçarşı'da geçen bir olayı anlatır.

İşlev: Ders vermek.

Efsanenin Adı: Yanmış Türbedeki Ermiş İle İlgili Anlatılan Bir Rivayet (34)

Kaynak Bilgisi: Kaynak Şahıs 8

Olay Örgüsü:

1. “Navsaklar köyünde bir adam hacdan dönerken yolda kalmış.
2. Yanmış türbede yatan ermişlerden birini orada namaz kılarken görmüş.
3. Ancak ermiş namaz kılarken sağına selam vermiş soluna selam verdikten hemen sonra kaybolmuş.

4. Sonra olanları köyün imamını bulup anlatmış. İmam da bu adama diyor ki: ‘Sol tarafıma selam vermeden beni tut ve gözlerini kapat’

5. Ermiş göz açıp kapayan kadar yolda kalan adamı köyüne bırakıyor

6. Ermiş adama: ‘Ben Yazıköyde’nim bir gün gel ziyaretime’ der ve gider.

7. Daha sonra adam vefat eder ve musalla taşındayken üstüne kuşlar gölge yapar ve adamı yanık türbe içine koyarlar.

8. Daha sonra anlaşılır ki Yazıköy’de genç bir çocuk her sabah namaz kılarken ayakları kumlu olurmuş.

9. Annesi bunun sebebi hep soruyormuş ama delikanlı söylemiyormuş. ‘Söylersem ölürsün anne’ dermiş.

10. Daha sonra genç kendisi ölmüş.

11. Anlaşılmış ki hac dönüşü yolda kalan adamı köyüne bırakan ermiş bu delikanlı imiş.”

Formeller:

Formel Sayılar: Yok.

Formel İfadeler: Yok.

1. Başlangıç Formeli: Yok.

2. Geçiş Formeli: Daha sonra...

3. Bitiş Formeli: Anlaşılmış ki...

Ara Sözcükler: Yok.

Atasözü, Deyimler: Ermiş göz açıp kapayan kadar yolda kalan adamı köyüne bırakıyor.

Motifler:

Hayvanlar (B)

Hayvanların Dostlukları (B300-B599)

Yardımcı Hayvanların Çeşitleri (B400-B499): Daha sonra adam vefat eder ve musalla taşındayken üstüne kuşlar gölge yapar ve adamı yanık türbe içine koyarlar.

Harikuladelikler (F)

Harikulade Güçlü İnsanlar (F500-F599)

Olağanüstü İnsan (F500): Ancak ermiş namaz kılarken sağına selam vermiş soluna selam verdikten hemen sonra kaybolmuş.

Geleceğin Tayini (M)

Kehanetler (M300-M399)

Kerametler (M300): İmam da bu adama diyor ki: ‘Sol tarafıma selam vermeden beni tut ve gözlerini kapat’. Ermiş göz açıp kapayan kadar yolda kalan adamı köyüne bırakıyor

Din (V)

Dini Merasimler (V0-V99)

Namaz (V56): Yanmış türbede yatan ermişlerden birini orada namaz kılarken görmüş.

Mukaddes Şahıslar (V200-V299)

Dini Yardımcılar (V200): Ermiş göz açıp kapayan kadar yolda kalan adamı köyüne bırakıyor.

Çeşitli Dini Motifler (V500- V599)

Mekke-Medine’ye Giderek Hacı Olma (V532): Navsaklar köyünde bir adam hacdan dönerken yolda kalmış.

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu (Yazıköy)

Zaman: Bilinmiyor.

Konu: Yazıköy'deki bir türbe ve çevresinde gelişen olayları konu alır.

İşlev: Bilgi vermek, açıklama yapmak.

Efsanenin Adı: Midris Efendi Efsaneleri1 (35)

Kaynak Bilgisi: Kaynak Şahıs 7

Olay Örgüsü:

1.“ Safranbolu'nun Toprakcuma köyünde yaşamış bir hocadır.

2.Köylüleri onu derin hoca olarak tabir ederlerdi.

3. Midris Efendi ile bir gün tarlada ekin biçerken kendine doğru gelen ve hiç tanımadığı bir çiftin uzaktan doğru ne için geldiklerini bilmişti. Etrafındakilere dönerek‘ bunların çocuğu olmuyor o yüzden geliyorlar’ demişti ve iki ay sonra bu çiftin çocukları olmuştur.

Formeller:

Formel Sayılar: ... ve iki ay sonra bu çiftin çocukları olmuştur.

Formel İfadeler: Yok.

1. **Başlangıç Formeli:** Yok

2. **Geçiş Formeli:** Yok.

3. **Bitiş Formeli:** Yok.

Ara Sözcükler: Yok.

Atasözü, Deyimler: ... derin hoca diye tabir ederlerdi.

Motifler:

Harikuladelikler (F)

Harikulade Güçlü İnsanlar (F500-F599)

İnsanların Olağanüstü Davranışları (F570): Midris Efendi ile bir gün tarlada ekin biçerken kendine doğru gelen ve hiç tanımadığı bir çiftin uzaktan doğru ne için geldiklerini bilmişti.

Cemiyet (P)

İşler ve Meslekler (P400-P499)

Bilgin Kişi (P485): Köylüleri onu derin hoca olarak tabir ederlerdi.

Çeşitli Motif Grupları (Z)

Formüller (Z0-Z99)

Formilistik Sayılar: 2 (Z71): Etrafındakilere dönerek ‘ bunların çocuğu olmuyor o yüzden geliyorlar’ demişti ve iki ay sonra bu çiftin çocukları olmuştur.

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu(Toprakcuma Köyü)

Zaman: 100 yıl önce.

Konu: Toprakcuma Köyü’nde önceden yaşamış ve bilge-ermiş bir kişi olduğuna inanılan Midris Efendi’yle ilgili bir olay anlatılır.

İşlev: Bilgi vermek.

Efsanenin Adı: Midris Efendi Efsaneleri 2 (36)

Kaynak Bilgisi: Kaynak Şahıs 5

Olay Örgüsü:

- 1.“ Kaynanamın 7 yıl boyunca hiç çocuğu olmamış.
- 2.Bu duruma çok üzülen kaynanam bir gün Midris Efendi’ye gitmiş.

3. Midris Efendi kaynanamın elinin içine bakmış elinin içine ve demiş ki: ‘Oooo sende ne çocuklar var ne çocuklar: Kızlar... Erkekler... Hiç üzülme’ demiş.

4. Bu olaydan sonra kaynanamın her yıl bir çocuğu olmaya başlamış. Dört kız ve dört erkek sahibi olmuş.”

Formeller:

Formel Sayılar: “Kaynanamın 7 yıl boyunca hiç çocuğu olmamış”, “Dört kız ve dört erkek...”

Formel İfadeler:

1. **Başlangıç Formeli:** “Bir gün...”

2. **Geçiş Formeli:** Yok.

3. **Bitiş Formeli:** Yok.

Ara Sözcükler: Yok.

Atasözü, Deyimler: Yok.

Motifler:

Harikuladelikler (F)

Harikulade Güçlü İnsanlar (F500-F599)

İnsanların Olağanüstü Davranışları (F570): Midris Efendi kaynanamın elinin içine bakmış elinin içine ve demiş ki: ‘Oooo sende ne çocuklar var ne çocuklar: Kızlar... Erkekler... Hiç üzülme’ demiş

Harikulade Hadiseler (F900-F1099)

Harikulade Hünerler (F960): Bu olaydan sonra kaynanamın her yıl bir çocuğu olmaya başlamış. Dört kız ve dört erkek sahibi olmuş.”

Cemiyet (P)

Bilgin Kişi (P485): Kaynanamın 7 yıl boyunca hiç çocuğu olmamış. Bu duruma çok üzülen kaynanam bir gün Midris Efendi’ye gitmiş

Çeşitli Motif Grupları (Z)

Formüller (Z0-Z99)

Formilistik Sayı: 4 (Z71.2): Bu olaydan sonra kaynanamın her yıl bir çocuğu olmaya başlamış. Dört kız ve dört erkek sahibi olmuş.

Formilistik Sayı: 7 ve katları (Z71.5.0.1): Kaynanamın 7 yıl boyunca hiç çocuğu olmamış.

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu(Toprakcuma Köyü)

Zaman: 100 yıl önce.

Konu: Toprakcuma Köyü'nde önceden yaşamış ve bilge-ermiş bir kişi olduğuna inanılan Midris Efendi ile ilgili bir olay anlatılır.

İşlev: Bilgi vermek.

Efsanenin Adı: Midris Efendi Efsaneleri 3 (37)

Kaynak Bilgisi: Kaynak Şahıs 5

Olay Örgüsü:

1. “ Toprakcuma köyünde Orhan adında çok yakışıklı ve iyi bir delikanlı varmış. Herkes pek sever, beğenirmiş

2. Midris Efendi bir gün bu çocuğun uzaktan geldiğini görmüş ve ona bakarak demiş ki: ‘Ona bakıp da söylemeye dilim dönmüyor. Çok yazık çokk... Ömrü kısa olacak’ demiş içli bir şekilde ah çekmiş.

3. Orhan bir gün anasıyla dağa oduna gitmiş annesi odunları topladıktan sonra eşeğin yanına gelmiş, ipe odunları sarıp eşeğe yükleyecekmiş. Ama ne var ki ortada ne ip var ne Orhan.

4. Kadın Orhan'ı etrafta aramış bulamamış.

5. Kadın hemen köye gelmiş köylüye durumu anlatmış.

6. Ahali toplanıp bütün köyde Orhan'ı aramaya başlamışlar.

7. Orhan'ı, akşam vakti bir çam ağacında kendini asmış vaziyette bulmuşlar.

8. Orhan neden kendini astı nasıl oldu kimse bilmez ama Midris Baba onun bunu yapacağını bilmişti derler.”

Formeller:

Formel Sayılar: Yok.

Formel İfadeler:

1. **Başlangıç Formeli:** “... varmış.”

2. **Geçiş Formeli:** “... demiş ki...”

3. **Bitiş Formeli:** Yok.

Ara Sözcükler: Yok.

Atasözü, Deyimler: “Midris Efendi bir gün bu çocuğun uzaktan geldiğini görmüş ve ona bakarak demiş ki: ‘Ona bakıp da söylemeye dilim dönmüyor. Çok yazık çokk... Ömrü kısa olacak’ demiş içli bir şekilde ah çekmiş.”

Motifler:

Ölüm (E): Orhan'ı, akşam vakti bir çam ağacında kendini asmış vaziyette bulmuşlar

Geleceğin Tayini (M)

Kehanetler (M300-M399)

Kerametler (M300): Orhan neden kendini astı nasıl oldu kimse bilmez ama Midris Baba onun bunu yapacağını bilmişti derler.

Geleceği Önceden Takdir Edilen Kahraman (M361): Midris Efendi bir gün bu çocuğun uzaktan geldiğini görmüş ve ona bakarak demiş ki: ‘Ona bakıp da söylemeye dilim dönmüyor. Çok yazık çokk... Ömrü kısa olacak’ demiş içli bir şekilde ah çekmiş

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu(Toprakcuma Köyü)

Zaman: 100 yıl önce.

Konu: Toprakcuma Köyü’nde önceden yaşamış ve bilge-ermiş bir kişi olduğuna inanılan Midris Efendi’yi konu alır.

İşlev: Bilgi vermek.

Efsanenin Adı: Midris Efendi Efsaneleri 4 (38)

Kaynak Bilgisi: Kaynak Şahıs 7

Olay Örgüsü:

1. “Midris Efendi oğlunu evlendirdikten sonra gelinin bir gün yüzüne ve ellerinin içine bakmış.
2. ‘Senin bir oğlun olacak 30 yaşında bir kaza geçirecek ve bu kazayı atlatabilirse 65 yaşına kadar yaşayacak’ demiş.
3. Bu gelinin bir oğlu olmuş yani Midris Efendi’nin torunu Mehmet Erdoğan.
4. Bu kişi otuz yaşlarında geçirdiği trafik kazası sonucu kaldırıldığı hastaneden iyi haberleri beklenir ölüm haberini almışlar.”

Formeller:

Formel Sayılar: Yok

Formel İfadeler:

1. **Başlangıç Formeli:** Yok

2. Geçiş Formeli: Yok.

3. Bitiş Formeli: Yok.

Ara Sözlere: Yok.

Atasözü, Deyimler: Kaza atlatmak.

Motifler:

Ölüm (E): Bu kişi otuz yaşlarında geçirdiği trafik kazası sonucu kaldırıldığı hastaneden iyi haberleri beklenir ölüm haberini almışlar

Harikuladelikler (F)

Harikulade Hadiseler (F900-F1099)

Harikulade Hünerler (F960): Midris Efendi oğlunu evlendirdikten sonra gelinin bir gün yüzüne ve ellerinin içine bakmış.

Geleceğin Tayini (M)

Kehanetler (M300-M399)

Geleceği Önceden Takdir Edilen Kahraman (M361): ‘Senin bir oğlun olacak 30 yaşında bir kaza geçirecek ve bu kazayı atlatabilirse 65 yaşına kadar yaşayacak’ demiş. Bu gelinin bir oğlu olmuş yani Midris Efendi’nin torunu Mehmet Erdoğan. Bu kişi otuz yaşlarında geçirdiği trafik kazası sonucu kaldırıldığı hastaneden iyi haberleri beklenir ölüm haberini almışlar.

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu (Toprakcuma Köyü)

Zaman: 100 yıl önce.

Konu: Safranbolu Toprakcuma köyünde yaşamış olan Midris Efendi’nin göstermiş olduğu kerametlerden birini konu alır.

İşlev: Bilgi vermek, açıklama yapmak

Efsanenin Adı: Midris Efendi Efsaneleri 5 (39)

Kaynak Bilgisi: Kaynak Şahıs 2

Olay Örgüsü:

1. “Karabük köylerinde geçen akarsuya çay deriz.
2. Bazı mevsimler bu akarsu dolar taşar ve etrafındaki bahçe ve evleri de önüne alıp sürükleyip götürür.
3. Toprakcuma da bir gün yine çay taşmaya ve köylünün ekili-dikili olan bahçelerine doğru su ilerlemeye başlamış.
4. O sırada bahçede çalışmakta olan Midris Efendi'nin oğlu Lütfi isimli genç babasının haber vermek için koşarak eve gitmiş.
5. Eve ulaştığında ise babası Kuran-ı Kerim okuyormuş.
6. Heyecanlı ve nefes nefese bir şekilde babasının Kuran-ı Kerim okumasını bitirmesini beklemeye başlamış.
7. Ancak Midris Efendi o kadar sakin ve yavaş Kuran-ı Kerim okuyormuş.
8. Daha sonra Midris Efendi yavaşça yerinden kalkmış ve oğlu daha bir şey söyleyemeden oğluna bir kâğıt uzatmış: ‘Bu kâğıdı bahçedeki ağaçlardan birine as, su bahçemize girmez’ demiş.
9. Oğlu şaşkınlıkla bahçeye gitmiş ve bir ağaca Midris Efendi'nin verdiği dua yazılı kâğıdı asmış.
10. Coşkunu bir şekilde akan çay suyu aniden diğer tarafa doğru coşarak akmaya devam etmiş.”

Formeller:

Formel Sayılar: Yok

Formel İfadeler:

1. Başlangıç Formeli: Yok

2. Geçiş Formeli: Yok.

3. Bitiş Formeli: Yok.

Ara Sözlere: “Karabük köylerinde geöen akarsuya çay deriz. Bazı mevsimler bu akarsu dolar taşar ve etrafındaki bahçe ve evleri de önüne alıp sürükleyip götürür.”

Atasözü, Deyimler: Yok.

Motifler:

Harikuladelikler (F)

Harikulade Hadiseler (F900-F1099)

Olağanüstü Hadiseler (F900): Coşkun bir şekilde akan çay suyu aniden diğer tarafa doğru coşarak akmaya devam etmiş.

Harikulade Hünere (F960): Daha sonra Midris Efendi yavaşça yerinden kalkmış ve oğlu daha bir şey söyleyemeden oğluna bir kâğıt uzatmış: ‘Bu kağıdı bahçedeki ağaçlardan birine as, su bahçemize girmez’ demiş.

Cemiyet (P)

İşler ve Meslekler (P400-P499)

Bilgin kişi (P485): Ancak Midris Efendi o kadar sakin ve yavaş Kuran-ı Kerim okuyormuş

Din (V)

Çeşitli Dini Motifler (V500-V599): Eve ulaştığında ise babası Kuran-ı Kerim okuyormuş.

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu (Toprakcuma Köyü)

Zaman: 100 yıl önce.

Konu: Safranbolu Topraccuma köyünde yaşamış olan Midris Efendi'nin göstermiş olduğu kerametlerden birini konu alır.

İşlev: Bilgi vermek, açıklama yapmak

Efsanenin Adı: Midris Efendi Efsaneleri 6 (40)

Kaynak Bilgisi: Kaynak Şahıs 2

Olay Örgüsü:

1. “Midris Efendi'nin oğlu olan Lütfü adındaki genç her zamanki gibi koyunları otlatmaya çıkmış.

2. Ancak Midris Efendi'nin oğlu bir ara uyuyakalır.

3. Bir de uyanır bakar ki koyunların hiç biri orta da yok.

4. Akşama kadar koyunları arar. Köyde aramadık yer bırakmaz.

5. Akşam olunca mecburen eve gelir babası Midris Efendi'ye olanları anlatır.

6. Midris Efendi; köyde bulunan bir kayalıkların dibine bakmasına söyler.

7. Hemen gider ve kayalıkların dibine bakar ki koyunları hepsi de orada toplaşmış duruyordur.”

Formeller:

Formel Sayılar: Yok

Formel İfadeler:

1. **Başlangıç Formeli:** Yok

2. **Geçiş Formeli:** Yok.

3. **Bitiş Formeli:** Yok.

Ara Sözcükler: Midris Efendi'nin oğlu olan Lütfü adındaki genç her zamanki gibi koyunları otlatmaya çıkmış.

Atasözü, Deyimler: Yok.

Motifler:

Harikuladelikler (F)

Harikulade Hadiseler (F900-F1099)

Harikulade Hüneler (F960): Midris Efendi de köyde bulunan bir kayalıkların dibine bakmasına söyler. Hemen gider ve kayalıkların dibine bakar ki koyunları hepsi de orada toplaşmış duruyordur.

Cemiyet (P)

İşler ve Meslekler (P400-P499)

Bilgin kişi (P485): Akşama kadar koyunları arar. Köyde aramadık yer bırakmaz. Akşam olunca mecburen eve gelir babası Midris Efendi'ye olanları anlatır.

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu (Topraccuma Köyü)

Zaman: 100 yıl önce.

Konu: Safranbolu Topraccuma köyünde yaşamış olan Midris Efendi'nin göstermiş olduğu kerametlerden birini konu alır.

İşlev: Bilgi vermek, açıklama yapmak

Efsanenin Adı: Midris Efendi Efsaneleri 7 (41)

Kaynak Bilgisi: Kaynak Şahıs 2

Olay Örgüsü:

1. "Topraccuma her cuma günü büyük bir pazar kurulurdu.
2. Pazar yerinde herkes alışverişini yapıyordu.

3.Cuma namazı vakti yaklaşırken Midris Efendi pazar meydanına gelip herkese seslenerek: ‘Haydli Cuma namazına yetişin, geç kalmayın’ diye bağırmış.

4. H herkese böyle seslenip duruyormuş ama kendi de bir yere gitmiyormuş.

5.Orada bulunanlardan biri : ‘Sen gelmiyor musun hocam?’ diye sormuş.

6.Midris Efendi de: ‘Evladım benim nerede cuma namazı kılacağım belli olmaz sen git var, namaza yetiş’ demiş.

7. Aynı gün cuma namazından çıkan cemaat Midris Efendi’nin atını ayağının kumlara bulaşmış olduğunu görürler.

8. Hac vazifesini yaptıktan sonra köye dönenler Mekke’de Midris Efendi’yi hac vazifesi yaparken gördüklerini söylemişler.

9. Midris Efendi’nin hacca hiç gitmediği, köyden ayrılmadığı da bütün köylü bilmektedir.

10. Köy halkı Midris Efendi için türbe yapmayı çok istemişlerdir.

11. Ancak Midris Efendi kesinlikle bir türbe istemediğini ve mezarının kaybolmasının ve yerinin bilinmemesinin daha doğru olduğunu söylemiştir.

Formeller:

Formel Sayılar: Yok

Formel İfadeler:

1. **Başlangıç Formeli:** Yok

2. **Geçiş Formeli:** Yok.

3. **Bitiş Formeli:** Yok.

Ara Sözl er: Midris Efendi’nin hacca hiç gitmediği, köyden ayrılmadığı da bütün köylü bilmektedir. Köy halkı Midris Efendi için türbe yapmayı çok istemişlerdir. Ancak Midris Efendi kesinlikle bir türbe istemediğini ve mezarının kaybolmasının ve yerinin bilinmemesinin daha doğru olduğunu söylemiştir.

Atasözü, Deyimler: Yok.

Motifler:

Harikuladelikler (F)

Harikulade Güçlü İnsanlar (F500-F599)

İnsanların Olağanüstü Davranışları (F570): Aynı gün cuma namazından çıkan cemaat Midris Efendi'nin atını ayağının kumlara bulaşmış olduğunu görürler. Hac vazifesini yaptıktan sonra köye dönenler Mekke'de Midris Efendi'yi hac vazifesi yaparken gördüklerini söylemişler

Geleceğin Tayini (M)

Kehanetler (M300-M399)

Kerametler (M300): Midris Efendi de: 'Evladım benim nerede cuma namazı kılacağım belli olmaz sen git var, namaza yetiş' demiş.

Din (V)

Dini Merasimler (V0-V99)

Namaz (V56): Cuma namazı vakti yaklaşırken Midris Efendi pazar meydanına gelip herkese seslenerek:

Çeşitli Dini Motifler (V500-V599)

Mekke-Medine'ye giderek hacı olma (V532): Hac vazifesini yaptıktan sonra köye dönenler Mekke'de Midris Efendi'yi hac vazifesi yaparken gördüklerini söylemişler

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu (Toprakcuma Köyü)

Zaman: 100 yıl önce.

Konu: Safranbolu Toprakcuma köyünde yaşamış olan Midris Efendi'nin göstermiş olduğu kerametlerden birini konu alır.

İşlev: Bilgi vermek, açıklama yapmak.

3.5. Hayvanlarla İlgili Efsaneler

Efsanenin Adı: Göğeeren Türbesi (42)

Kaynak Bilgisi: Ünsal Tunçözgür, Dünden Bugüne Safranbolu, Safranbolu Hizmet Birliği Kültür Yayınları, 1997, s.110-111.

Olay Örgüsü:

1. Abdullah ve hanımı köyün en fakiridirler
2. Ekip biçecek tarlaları yoktur.
3. Bu yüzden köyün hayvanlarını gütmektedirler ve bu yolla rızıklarını temin etmektedirler
4. Ne var ikisi de ibadet ve zikir ile Allah kulu olmuşlardır, O'nun inayetine mazhar olmuşlardır.
5. Geceleri dağlardan inen geyikler onların evine gelmekte ve sütlerini sağdırmaktadırlar.
6. İkisi de bu kadar çok süttten, yağ ve peynir yaparak, Safranbolu pazarına götürüp ve para kazanmaya başlamışlar.
7. Ne var ki, bu durum köylüye çok acayip gelir. İneği, davarı olmadığı halde bu yağ ve peynir nereden yapılmaktadır?
8. Köylüler ikisi de kadıya şikâyet ederek, güttükleri köylüye ait hayvanların gündüz dağda sütünü sağarak, bu yağ ve peynirleri hırsızlık yoluyla yaptıkları iddiasında bulunurlar.
9. Abdullah da karısı da, kadı'nın sıkıştırması üzerine sır olarak kalması gereken gerçeği açıklarlar.
10. Kadı ikna olur. İkisi de kurtulur, ama artık geyikler gelmez olurlar.
11. Her ikisi de eskisinden beter aç açıkta kalmışlardır.

12. Bunun üzerine gazaba gelip köylüye beddua ederler: “Allah bu köyün hanesini altıdan yediye çıkartmasın,” diye

13. Çok geçmeden ikisi de sıkıntı içinde vefat eder.

14. Ne var ki onları bedduası tutmuştur. Köy hiçbir zaman altı haneden yedi haneye çıkmaz.

Formeller:

Formel Sayılar: Her ikisi de eskisinden beter aç açıkta kalmışlardır.

Formel İfadeler:

1. **Başlangıç Formeli:** Yok.

2. **Geçiş Formeli:** Ne var ki...

3. **Bitiş Formeli:** ...onları bedduası tutmuştur. Köy hiçbir zaman altı haneden yedi haneye çıkmaz

Ara Sözcükler: Bu türbede ermiş Abdullah ve hanımının mezarları vardır. Adı geçen bu karı koca bir vakitler burada yaşamışlar. İlk türbe yandıktan, taşları tahrip olduğundan hangi yıllarda yaşadıkları kesin olarak bilinmemektedir

Atasözü, Deyimler: Ne var ki onları bedduası tutmuştur. Köy hiçbir zaman altı haneden yedi haneye çıkmaz. Her ikisi de eskisinden beter aç açıkta kalmışlardır

Motifler:

Hayvanlar (B)

Yardımcı Hayvanların Çeşitleri (B400-B499): Geceleri dağlardan inen geyikler onların evine gelmekte ve sütlerini sağdırmaktadırlar.

Yasak (C)

Konuşma Yasağı (C400-C499)

Konuşma Yasağı (C400)

Tabunun Kırılması ile İlgili Cezalandırma (C900-C999)

Yasağın Kırılması (C920): Abdullah da karısı da, kadı'nın sıkıştırması üzerine sır olarak kalması gereken gerçeği açıklarlar.

Ölüm (E): Çok geçmeden ikisi de sıkıntı içinde vefat eder.

Harikuladelikler (F);

Harikulade Hadiseler (F900-F1099);

Olağanüstü Hadiseler (F900): Geceleri dağlardan inen geyikler onların evine gelmekte ve sütlerini sağdırmaktadırlar.

Kaderin Ters Dönmesi (L)

Talihi Yaver Gitmeyen Kahraman (L100-L199): Kadı ikna olur. İkisi de kurtulur, ama artık geyikler gelmez olurlar. Her ikisi de eskisinden beter aç açıkta kalmışlardır

Geleceğin Tayini (M);

Beddualar (M400-M499);

Beddualar (M400): Bunun üzerine gazaba gelip köylüye beddua ederler: "Allah bu köyün hanesini altıdan yediye çıkartmasın," diye

Bedduanın Yerine Getirilmesi (M411): Ne var ki onları bedduası tutmuştur. Köy hiçbir zaman altı haneden yedi haneye çıkmaz.

Cemiyet (P);

Aile (P200-P299); Abdullah ve hanımı.

İşler ve Meslekler (P400-P499); Kadı ikna olur.

Mükâfatlar ve Cezalar (Q)

Mükâfatlandırılmış İşler (Q10-Q99): Ne var ikisi de ibadet ve zikir ile Allah kulu olmuşlardır, O'nun inayetine mazhar olmuşlardır.

Cezalandırılmış İşler (Q200-Q399): Kadı ikna olur. İkisi de kurtulur, ama artık geyikler gelmez olurlar.

Din (V);

Dini Merasimler (V0-V99); İki de ibadet ve zikir ile Allah kulu olmuşlardır.

Çeşitli Motif Grupları (Z)

Formüller (Z0-Z99)

Formilistik Sayı: (Z71): İki de kurtulur.

Nazım Kısımlar: Yok.

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu

Zaman: Belirsiz.

Konu: Göğeeren türbesinin hangi olaylardan sonra yapıldığını konu alır.

İşlev: Ders vermek.

Efsanenin Adı: Göğeeren Köyü Efsanesi (43)

Kaynak Bilgisi: Kaynak Şahıs 8

Olay Örgüsü:

1. “Safranbolu’nun Göğeeren köyüne ermişler yerleşmiş.
2. Ermişler köyün ormanında yaşıyormuş, fakat köylü onların ermiş olduğunu bilmiyormuş.
3. Ayrıca köyün ormanında ise geyikler varmış ve köylüden saklanarak yaşıyorlarmış.
4. Köyün ormanında yaşayan ermişlerin yanına her gün bu geyikler gelip kendini sağalttırlarmış.
5. Böylece ermişler geçimlerini geyikler sayesinde sağlıyormuş.

6. Köylüler de ermişlerin bolluk içinde yaşamaya başladığı fark edince onlardan şüphelenmişler ve hırsızlık yaptıklarını düşünerek şikâyet etmişler.

7. Ermişleri iftira ile köyden kovdurmışlar.

8. Ermişler giderken beddua etmişler 3 eviniz 4 olmasın demişler.”

Formeller:

Formel Sayılar: ... 3 eviniz 4 olmasın demişler.

Formel İfadeler:

1. **Başlangıç Formeli:** Yok.

2. **Geçiş Formeli:** Ayrıca...

3. **Bitiş Formeli:** Böylece...

Ara Sözcükler: Yok.

Atasözü, Deyimler: Köylüler de ermişlerin bolluk içinde yaşamaya başladığı fark edince onlardan şüphelenmişler ve hırsızlık yaptıklarını düşünerek şikâyet etmişler.

Motifler:

Hayvanlar (B)

Hayvanların Dostlukları (B300-B599)

Yardımcı Hayvanların Hizmetleri (B500-B599): Köyün ormanında yaşayan ermişlerin yanına her gün bu geyikler gelip kendini sağalttırlarmış.

Harikuladelikler (F)

Harikulade Hadiseler (F900-F1099)

Olağanüstü Hadiseler (F900): Ayrıca köyün ormanında ise geyikler varmış ve köylüden saklanarak yaşıyorlarmış.

Aldatmalar (K)

Yalan Söyleyerek Aldatmalar (K1700-K2099)

Sahte İthamlar (K2100-K2199)

İftiralar (K2110): Ermişleri iftira ile köyden kovdurmuşlar

Geleceğin Tayini (M)

Beddualar (M400-M499)

Beddualar (M400): Ermişler giderken beddua etmişler 3 eviniz 4 olmasın demişler.”

Din (V)

Mukaddes Şahıslar (V200-V299)

Dinî Yardımcılar (V200): Safranbolu'nun Gööğren köyüne ermişler yerleşmiş.

Çeşitli Motif Grupları (Z)

Formüller (Z0-Z99)

Formilistik Sayı: 3 (Z71.1): Ermişler giderken beddua etmişler 3 eviniz 4 olmasın demişler.

Formilistik Sayı: 4 (Z71.2): Ermişler giderken beddua etmişler 3 eviniz 4 olmasın demişler.

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu (Gööğren Köyü)

Zaman: Bilinmiyor.

Konu: Gööğren köyünde geyiklerle ilgili yaşana sıra dışı bir olayı anlatır.

İşlev: Ders vermek.

Efsanenin Adı: Sütçünün Yaptığı Hileyi Ortaya Çıkaran Maymun Efsanesi (44)

Kaynak Bilgisi: Kaynak Şahıs 3

Olay Örgüsü:

1. “Safranbolu’da bir sütçü hacca gitmeye karar vermiş.
2. Yola çıkmış.
3. Yoldayken bir maymun sütçünün elindeki altın kesesini almış.
4. Altının bir tanesini sütçüye atarken diğerini deniz sularının içine atmış.”
5. Meğer sütçü süte su katarmış”.

Formeller:

Formel Sayılar: Yok.

Formel İfadeler: Yok.

1. **Başlangıç Formeli:** Yola çıkmış.
2. **Geçiş Formeli:** Yok.
3. **Bitiş Formeli:** Meğer...

Ara Sözcükler: Allah’ın ilahi adaleti tecelli etmiştir.

Atasözü, Deyimler: Yok.

Motifler:

Hayvanlar (B)

Hayvanların Dostlukları (B300-B599)

Yardımcı Hayvanların Çeşitleri (B400-B499): Yoldayken bir maymun sütçünün elindeki altın kesesini almış.

Harikuladelikler (F)

Harikulade Hadiseler (F900-F1099)

Olağanüstü Hadiseler (F900): Altının bir tanesini sütçüye atarken diğerine suların içine atmış.

Mükâfatlar ve Cezalar (Q)

Cezalandırılmış İşler (Q200-Q399): Meğer sütçü süte su katarmış.

Din (V)

Çeşitli Dini Motifler (V500-V599)

Mekke-Medine'ye Giderek Hacı Olma (V532): Safranbolu'da bir sütçü hacca gitmeye karar vermiş.

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu.

Zaman: Bilinmiyor.

Konu: : Safranbolu'da hacca gitmek için yola çıkan bir sütçünün yaptığı hilenin bedelini ödemesini anlatır.

İşlev: Ders vermek.

Efsanenin Adı: Taşlı Türbe Efsanesi (45)

Kaynak Bilgisi: Kaynak Şahıs 10

Olay Örgüsü:

1. "Ovacuma köyünde bulunan bu türbenin içinde beyaz bir yılanın yıllardır yaşadığını görenler olmuş.

2. Bu yılan bu türbeyi korurmuş ve türbeye zarar verenlere musallat olurmuş."

Formeller:

Formel Sayılar: Yok.

Formel İfadeler:

1. **Başlangıç Formeli:** Yok.

2. **Geçiş Formeli:** Yok.

3. Bitiş Formeli: Yok.

Ara Sözcükler: Yok.

Atasözü, Deyimler: ...musallat olurmuş.

Motifler:

Hayvanlar (B)

Yardımcı Hayvanların Çeşitleri (B400-B499): Bu yılan bu türbeyi korurmuş ve türbeye zarar verenlere musallat olurmuş.

Harikuladeliikler (F)

Harikulade Yerler ve Eşyalar (F600-F899)

Olağanüstü Olaylar (F660): Ovacuma köyünde bulunan bu türbenin içinde beyaz bir yılanın yıllardır yaşadığını görenler olmuş.

Din(V)

Dini İnanışlar (V300): Bu yılan bu türbeyi korurmuş ve türbeye zarar verenlere musallat olurmuş.

Çeşitli Motif Grupları (Z)

Sembolizm (Z100-Z199)

Sembolik Renkler (Z140): Ovacuma köyünde bulunan bu türbenin içinde beyaz bir yılanın yıllardır yaşadığını görenler olmuş.

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu (Ovacuma)

Zaman: Bilinmiyor.

Konu: Ovacuma köyündeki bir türbenin esrarengiz durumunu anlatır.

İşlev: Açıklama yapmak, bilgi vermek.

3.6. Çobanlarla İlgili Efsaneler

Efsanenin Adı: Kavalın Efsanesi (46)

Kaynak Bilgisi: Sadi Yaver Ataman, Eski Safranbolu Hayatı, Canyiğit Grafik, İstanbul, 1994, s.233.

Olay Örgüsü:

1. Bir çoban yanaşması bulunduğu Ağa'nın kızına aşık olur.
2. Bu sevdayı haber alan Ağa, çobanı kovmak ister; ancak araya girenlerin ısrarı üzerine, şöyle bir şart koşar: Koyunlara, bir hafta süre ile tuzlu yem verilecek, hafta sonunda sürü suya salınacak, eğer çoban kavalı ile koyunları su içirmeden sudan çekebilirse, kızını çobana verecek.
3. Hafta sonu gelir sürü suya salınır. Çoban, dereye doğru koşan sürüyü su içirmeden döndürmek için kavalını çalmaya başlar.
4. Sürü kaval sesine birden duraksamıştır; yalnız karakoyun, başını suya eğmiş, içmekte inat etmektedir.
5. Çoban yalvarır: Fakat karakoyun, başını sudan kaldırmaz. Çoban kavalının en içli sesiyle yalvarır.
6. Kara koyun suya eğilen başını kaldırıp, ön ayaklarıyla girdiği sudan içmeden geri çekilir.
7. Kavalın büyülü sesi onu su içmekten çekmiştir, ama, susuzluktan bağı yana kuzucuk çatlayıp can vermiştir.
8. Böylece çoban muradına ermiştir.”

Formeller:

Formel Sayılar: 7 gün (bir hafta).

Formel İfadeler:

1. Başlangıç Formeli: ... ağanın kızına aşık olur.

2. Geçiş Formeli: Yok.

3. Bitiş Formeli: Böylece çoban muradına ermiştir

Ara Sözcükler: “Kaval” denilen halis Türk çalgısının çok yaygın bir efsanesi vardır.”

Atasözü, Deyimler: Hafta sonu gelir sürü suya salınır. Çoban, dereye doğru koşan sürüyü su içirmeden döndürmek için kavalını çalmaya başlar. Çoban yalvarır: Fakat karakoyun, başını sudan kaldırmaz. Çoban kavalının en içli sesiyle yalvarır. Böylece çoban muradına ermiştir.

Motifler:

Hayvanlar (B)

Yardımcı Hayvanların Çeşitleri (B400-B499): Susuzluktan bağı yana kuzucuk çatlayıp can vermiştir. Böylece çoban muradına ermiştir.

Sihir (D)

Sihirli Nesnelere (D800-D1699)

Sihirli Nesnelere Çeşitleri (D900-D1299): Kavalın büyüğü sesi onu su içmekten çekmiştir ama susuzluktan bağı yana kuzucuk çatlayıp can vermiştir

Harikuladelikler (F);

Harikulade Hadiseler (F900-F1099);

Olağanüstü Hadiseler (F900): Sürü kaval sesine birden duraksamıştır; yalnız karakoyun, başını suya eğmiş, içmekte inat etmektedir. Kara koyun suya eğilen başını kaldırıp, ön ayaklarıyla girdiği sudan içmeden geri çekilir. Kavalın büyüğü sesi onu su içmekten çekmiştir.

İmtihanlar (H)

Evlenme İmtihanları (H300-H499)

Aşk İmtihanları (H310-H359)

Hüner (H326): Bu sevdayı haber alan Ağa, çobanı kovmak ister; ancak araya girenlerin ısrarı üzerine, şöyle bir şart koşar: Koyunlara, bir hafta süre ile tuzlu yem

verilecek, hafta sonunda sürü suya salınacak, eğer çoban kavalı ile koyunları su içirmeden sudan çekebilirse, kızını çobana verecek.

Cemiyet (P);

Diğer Sosyal Kurumlar (P100-P199);

Zengin Adamlar (P150): Bu sevdayı haber alan Ağa, çobanı kovmak ister; ancak araya girenlerin ısrarı üzerine, şöyle bir şart koşar:

Aile (P200-P299)

Baba ve kızları (P234): Bir çoban yanaşması bulunduğu Ağa'nın kızına âşık olur.

Çobanlık (P412): Çoban yalvarır.

Evlilik (T)

Aşk (T0-T99)

Âşık olma (T10): Bir çoban yanaşması bulunduğu Ağa'nın kızına âşık olur.

Çeşitli Motif Grupları (Z)

Formüller (Z0-Z99)

Formilistik Sayı: 7 (Z71.5): Koyunlara, bir hafta süre ile tuzlu yem verilecek, hafta sonunda sürü suya salınacak, eğer çoban kavalı ile koyunları su içirmeden sudan çekebilirse, kızını çobana verecek.

Nazım Kısımlar:

Çoban yalvarır:

Gara goyun sana da ziller dakayın

Dakayın da ben derdime yanayın

Ah dedikçe dağı başı yakayın

İçme guzum içme bağrım gan olur

Gara goyun goyunların başısın

Ak kâğıt üstünde gara yazısın
Görgede beslenmiş emlik kuzusun
Dön gel guzum dön gel gara yastayım
Elleri böğründe garip hastayım
Gara goyun sana çember bağlayın
Bağlayında yaylara yaylayın
Bir arzum var onu sana söyleyin
İçme guzum içme gara yastayım
Elleri böğründe garip hastayım

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu

Zaman: Belirsiz.

Konu: Âşık bir çobanın kavalı çalmadaki maharetini anlatır.

İşlev: Açıklama yapmak.

Efsanenin Adı: Çoban Hıdır'ın Kavalı ve Efsanesi (47)

Kaynak Bilgisi: Sadi Yaver Ataman, Eski Safranbolu Hayatı, Canyiğit Grafik, İstanbul, 1994,s.233-234.

Olay Örgüsü:

1. “ Vakti zammında bir çoban, Ağasının kızına sevdalanmış. Gız da onu sevmiş.
2. Bu sevda çok geçmeden ağanın gulağına vaamış. Govmuş çobanı yanından.
3. Çoban gızın sevdasıynan dağlardan olaşır durur, ağlar gezerimiş. Bi guın yine böyle dağlaada dolaşuken, garşusuna bi dervüş çıkaa:

4. -Ne diye böyle ağlar dururdun ay oğul? Deyince, çoban halini dervüşe anlattı. Dervüş, goynundan bir gaval çıkarup, çobana:

5. -Al bunu oğul eftarlandukça üfürü, oyalanusun der.

6. Çoban gavalı nasıl üfüreceğini bilmediği için dervüşe soracak olu, bakar ki dervüş yok olmuş.

7. Çoban gavalın orasını burasını elleeken, bakmış ki ses veriye, başlamış çalmaya.

8. Çoban gavalı çala durdun, gavalın sesi dağ taş dememiş, gızın gulağına çalınmış.

9. Gız da zaten çobanın sevdasıynan yanar dururmuş ya.

10. Bi kolayın bulup evden gaçaa, gavalın sesine çobanı dağda bulu.

11. Gızın bubası, bakaa ki gız yok. Anlamış çobana gaçtuğunu, hemen ardından adamlarını salmış.

12. Meğer gızı, yanaşmalaadan Ağa'nın kahyasıda severimiş.

13. Çobanı dağda bir arduç ağacının dibinde gızınan halleşirken goömmüşlee, hemen varup çobanı öldürmüşlee, kimse goömesin deyi, arduç ağacının dibine goömmüşle, gızı da alıp gitmişlee.

14. Gel zaman git zaman, bu arduç ağacına örüzger vurdukça yanuk sesler çıkarımış dallarından.

15. Bundan soora, en iyi ses çıkaran gavalın bu arduç ağacının dallarından yapılanudu dellee”

Formeller:

Formel Sayılar: Yok.

Formel İfadeler:

1. Başlangıç Formeli: “ Vakti zamanında bir çoban, Ağasının gızına sevdalanmış.

2. Geçiş Formeli: Gel zaman git zaman,

3. Bitiş Formeli: Bundan soora ... yapılanudu delle.

Ara Sözcükler: Çoban Hıdır Kavalın efsanesini şöyle anlattı:

Atasözü, Deyimler: Bu sevdâ çok geçmeden ağanın gulağına vaamış... . Çoban gavalı çala durdun, gavalın sesi dağ taş dememiş, gızın gulağına çalınmış. Gız da zaten çobanın sevdasıyanan yanar dururmuş ya. Gel zaman git zaman, bu arduç ağacına örüzger vurdukça yanuk sesler çıkarımış dallarından.

Motifler:

Sihir (D)

Sihirli Nesnelere (D800-D1699)

Sihirli Nesnelere Çeşitleri (D900-D1299): Çoban gavalı çala durdun, gavalın sesi dağ taş dememiş, gızın gulağına çalınmış.

Harikuladelikler (F);

Harikulade Hadiseler (F900-F1099);

Olağanüstü Hadiseler (F900): . Çoban gavalı nasıl üfureceğini bilmediği için dervüşe soracak olu, bakar ki dervüş yok olmuş.

Harikulade Yerler ve Eşyalar (F600-F699)

Harikulade Ağaç (F811): Gel zaman git zaman, bu arduç ağacına örüzger vurdukça yanuk sesler çıkarımış dallarından.

Geleceğin Tayini (M);

Hükümler ve Kararlar (M0-M99): Gızın bubası, bakaa ki gız yok. Anlamış çobana kaçtuğunu, hemen ardından adamlarını salmış.

Cemiyet (P);

Diğer Sosyal Kurumlar (P100-P199);

Zengin Adamlar (P150): Bu sevdâ çok geçmeden ağanın gulağına vaamış.

Aile (P200-P299)

Baba ve kızları (P234): Gızın bubası, bakaa ki gız yok.

Çobanlık (P412): Çoban gavalın orasını burasını elleeken, bakmış ki ses veriye, başlamış çalmaya.

Mükâfatlar ve Cezalar (Q);

Cezalandırılmış İşler (Q200): Bu sevda çok geçmeden ağanın gulağına vaamış. Govmuş çobanı yanından.

Esirler ve Kaçaklar (R)

Kaçmalar (R100-R199): Gızın bubası, bakaa ki gız yok. Anlamuş çobana kaçtuğunu, hemen ardından adamlarını salmış

Anormal Zulümler (S);

Öldürmeler (S110): Çobanı dağda bir arduç ağacının dibinde gızınan halleşirken goömuşlee, hemen varup çobanı öldürmüşlee, kimse goömesin deyi, arduç ağacının dibine goömmüşle, gızı da alıp gitmişlee.

Evlilik (T)

Aşk (T0-T99)

Âşık olma (T10): “Vakti zamanında bir çoban, Ağasının gızına sevdalanmış. Gız da onu sevmiş.

Din (V)

Mukaddes Şahıslar (V200-V299)

Dini Yardımcılar (V200): . Çoban gızın sevdasıyan dağlardan olaşır durur, ağlar gezerimiş. Bi guün yine böyle dağlaada dolaşuken, garşusuna bi dervüş çıkaa

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu

Zaman: Belirsiz.

Konu: Âşık bir çobanın başına gelenleri anlatır.

İşlev: Bilgi vermek.

3.7. Türkülerle İlgili Efsaneler

Efsanenin Adı: Pire Türküsü (48)

Kaynak Bilgisi: Adnan Ataman, Safranbolu Türküleri ve Oyun Havaları, Safranbolu Kaymakamlığı, Seçil Ofset Matbaacılık, Safranbolu, 2009,s.73

Olay Örgüsü:

1. Bir gün, köye imam atanır ve köyde görev yapmaya başlar.
2. Bekârdır... Köyün ileri gelenleri İmamı uygun bir kızla evlendirip içgüveyi almak isterler
3. Münasip gördükleri bir kızı da İmam'a gösterirler.
4. İmam kızı, kızda boylu poslu imamı görür beğenir.
5. Düğünü yaparlar. Gerdek gecesi gelin, gelin evinde beklemektedir...
6. Odaya giren genç güveyi imam, kafasındaki sarığı çıkarınca, kız imamın kel olduğunu görür ve hayal kırıklığı yaşar.
7. O şaşkınlık ve kızgınlıkla: "Bir pire yakalım, şunu dışarı pencereden bir silkeleyiver" diye elinde tuttuğu ipekli mendili, İmamı odadan çıkarmak amacıyla eline verir.
8. İpekli mendille kapıdan dışarı çıkan İmamın ardından kapıyı kilitler
9. Sabah ezanı okununcaya kadarda açmaz... kapının dışında kalan güveyi, uzun yalvarmalarına karşın, gelin odasının kapısını açtıramaz.
10. Kapı dışında kaldığı süre boyunca her saat başı çalan duvar saatine nazire yaparak, geline yalvarır.
11. Sabah ezanına kadar yalvarmaları bir sonuç vermeyen ve muradına eremeyen genç güveyi İmam, kapıyı açtıramayınca geline beddua eder ve reddedilmeyi onur meselesi yaparak kendini evin su kuyusuna atar.

12. Sabahleyin, gelin odasına çıkan hane halkı, bu faciadan haberdar olurlar...

13. İmamın bedduası da yerini bulur ve gelinin gözleri kör olur.

Formeller:

Formel Sayılar: Yok

Formel İfadeler:

1. Başlangıç Formeli: Bir gün...

2. Geçiş Formeli: Yok.

3. Bitiş Formeli: İmamın bedduası da yerini bulur ve gelinin gözleri kör olur.

Ara Sözcükler: Safranbolu'da özellikle kadınlar arasında okunan "pire" isimli türkünün bir anlatısı vardır: "Merhum Sadi Yaver Ataman'ın muhterem eşleri Hanife Ataman, Göztepe'deki evlerine gidişlerimde bana bu türküyü güzel sesiyle okur ve hikayesini anlatırdı..."

Atasözü, Deyimler: Odaya giren genç güveyi imam, kafasındaki sarığı çıkarınca, kız imamın kel olduğunu görür ve hayal kırıklığı yaşar. Sabah ezanına kadar yalvarmaları bir sonuç vermeyen ve muradına eremeyen genç...

Motifler:

Hayvanlar (B)

Yardımcı Hayvanların Çeşitleri (B400-B499): O şaşkınlık ve kızgınlıkla: "bir pire yakalım, şunu dışarı pencereden bir silkeleyiver" diye elinde tuttuğu ipekli mendili, İmamı odadan çıkarmak amacıyla eline verir.

Harikuladelikler (F)

Harikulade Hadiseler (F900-F1099)

Harikulade Hünerler (F960): Kapı dışında kaldığı süre boyunca her saat başı çalan duvar saatine nazire yaparak, geline yalvarır. Pire türküsünü yazar

Aldatmalar (K);

Yalan Söyleyerek Aldatmalar (K1700-K2099);

Aldatma (K1870): “Bir pire yakalım, şunu dışarı pencereden bir silkeleyiver” diye elinde tuttuğu ipekli mendili, İmamı odadan çıkarmak amacıyla eline verir. İpekli mendille kapıdan dışarı çıkan İmamın ardından kapıyı kilitler.

Geleceğin Tayini (M);

Beddualar (M400-M499);

Bedduanın Yerine Getirilmesi (M411): İmamın bedduası da yerini bulur ve gelinin gözleri kör olur.

Cemiyet (P);

İşler ve Meslekler (P400-P499): Bir gün, köye imam atanır.

Mükâfatlar ve Cezalar (Q)

Cezalandırılmış İşler (Q200-Q399)

İntihar Ederek Cezalandırma (Q211.5): Sabah ezanına kadar yalvarmaları bir sonuç vermeyen ve muradına eremeyen genç güveyi İmam, kapıyı açtıramayınca geline beddua eder ve reddedilmeyi onur meselesi yaparak kendini evin su kuyusuna atar.

Evlilik (T)

Evlilik (T100-T199):

Evllenme Adetleri (T130): Düğünü yaparlar. Gerdek gecesi gelin, gelin evinde beklemektedir

Nazım Kısımlar:

Derya kenarında martı

Hanım ettiğin dert oldu

Aç kapıyı gelin hanım

Saatler vurdu da altı

Elimi ısırđı pire

İpek mendilini dre

Aç kapıyı gelin hanım

Saatler geldi de bire

Dağlarda olur mu tilki

Bu kız annesinin ilki

Aç kapıyı gelin hanım

Saatler geldi de iki

Dağlarda olurmuş alıç

Lira saydım avuç avuç

Aç kapıyı gelin hanım

Saatler vurdu da bak üç

Penceresi yeşil perde

Yeni düştüm ben bu derde

Aç kapıyı gelin hanım

Saatler geldi de dörde

Dağlarda var yeşil meşe

Bak başıma gelen işe

Aç kapıyı gelin hanım

Saatler geldi de beşe

Evlerinin önü iğde

Altın saat aldım hediye

Aç kapıyı gelin hanım

Saatler geldi yediye

Ağzında misli sakız

N'olacak halimiz a gız

Aç kapıyı gelin hanım

Saatler vurdu da sekiz

Yaylalarda gezer kuzu

Başımda altın hotuzu

Aç kapıyı gelin hanım

Saatler vurdu dokuzu

Ayağında penbe donu

Hanım olan etmez bunu

Aç kapıyı gelin hanım

Saatler vurdu da on'u

Sabah ezanı okunsun

Elin elime dokunsun

Benden başka yar seversen

İki gözün kör oldun

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu

Zaman: Belirsiz.

Konu: Safranbolu'da meydana gelen "pire türküsü" efsanesini konu alır.

İşlev: Ders vermek.

3.8. Deyimlerle İlgili Efsaneler

Efsanenin Adı: İrecep (49)

Kaynak Bilgisi: Kaynak Şahıs 9

Olay Örgüsü:

1. "Safranbolulu Recep(İrecep) adında bir genç varmış.
2. Bu gencin bakkalı varmış.
3. Ramazan ayında çok yorulan ve oruç tutan Recep çok yoruluyormuş.
4. Dükkânı kapatır kapatmaz Köprülü Mehmet Paşa Cami'sine teravi namazını kılmak için koşarmış.
5. Dükkânı kapatmakla uğraştığı için her vakit camideki safin en sonuna yetişirmiş
6. Yine bir ramazan akşamı teravi namazına koşup camide yine son anda safin en sonuna yetişmiş.
7. Recep o kadar yorgunmuş ki yine uyuklayarak teravi namazını kılıyormuş.

8. Recep ayakta uyuyakalmış ve önünde saf tutan adamın üstüne, o adamda kendi önünde saf tutan adamın üstüne derken bütün cemaatin birbirini sıra ile düşürmesine ve yerlere düşmesine sebep olmuştur.

9. Safranbolu halkı da o günden beri etrafına dikkat ermeden dolaşanlara ‘oğul irecep gibi ne dolaşıyorsun’ diyerek seslenmektedir.”

Formeller:

Formel Sayılar: Yok.

Formel İfadeler: Yok.

1. Başlangıç Formeli: ... bir genç varmış.

2. Geçiş Formeli: Yine bir ramazan akşamı...

3. Bitiş Formeli: “Safranbolu halkı da o günden beri etrafına dikkat ermeden dolaşanlara ‘oğul irecep gibi ne dolaşıyorsun’ diyerek seslenmektedir.”

Ara Sözcükler: “Safranbolu’da halk Recep ismini İrecep olarak teleffuz eder.”

Atasözü, Deyimler: ... ‘oğul irecep gibi ne dolaşıyor’ diyerek seslenmektedir.

Motifler:

Cemiyet (P)

Diğer Sosyal Kurumlar (P100-P199)

İşler ve Meslekler (P400-P499): “Bu gencin bakkalı varmış.”

Din (V)

Dini Merasimler (V0-V99)

Namaz (V56): “ Dükânı kapatır kapatmaz Köprülü Mehmet Paşa Cami’sine teravi namazını kılmak için koşarmış.”

Dini Binalar ve Nesnelere (V100-V199)

İbadet Yeri (V110)

Cami (V112.2): “ Dükânı kapatır kapatmaz Köprülü Mehmet Paşa Cami’sine teravi namazını kılmak için koşarmış.”

Çeşitli Dini Motifler (V500-V599): Yine bir ramazan akşamı teravi namazına koşup camide yine son anda safın en sonuna yetişmiş.

Nazım Kısımlar: Yok

Tekerlemeler: Yok

Mekân: Safranbolu(Eski Çarşı)

Zaman: Bilinmiyor.

Konu: “İrecep gibi dolaşmak” deyiminin Safranbolu’da nasıl meydana geldiğini anlatmaktadır.

İşlev: Bilgi vermek, açıklama yapmak.

4. SAFRANBOLU EFSANELERİ VE MEMORATLARININ YAPI, KONU, İŞLEV VE MOTİF BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Safranbolu Efsanelerinin Yapı, Konu, İşlev Bakımından Değerlendirilmesi

Halkbilimi çalışmaları içerisinde efsane kavramı belli bir şekle ve sabit bir kalıba konularak ifade edilmeye çalışılmıştır. Efsaneyi diğer türlerle ilişkilendirerek yapılan kavramsal ifadeler ise yetersiz kalmıştır. Efsanelerin belli bir yapısı olduğunu düşünerek yaklaşmak doğru olmayacaktır. Efsaneler için epizot sayısı veremeyiz. Bazı efsanelerin epizot sayısı oldukça fazla iken bazı efsanelerin epizot sayısı bir kaç geçmediği de olabilir. Örneğin çalışmamızda yer alan Yıldız Türbesi(9) oldukça kısa iken Göğeeren Türbesi(42) daha uzundur. Yine aynı şekilde efsaneler için sadece nesir olarak düşünemeyiz. Genelde nesir olmakla birlikte manzum parçaların da yer aldığı efsaneler olabilir. Çalışmamızda yer alan Pire Türküsü(48) buna güzel bir örnek olacaktır. Efsaneleri yapı bakımından incelemeyi sürdürdüğümüzde formeller gözümüze çarpar. Efsaneler de masal da olduğu gibi kesinlikle bir başlangıç ya da bitiş formeli olmak zorundadır diyemeyiz. Çalışmamızda da yer alan efsane örneklerinde olduğu gibi bazı efsanelerde formeller varken bazı efsanelerde bulunmamaktadır. Özellikle saha çalışmalarımızda bağlam merkezli araştırmamızda kaynak kişiye bağlı olarak efsanelerin aktarımı sırasında belli bir yapı olmadığı anlaşılmaktadır. Kaynak kişi efsane anlatımını gerçekleştirirken ilk aklına gelen, kolay ve kısa cümlelerle bildiklerini aktarmıştır. Efsane yapısıyla ilgili söyleye bilecek en net bulgumuz tarihi ve dini kökenlere dayanarak oldukça sade ve anlaşılır bir dille anlatılmasıdır.

Çalışmamızdan yola çıkarak Safranbolu'daki halkın kültür, düşünce ve sosyal yapısına ulaşmamız mümkün. Halk bu anlatımlar ile kültür devamlılığını sağlamaktadır. Çalışmamızda yer alan Konarı Türbesi Efsanesi (7)'nde misafirperverliğin güzelliği vurgulanmıştır yine Yörük Efsanesi (2) ve Emzikli Kaya (4) efsanelerinde sevenleri ayırmamak gerektiğini hatırlatmaktadır; yine Sütçünün Yaptığı Hileyi Ortaya Çıkaran Maymun Efsanesi (44)'nde yapılanın karşılıksız kalmayacağı; Göğeeren Türbesi 1 (42), Köprülü İzzet Mehmet Paşa Efsanelerinde (24), (25) ise duanın önemine ve gücüne vurgu yapılır; İncekaya Su Kemerinin Efsanesi (18) halka hizmet etmeyi, Karapınar Köyü Türbesi (5), Yazıköy Madan Baba Türbesinde Yaşanan Sıra Dışı Olay (10), Sarı Kız Türbesi Efsanesi (15) , Şehit Askerlerin Efsanesi (16) efsanelerinde ise ölümlere-mübarek

yer ve yatırlara saygılı olmayı; Adam Gurutma Kayası (20), Asmazlar Konağı (21) Çoban Hıdır'ın Kavalı ve Efsanesi (47) efsanelerinde zulüm etmemeyi, Cem Cem Ananın Pekmez Küpü (28), Karapınar'da Hıdrellez (27), Ergüllü Türbesi(11), Ergüllü Baba Türbesinin Bulunmasıyla İlgili Bir Rivayet (12), Ali ve Hasan Baba Türbeleri 1 (6), Midris Efendi Efsaneleri 7 (41)'nde dini kişilik ve değerlere sahip çıkıp saygılı olmak, Pire Türküsünün Efsanesi (48)'nde böbürlü olmamayı öğütleyen efsanelerdir. Kısacası topluma ait değer ve yargıların ifadesini Safranbolu efsanelerinin özünde görmek mümkündür.

Efsane türünü konu bakımından ele aldığımızda ise; yukarda da söylediğimiz gibi, belli bir şekli olmamasından dolayı efsane türünün ayrımını yaparken konusu önemli bir faktördür. Efsanede konu unsurunun önemli bir faktör olduğunu anlamak için bugüne kadar yapılan efsane tasniflerinin genelde konularına göre yapıldığını hatırlamak akıllıca olacaktır. Biz de çalışmamızda Safranbolu efsanelerini konularına göre tasnif ederek ilerledik. Safranbolu efsanelerinde sıkça karşılaştığımız konular dini mekânlarla ilgili olanlar ve dini kişilerle ilgili olan efsanelerdir. Çalışmamızda yer alan; Konarı Türbesi Efsanesi (7), Ali ve Hasan Baba Türbeleri (6), İzzet Mehmet Paşa Caminin Yapımıyla İlgili Bir Rivayet(13), Midris Efendi(1, 2, 3, 4, 5, 6, 7), Ergüllü Baba Türbesi (11), Cem Cem Ananın Pekmez Küpü (28) efsaneleri güzel birer örnek olacaktır.

Çalışmamızdan yola çıkarak derlediğimiz Safranbolu efsanelerini incelediğimizde karşımıza konu, yer ve kahramanları aynı olan ve bahsi geçen olayların bir biri ardını kovalandığı efsane şekilleriyle karşılaşmaktayız. 6.sırada yer alan Ali ve Hasan Baba Türbeleri 1'de Ali Baba evlendiği gece gelinin duvağını açar ve dedesi Hasan Baba'nın türbesinin başında sabaha kadar bekler. 29. sırada yer alan Ali ve Hasan Baba Türbeleri 2 efsanesinde ise yine Ali Baba tekkede zikir yaparken aniden ayağa fırlar kılıcı alır ve tekkenin önündeki ısırgan otlarını biçmeye başlar. Bu duruma köylü bir anlam veremez. Ancak belli bir süre sonra köye gelen zabıtlardan biri Ali Baba'nın savaşta onlara yardım ettiğini Rus askerini ısırgan biçer gibi biçtiğini ve o gelmeseydi Türk askerlerinin öleceğini söylemiştir. 30. sırada yer alan Ali ve Hasan Baba Türbeleri 3 efsanesinde Ali Baba fakir fukaraya yemek dağıtmak ister. Ne var ki tekkenin ambarında bir avuç buğdaydan başka bir şey yoktur. Ali Baba üç kazan ocağa konulmasını ister. Eline aldığı bir avuç buğdaya dua okuyarak bu kazanların içine dağıtır ve kazanların ağzını kapatır. Daha sonra ise bu üç kazanların kapakları açıldığında üç ayrı çeşit yemek olduğu görülür. 31. sırada yer alan Ali ve Hasan Baba Türbeleri 4 efsanesinde ise Ali Baba'nın postuna oturan Hasan Baba'ya

ermişler bir gün gelir ve her gün dua etmeye giderken bir memurun onlarla ulumaya gidiyorlar diye dalga geçmesini şikâyet ederler. Hasan Baba onlara merak etmemelerini söyler. O gece o memurunun evinin çevresinin binlerce köpek kuşatarak memuru rahatsız ederler. Çok korkan memur gelip dervişlerden özür diler. Çalışmamızda ard arda yer, kişi ortaklığı ve olay benzerliği taşıyan diğer bir efsaneler zinciri ise 35.sırada yer alan Midris Efendi Efsanesi 1, Midris Efendi denilen zat daha önce hiç tanımadığın bir çiftin ne derdi olduğunu bilmiş ve çocuk sahibi olmalarına yardım etmiştir. 36.sırada yer alan Midris Efendi Efsanesi 2, 7 yıl boyunca hiç çocuğu olmayan bir kadının avuç içine bakarak çok çocuk sahibi olacağını söylemiş ve bundan sonra o kadının 8 tane çocuğu olmasını anlatır. 37.sırada yer alan Midris Efendi Efsanesi 3, yine Midris Efendi yaşadığı köyde çok sevilen bir gencin acı sonunu çok önceden bilmiştir. 38.sırada yer alan Midris Efendi Efsanesi 4 ise, Midris Efendi gelininin yüzüne ellerine bakarak doğuracağı erkek çocuğunun 30 yaşında kaza geçireceğini ve bu kazayı atlatabilirse 65 yaşına kadar yaşayacağını söylemiştir. Ve bu çocuk doğmuş 30 yaşında geçirdiği kaza sonucunda ölmüştür. 39.sırada yer alan Midris Efendi Efsanesi 5'te ise yine Midris Efendi'nin kerametini konu alır. Midris Efendi'nin oğlu bahçede çalıştığı sırada çay sularının bahçeye doğru geldiğini ve bahçenin sular altında kalmak üzere olduğu fark eder, koşarak eve babasının yanına gider. Midris Efendi o sırada Kuran-ı Kerim okumaktadır. Ayağa kalkar ve oğlunun olanları anlatmasına fırsat vermeden eline dua yazılı bir kâğıt vererek bunu bahçedeki ağaçlardan birine asmasına söyler. Midris Efendi'nin oğlu bu kâğıdı alıp bahçedeki ağaca astığı anda bahçeye doğru gelen su, ani bir şekilde yön değiştirerek diğer tarafa doğru akmaya başlar. 40.sırada yer alan Midris Efendi Efsanesi 6' da ise Midris Efendi'nin oğlu koyunları otlatırken uyuyakalır ve o sırada koyunlar gözden kaybolmuştur. Akşama kadar koyunları arayıp bulamayınca babasına her şeyi anlatmak için eve gider. Babası o geldiğinde ona koyunların yerini söyler. Babasının dediği kayalıkların yanına bakar ve koyunları bulur. 41.sırada yer alan Midris Efendi Efsanesi 7 ise yine Midris Efendi ve kerameti vardır. Köyün ortasında bir Cuma vakti herkese seslenerek Cuma namazına çağırır. Ama kendi gelmez ve o gün atının bacakları kum içinde olduğu görülür. Aradan belli bir süre geçtikten sonra hacdan gelen kabile o Cuma günü Midris Efendi'nin hac vazifesini yaparken gördüklerini söylemişlerdir. Oysaki Midris Efendi köyünden dışarı hiç çıkmış biri değildir ki o zamanlarda at sırtında hacca gidip gelinirdi.

Yukarıdaki paragraftaki ard arda sıraladığımız Ali ve Hasan Baba Türbeleri efsaneleri ile Midris Efendi Efsanelerine baktığımız zaman; kişi, yer ortaklığı mevcuttur.

Olaylar keramet gösterme özelliği bakımından benzerlik göstermesiyle birlikte zamansal olarak da yakınlık göstermektedir. Bu efsaneler var olan bir olgunun sıra sıra belli aralıklarla kendini gösterdiğini ifade etmektedir. Kişi, yer, ortaklığı göstererek benzer olaylar ve zamansal olarak yakınlık gösteren peşi sıra ard arda sıralanmış olan efsane yapılar da çalışmamızda tespit edilmiştir.

4.2. Safranbolu Memoratlarının Yapı, Konu, İşlev Bakımından Değerlendirilmesi

Memoratlar efsaneler kadar köklü olmayıp gücünü tarihten almazlar, efsaneler kadar kalıcı olmazlar, efsaneler kadar konuşma halkası geçirmezler ancak bununla beraber her ikisi de nesirdir ve kolay anlaşılabilir bir dil kullanılır. Memoratlarda efsaneler gibi inandırıcılığı en çok olan sözlü kültür ürünlerindedir. Memoratlar da efsaneler gibi toplumun kültür ve bakış açılarını yansıtır. Memoratlarla ilgili daha detaylı bilgi çalışmamızın ‘Memorat Kavramı Üzerine’ başlığında yer almaktadır.

Safranbolu Efsane ve memoratları üzerine yaptığımız bu çalışmada derlediğimiz Safranbolu memoratlarıyla ilgili genel bir değerlendirme yapmadan önce altı başlık altında tasniflediğimiz Safranbolu memoratlarını ve derlediğimiz 12 adet memoratın hangi başlıklar altında yer aldığına görelim:

1. Ölmüş kimseler ile ilgili yaşanan memoratlar

Gayza Köyü Mezarlığında Ölmüş Bir Kimse İle İlgili Yaşanan Bir Memorat

2. Mezarlık ve çevresinde yaşanan memoratlar

Gayza Köyü Mezarlığında Yaşanan Bir Memorat

Ovacuma Köyü Mezarlığında Yaşanan Bir Memorat

Ovacuma Köyü Mezarlığında Yaşanan Bir Memorat 2:

Gayza Köyünde Mezarlık Çevresinde Yaşanan Bir Memorat:

Pelitören Köyü Mezarlığı Ve Çevresinde Yaşanan Bir Memorat:

Gayza Köyünde Mezarlık Çevresinde Yaşanan Bir Memorat:

3. Tam olarak tanımlamayan olağanüstü varlıklar ilgili yaşanan memoratlar.

Gayza Köyünde Hasta Kimselerin İyileşmesiyle İlgili Olağanüstü Bir Memorat:

Gayza Köyünde Hasta Kimselerin İyileşmesiyle İlgili Olağanüstü Bir Memorat 2

4. Din adamlarıyla ilgili yaşanan memoratlar.

Ovacuma Köyünde Bir İmamın Ölümüyle İlgili Memorat

5. Nereden ve nasıl geldiği anlaşılamayan, kim olduğu bilinmeyen, esrareniz kişilerle İlgili yaşanan memoratlar.

Esrareniz Bir Şekilde Ortaya Çıkan Bir Kadınla İlgili Yaşanan Memorat:

6. Rüya görme yolu ile ilgili yaşanan memoratlar.

Rüyanın Gerçek Olması İle İlgili Yaşanan Bir Memorat

Safranbolu memoratları incelendiğinde en çok mezarlık ve çevresinde meydana gelen memoratlarla karşılaşılıyor. Memoratların çoğunda efsanelerde olan Harikuladelik (H) motifi Safranbolu memoratlarında da yer almaktadır. Safranbolu memoratlarında; Ölmüş birini yaşarken görmek, mezarlıktan ses gelmesi, mezarlıklardan alınan eşyaların uğursuzluk getirmesi ve mezarlık sakinlerinin buna izin vermemesi, aniden beliren ve kaybolan insanlar, din adamlarının yaşarken ve öldüğü zamanlarda yaşadığı olağanüstü olaylar, insanların hastalandıklarında şifayı dini mekânlardan ve esrareniz varlıklardan beklemesi, rüyaların gerçek olması gibi belirgin konular etrafında memorat konuları toplanmıştır.

Safranbolu'dan derlene memoratları incelemeye devam ettiğimizde atalar kültürünün kuvvetli yansımalarını görmek mümkün. Ölümlere saygı duymak, onları rahatsız etmemek, mezar ve mezarlık çevrelerine zarar vermemek, mezarlıklardan herhangi bir şey almamak(çünkü mezarlık sakinlerine ait olduğuna inanırlar), ölmüş kimselerden fayda ya da zarar görebileceklerine inanma gibi inanış ve düşünceleri günümüzde de taşımaktadırlar.

Memorat türünde konu unsuru efsane türünde olduğu kadar önemlidir. Efsaneler gibi memorat tasnifleri de genelde konu üzerinden yapılır. Memorat türünden konuyu toplumun genel eğilim yönü ya da tarih gibi belirgin unsurlar belirlemez. Memorat bir kişisel deneyim ürününün sonucu olduğundan dolayı memorat türü kişi ya da birkaç kişinin

anlatım halkası oluşturur. Memoratlar efsanelerde olduğu gibi büyük bir bölgeye ya da çoğunluğa hitap etmez. Birkaç kişi ve belki bir mahalle ile sınırlı kalabilir. Memorat kökeninde inanış eğilimi olduğu için bu konu alanında benzerlik taşıdığı efsanelerde olabilir. Çalışmamızda yer alan Safranbolu memorat tasnifi konularına göre tasnif edilmiş olup en fazla görülen mezarlık ve çevresinde yaşanan memoratlara rastlanmaktadır. Örneğin Ergül Baba Türbesi (11) Efsanesin'deki Ergül Baba Safranbolu halkı tarafında sevilen, bilinen ve inanılan bir kimse iken “Gayza Köyü Mezarlığında Ölmüş Bir Kimse İle İlgili Yaşanan Bir Memorat” ta geçen şahıs memoratı yaşayan kişinin tanıdığı herhangi bir kimsedir. Yer ve konu olarak bazen memorat ve efsane benzeşse de memorat efsane kadar etkili, eski değildir. Ancak bir memoratın çok fazla anlatım halkası geçirerek, değişime uğrayabilir.

Halk bilimi ürünlerinin tümü toplumsal yapı içinden bir işleve sahiptir. “W. Bascom, halk biliminin işlevlerinden en önemli gördüklerini dört madde halinde sıralamıştır:1. Eğlenme ve eğlendirme, 2. Kültürün onaylanması, ritüellerin ve kurumların doğrulanması, 3. Özellikle okuma-yazması olmayan kültürlerdeki eğitim işleri, 4. Kabul edilmiş davranış biçimlerini sürdürme işlemini yerine getirir.”

Efsane türleri incelendiğinde temelde eğlenme ve eğitim konularına hizmet ettiği anlaşılır. Dilinin sade olması herkesin anlayabilmesi ve ait olduğu toplumun temel değer yarılarını taşıması bakımından bu iki unsura hizmet ettiğini çok rahat söyleyebiliriz. Efsane türüyle ilgili bir yargıya ulaşılmak istendiğinde konu kadar işlev de önemlidir. Çalışmamızdan yola çıkarak Safranbolu'daki halkın kültür, düşünce ve sosyal yapısına ulaşmamız mümkün. Halk bu anlatımlar ile kültür devamlılığını sağlıyor.

Halk bilimi türlerinin en önemli işlevi kültür aktarımıdır. Memoratta bu işleve hizmet etmektedir. Bazı inanç, düşünce, davranış ve kültürün toplumdan topluma aktarımını sağlamada efsane kadar güçlü bir sözlü kültür ürünüdür. Toplum bazı davranış ve düşünce sistemlerini doğru bulmaz, doğru bulduklarını sözlü kültür ürünleri içine ders vermek, anlatmak, aktarmak amacıyla kendi kültürüne uygun olarak yerleştirir. Çalışmamızdan yola çıkarak diyebiliriz ki; Safranbolu efsanelerinde dini mekânlar ve kişilerle ilgili çokça efsaneye rastladık. Bu gösterir ki Safranbolu halkı din ve dini yönden hassas ve bu konunun aktarımına önem vermiştir. Örneğin Karapınar Köyü Türbesi (5)'nde yolcular mübarek türbenin ağaç dallarını yaktıkları için çarpılmışlar. Bu doğrultuda Safranbolu memoratlarından, Pelitören Mezarlığında Yaşanan Bir Memorat'a bakalım;

mezarlıktan alınan kozalak parçaları neredeyse memoratı yaşayan kişinin evinin yanmasına sebep olacaktır. Kısacası her iki de topluma mezar ve ölümlere saygı duyulması gerektiğini aşılacaktır. Çalışmamızdan yola çıkarak diyebiliriz memorat ve efsaneler benzer işlevlere sahip olabilirler.

Safranbolu'dan derlemiş olduğumuz memoratlara değinelim:

1. Gayza Köyü Mezarlığında Ölmüş Bir Kimse İle İlgili Yaşanan Bir Memorat (K.Ş.10) 'ta mezarlığa akşam vakti giden kaynak şahıs mezarlıkta yatan daha önce ölmüş biriyle konuşur. Mamorattaki mesaj ise akşam vakitleri mezarlıklara gitmemek gerekir.

2. Gayza Köyü Mezarlığında Yaşanan Bir Memorat (K.Ş.10)' ta mezarlıkta üşüdüğü için ateş yakan kaynak şahıs oturduğu yerden sesler gelmesi ve bir şeylerin onu kovalayarak gülme krizine sokması anlatır. Mezarlıklarda dikkatli davranmalıyız mesajını vermektedir.

3. Ovacuma Köyü Mezarlığında Yaşanan Bir Memorat (K.Ş.10) mezarlıkta koyunlarını otlatırken canı sıkılan kaynak şahıs mezarlıkları sopayla karıştırıp bozması üzerine beline ağır birkaç darbe alarak mezarlık dışına görünmeyen bir şeyler tarafından kovalanması ve koyunlarının da görünmez bir şey tarafından güdülerek mezarlık dışına çıkarılması anlatır. Mezarlıklara zarar vermemeliyiz, ölümlere karşı saygılı olmalıyız mesajını bu memorattan çıkarmak mümkün.

4. Ovacuma Köyü Mezarlığında Yaşanan Bir Memorat 2 (K.Ş.10)' ta kaynak şahıs mezarlıkta davarlarını otlatırken bir mezarın üzerinde, üzeri kiren(kızılcık) dolu bir ağacı görür ve bir kova bularak toplamaya başlar ancak 1 ve 2. seferde kova düşer kovanın içinde hiç kiren kalmaz, 3. seferde ise üstüne çıktığı mezardan gelen bir kuvvetle hem kendi hem kiren dolu kova düşer bir tane bile kiren alamadan mezarlıktan uzaklaşır. Mezarlık sakinlerini rahatsız etmemeliyiz, onlara saygılı olmalıyız ve mezarlıktan herhangi bir şey almamalıyız mesajıyla karşılaşırız. Safranbolu halkı mezarlıktan alınan herhangi bir şeyin uğursuz getireceğine inanmaktadır.

5. Gayza Köyünde Mezarlık Çevresinde Yaşanan Bir Memorat (K.Ş.10)' ta kaynak kişiye başka biri bu olayı anlatmıştır. Bu memoratta biz ikinci anlatıcı halkası konumundayız. Kaynak kişinin teyze oğlu gece vakti mezarlık çevresinden buğday yüklü at ile geçmeye çalışır ancak ilerlemesine görünmeyen bir şeyler engel olur. At sabah horozlar ötene kadar

bir adım bile atamamış. Buradaki mesaj yine gece vakitleri mezarlık gidilmemesi gereken yerler olarak gösterilir.

6. Pelitören Köyü Mezarlığı Ve Çevresinde Yaşanan Bir Memorat (K.Ş.6)' ta memoratı yaşayan şahıs başından geçenleri köylülerine anlatır, köylülerde biri de bize anlatmaktadır. Biz yine bu memoratta ikinci anlatıcı halkası durumundayız. Kişinin mezarlıktan topladığı kozalakları evine getirmesini ve bu kozakların kendi kendilerine aniden tutuşarak evi de yakma girişiminde bulunmasını anlatır. Yine mezarlıktan bir şey alınmamasına göndermedir ve bunun sakıncalı olabileceği mesajını verir. Safranbolu halkı mezarlıktan alınan herhangi bir şeyin uğursuz getireceğine inanmaktadır.

7. Gayza Köyünde Mezarlık Çevresinde Yaşanan Bir Memorat 2 (K.Ş.10)' ta kaynak şahıs komşusu ile mezarlıktan kuru çalı çırpı toplayıp çuvala koyarlar ancak hafif olan çuval mezarlıktan çıkana kadar içinde taş varmış gibi ağırlaşır. Mezarlıktan oldukça uzaklaşınca çuvalar hafifleşmiş. Memorattaki şahıslar mezardaki ölülerin kendi üzerlerine yüklendiğine inanmaktadırlar. Yine mezarlık ve yine mezardan bir şey alınmasının sakıncalı olabileceği mesajını verir.

8. Gayza Köyünde Hasta Kimselerin İyileşmesiyle İlgili Olağanüstü Bir Memorat (K.Ş.10)' ta kaynak şahısın annesi hastalanır ve köyün hocasının verdiği tarifi (pekmez içine 7 tane arpa tanesi, 7 tane kaya tuzu tanesi, 7 tane sarımsak kabuğu karışımı) gece vakti bir mezarın üzerine dökerler. Üçüncü akşam mezara dökülen şerbetin kabı çilingir gibi delik deşik olur ve kaynak şahısın annesi hemen iyileşir. Ölmüş kişilerin ölmüş olsa da insanlara yardımcı dokunabileceği mesajını verir.

9. Gayza Köyünde Hasta Kimselerin İyileşmesiyle İlgili Olağanüstü Bir Memorat 2 (K.Ş.10)' ta kaynak şahısın akrabası olan küçük bir çocuk ateşlenir ve hastalanır. Hocanın tarifini verdiğini şerbet karışımını yapar bu kez köydeki türbenin yanından akan suya dökerler. Şerbet bu suya dökerken yeşil ve kırmızı ışıklar belirir ve suyun içindeki taşlar kuvvetle birbirine karışır. Sabah olduğunda ise çocuk iyileşmiş olur.

10. Ovacuma Köyünde Bir İmamın Ölümüyle İlgili Bir Memorat (K.Ş.10)'ta köylünün gözü önünde mezarlıkta kuran okuyan köy imamıyla birlikte mezarlıktan bir ses de kuran okumaya başlar. İmama bu ses sorar: 'Kabilen için mi cümlesi için mi okudun?' der. İmam; 'cümlesi için' der. Ve imam 8 ay sonra ölür. Dini kişilik ve şahsiyetlere-ölülere saygı duyulması gerektiğini hatırlatan bir mesaj içerir.

11. Esrarengiz Bir Şekilde Ortaya Çıkan Bir Kadınla İlgili Yaşanan Bir Memorat (K.Ş.8) 'ta kaynak şahsın ard arda kız çocukları olmuş ancak erkek çocuğu olmamaktadır. Kaynak şahıs her gün dua eder erkek çocuğu olması için yalvarır. Bir gün dışarı çıkar ve yanına aniden beyaz örtülü bir kadın yaklaşır: ‘ Üzülme erkek çocuğun olacak’ der ve gider. Daha sonra hamile kalır ve erkek çocuğu olur. Duanın gücüne ve önemine vurgu yapan bir memorattır.

12. Rüyanın Gerçek Olması İle İlgili Yaşanan Bir Memorat (K.Ş.8) ' ta kaynak şahıs aş ermektedir ve kocası askerdedir. Rüyasında aş erdiğini alabilmesi için evin dışındaki duvarın dibine para bıraktığını ve saat altıda almasını söylenir. Sabah saat altıda duvar dibine bakıp 2.5 lirayı görüp alan kaynak şahıs aş erdiği alabilmiştir. Analığın kutsallığa vurgu yaparak anne ve çocuğun önemini vurgulayan mesajı içeren bir memorattır.

Safranbolu memoratları çalışmamızda yer alan konular çevresinde benzer bir şekilde çeşitlenebilen oldukça fazla örneğine ulaşabileceğimiz bir konudur. Çalışmamız tek yönlü olmayıp aynı zamanda tür ayrımı da yapmaktadır. İlerleyen halk bilimi çalışmaları ve toplumun daha hızlı değişmeye başlaması ile birlikte memoratların da ayrı bir tür olarak değerlendirilmesi gerekecektir. Safranbolu efsane ve memorat metinleri incelendiğinde memoratların tamamen kişisel, efsanelerinse toplumsal olduğu çok açık bir şekilde görülmektedir. Çalışmamız esnasında; Safranbolu memoratları üzerine belirgin bir çalışma olmadığı gibi yazıya geçirilmiş hiçbir memorat örneğine de ulaşamadık. Umuyoruz ki memoratlarında hayatı ve düşünce tarzını yansıtan sözlü kültür ürünleri olduğu göz önünde bulundurularak unutulup kaybolmadan yazıya geçirilmesidir.

4.3. Safranbolu Efsanelerinde Sıkça Yer Alan Motiflerin Değerlendirilmesi

Motif kavramı üzerine araştırmacıların çoğu tanım ve ifadelerde bulunmuşlardır. Arthur Christensen'a göre motif; “canlılıklarıyla kendilerini kabul ettiren, tarifi güç bir psikolojik kanuna göre, dinleyiciyi avuç içine alabilen ve iptidai fikir silsilelerinden yeni terkiplere girmek için, az veya çok parçalara ayrılabilen unsurlardır.”¹¹⁹

Çalışmamız da yararlandığımız ve Tarihi-Cografi Fin Yöntemi'nin en önemli temsilcilerinden olan ve motif konusunda hazırladığı “The Motif Index of Folk Literature” (Halk Edebiyatının Motif İndeksi) adlı eserinde Stith Thompson motif; “Motif bir

¹¹⁹ Saim Sakaoğlu; **Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Katalogu.** Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1980, s. 24.

Masaldaki en küçük unsur olup, bu unsur gelenekte sürekli bir var oluş gücüne sahiptir. Bu güce sahip olabilmek için bu unsur, görülmemişlik ve çarpıcılık özelliklerine sahip olmak zorundadır.”¹²⁰ şeklinde açıklar. Thompson eserinde 23 ana başlık altında topladığı motifleri, kendi aralarında da alt başlıklara ayırmıştır. Halk bilimciler arasında “Motif Index” olarak adlandırılan bu örnek çalışmanın ilk beşi cildinde konular sıralanmış, altıncı cildinde ise alfabetik indeks verilmiştir.¹²¹ Çalışmamızda yer alan Safranbolu efsanelerinin motif unsurlarını Stith Thompson’un “The Motif Index of Folk Literature” (Halk Edebiyatının Motif İndeksi) adlı eserine göre incelemeye çalıştık.

Safranbolu Efsanelerinde yer alan motiflerin tespit edilip, bu motiflerin değerlendirilmesi ile Safranbolu kültür ve yaşamına dair olan pek çok unsuru kolayca gözler önüne sereceğiz. Derlemeler ve saha çalışmaları ile ulaştığımız bize kaynaklık eden 49 adet Safranbolu efsanesinde sıkça karşılaşılan motifler şunlardır:

Hayvanlar (B)

Sihir (D)

Harikuladeliçler (F)

Cemiyet (P)

Din (V)

Çeşitli Motif Grupları (Z)

4.3.1. Hayvanlar (B)

Hayvanlar (B) motifi Safranbolu Efsanelerinde oldukça karşılaştığımız bir motiftir. Özellikle Yardımcı Hayvanların Çeşitleri (B400-B499) olarak efsanelerde karşımıza çıkmaktadır. Safranbolu efsanelerinde yer alan bu yardımcı hayvanlar Ali ve Hasan Baba Türbeleri (4) efsanesinde köpeğin ermişlere yardım etmesi, Göğeeren Türbesi (42) ve (43)’ ün her iki varyantında geyiklerin kendini sağdırarak insanlara yardım etmesi, Kavalın Efsanesi(46)’ nde çobanın sevdiğine kavuşması için çatl原因arak ölen karakuzuk; Taşlı Türbe Efsanesi(45)’ nde türbeyi koruyan beyaz yılan, Sütçünün Yaptığı Hileyi Ortaya

¹²⁰ Metin Ekici; “Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar İlişkisinin Önemi ” Milli Folklor, 1998, S.39, ss. 25-34.

¹²¹ Aygerim Diykanbaeva; “ Kırğız Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma (İnceleme-Metin)”, İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 2004, ss. 124-125.

Çıkaran Maymunun Efsanesi (44)' nde sütçünün süte su katma hilesinin bedelini ödemesini sağlayan maymun, Yanmış Türbedeki Ermiş İle İlgili Anlatılan Bir Rivayet (34)' te ermiş kişinin gömülmek üzere türbesine götürülürken cenazesinin üzerine gölge yapan kuşlar gibi örnekler vardır. Bu motifin açığa çıkması ile Safranbolu halkının hayvanlara olan sevgisi ve güveni de açığa çıkmaktadır. Safranbolu halkı gerçekten de hayvanları seven ve sahip çıkan bir anlayışa sahiptir. Özellikle Eski Safranbolu evlerinde yaşayan insanlar evlerinde en az bir kedi besler, evlerinin kapısında da bir köpekleri muhakkak olurdu.

4.3.2. Sihir (D)

Sihir (D) motifi Safranbolu efsanelerinde karşılaştığımız motiflerden birisidir. Sihirli Nesnelere (D800-D1699) alt motif başlığı ile Safranbolu efsanelerinde Kavalın Efsanesi (46)' sinde, Çoban Hıdır'ın Kavalı ve Efsanesinde (47) görülür. Yine Sihir (D) motifi Dönüşümler (D0-D699) alt motifi olarak Emzikli Kaya (4)' da genç âşıkların taş dönmüşmesinde görülür ve İnsanın Hayvana Dönüşmesi (D100-D199) alt motifini ise Göl Efsanesi 1 (1), Yörük Efsanesinde (2) ve Konarı Gölü (3) efsanelerinde görülür.

Safranbolu efsanelerinde sihir motifi ceza için değil daha çok iyilik yapmak, kişi ve insanları ödüllendirilmek, baskı ve zorluklardan kurtarmak için kullanılmıştır. Bu motif ile Safranbolu halkının pozitif yönlü bakış açısı fark edilir. Safranbolu efsanelerinden Konarı Türbesi Efsanesi (7)' nde sihirli toprak motifi köylüleri tarlalarına dadanan köstebekten kurtarmıştır. Göl Efsanesi (1)-Yörük Köyü Efsanesi (2) ve Konarı Gölü(3) Efsanelerinde ise kavuşamayan âşıklar birer ördek olup kavuşmaları yerinde örnekler olacaktır.

4.3.3. Harikuladelikler (F)

Safranbolu Efsanelerinde neredeyse tümünde Harikuladelikler (F) motifi vardır. Çalışmamızda en çok geçen motiftir. Harikuladelikler (F), Harikulade Güçlü İnsanlar (F500-F599) ,İnsanların Olağanüstü Davranışları (F570); motif sıralaması ile 'Dini Kişi ve Karakterler İlgili Efsaneler' başlığı altında topladığımız efsane tasnifinde daha çok karşılaşıyoruz. Evliya Kunduracı (33)' daki ermiş kimsenin incecik kumaştan sütü hiç sızdırmaması, Ali ve Hasan Baba Türbeleri (29) tekkesindeki ısırganları biçtiği halde aslında Rus savaşındaki askerleri biçmesi, Ali ve Hasan Baba Türbeleri (30) bir avuç buğdaydan üç kazan ve üç çeşit yemek olmasını sağlaması, Hacı Emin Efendi Türbesi,

evliyanın göz açıp kapaya kadar istediği yere gitmesi, Midris Efendi Efsanesi (41), köyünden ayrılmadığı halde hacca gidip gelmesi olarak anlatılan durumlar bu motif sıralamasında ele alınmıştır. Harikuladelikler (F) ,Harikulade Hadiseler (F900-F1099), Harikulade Hünerler (F960) olarak sıralanan motiflerin yer aldığı Safranbolu efsaneleri; Midris Efendi Efsaneleri (35), (36), (37), (39) efsanelerinde görülmektedir. Ayrıca Kavalın Efsanesi(46)'nde çobanın kavalı büyüdü bir şekilde çalması ve su içmek isteyen hayvanları su içmekten çaldığı kaval ile alıkoyabilmesinde bu motiflerle yer alır. Olağanüstü Hadiseler (F900) alt motifi ise efsanelerden en çok karşılaşılan motiflerden biridir. Özellikle çalışmamızın 'Dini Mekânlarla İlgili Efsaneler' başlığında daha çok yer almaktadır. Örneğin; İzzet Mehmet Paşa Caminin Yapımıyla İlgili Bir Rivayet (13)' te temeli atılan caminin geri kalan kısmının bir gecede tamamlanması, Şehit Asker Efsanesinde(16) gömülen askerlerin ayaklarının mezardan dışarıya çıkması, Yazıköy Madan Baba Türbesi (10)' nin her tamir edildiğinde türbenin yanması fakat içindeki ermişlere hiçbir şey olmaması durumlar bu motifin yer aldığı efsanelerdir.

4.3.4. Cemiyet (P)

Safranbolu efsanelerinde, toplumun sosyal hayatıyla ilgili olarak pek çok unsur vardır. Safranbolu efsanelerinin neredeyse tümünde Cemiyet (P) motifi yer almaktadır. Krallık ve Asilzadelik (P0-P99), Diğer Sosyal Kurumlar (P100-P199), Aile (P200-P299) ve İşler-Meslekler (P400-P499) başlıkları altında yer almaktadır. Krallık ve Asilzadelik (P0-P99) motifini tarihi bir kişilik olan Mehmet İzzet Paşa (24), (25) ile ilgili olan efsanelerden görüyoruz.

Mehmet İzzet Paşa tarihte Osmanlı'ya sadrazamlık yapmış ve Safranbolu'ya pek çok hizmette bulunarak Safranbolu'nun gelişmesini sağlamıştır. Diğer Sosyal Kurumlar (P100-P199) motif başlığında ise Zengin Adamlar (P150) motifi ile Kavalın Efsanesinde (46) çobanın beyi, Asmazlar Konağı Efsanesinde (21), konağın Beyi'nde görmekteyiz. Aile (P200-P299) motifini ise Baba ve kızları (P234), Baba ve oğlu (P233) şeklinde Yörük Efsanesinde (2) bu motifleri görüyoruz. İşler-Meslekler (P400-P499) motifini ise Çobanlık (P412) motifi olarak Kavalın Efsanesi ve Çoban Hıdır'ın Efsanesinde (47) görüyoruz. Asker (P461) motifini ise Ali ve Hasan Baba Türbeleri (29) ile Şehit Askerler Efsanesinde(16) görüyoruz ve ayrıca Evliya Kunduracı (33)' daki dini kişilik de esnaf olarak yer almaktadır.

4.3.5. Din (V)

Din(V) motifi Safranbolu efsanelerde en önemli ve en çok karşılaşılan motiftir. Safranbolu efsanelerinde din unsuru ön plandadır. Çalışmamızda yer alan efsanelerin çoğu dini mekânlarda ya da dini şahıs ve kişiler etrafında teşekkül etmesi de bu görüşümüzü desteklemektedir. Sözlü kültür ortamında inandırıcılığı en yüksek tür efsane türüdür. Toplum efsaneye konu olmuş yer ve kimselere ayrı bir hürmet duyar, etkilenir ve inanır. Safranbolu efsanelerinin çoğu inanç kökenlerine sıkı sıkıya bağlıdır. Araştırmamızda yer alan din unsurları Din (V), Dini Merasimler (V0-V99), Dua (V50), Duanın Esrarengiz Gücü (V52), Namaz (V56), Dini Binalar ve Nesnelere (V100-V199), İbadet Yeri (V110), Cami (V112.2), Mukaddes Şahıslar (V200-V299), Dini Yardımcılar (V200), Dini İnanışlar (V300), Çeşitli Dini Motifler (V500-V599), Mekke-Medine'ye Giderek Hacı Olma (V532) motifleri ile yer almaktadır. Dua (V50), Duanın Esrarengiz Gücü (V52), Namaz (V56), Dini Binalar ve Nesnelere (V100-V199), İbadet Yeri (V110), Cami (V112.2) motiflerinin tümü İzzet Mehmet Paşa Cami Efsanelerinde (1,2) yer almaktadır. İzzet Mehmet Paşa namaz kılar, dua eder Allah'a yalvarır sürgün hayatından bu sayede kurtulur ve Safranbolu'ya yapacağını vaat ettiği camiyi yaptırır. Dua (V50), Duanın Esrarengiz Gücü (V52) motiflerini ayrıca Emzikli Kaya (4) anlatısında iki âşık gencin yakalanmamak için 'taş kesilelim' duası üzerine taş kesilmeleri, Koç İmamın Eviyle İlgili Yaşanan Sıra Dışı Bir Durum (22) anlatısında Koç İmam bazı kimseleri dua etmeden evinin önünden geçirmemesi, Adam Gurutma Kayası (20)' nda tövbe edip dua eden zalim adamın hastalığının uçup gitmesi, Konarı Türbesi Efsanesinde (7) ermişlerin dua ederek ve toprak serpererek köylüleri köstebeklerden kurtarması, Ali ve Hasan Baba Türbeleri (30) efsanesinde ise bir avuç buğdaya dua okuyarak üç kazan ve üç çeşit yemek olması durumları bahsi geçen motiflere örnektir. Mukaddes Şahıslar (V200-V299) motifi ise Kırklar ve Yediler Kayalıkları'nda (26) Hz.Hızır'ın ayağının yerine değmesi ile artık bu kayalıkların çayırılık olmasını anlatır. Yine Cem Cem Ananın Pekmek Küpü (28), Karapınar Köyünde Hıdrellez (27), Adam Gurutma Kayası (20) isimli efsanelerinde ise Hz. Hızır vardır. Dini Yardımcılar (V200) motifini ise Çoban Hızır'ın Kavalı ve Efsanesi (47)' nde şu şekilde görüyoruz: Çoban ağacın kenarında otururken yanına gelen ve kavalı ona veren dini karakter sayesinde sesini sevdiği kıza duyurmuştur. Dini İnanışlar (V300)

motifi Taşlı Türbe Efsanesindeki (45) beyaz yılanın türbeyi koruduğuna inanılması, Sarı Kız Türbesi Efsanesinde (15) bahsi geçen türbeyi süpürdüğüne inanılan sarı kızın rahatsız edilmek istenmediğine inanıldığı için halkın türbenin etrafına yaklaşmaması durumu da çalışmamızda yer alan dini inanışlardandır. Çeşitli Dini Motifler (V500-V599), Mekke-Medine'ye Giderek Hacı Olma (V532) motifleri ise Hacı Emin Efendi Türbesi (32) anlatısında Hacı Emin Efendi göz açıp kapayan kadar Mekke ve Medine şehirlerine gidip hacı olabilmektedir. Yanmış Türbedeki Ermiş İle İlgili Bir Rivayet (34)' te yer alan dini karakter de göz açıp kapayana kadar hac vazifesini yaptığı topraklardan geri dönebilmektedir. Midris Efendi Efsanesi (41) ise Midris Efendinin köyden hiç çıkmadığı bilindiği halde hac vazifesini yapan başkaları tarafında Mekke ve Medine hac vazifesini yaparken görülmesi olarak derlenen efsanelerimizde bu motifler yer almaktadır.

4.3.6. Çeşitli Motif Grupları (Z)

Çeşitli Motif Grupları (Z) genel başlıklı motif grubunun içinde yer alan: Formüller (Z0-Z99) motifi sayıları ifade ederken; Sembolizm (Z100-Z199), Sembolik Renkler (Z140) alt motifleri ise renklere yönelik yer alan motiflerdir. Çalışmamızda yer alan Konarı Gölü Efsanesinde (3) gölde beliren al yazma, Taşlı Türbe Efsanesinde (45) türbeyi koruyan beyaz yılan, Sarı Kız Türbesinde (15) yaşadığına inanılan sarı saçlı kız şeklinde renkler çalışmamızda yer alır. Formüller (Z0-Z99) motifini sayıları içermesi yönünden Yörük Efsanesindeki (2) 2 ördek, Kavalın Efsanesinde (46) ağanın hüner gösterilmesi için 7 gün süre vermesi, Ali ve Hasan Baba Türbeleri (30) efsanesinde geçen 3 kazan yemek, Kırklar ve Yediler Kayalıkları'nda (26) 40 ve 7 ifadelerini örnek olarak verebiliriz.

5. METİNLER

Yaptığımız çalışmalar sonucunda elde ettiğimiz Safranbolu efsane ve memorat metinlerini ayrı başlıklar altında bu bölümde sunacağız.

Yazılı kaynaklar ve kaynak kişilerden derlemiş olduğumuz 49 adet Safranbolu efsanesinin öncelikle yaptığımız tasnifine yer vererek daha sonra ise bu tasnifin başlıkları altında metinlerine yer vereceğiz. Umuyoruz ki çalışmamız Safranbolu efsanelerinin derli toplu ve daha kapsamlı olarak çalışılmasına bir basamak olur.

1. Dönüşüm Efsaneleri

1.1. İnsanın Bir Hayvana Dönüşüm Efsanesi

1.2. İnsanın Taşa Dönüşüm Efsanesi

2. Mekânlarla İlgili Efsaneler

2.1. Dini Mekânlarla İlgili Efsaneler

2.2. Diğer Mekânlarla İlgili Efsaneler

3. Tarihi Kişi Ve Karakterlerle İlgili Efsaneler

4. Dini Kişi Ve Karakterlerle İlgili Efsaneler

5. Hayvanlarla İlgili Efsaneler

6. Çobanlarla İlgili Efsaneler

7. Türkülerle İlgili Efsaneler

8. Deyimlerle İlgili Efsaneler

5.1. Safranbolu Efsane Metinleri

Dönüşüm Efsaneleri

Göl Efsanesi 1 (1)

Safranbolu'nun yakın ve büyük köylerinden biri olan Yörük ve Konarı köylerinin bağlarını-sebzelerini-bahçelerini-sulayan yazı bağlarında iki göl vardır. Biri Taşpınar denilen büyük göl, diğeri küçük göldür. Büyük gölün etrafı sonradan çevrilerek havuz haline getirilmiş ve suları kanallar içine alınmıştır.

Çok eskiden bu göllerin bulunduğu yerde bir hamam varmış. Bir taraftan sıcak su bir taraftan da soğuk su akarmış. Bir kış günü gelin hamamı yapılırken, hamam birden bire göçüvermiş ve gelinle beraber sulara gömülmüş.

Gel zaman git zaman bu gölde süt beyazı başı hotozlu bir dişi ördek peyda olmuş. Tek başına yıllarca yüzer durur yanına da hiçbir ördeği yanaştırmazmış. İşte bu ördeğin vaktiyle sulara gömülen gelin olduğu söylenir. Hamamın yıkıldığı kış günleri çıkıp görünür, sonra yine kayboluverirmiş.

Yörük Efsanesi (2)

Efsaneye göre vaktiyle Yörük Köyü civarında bulunan köylerden birisinde güzel mi güzel alımlı mı alımlı bir kız varmış. Güzelliği dillere destan olan bu kızı görenler sevdalanıp istemeye giderlermiş. Kız ise hiç kimseye bakmaz istekleri geri çevirmiş. Günlerden bir gün buralara göçebe bir Yörük obası gelmiş ve çadırlarını kurmuş. Oba beyinin de yağız bir oğlu varmış. Bu yağız delikanlıya civar oba kızları yanıp tutuşur, ama yağız delikanlı bu kızların hiç birini görmezmiş. Yağız delikanlı günlerden bir gün, güzelliği dillere destan kızla karşılaşmış; yıldırım aşkı bu olsa gerek birbirlerine aşık olmuşlar. Sevme yanarsın derler ya birbirlerine yanmaya başlamışlar. Bu yangınlarını gidermek için bir yolunu bulup gizlice görüşmeye başlamışlar. Acı haber tez duyulur deyiminde olsa gerek, âşıkların buluşmaları kız ve oğlan babalarının kulağına gitmiş. Kız babası :”Ben kızımı yersiz yurtsuz göçebeye vermeme. Kişiye yer yurt gerek, yeri yurdu olmaya karı ne gerek” diyerek kızını eve kapatmış. Bu durumu öğrenen oğlan babası oba beyi öfkelenerek: “Konargöçer Avşara elkızı ne gerek, obamızda kız mı yok ki oğlum böyle davranı” diyerek, acilen obanın toplanmasını emir buyurmuş ve obasının toplayıp gitmiş. Yemeden içmeden kesilen kız, sevdiğinin hasretine dayanamayarak ata evinden

ayrılmış. Obaya varmış, varmış ama oba gitmiş çadırların yerinde yellere esmekteymiş. Kız: “Vay benim onmaz başım, kara yazgım, ağladım güldüm, ömrümde bir kez sevdim, onu da benden kaçırdılar, artık bu dünya neyime gerek” deyip kendini göle atmıştır. Delikanlı da o gün obadan kaçıp, sevdiğini görme umuduyla Köye dönmüş. Aşkının akıbetini öğrenince o da kendini göle atmış. Gel zaman git zaman Gölde iki ördek çıkmış ortaya; biri erkek biri dişi. Derler ki bu iki ördek göle kendini atan iki sevdalılar. Şimdi pek çok ördek var. Ama o iki ördek, arada bir ayrı ayrı görünüp, bir süre sonra yitip giderlermiş. Nerede oldukları, nereye gittikleri bilinmez.

Konarı Gölü Efsanesi (3)

Vaktin birinde belirsiz bir tarihte köye yakın bir yerde atı, davarı, sürüsü, arısıyla birlikte bir kavim gelir. Bir ilkbahar günüdür. Arı kovanlarının oğul çıkarma zamanıdır. Kovanlardan birinden çıkan oğul gören beyin oğul oğlun arkasına düşer. O günlerde kovandan oğul çıkınca üzerine su arandı. Araçılar kondu. Bey kızını istendi bey, “Kızını vermem de vermem.” diye tutturdu. Yörüklerde âdettir.” Yabana kız verilmez, yabandan kız alınmaz.” Konarı beyi dedi ki göçerlere kız vermem alıp kızımı gider komaz bir daha yanımda.”

“Âşıklar yalvardı, yaşlılar yakardı. Ne hatır kâr etti ne de başka bir şey. Göçme vakti gelmiş göç kalkacak, beyin oğul yok, yağız at huysuzlanır. Göçme vakti gelmiş göç kalkacak, beyin oğul yok, yağız at huysuzlanır. Bu arada beyin kızının da olmadığı anlaşılır. Aramaya çıkar iki taraf da... Tek bir çoban bilir âşıkların yerini o söyler beylere ola ki buluşma yerindedirler. Göl de o zamanlar bugünkü gibi değil. İki ayrı kaynak çıkar biri sıcak biri soğuk...

Gelirler gölün başına görürler al yazmayı anlarlar. İki âşık canlarına kıymıştır. Suyun içine atmışlardır kendilerini. İki taraf da dolanarak suyun çevresinde gözyaşı dökerler. Gözyaşları göl olur.

Çırpınarak iki ördek kalkar gölden. Biri yeşilbaş biri beyaz ve kanat çırparak uzaklaşırlar ağlayanların bakışları arasında. Göç kervanındakiler görür kervanın önünde uçan iki ördeği, sanki yol göstermektedirler onlara bizi takip edin dercesine...

İki sevdalı iki ördek olup uçtu. O günden sonra her göç mevsiminde iki ördek peydah olur bu gölde. Nazlı salınımları ile dolanır, dolanır, yüzer, sevdalarını söylerler kendi dillerince. Uçarlar birlikte aynı yöne kayıp giden göç kervanına yol gösterircesine...

İnsanın Taşa Dönüşüm Efsanesi

Emzikli Kaya (4)

Safranbolu eski çarşıda “Birbirini çok seven bir Rum genci ile Türk kızı vardır. Gençlerin aşkı yıllarca devam eder ve evlenmeye karar verirler. Niyetlerini ailelerine söylediklerinde, kız tarafı kesinlikle buna izin vermez; çünkü Türk geleneğinde kızın gayrimüslimle evlenmesi hoş görülmemektedir. Erkeğin ailesi kızınkine oranla daha ılımlı olsa da, işe yaramaz ve iki genç kaçmaya karar verirler. Kızının kaçtığı anlayan baba, birkaç adamını da yanına alarak yollara düşer.

Nihayet gençlerin izini mağarada bulur ve onlara dışarı çıkmalarını söyler. Yakalanacaklarını ve ayrılmak zorunda kalacaklarını anlayan gençler, ağlaya ağlaya ‘Allah’ım, bizi ayırma, ikimiz de burada taş kesilelim, bizi taş et!’ diye yalvarırlar. Duaları kabul olan gençler, mağaranın içinde taş kesilirler.”

Günümüzde mağara tavanının bir kısmından sular akmaktadır. Yöre halkı, bu suların gençlerin gözyaşları olduğunu söylemektedir. Senenin her günü akmayan bu su, sadece gençlerin mağaraya gizlendikleri ve taş kesildikleri gün olan Hıdırellez’de akmaktadır. Mağaranın isminin “Emzikli Kaya” olmasının nedeni de bu su damlalarıdır.

Halk tarafından özellikle Hıdırellez gününde ziyaret edilerek dileklerde bulunulan kayaya daha çok gençler rağbet etmekte ve kayadan sevdiğiyle kavuşma dileğinde bulunmaktadır. Bu dileklerin kabul olması için de su damlalarının aktığı hafif aşağı doğru sarkmış taşlara iplik, çul parçası, vb. şeyler bağlanmaktadır.

Bunun dışında mağarada bir duvara bağlı, yuvarlak şekilde ve içi boş olan bir taş daha vardır. Yöre halkı bu taşın ortasından üç kez geçtiklerinde de dileklerinin kabul olacağına inanmaktadır

Mekânlarla İlgili Efsaneler

Dini Mekânlarla İlgili Efsaneler

Karapınar Köyü Türbesi (5)

Karapınar köyünde Hidrellez kutlamalarını “türbe”de olmaktadır. Türbe köyün üst kısmında 5-6 yüzyıllık 4 metre eninde 8-10 metre uzunluğunda yağma taştan bir mezardır. Baş taşı yerinde bir suluk vardır. Ayak taşı yerinde ise üzerinde helezoni motifler bulunan bir sütun vardır. Bu türbenin baş tarafında yaklaşık yüz yaşında dalları iç içe geçmiş iki çam ağacı bulunmaktadır. Bu ağaçların birinde türbenin sakalı denilen bir yeşillik grubu bulunmaktadır. Çok soğuk bir kış günü üç yolcu ısınmak için bu sakallardan ve çam dallarından koparıp ateş yakmışlar. Fakat orada çarpılarak öldükleri söylenmektedir. Bu üç yolcunun mezarları da bu türbeye yakın bir yerdedir. Bu türbenin çamlarından birisi bir yıl kuruyup diğer yıl yeşermektedir. Kısacası ağaçlar birer yıl kuruyup yeşermektedir.

Ali ve Hasan Baba Türbeleri 1 (6)

Ali ve Hasan Baba türbeleri, kentin Çavuş mahallesinde Kemerağzı sokağındadır. Türbenin kesin yapım tarihini belirten bir kitabesi yoktur. Yalnız batının cephesinde 1871-1872 tarihini taşıyan bir yazıya rastlanmıştır. İçindeki üç sandukadan ilki halveti şeyhlerinden Hasan Baba’ya, ikincisi babası şeyh Ali Baba’ya, üçüncüsü Hasan Baba’nın oğluna aittir. Bu türbede bulunan evliyalardan Ali Baba’nın ilginç öyküleri vardır:

Ali Baba ilk zamanlar anlaşılmamıştır. Evlendiği gece gelinin duvağını açtıktan sonra evden ayrılmış, sabaha kadar geceyi türbenin üst tarafındaki tepede bulunan Hasan Dede’nin mezarının başında geçirmiştir. Bu da bunun nedenini hiç bilmeyecek olan halk tarafından onun meczup olduğu kanaat’ına varılmasına neden olmuştur.

Konarı Türbesi Efsanesi (7)

İslamiyet’in yayılması amacıyla erenler ve dervişler, Anadolu’da çeşitli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bunlar Horasan erenleri adıyla anılmaktadır. Bunlardan üç kardeş Konarı köyüne gelmiştir. Üç kardeşin en küçüğü olan Gavsi Babayla ilgili bölgede anlatılan efsane şöyledir:

“Rivayete göre Gavsî Baba köye, köyün kuzeyinde yer alan köylerden gelmiştir. Ve bölgede türbe olarak bilinen yerde ölmüş oraya da gömülmüştür.

Bu dervişler, geldikleri gördükleri yerlerde misafir olarak kalırlar, köy halkı ile sohbet ederlermiş. Gavsî Baba ve kardeşleri de bu şekilde köyden köye göç ederken bazı köylerde hoş karşılanır, kendilerine itibar ve hürmet edilir; bazı yerlerde hoş karşılanmazlar, hakarete maruz kalırlarmış. Dervişler böylece düşe kalka yollarına devam edip dururken bir gün içlerinden Gavsî Baba hastalanmış. Hastalarını tedavi etmek, bakmak için geldikleri köylerde kalıp kalamayacaklarını sora sora bugün, türbenin olduğu yere kadar gelmişlerdir. Onların geldiğini gören mahalleli önlerine çıkmış. Nereden gelip nereye gittiklerini, bir ihtiyaçları olup olmadıklarını sormuşlar. Onlar da hastalarının olduğunu eğer hak vaki olursa onu buraya gömmek istediklerini söylemişler. Mahalleli onlara aş çıkarmış, önlerine koymuş. Yatmaları barınmaları için bir yer hazırlamış. Hastalarına bakmaları için yardımcı olmuş. Günler bu şekilde geçmiş, her gün bir hane halkı dervişlere sıra ile yemek vermiş ve ihtiyaçlarını karşılamış. Böylelikle dervişler ile köy halkı arasında bir gönül ve muhabbet bağı ortaya çıkmış. Bu bir süre böyle devam etmiş. Hasta ise iyi olmuyor günden güne kötüleşiyormuş. Bir gün hak vaki olmuş ve Gavsî Baba Hakk'ın rahmetine kavuşmuş. Köylüler kazma kürek ile gelmişler, mezar kazmışlar, defin işlemine yardımcı olmuşlar. Dervişler, köylülerin kendilerine karşı tutum ve davranışlarından çok memnun olmuşlar. Köylüye bir ihtiyaçlarının olup olmadığını geçimlerini ne ile karşıladıklarını sormuşlar. Köylüler geçimlerini sebzeçilik meyvecilik, tarım ve hayvancılık ile karşıladıklarını yalnız köstebek denen kemirgenden, çok zarar gördüklerini anlatmışlar. Bunun üzerine dervişlerden Veli Baba, Gavsî Baba'nın mezarının çevresinden yerden bir avuç toprak alıp dua ettikten sonra havaya savurmuş. “Bu köyün sınırları içinde yaşayan köylülerin elinden yıl boyu terazi düşmesin ürünü bol ve çeşitli olsun ve yine bu köyün sınırları içinde bundan böyle köstebek yaşamasın.” diye dua etmiş. Köylüler de âmin demişler.

Rivayete göre o günden bugüne sınır olunan komşu köy ve bahçelerinde köstebek görüldüğü halde bu köyün tarla ve bahçelerinde köstebek görülmez. Köylüler bunu dervişlerin dua etmesine bağlarlar (çevre köy ve şehirlerden bahçe ve tarlasında köstebek sorunu olanlar türbeden toprak alarak bahçe ve tarlalarına serpererek köstebekten korurlar). Bu nedenle de kendileri için dua etmiş olan dervişleri anmak, ruhlarına Fatıha okumak için her ramazan, kurban arifesinde ve hıdrellezde türbeyi ziyaret eder ve toplu olarak ikinci namazını orada kılarlar Türbenin olduğu yerde küçük bir oda odanın içinde mum yakmaya

yarayan bir yer, türbeyi ziyarete gelenlerin namaz kılmaları için ayrılmış kapalı bir alan ve aş odası vardır. Yaşlı sakız (menengiç) ağacı ve ağacın altında Gavsî Baba'nın artık toprakla eşit olmuş mezarı vardır. Türbenin etrafı köylüler tarafından duvarla çevrilmiş bulunmaktadır.

Sırçalı Efsanesi (8)

Sırçalı köyünde bulunan türbenin etrafında meşe ağaçları vardır. Bu ağaçlar kutsaldır, kesilemez. Çünkü inanışa göre Arabistan'dan gelen ermiş birkaç kişi bu köyden geçerken içlerinden biri ölür. Ermişler onu günlerce taşır ama bedeni gittikçe ağırlaşır. Ne yapalım bari iç organlarını çıkaralım onları gömelim derler ve ciğerlerini, bağırsaklarını vs Sırçalı Köyü'ne gömerler. Oradaki mezarda da meşe ağacı yetişir. Buraya bu nedenle sırf çalı denir zamanla bu ad değişerek köyün adı olan Sırçalı'ya dönüşür. İnanışa göre kim o ağacı kesmeye çalışsa huzur bozulur evinin beti bereketi kaçar, işleri rast gitmez.

Yıldız Türbesi Efsanesi

Safranbolu'nun Bağlar Mahallesi'nde yer alan bu türbe, konumu nedeniyle halk tarafından çok sık ziyaret edilen türbelerin arasında yer alır. Buranın bakımıyla ilgilenen Fatma Çetin isimli kadın, türbenin ziyareti sırasında dikkat edilmesi gereken hususları şöyle anlatmıştır: “Mutlaka sessiz olunmalı ve ziyaret edildikten sonra türbeden geri geri çıkılmalıdır.” Türbedar kadın, kendisinin Safranbolu'dan ayrılmadığını; ne zaman şehir dışına çıksa türbede yatan zatın kendisine Safranbolu'ya dönmesi gerektiğini rüyasına girerek söylediği anlatır. Fatma Hanım, türbeden gece göğe nur çıktığını bu nedenle de buranın adının Yıldız Türbe olduğunu belirtmiştir. Türbedar Fatma Hanım, Yıldız Dede'nin kendisinin çok hızlı şekilde Kur'an öğrenmesine vesile olduğunu ve her sabah namaza kaldırdığını da nakletmiştir.

Yazıköy Madan Baba Türbesinde Yaşanan Sıra Dışı Durum (10)

“ Köylüler bu türbeye ermişleri gömmüşler. Ancak türbenin çok eskimesi üzerine köylü türbenin çeşitli yerlerine tamir etmiş. Köylü türbeyi ne zaman tamir etse türbede yangın çıkarmış. Türbe defalarca yanmış ancak içindeki ermişlere hiçbir zaman yanmamış ve onlara bir şey olmamıştır.”

Ergüllü Türbesi(11)

Hıdrellezi eğri çam ağacının altında kutlanır. Bu ağaca adak için bir şeyler de bağlanmaktadır. Bir söylentiye göre Ergüllü Türbesinde bu çam ağacının altında bulunan gülün altında Hıdrellez sonrası bir kızcağız her gün bir mecit altın bulmuştur. Bu olay iki ay devam etmiştir. Kızın babası, kızını bu parayı sıkıştırıp nereden buluyorsun diye sıkıştırıp söyletince bir daha gül dibinde altın bulunmamış ve sihir bozulmuştur.

Ergüllü Baba Türbesinin Bulunmasıyla İlgili Bir Rivayet (12)

“Ergül Baba’nın türbesinin olduğu yerde önceden tek bir mezar varmış. Bir gün bir adam yoldan arabayla çocuklarıyla geçiyormuş. Yaşlı bir adam bu arabaya durması için el sallamış. Adam bu fakir ihtiyarı arabaya almak istememiş ancak çocukları çok ısrar edince; adam bu yaşlı fakir ihtiyarı yoldan alıp evine kadar bırakmış. İhtiyar eski bir kulübede yaşıyormuş. İhtiyar kulübede adam ve çocuklara bir şeyler ikram etmiş. Daha sonra ise adam ve çocukları köylerine geri giderler. Fakat çocuklar yaşlı ihtiyarı çok sevmiştir. Daha sonra yaşlı ihtiyar için alışveriş yapıp onu kulübesinde ziyarete giderler. Giderler fakat ortada kulübe falan yoktur. Geri dönerler. O gece ihtiyar, adamın rüyasına girer: ‘Burada benim mezarım var yaptır onu’ der. Adam o kulübenin yerindeki mezarı bulur ve yaptırır. Böylece Ergül baba türbesi meydana çıkmıştır.”

İzzet Mehmet Paşa Caminin Yapımıyla İlgili Bir Rivayet (13)

Rivayet şudur ki: “İzzet Mehmet Paşa Safranbolu’ya bir cami yaptırmayı çok istemiş, caminin temelini attırmış ancak ömrü vefa etmemiştir. Bir gece Safranbolu halkı yatmış sabah kalktığında camiyi tamamlanmış olarak görmüşler. Camiyi cinlerin yaptığına dair bir söylenti Safranbolu’ya yayılmıştır. Camini minaresi defalarca yıkıldığı ve sonunda gayrimüslim bir mimarın yapabildiği halk tarafından bilinmektedir.”

Toprakcuma Köyü Eski Kilise Efsanesi (14)

“Çok eskiden Toprakcuma köyünün yüksek ve dağlık alanlarında bir kilise varmış, bu kilisenin de bir papazı varmış. İnanılan şu ki Anadolu’da ajanlık yapan toplam 12 papaz vardır; bu papazın 3’ü Karadeniz bölgesindedir, bu üçünden birisi de Toprakcuma köyündeki bu kilisenin papazıdır. Bu papazlar yılda bir toplanır Anadolu’nun ahvali hakkında bilgileri sızdırırlarmış. Osmanlı Safranbolu’ya hâkim olduğu sıralarda bu durumun anlaşılmasından korkan papaz altınlarını hazinelerini ve topladığı bilgileri

kilisenin altına gömerek kaçmıştır. Köylüler bu kilisenin gizli bölmelerine ulaşmaya çalıştıklarında çeşitli engel ve tuzaklarla karşılaşmışlar ve işleri hiç rast gitmemiştir. Daha sonra bu eski kilise köylü tarafından cami olarak kullanılmıştır. Papazı bir daha gören olmamış, kaçarken ölmüş ya da öldürülmüş olduğu köylülerce düşünülmektedir.”

Sarı Kız Türbesi Efsanesi (15)

“Toprakcuma köyünün dağlarına doğru kaynanam ve komşu kadınlar ile odun toplamaya gittik. Yanımızda ineğimiz de vardı ve aynı zaman da ineği de güdüyordum. Eski, türbeye benzeyen, yıkılmış ama etrafının tertemiz olduğu bir yerle karşılaştım. Oraya yaklaştıkça sesler duymaya başladım sanki etrafımda hareket eden bir şeyler vardı. Yanımdaki inek ilerlemeyi birden kesti. Hamile olduğum için korktum ve daha ileriye gitmedim geri döndüm. Bu yaşadığımı kaynanam ve komşularla paylaştım kaynanam bana dedi ki: ‘Sarı kızın yanına mı gittin yine kalkmış türbenin etrafının süpürüyordur’ dedi. O yıkık eski harabe garip bir şekilde yaz kış her zaman süpürülmüş gibi tertemiz imiş. Kaynanam daha önce hiç görmediği tanımadı bir kızı orayı süpürürken görmüş. Kimse yakınına yaklaşmaz korkarmış. Kimsenin artık yaşamadığı bu yer, dağın içinde her yer taş toprak bitki kalıntıları dolu iken, her zaman tertemizmiş.”

Şehit Askerlerin Efsanesi (16)

“Safranbolu eski çarşıda eskiden şehit olmuş bir askeri gömmüşler. Fakat askerin ayakları mezardan dışarıya her seferinde çıkıyormuş. Ahali gömüyor, şehit askerin ayakları yine mezardan dışarıya çıkıyormuş. Bu şehit asker askerler aslında üç kişiymiş. İnanılan şu ki bu askerden biri Kastamonu’da biri Bolu’da biri de Safranbolu’da yatmakta imiş. Bu askerle savaş zamanı birbirlerine söz verdikleri için ayakları mezarın dışına çıkarmış. Bu durumu gören ahali eski çarşı Safranbolu bu şehit için küçük bir türbe yapmışlardır.”

Diğer Yerler ve Mekânlarla İlgili Efsaneler

Emzik Kaya Türbesi (17)

Dere kenarında tabakhaneden aşağıda bir mağaracıktır. Burada mağaranın ortasında bulunan iki sarkıttan yalnızca Hidrellezlerde su damlar. Çok eskilerde gâvurların kovaladığı emzikli bir kadın buraya sığınmış. Korkudan sütü kesilen kadın bebesini burada bu damlayan su ile besleyip büyütmüş. Şimdilerde yalnız Hidrellez günü damlayan bu

sudan kutlamalara katılanlar damla damla “niyeti şifa” diye içer ve küçük ilaç şişelerine doldurup Hidrellez sonrasında da bir süre sonra bu suyu “ilaç niyetine” içteler.

İncekaya Su Kemerinin Efsanesi (18)

Sadrazam Mehmet İzzet Paşa'nın kente kazandırdığı en önemli eserlerden biri olan bu eserin 1794-1798 yılları arasında yapıldığı bilinmektedir. Bu yıllar içinde kente büyük hizmetlerde bulunan paşanın en büyük hizmetlerinden birisi de kente bu kemer üzerinden su getirtmesidir. Rivayete göre bu kemer köprü ile ilgili ilginç bir olay vardır:

Köprünün inşaatı bittikten sonra sıra oradan geçecek olan suyun kente kadar uzayacak olan yolunun yapımına gelir. Ustalar suyun açık arkla kente ulaştırılmasından yanadır. İzzet Mehmet Paşa ise bunu sıhhi yönden sakıncalı bularak künk boru döşenmesini emreder. Kendisine zamanla boruların içinin kireç bağlayıp tıkanacağı söylenince de paşa:

“Siz onu bana bırakın” der. Paşa Balıkesir'deki çiftliğinden irili ufaklı 110 bin küp dolusu zeytinyağı getirerek köprünün başında bulunan su yoluna boşaltır. Kentteki su giden 7 çeşmeden 7 gün zeytinyağı akar. Bu gün bile aradan geçen 2 asra rağmen boruların içinde kireç rastlanmamıştır.

Göl Efsanesi 2 (19)

Yörük köyü çevresinde iki güzel göl bulunmaktadır. Yemyeşil tabiatın içerisinde bulunan bu göller, adeta bir doğa harikasıdır. Bu göllere ilişkin yörede çeşitli efsaneler bulunmaktadır. Bu efsanelerin en yaygın olanı, gölün dibinin ulaşılamayacak kadar derin olduğu yönündedir. Rivayete göre, köylüler tarafından bu göle ucuna kalın taşlar bağlanan organlar salınmış; yine de dibine inilememiştir.

Başka bir efsaneye göre, söz konusu göle üzeri yüklü araba uçmuş, yükü ile birlikte içerisinde kaybolmuş gitmiştir.

Adam Gurutma Kayası (20)

Safranbolu'nun Akveren köyü civarında, gün; ışık oyunları yapıyordu. Islak ve serin top yeşiliğin bittiği yerde, buğ buğ dumanı tüten çıplak ve yalçın kayalı tepenin adına “Adam Gurutma Kayası” diyorlar. Bu dehşet verici kayalar gün ışığının adeseden geçirip ateşleyerek öyle veriyor(...)

Şakir Dayı, devamlı ve sevimli neşesini hiç kaybetmeden konuşmaya başladı.

-Hah işte geldük Bey, buraya Adam Gurutma Gayası derler. Ezelden adamı bu gayalrın üstüne bestil gibi serip guruturlarmış. Atlardan inelim de bir yol, şu gayalara elini bir sür hele.

Küçük tepeler halinde altın sarısı kayalardan birinin eteğine tutunup yukarisına çıkmak istedim. Aman Allah, ateşe dokunmuş gibi yandım ve geri çekildim. Şakir Dayı, gülerek seslendi:

-Eccük, birazcık gayret hele Bey, gendini bi sına, yokla, yârin ahrette cehenneme gitmekte var. Allah asi gullarına cehennem azabının şiddetini göstermek için bu gayalrı yaratmış. Çok evvleri dünyaya gelmedüğümüze şükredelim bey. Yoğusam seninle ben bu gayalrın üstünde gurur, kibrite dönerdik hani. Bak bi dene kertenkele var mı bu gayalarda, o mahlûk bilem barınmaz burada.

Şakir Dayı'nın bu sözleri hepimizi güldürdü. Güneşin devamlı harareti altında akik gibi kızaran bu yalçın kayalar hakkında halk rivayetleri yüyer ürpetiyor. Adından anlaşılacağı gibi, insanları bı kayaların üzerinde kuruturlarmış. Bizim Kel Korucu, dedesinden duymuş. Şifası bulunmayan hastaları getirir, bu kayalara yatırır iyi ederlermiş. Hala da böyle yapanlar varmış. Şakir dayı o şakacı haliyle başını salladı:

-Haah, dedi işte o zaman hasta şifayı bulur zahir. Bedeninde ganı kalmayınca dert de omu bırakır gider. Adam Gurutma kayası'nın bir hikâyesini, köyde Havaş Gade'den dinledik: "Zalimler zalimi bir derebeyei varmış. Hani bu derebeyi aklın aesti mi, adamı aç köpeklere palladu, diri diri mezere gömermiş. En büyük keyfi de, adamı gızgın saç üzerinde namaza durdurup, e yana bu yana zıpladıkça güler eğlenirmiş. Şu zalimin zevlendiği şeye bak oğul! Neyse günlerden bir gün bu derebeyi amansuz bir derde dutulmuş, gendini bakıtmadığı hekim, okutmadığı hoca galmamış. Emme, bir türlü şifa bulmamış. Bi gece manasından Bu derebeyine Hızır Aleyhisselam görünmüş:

-Senin iyi olman için bir çare var. Hüryan olup, Adam Gurutma Gayası'nda iki rekat namaz kıl, şifan için Allah'a dua et demiş.

Derebeyi Hızır'ın bu sözleri üzerine sabahlayın kalkıp doğru bu kayaların üstünde namaza durmuş. Durmuş emme, başlamış ayaklarından doğru yanıp tutuşmağa.

Derebeycük yandukça zıplar, zıpladıkça yanarmış. Güç bihal namazı bitürüp ellerini duaya açtığı bir sıra, kulağına Hızır'ın sesi gelmiş:

-Ey zalimlerin zalimi, diye bağırmış. Sen ki o kimselere reva gördüğün cehennem azabını nefsinde denedin. Gayri tövbe istiğfar et kişifa bulasın. Derebeyi hemen oracıkta tövbe ve istiğfar edüp bir daha kimseye zulüm ve eziyet etmemiş, vücundundan da o hastalık uçmuş gitmiş.”

Asmazlar Konağı (21)

Safranbolu eski çarşı mevki üzerinde kalan asmazlar konağı ile ilgili bir anlatı vardır: “Safranbolu’da bir bey çok maharetli bir mimara kendisi için eşsiz bir konak yapmasını ister. Mimar konağı yapar. Bey ise konağı çok beğenir. Yalnız bu bey çok acımasız, kibirli bir beymiş. Mimara konağı karşısındaki tepeyi göstererek oraya çıkıp oradan konağa bakmasını ve kendine nasıl göründüğünü söylemesini ister. Mimar yaptığı konağın tam karşısındaki tepeye çıkar. Beyde konağın balkonuna çıkar eline tüfeğini alır ve mimarı vurarak öldürür. Bey o kadar kibirlidir ki, mimarın başkasına aynı ya da benzer bir evi yapmasını istemediği için öldürür. Ve bu bey asarak kimseyi öldürmemiş bu yüzden mimarı nişan alabileceği konağı karşısındaki tepeye çıkartmıştır. Asmazlar konağının adının buradan geldiği rivayet olur.

Koç İmam’ın Eviyle İlgili Yaşanan Sıra Dışı Bir Durum (22)

“ Köyümüzde(gayza) Koç İmam diye birisi yaşamış bir zamanlar. Annem anlatmıştı onun evinin önünden herkesin geçmesine izin vermezmiş. . Ancak Allah’a dua edersen geçebilirmişsin. Annem de bir gün pazardan eve dönerken dikkat etmemiş ve Koç İmamın oturduğu yerden geçmeye çalışmış. Ancak ne geçebiliyor ne de geri dönebiliyormuş. Dua etmiş, Allah’a yalvarmış öyle geçebilmiş.”

Cinci Hamı Efsanesi (23)

“Anlatılan o dur ki Cinci Hoca zengin olmak için İstanbul’a gitmiş. İstanbul’da beş parasız zor durumda kalan Cinci Hoca çok zeki bir adammış. Elinde sadece Safranbolu’dan giderken getirdiği 3 taş varmış. Bu 3 taşla ne yaparım da para kazanabilirim diye düşünmüş. Cinci Hoca bu taşları ellerinde sallayıp yere atarak insanların fallarına bakmaya başlamış. Herkesi kendine inandırmayı başarmış ve İstanbul’daki ünü zamanla saraya kadar yayılmış. Padişah’ın çocuğu olmuyormuş. Buna

bir çare arayan Kösem Sultan Cinci Hoca'nın da methini duyunca saraya çağırır. Cinci Hoca başta korksa da saraya gitmeye mecburdur. Talih bu ya sarayda baktığı fallar doğru çıkmış. Zeki ve uyanık olan Cinci Hoca şifalı otlar hazırlayarak padişahın çocuk sahibi olmasını sağlamış. Çok büyük bir servetle memleketine gelen Cinci Hoca memleketine Cinci Hanı'nı yaptırmıştır.”

Tarihi Kişi ve Karakterlerle ilgili Efsaneler

Köprülü Mehmet Paşa Cami Efsanesi 1 (24)

“Safranbolu eski çarşının içinde buluna bu camiyle ilgili çeşitli rivayetler vardır: Kimilerine göre Mehmet İzzet Paşa Safranbolu'da sürgün hayatı yaşamıştır. Bir sıra kendini bir dergâha kapatmış dualar etmiş affedildiği sürgün hayatı bittiği takdirde Safranbolu'ya bir cami yaptıracığına söz vermiş. Ve kendisini affedilip sadrazam olunca bu camiyi yaptırdığı söylenir.”

Köprülü Mehmet Paşa Cami Efsanesi 2 (25)

“Rivayete göre ise: Köprülü Mehmet Paşa sürgün hayatı yaşadığı Safranbolu'da büyük sıkıntılar çekmiş. Büyük geçim sıkıntısı çekmekte Paşa bir akşam güç bela kendine bulabildiği bir tas çorbasının içine de bacadan kocaman bir fare düşmüş ve aç kalmıştır. Bunun üzerine Allah'a yalvarmış, dua etmiş affedildiği, kurtulduğu takdirde Safranbolu'ya bir cami yapacağına söz vermiş. Akabinde haberciler Paşa'yı bularak Sadrazam olduğu haberini vermişler. Sadrazam olunca da bu camiyi yaptırdığı anlatılanlar arasındadır.”

Dini Kişi ve Karakterlerle İlgili Efsaneler

Kırklar ve Yediler Kayalıkları (26)

Sivri kayalıkların olduğu kutsal bir çayırlıktır. Hızır'ın ayağının değip çayır olduğu yerlerdendir. Burada kızlar bağırarak Allah'tan hayırlı koca dilerler. Kısmetlerinin açılması için yalvarırlar.

Karapınar'da Hidrellez (27)

Hidrellezin pırıl pırıl bir gök altında kutlanacağı inancı vardır. Ama o yıl Hidrellez'e katılanların çoğunluğu kötülük etmişse yağmur yağar. Hatta bir seferinde

saatlerce dolu yağmış, türbedeki tüm ocakları söndürmüş ve kazanlar ağzına kadar dolu ile dolmuştur. Kısacası insanların kötülüğü Hızır'ı köyden uzaklaştırmıştır.

Cem Cem Ananın Pezmez Küpü (28)

Bulak köyünde Hızır'ın birkaç yere uğradığı söylenmektedir. Bunlardan biri Cem Cem Ananın Pekmez Küpüdür. Dibek önündeki evlerin pekmez küpünden hep pekmez almış, ama pekmez azalacağına artarmış. Bunun sırrını gelini zorlatıp söyletmişler. Hızır'ın uğuru burada bozulmuş ve pekmez artmaz olmuş. Bu olay 100 yıl kadar önce olmuş.

Ali ve Hasan Baba Türbeleri 2 (29)

Ali ve Hasan Baba türbeleri, kentin Çavuş mahallesinde Kemerağzı sokağındadır. Türbenin kesin yapım tarihini belirten bir kitabesi yoktur. Yalnız batının cephesinde 1871-1872 tarihini taşıyan bir yazıya rastlanmıştır. İçindeki üç sandukadan ilki halveti şeyhlerinden Hasan Baba'ya, ikincisi babası şeyh Ali Baba'ya, üçüncüsü Hasan Baba'nın oğluna aittir. Bu türbede bulunan evliyalardan Ali Baba'nın ilginç öyküleri vardır:

Eskide bu mahalde bulunan tekkede zikir edilmektedir. Bunlardan birinde yine Ali Baba birden heyecan içinde ayağa fırlar ve duvarda asılı duran kılıca sarılır ve dışarı çıkar. Dervişlerin ve halkın şaşkın bakışları arasında tekkenin etrafında bulunan ısırgan kümelerine kılıç sallamaya başlar. Ve ısırgan kümelerine kılıç sallamaya başlar. Ve ısırganları biçer. Herkes yine şaşkın bir şekilde Şeyhin ruhi yapısından şüpheye düşer. Ne var ki bu olayın iki üç kadar ardından Rus cephesinde savaştan yaralı olarak dönen bir Safranbolulu zabıt doğruca tekkeye gelerek Ali Baba'nın ellerine sarılır, teşekkür eder. Zabitin defterine düştüğü tarih ve notlara göre şeyhin tekkenin bahçesinde ısırganları kılıçla biçtiği gün cephede Ruslar bu zabitin birliğini kuşatmışlardır. Artık hiç ümitlerinin kalmadığı bir sırada Ali Baba elinde kılıç ortaya çıkarak Rus askerlerini ısırgan biçer gibi kılıçtan geçirmiştir.

Ali ve Hasan Baba Türbeleri 3 (30)

Ali Baba dervişlerine fakir fukaraya yemek verilmesi talimatı verir. Ne var ki tekkenin buğday ambarında birkaç avuç buğdaydan başka bir şey yoktur. Ali Baba dervişlerine bunu dert etmemelerini, ateş yakıp üzerlerine üç kazan koymalarını emreder. Kazanın içindeki sular kaynayınca Ali Baba eline bir avuç buğday alır, okuyarak bu

kazanlara birer avuç atar. Bir müddet sonra kazanlar ateşten indirilir ve kapakları açılır. Bir de bakılır ve görülür ki, bir kazanda çorba, bir kazanda pılav ve bir kazanda zerde vardır. Bu enfes tattaki yemekler gelen giden herkesçe yenilir, yenilir de bitmek bilmez.

Ali ve Hasan Baba Türbeleri 4 (31)

Ali Baba'dan sonra postuna oturan oğlu Hasan Baba da bir evliyadır. Onunla ilgili bir olayı da burada aktaralım: Dervişler zikir için tekkeye gelirlerken yolları üzerinde oturan bir devlet memuru onlara, köpekler ulumaya gidiyor, şeklinde takılarak onlarla alay etmektedir. Uzun süre sabreden dervişlerin bir gün gelir sabrı taşar. Ve Hasan Baba'ya şikâyet ederler. Hasan Baba onlara gülererek, merak etmemelerini, bu memur vatandaşın yarın gelip kendilerinden özür diyeceğini söyler. Nitekim ertesi gün, bu memur perişan, bitkin bir şekilde tekkeye gelir ve önceden alay ettiği dervişlerin ayakların kapanarak affetmelerini ister. Meğerse o gece devlet memurunun evini binlerce köpek kuşatmış ve sabaha kadar uluyarak onu hem rahatsız etmişler hem de korkutmuşlardır. Tabii ki bu ona öyle görülen, Hasan Baba'nın kerametidir

Hacı Emin Efendi Türbesi (32)

Hacı Emin Efendi türbesi, Mescit Mahallesi, Mescit Camiinin yanındadır. Pencereler arasında yer alan yazıtına göre, 1866/1867 yılında ölen Halveti tarikatı şeyhlerinden Hacı Emin Efendi için yaptırılmıştır. Hacı Emin Efendi'ye affolunan en önemli olay şöyledir: Hacı Emin Efendi çok mütevazı ve kendi halinde bir kişidir. Bu kişiliği içinde basit bir hayat sürmektedir. Bu sıralarda Safranbolulu bir tüccar iş için Mekke'ye gider. Orada paralarını kaptırır. Sıkıntıya düşer. Durumunu anlatırken Araplara dert yanarken kendisine nereli olduğunu soran Araplara Safranbolulu olduğunu söyleyince Araplar:

-Biz bir derdimiz olursa Safranbolulu hacı Emin Efendi'ye koşarız. Sen niye hemşerine gitmiyorsun, derler. Adam hayretler içinde Safranbolu'da oturan Emin Efendi'nin Mekke'de ne aradığını sorar. Araplar:

- Hacı Emin Efendi her öğle namazını Haremi Şerif'te kılar. İstersen seni oraya götürelim, derler. Ve öğle vakti onu Haremi Şerif'e götürerek, H. Emin Efendi'ye gösterirler. Şaşırın tüccar onun yanına gider ve omuzuna dokunur. O nu gören Emin Efendi sapsarı kesilir. Zira kerameti keşfedilmiştir. Ona der ki:

-Bu gördüğünü kimselere söylemeyeceğine yemin edersen seni bu sıkıntıdan kurtarırım.
Yemin edildikten sonra, yine ona:

-Eteğimi tut, gözlerini yum, der. Adam gözlerini yumar ve az sonra ikinci komut gelir:

-Gözlerini aç... Gözlerini açar. Bir de bakar ki ikisi de Köprülü Camiinin avlusundadırlar. Kerameti açığa çıkan Emin Efendi çok yaşamaz ve birkaç gün sonra ölür. Tüccar ise olayın şokunu atlatamamıştır. Üstüne üstelik herkes bu kadar kısa bir sürede Arabistan'dan nasıl dönebildiğini sormaktadır. Çünkü o sıralarda hayvan sırtında yolculuğun aylar aldığı gerçektir. Adam bu baskılar karşısında artık dayanamaz ve gerçeği ifşa eder. Ve o da ölür.

Evliya Kunderacı (33)

“Arasta çarşısında kunderacılık yapmakta olan bir evliya varmış. Bu evliyanın kardeşi de çobanlık yaparmış. Çobanlık yaparken dağda kendi kendine ermiş. Sonra da kardeşimin yanına gideyim de ona erdiğimi bir göstereyim demiş. Çoban dağdan şehir merkezine iner. İneklerinin sütünü po mendile (beyaz çok ince bir kumaş, sıvıyı çabuk geçirir ve bu yüzden de Safranbolu'da süt süzme işinde sıkça kullanır) sağar ve sütü po mendilde taşıyarak kardeşinin kunderacı dükkânında bulunan ortasındaki çengele asar. ‘İsınsın da içelim’ der. Ve çoban bu işlemleri yaparken po mendilden bir damla bile süt sızmaz.

Eskiden ayakkabı yapılırken ayağın ölçüsü alır ve çizilirmiş. Dükkana güzel bir bayan gelir ve ayak ölçüsünü çizmeye başlamışlar. Bu sırada da süt asılı olduğu çengelden damlamaya başlamış. Kunderacı ayağa kalkmış po mendil içinde damlamaya başlayan sütü almış közün üstüne koymuş ve süt kaynamaya başlamış.”

Yanmış Türbedeki Ermiş İle İlgili Anlatılan Bir Rivayet (34)

“Navsaklar köyünde bir adam hacdan dönerken yolda kalmış. Yanmış türbede yatan ermişlerden birini orada namaz kılarken görmüş. Ancak ermiş namaz kılarken sağına selam vermiş soluna selam verdikten hemen sonra kaybolmuş. Sonra olanları köyün imamını bulup anlatmış. İmam da türbeden adama diyor ki: ‘sol tarafıma selam vermeden beni tut ve gözlerini kapat’ Ermiş yolda kalan adamı köyüne bırakıyor. Ermiş adama: ‘Ben Yazıköyde’nim bir gün gel ziyaretime der’ ve gider. Daha sonra adam vefat eder ve musalla taşındayken üstüne kuşlar gölge yapar ve adamı yanık türbe içine koyarlar. Daha sonra anlaşılır ki Yazıköyde genç bir çocuk her sabah namaz kılarken ayakları kumlu

olurmuş. Annesi bunun sebebi hep soruyormuş ama delikanlı söylemiyormuş. ‘Söylersem ölürsün anne’ demiş. Daha sonra genç kendisi ölmüş. Anlaşılmış ki hac dönüşü yolda kalan adamı köyüne bırakan ermiş bu delikanlı imiş.”

Midris Efendi Efsaneleri 1 (35)

“Safranbolu’nun Toprakcuma köyünde yaşamış bir hocadır. Köylüleri onu derin hoca olarak tabir eder. Göstermiş olduğu bir takım olağanüstü haller vardır: Midris Efendi bir gün tarlada ekin biçerken kendine doğru gelen ve hiç tanımadığı bir çiftin uzaktan doğru ne için geldiklerini bilmiştir. Yanında duran gelini Hanım Acar’a bunların çocuğu olmuyor o yüzden geliyorlar demiş ve iki ay sonra bu çiftin çocukları olmuştur.”

Midris Efendi Efsaneleri 2 (36)

“Kaynanamın 7 yıl boyunca hiç çocuğu olmamış. Bu duruma çok üzülen kaynanamın elinin içine bir gün Midris Efendi bakmış ve demiş ki: ‘Ooo sende ne çocuklar var ne çocuklar. Kızlar... Erkekler... Hiç üzülme’ demiş. Bu olaydan sonra kaynanamın çocukları olmuş. 4 kız 4 oğlan. Doğarken ve daha küçükken ölen bebekler haricinde.

Midris Efendi Efsaneleri 3 (37)

“Toprakcuma köyünde Orhan adında çok yakışıklı ve iyi bir delikanlı varmış. Herkes pek sever beğenirmiş. Midris Efendi bir gün bu çocuğun uzaktan geldiğini görmüş ve ona bakarak demiş ki: ‘Ona bakıp ta söylemeye dilim dönmüyor. Çok yazık çokk demiş. Ömrü kısa olacak’ demiş içli bir şekilde ah etmiş.

Orhan bir gün anasıyla dağa oduna gitmiş annesi odunları topladıktan sonra eşeğin yanına gelmiş, ipe odunları sarıp eşeğe yükleyecekmiş. Ama ne var ki ortada ne ip var ne Orhan. Kadın Orhan’ı etrafta aramış bulamamış. Kadın hemen köye gelmiş köylüye durumu anlatmış. Ahali toplanıp bütün köyde Orhan’ı aramaya başlamışlar akşam vakti bir çam ağacında kendini asmış vaziyette bulmuşlar. Orhan neden kendini astı nasıl oldu kimse bilmez ama Midris Baba onun bunu yapacağını bilmişti derler.”

Midris Efendi Efsaneleri (4) (38)

Midris Efendi'nin torunu Mehmet Erdoğan'ın eşi Hanım Acar anlattıklarına göre: "Midris Efendi oğlunu evlendirdikten sonra gelinin bir gün yüzüne ve ellerinin içine bakmış. 'Senin bir oğlun olacak 30 yaşında bir kaza geçirecek ve bu kazayı atlatabilirse 65 yaşına kadar yaşayacak' demiş. Bu gelinin bir oğlu olmuş yani Midris Efendi'nin torunu Mehmet Erdoğan. Bu kişi otuz yaşlarında geçirdiği trafik kazası sonucu kaldırıldığı hastaneden iyi haberleri beklenir ölüm haberini almışlar."

Midris Efendi Efsaneleri 5 (39)

Midris Efendi'nin torunu Mehmet Erdoğan'ın oğlu Adem Erdoğan'ın anlatılarına göre: "Karabük köylerinde geçen akarsuya çay denir. Bazı mevsimler bu akarsu dolar taşar ve etrafındaki bahçe ve evleri de önüne alıp sürükleyip götürür. Toprakcuma'da bir gün yine çay taşmaya ve köylünün ekili-dikili olan bahçelerine doğru ilerlemeye başlamış. O sırada bahçede çalışmakta olan Midris Efendi'nin oğlu Lütfi isimli genç babasının haber vermek için koşarak eve gitmiş. Eve ulaştığında ise babası Kuran-ı kerim okuyormuş. Heyecanlı ve nefes nefese bir şekilde babasının Kuran-ı kerim okumasını bitirmesini beklemeye başlamış. Ancak Midris Efendi de çok sakin ve yavaş Kuran-ı kerim okumaya devam ediyormuş. Daha sonra Midris Efendi yavaşça yerinden kalkmış ve oğlu daha bir şey söyleyemedi oğluna bir kâğıt uzatmış; ' bu kâğıdı bahçedeki ağaçlardan birine as, su bahçemize girmez' demiş. Oğlu şaşkınlıkla bahçeye gitmiş ve bir ağaca Midris Efendi'nin verdiği dua yazılı kâğıdı asmış. Coşkunu bir şekilde akan çay suyu aniden diğer tarafa doğru coşarak akmaya devam etmiş."

Midris Efendi Efsaneleri 6 (40)

Midris Efendi'nin torunun oğlu Adem Erdoğan'ın anlattıklarına göre: "Midris Efendi'nin oğlu olan Lütfü adındaki genç her zamanki gibi koyunları otlatmaya çıkmış. Anacak bir ara uyuyakalır. Bir de uyanır bakar ki koyunların hiç biri orta da yok. Akşama kadar koyunları arar. Köyde aramadık yer bırakmaz. Akşam olunca mecburen eve gelir babasına olanları anlatır. Midris Efendi de köyde bulunan bir kayalıkların dibine bakmasına söyler. Hemen gider ve kayalıkların dibine bakar ki koyunları hepsi de orada toplaşmış duruyordur."

Midris Efendi Efsaneleri 7 (41)

Midris Efendi'nin torunun oğlu Adem Erdoğan'ın anlattıklarına göre: "Toprakcuma her Cuma büyük bir pazar kurulurdu. Pazar yerinde herkes alışverişini yapıyordu. Cuma namazı vakti yaklaşırken Midris Efendi pazar meydanına gelip herkese seslenerek:

'Haydii !! Cuma namazına yetişin, geç kalmayın' diye bağırmış.

Herkese böyle seslenip duruyormuş ama kendi de bir yere gitmiyormuş. Orada bulunanlardan biri : 'Sen gelmiyor musun hocam?' diye sormuşlar.

Midris Efendi de: 'Evladım benim nerede Cuma namazı kılacağım belli olmaz sen git var, namaza yetiş' demiş. Aynı gün cumadan çıkanlar Midris Efendi'nin atını ayağının kumlara bulaşmış olduğunu görürler. Hac vazifesini yaptıktan sonra köye dönenler Mekke'de Midris Efendi'yi hac vazifesi yaparken gördüklerini söylemişler. Oysaki Midris Efendi'nin hacca hiç gitmediği, köyden ayrılmadığı bilinmektedir. Köy halkı Midris Efendi için türbe yapmayı çok istemişlerdir. Ancak Midris Efendi kesinlikle bir türbe istemediğini ve mezarının kaybolmasının ve yerinin bilinmemesinin daha doğru olduğunu söylemiştir."

Hayvanlarla İlgili Efsaneler

Gögeeren Türbesi 1 (42)

Bu türbede ermiş Abdullah ve hanımının mezarları vardır. Adı geçen bu karı koca bir vakitler burada yaşamışlar. İlk türbe yandığından, taşları tahrip olduğundan hangi yıllarda yaşadıkları kesin olarak bilinmemektedir.

Abdullah ve hanımı köyün en fakiridirler. Ekip biçecek tarlaları yoktur. Bu yüzden köyün hayvanlarını gütmektedirler ve yolla rızıklarını temin etmektedirler. Ne var ikisi de ibadet ve zikir ile Allah kulu olmuşlardır, O'nun inayetine mazhar olmuşlardır İkisi de bu kadar çok süttten, yağ ve peynir yaparak, Safranbolu pazarına götürüp ve para kazanmaya başlamışlar. Ne var ki, bu durum köylüye çok acayip gelir. İneği, davarı olmadığı halde bu yağ ve peynir nereden yapılmaktadır?

Köylüler ikisi de kadıya şikâyet ederek, güttükleri köylüye ait hayvanların gündüz dağda sütünü sağıarak, bu yağ ve peynirleri hırsızlık yoluyla yaptıkları iddiasında bulunurlar.

Abdullah da karısı da, kadı'nın sıkıştırması üzerine sır olarak kalması gereken gerçeği açıklarlar. Kadı ikna olur. İkisi de kurtulur, ama artık geyikler gelmez olurlar. Her ikisi de eskisinden beter aç açıkta kalmışlardır. Bunun üzerine gazaba gelip köylüye beddua ederler:

- Allah bu köyün hanesini altıdan yediye çıkartmasın diye. Çok geçmeden ikisi de sıkıntı içinde vefat eder. Ne var ki onları bedduası tutmuştur. Köy hiçbir zaman altı haneden yedi haneye çıkmaz.

Gögeeren Köyü Efsanesi 2 (43)

“Safranbolu'nun Gögeeren köyüne ermişler yerleşmiş. Ermişler köyün ormanında yaşıyormuş, fakat köylü onların ermiş olduğunu bilmiyormuş. Ayrıca köyünün ormanında sadece geyikler varmış ve köylüden saklanarak yaşıyorlarmış. Köyün ormanında yaşayan ermişlerin yanına her gün bu geyikler gelip kendini sağdırıyormuş. Ermişler geçimlerini geyikler sayesinde sağlıyormuş. Köylüler de ermişlerin bolluk içinde yaşamaya başladığı fark edince onlardan şüphelenmişler ve hırsızlık yaptıklarını düşünerek şikâyet etmişler. Ermişleri iftira ile köyden kovdurmuşlar. Ermişler giderken beddua etmişler 3 eviniz 4 olmasın demişler.”

Sütçünün Yaptığı Hileyi Ortaya Çıkaran Maymun Efsanesi (44)

“Safranbolu da bir sütçü hacca gitmeye karar vermiş. Yola çıkmış. Yoldayken bir maymun sütçünün elindeki altın kesesini almış. Altının bir tanesini sütçüye atarken diğerine deniz sularının içine atmış. Meğer sütçü de suda su katarmış Allah'ın ilahi adaleti tecelli etmiştir.”

Taşlı Türbe Efsanesi (45)

“Ovacuma köyünde bulunan bu türbenin içinde beyaz bir yılanın yıllardır yaşadığını görenler olmuş. Bu yılan bu türbeyi korurmuş ve türbeye zarar verenlere musallat olurmuş.”

Çobanlarla İlgili Efsaneler

Kavalın Efsanesi (46)

“Kaval” denilen halis Türk çalgısının çok yaygın bir efsanesi vardır.” Bir çoban yanaşması bulunduğu Ağa'nın kızına aşık olur. B u sevdayı haber alan Ağa, çobanı kovmak ister; ancak araya girenlerin ısrarı üzerine, şöyle bir şart koşar: Koyunlara, bir hafta süre ile tuzlu yem verilecek, hafta sonunda sürü suya salınacak, eğer çoban kavalı ile koyunları su içirmeden sudan çekebilirse, kızını çobana verecek.

Hafta sonu gelir sürü suya salınır. Çoban, dereye doğru koşan sürüyü su içirmeden döndürmek için kavalını çalmaya başlar. Sürü kaval sesine birden duraksamıştır; yalnız karakoyun, başını suya eğmiş, içmekte inat etmektedir. Çoban yalvarır:

Gara goyun sana da ziller dakayın

Dakayın da ben derdime yanayın

Ah dedikçe dağı başı yakayın

İçme guzum içme bağrım gan olur

Fakat karakoyun, başını sudan kaldırmaz. Çoban kavalının en içlisesiyle yalvarır.

Garay goyun goyunların başısın

Ak kağıt üstünde gara yazısın

Görgede beslenmiş emlik kuzusunn

Dön gel guzum dön gel gara yastayım

Elleri böğründe garip hastayım

Gara goyun sana çember bağlayın

Bağlayında yaylara yaylayın

Bir arzum var onu sana söyleyin

İçme guzum içme gara yastayım

Elleri böğründe garip hastayım

Kara koyun suya eğilen başını kaldırıp, ön ayaklarıyla girdiği sudan içmeden geri çekilir. Kavalın büyüğü sesi onu su içmekten çekmiştir, ama susuzluktan bağı yana guzucuk çatlayıp can vermiştir. Böylece çoban muradına ermiştir.”

Çoban Hıdır’ın Kavalı ve Efsanesi (47)

Çoban Hıdır Kavalın efsanesini şöyle anlattı: “ Vakti zamanında bir çoban, Ağasının gızına sevdalanmış. Gız da onu sevmiş. Bu sevda çok geçmeden ağanın gulağına vaamış. Govmuş çobanı yanındasn. Çoban gızın sevdasıynan dağlardan olaşır durur, ağlar gezerimiş. Bi guün yine böyle dağlaada dolaşuken, garşusuna bi dervüş çıkaa:

-Ne diye böyle ağlar dururdun ay oğul? Deyince, çoban halini dervüşe anlattı. Dervüş, goynundan bir gaval çıkarup, çobana:

-Al bunu oğul eftarlandukça üfürü, oyalanusun der.

Çoban gavalı nasıl üfüreceğini bilmediği için dervüşe soracak olu, bakar ki dervüş yok olmuş. Çoban gavalın orasını burasını elleeken, bakmış ki ses veriye, başlamış çalmaya. Çoban gavalı çala durdun, gavalın sesi dağ taş dememiş, gızın gulağına çalınmış. Gız da zaten çobanın sevdasıynan yanar dururmuş ya. Bi golayın bulup evden gaçaa, gavalın sesine çobanı dağda bulu. Gızın bubası, bakaa ki gız yok. Anlamuş çobana gaçtuğunu, hemen ardından adamlarını salmış. Meğer gızı, yanaşmalaadan Ağa’nın kahyasıda severimiş. Çobanı dağda bir arduç ağacının dibinde gızınan halleşirken goömmüşlee, hemen varup çobanı öldürmüşlee, kimse goömesin deyi, arduç ağacının dibine goömmüşle, gızı da alıp gitmişlee.

Gel zaman git zaman, bu arduç ağacına örüzger vurdukça yanuk sesler çıkarımış dalalrından. Bundan soora, en iyi ses çıkaran gavalın bu arduç ağacının dallarından yapılanudu dellee”

Türkülerle İlgili Efsaneler

Pire Türküsünün Efsanesi (48)

Safranbolu’da özellikle kadınlar arasında okunan ”pire” isimli türkünün bir anlatısı vardır:

“Merhum Sadi Yaver Ataman’ın muhterem eşleri Hanife Ataman, Göztepedeki evlerine gidişlerimde bana bu türküyü güzel sesiyle okur ve hikâyesini anlatırdı...”

“Bir gün, köye imam atanır ve köyde görev yapmaya başlar... Bekârdır... Köyün ileri gelenleri İmama uygun bir kızla evlendirip içgüveyi almak isterler. Münasip gördükleri bir kızı da İmama gösterirler... İmam kızı, kızda boylu poslu imamı görür beğenir. Düğünü yaparlar. Gerdek gecesi gelir, gelin evinde beklemektedir... Odaya giren genç güveyi imam, kafasındaki sarığı çıkarınca, kız imamın kel olduğunu görür ve hayal kırıklığı yaşar. O şaşkınlık ve kızgınlıkla: “bir pire yakalım, şunu dışarı pencereden bir silkeleyiver” diye elinde tuttuğu ipekli mendili, İmamı odadan çıkarmak amacıyla eline verir. İpekli mendille kapıdan dışarı çıkan imamın ardından kapıyı kilitler. Sabah ezanı okununcaya kadarda açmaz... Kapının dışında kalan güveyi, uzun yalvarmalarına karşın, gelin odasının kapısını açtıramaz. Kapı dışında kaldığı süre boyunca her saat başı çalan duvar saatine nazire yaparak, geline yalvarır. Sabah ezanına kadar yalvarmaları bir sonuç vermeyen ve muradına eremeyen genç güveyi İmam, kapıyı açtıramayınca geline beddua eder ve reddedilmeyi onur meselesi yaparak kendini evin su kuyusuna atar. Sabahleyin, gelin odasına çıkan hane halkı, bu faciadan haberdar olurlar... İmamın bedduası da yerini bulur ve gelinin gözleri kör olur.

Derya kenarında martı

Hanım ettiğin dert oldu

Aç kapıyı gelin hanım

Saatler vurdu da altı

Elimi ısırıldı pire

İpek mendilini düre

Aç kapıyı gelin hanım

Saatler geldi de bire

Dağlarda olur mu tilki

Bu kız annesinin ilki

Aç kapıyı gelin hanım

Saatler geldi de iki

Dağlarda olurmuş alıç

Lira saydım avuç avuç

Aç kapıyı gelin hanım

Saatler vurdu da bak üç

Penceresi yeşil perde

Yeni düştüm ben bu derde

Aç kapıyı gelin hanım

Saatler geldi de dörde

Dağlarda var yeşil meşe

Bak başıma gelen işe

Aç kapıyı gelin hanım

Saatler geldi de beşe

Evlerinin önü iğde

Altın saat aldım hediye

Aç kapıyı gelin hanım

Saatler geldi yediye

Ağzında misli sakız

N'olacak halimiz a gız

Aç kapıyı gelin hanım

Saatler vurdu da sekiz

Yaylalarda gezer kuzu

Başımda altın hotuzu

Aç kapıyı gelin hanım

Saatler vurdu dokuzu

Ayağında penbe donu

Hanım olan etmez bunu

Aç kapıyı gelin hanım

Saatler vurdu da on'u

Sabah ezanı okunsun

Elin elime dokunsun

Benden başka yar seversen

İki gözün kör oldun

Deyimlerle İlgili Efsaneler

İrecep (49)

“Safranbolu halkı Recep ismini İrecep olarak teleffuz eder. Safranbolulu’da Recep(İrecep) adında bir genç varmış. Bu gencin bakkalı varmış. Ramazan ayında çok yorulan ve oruç tutan Recep çok yoruluyormuş. Dükkânı kapatır kapatmaz Köprülü Mehmet Paşa Cami’sine teravi namazını kılmak için koşarmış. Dükkânı kapatmakla uğraştığı için her vakit camideki safın en sonuna yetişirmiş Yine bir ramazan akşamı teravi namazına koşup camide yine son anda safın en sonuna yetişmiş. Recep o kadar yorgunmuş ki yine uyuklayarak teravi namazını kılıyormuş. Recep ayakta uyuyakalmış ve önünde saf tutan adamın üstüne, o adamda kendi önünde saf tutan adamın üstüne derken bütün cemaatin birbirini sıra ile düşürmesine ve yerlere düşmesine sebep olmuştur. Safranbolu halkı da o günden beri etrafına dikkat etmeden dolaşanlara ‘oğul İrecep gibi ne dolaşıyorsun’ diyerek seslenmektedir.”

5.2. Safranbolu Memorat Metinleri

Safranbolu efsane ve memoratları üzerien yaptığımız bu çalışmada kaynak kişilerden derlediğimiz 12 adet Safranbolu memorat metinlerini tasniflediğimiz başlıklar altında verelim:

Ölmüş kimseler ile İlgili yaşanan memoratlar

Gayza Köyü Mezarlığında Ölmüş Bir Kimse İle İlgili Yaşanan Bir Memorat

Safranbolu’nun bağlar mevkiinde bulunan Gayza köyünde doğan, büyüyen ve orada yaşayan Nazmiye Hanım’ın yaşadığı bir olayı bize anlatıyor: “ Gayza köyünde mezarlığın bulunduğu bölgeye doğru arkadaşım ile her gün odun toplamaya giderdik. Ramazan ayının gelmesine üç gün vardı. O gün tek başıma mezarlığın olduğu yere doğru odun toplamaya gittim. İkinci ezanında sonra akşam ezanının okunmasına yakın bir zamanlardı. Aniden sıradan giyimli yaşlı, sakallı bir adam görüldü. Uzun uzun bana baktı:

- ‘Ne yapıyorsun burada gıcı¹²² mı topluyorsun?’ dedi.
- ‘Çalı çırpı topluyorum’. dedim
- ‘Benim gardaşlık ne yapıyor?’ dedi
- ‘Camiye gitti, sen nereye gidiyorsun dayı?’ dedim
- ‘Sabah namazını kılmaya gidiyorum, geç kaldım. Benim gardaşlığa selam söyle’ diyerek karanlık, ıssız ormana doğru yürüdü ve gözden kayboldu. Hemen oradan uzaklaştım. Çünkü onun insan değil başka bir şey olduğunu anladım. Mezarlıkta yatan meftalardan biriydi. Her gün odun toplamaya çıktığım arkadaşımın ölen kardeşi olduğunu anladım.” (K.Ş.10)

Mezarlık ve çevresinde yaşanan memoratlar

Gayza Köyü Mezarlığında Yaşanan Bir Memorat

Safranbolu’nun bağlar mevkiinde bulunan Gayza köyünde doğan, büyüyen ve orada yaşayan Nazmiye Hanım’ın yaşadığı bir olayı bize anlatıyor: “ Keçileri otlatmak için Gayza köyündeki mezarlığın çevresine getirmiştım. Keçileri otlamaları için etrafa yaydım. Kocaman bir cam ağacı vardı. Ağacın altına oturmak için gittim. Fakat ağacın altı hep çam ağacının kurumuş pürleri¹²³ ile dolmuştu ve ben de üşüyordum. Bu çamın altındaki pürleri bir araya topladım ve onlardan ateş yakarak ısınmaya başladım. Ateşin kenarına oturdum iyice ısınmaya başlamıştım ki oturduğum toprağın altından sanki biri vuruyormuşçasına ‘tık tık’ diye sesler gelmeye başladı. Korkarak kaçmaya başladım. Önümde aşmam gereken bir tepe vardı. Bu tepeyi aşarsam mezarlıktan uzaklaşmış olacaktım. Tam tepeye ulaştım ki beni gülme tuttu, engelleyemiyordum kendimi. Sürekli gülüyor ve olduğum yerde duruyordum. Hayli bir zaman o şekilde tepeyi aşamadım, mezarlıktan uzaklaşamadım. Bir süre sonra gülmem kesildi ve ancak öyle tepeyi aşarak mezarlıktan uzaklaştım.” (K.Ş.10)

Ovacuma Köyü Mezarlığında Yaşanan Bir Memorat

Safranbolu’nun Gayza köyünden olan Nazmiye Hanım Safranbolu’nun başka bir köyü olan Ovacuma köyünde yaşadığı olayı anlatıyor: “Ovacuma köyüne gündüz vakti

¹²² Safranbolu’da halk ağzında kurumuş kozalak anlamında kullanılır.

¹²³ Pür, Safranbolu halk ağzından çam ağaçlarının dökülerek kurumuş olan iğne yapraklarına denir.

davarları otlatmaya getirmiştım. O vakitler henüz evlenmemiştim, küçüktüm 12 yaşlarındaydım. Ovacuma köyünün mezarlık civarı hem düz hem de bol otlak alanı olduğu için davarları köyün mezarlığına doğru getirdim. Elimde davarları güttüğüm sopa vardı. Mezarlığın etrafında davarları otlatırken canım sıkılmaya başladı. O yaşlarda insan pek bir meraklı oluyor. Can sıkıntısından ve meraktan elimdeki sopayla mezarların topraklarını karıştırıp, kurcalamaya başladım. Sopenin ucuyla bir mezarın toprağını karıştırıp mezarı bozmaya, yıkmaya başladım. Ve o sırada belime doğru bir yumruk indi sanki. Şaşkınlıkla hemen etrafıma baktım kimse yoktu. Tekrar aynı sopayla mezarı karıştırmaya ve bozmaya devam ettim. Tekrar belime doğru bir yumruk daha geldi. Birden içimi bir koku kapladı ve kaçmaya başladım. Ben kaçıyorum ama sanki arkamdan bir şey kovalıyordu, nefesini hissediyordum. Ben mezarlık bölgesinden çıkana kadar beni bir şey kovalamaya devam etti. Davarlar mezarlığın orada kalmıştı ve otluyorlardı onları görüyordum. Ancak korkudan mezarlığa yaklaşamıyor davarları toplamaya gidemiyordum. Sonra davarların sanki biri tarafından güdülmüş gibi hızlı bir şekilde toplanarak mezarlık ve çevresinden uzaklaştıklarını gördüm.” (K.Ş.10)

Ovacuma Köyü Mezarlığında Yaşanan Bir Memorat 2:

Safranbolu'nun Gayza köyünden olan Nazmiye Hanım Safranbolu'nun başka bir köyü olan Ovacuma köyünde yaşadığı olayı anlatıyor: “Ovacuma köyüne gündüz vakti davarları otlatmaya gitmiştim. Bizim geçim kaynağımız davarlarımızdı. O yüzden bize yakın köylerin otlak arazilerine sık sık hayvan otlatmaya giderdik. Ovacuma köyünün diğer ucunda başak bir mezarlık daha vardı. Davarları bu kez o mezarlığın olduğu tarafa doğru otlamaları için getirmiştım. Baktım ki mezarlıkta bir kiren¹²⁴ ağacı var. Ağaçta o kadar güzel ve ağacın üzerinde o kadar çok kiren vardı ki toplamak istedim. Gittim hemen bir kova buldum. Ağaca iyice yaklaşınca gördüm ki ağacın tam dibinde mezarlık var. Mezarlığın üstüne basarak ağaçtan kiren toplmaya başladım. 1.kovayı ağzına kadar doldurdum ki ‘pattt’ diye aniden kova düştü ve içinde bir tane bile kiren kalmadı. 2. kez kovayı doldurmaya başladım. Yine kova düştü ve içinde tek bir kiren kalmadı.3. kez kovayı doldurmaya başladım ki içime bir korku düştü. Beni mezarın üzerinden bir kuvvet itti ve uzaklaştırdı. Ben mezarın üzerinden yere düştüm ve bir tane kiren bile kovada yine kalmamıştı. Mezarlıktan o gün bir tane kiren bile alıp yiyemedim. Mezarlıklardan bir şey alınmasını bizim buralarda iyi saymazlar, uğursuzluk getirir derler.”(K.Ş.10)

¹²⁴ Safranbolu halk ağzında kızılıçık meyvesine kiren denir.

Gayza Köyünde Mezarlık Çevresinde Yaşanan Bir Memorat:

Safranbolu'nun bağlar mevkiinde bulunan Gayza köyünde doğan, büyüyen ve orada yaşayan Nazmiye Hanım'ın yaşadığı bir olayı bize anlatıyor: “Amcaoğlum bana bu olayı anlatmıştı. Köyümüzün çıkışında mezarlık vardır. Amcaoğlu harmandan sonra buğdayları, atına çuval çuval yüklemiş gece köy çıkışına doğru ilerlemiş. Ancak amcaoğlunun atını köyün çıkışındaki mezarlıkta bir şeyler durdurmuş. Ne olduğu görünmese de at önünde bir duvar varmış gibi tek bir adım bile atamıyormuş. At sabah olup horozlar ötene kadar bir adım bile ilerleyemeden beklemiş.”(K.Ş.10)

Pelitören Köyü Mezarlığı Ve Çevresinde Yaşanan Bir Memorat:

Pelitören köyünde doğmuş Enver Aydın köylüsü Saadet Hanım'dan dinlediği olayı bize anlatıyor: “ Pelitören köyünde Saadet adındaki bir kadın bir gün köyün mezarlığının önünden geçerken mezarlığın içinde ve yerlerde gıcılar görmüş. Evdeki sobada yakarım düşüncesiyle toplayabildiği kadar toplayıp eve götürmüştü. Topladığı gıcıları evin avlusuna bırakmış. Birkaç dakika sonra geri dönüp evin avlusuna bir bakmış ki mezarlıktan topladığı gıcılar kendi kendilerine alev alev yanmakta. Az kalsın Saadet Hanım'ın kendi evi yanıp kül olacakmış. Bunu gören kadın bir daha mezarlıktan bir şey almamış. Aslında Safranbolu yöresinde mezardan bir şey alıp eve getirmeyi de iyi saymazlar. Pelitören köylüsüne göre köyde bir evliya ve şehit mezarı vardır. Bu iki mezar çok önemlidir ancak hala bulunamamıştır. Evliya mezarının Saadet Hanım'ın evine yakın olduğunu düşünülür.” (K.Ş.6)

Gayza Köyünde Mezarlık Çevresinde Yaşanan Bir Memorat 2:

Safranbolu'nun bağlar mevkiinde bulunan Gayza köyünde doğan, büyüyen ve orada yaşayan Nazmiye Hanım'ın yaşadığı bir olayı bize anlatıyor: “Gayza köyünün mezarlığına bir komşuyla beraber çalı çırpı toplamaya gittik. Çalı çırpı çok hafif ve kuru olur, taşması da pek kolaydır. Komşuyla beraber mezarlığın etrafından az bir şey çalı çırpı topladık, çuvala koyduk başladık yürümeye. Ama sanki taşıdığımız çalı çırpı değil, taş. O kadar ağırlaştılar ki çuvalımızı taşıyamaz olduk. Bu kadar hafif olan çalı çırpı nasıl olur da taş gibi ağır olur diye kendi aramızda konuştuk. Zor bela mezarlığın çıkışına geldik ve bir kenara dinlenmek için oturduk. Dinlenince çuvaları tekrar sırtımıza aldık ama artık çuvalar o kadar hafifti ki, şaşırдық. Komşun dedi ki:

-‘Onlar sırtımıza yüklendiler’. diyerek mezarlık sakinlerini kast etmişti.

Anladık ki mezarlıktan çıkana kadar onları da sırtımızda taşımıştık. Mezarlıklardan bir şeyler almayı iyi saymazlar. Mezarlıktan aldığımız çalı çırpılar belli ki mezarlık sakinlerini rahatsız etmişti ki bize güpegündüz mezarlıktan çıkana kadar eziyet etmişler, yük taşıtmışlardı.”(K.Ş.10)

Tam olarak tanımlamayan olağanüstü varlıklar ilgili yaşanan memoraatlar.

Gayza Köyünde Hasta Kimselerin İyileşmesiyle İlgili Olağanüstü Bir Memorat:

Safranbolu’nun bağlar mevkiinde bulunan Gayza köyünde doğan, büyüyen ve orada yaşayan Nazmiye Hanım’ın yaşadığı bir olayı bize anlatıyor: “Annem bir gün çok hastalandı. Köyümüzün hocasına getirdik. Hoca bize içinde pekmez, pekmezin içinde 7 tane arpa tanesi, 7 tane kaya tuzu tanesi, 7 tane sarımsak kabuğu olduğu bir şerbeti hazırlayıp akşam vakti bu şerbetin bir mezarın üzerine ‘al hastalığımı ver sağlığımı’ diyerek dökülmesi ve kabın öylece şerbetiyle birlikte mezarın üzerinde ters bir şekilde bırakılarak arkaya hiç bakılmadan uzaklaştırılması gerektiğini, bu şekilde annemin iyileşebileceğini söyledi. Biz bu şerbeti hazırladık. Gelinimizle birlikte mezarlığa gittik. Bu şerbeti 1.akşam mezarlığın üzerine metal büyük bir tasla birlikte ters çevirdik ve bıraktık. Yarın sabah baktık ki tasın ne içinde ne etrafında en ufak bir şerbet tortusu bile yok, tas tertemiz. Aynı şekilde 2. akşam mezarın üzerine şerbetle birlikte tası ters çevirip arkamıza bile bakmadan geldik. Yine 2.günün sabahında tasın içi ve mezarlığın üstü yine tertemizdi, şerbetten eser yoktu. 3. gece yine aynı şekilde şerbeti mezarın üzerine bıraktık ve geldik. Ancak 3.gecenin sabahında o metal tas delik deşik bir vaziyetteydi, çilingire dönmüştü. Biz şaşkınlık içindeydik. Metal tas kurşunlanmış gibi delik deşikti, sabaha kadar mezarın üzerinde o hale nasıl gelmişti, inanamadık. Daha da ilginç olanı ise hemen sonrasında annem iyileşmiş, hiçbir şeyi kalmamıştı. O çilingire dönmüş tası hala saklıyoruz.”(K.Ş.10)

Gayza Köyünde Hasta Kimselerin İyileşmesiyle İlgili Olağanüstü Bir Memorat 2:

Safranbolu’nun bağlar mevkiinde bulunan Gayza köyünde doğan, büyüyen ve orada yaşayan Nazmiye Hanım’ın yaşadığı bir olayı bize anlatıyor: “Yengemin küçük kardeşi köyün pınarında yıkanmış, ateşi çıkmış ve çok hasta olmuştu. Ne yaptırıysak iyileştiremedik. Daha sonra iyileşmesi için annem için hazırladığımız şerbetten

hazırlayarak köyün türbesinin yanından akan suya dökmeye karar verdik. Gece yarısı yanımıza ateş de alarak yengemle evden çıktık. Evin yakınında samanlığımız vardı. Samanlığın kapısı şiddetli ve sürekli bir şekilde açılıp kapanmaya başladı. Yengemle birlikte samanlığın kapısını kapatmaya gittik tam o sırada elimizdeki ateş birden bire hiçbir sebep yokken söndü ve biz karanlıkta kaldık. Korkarak eve döndük. Babam ise böyle şeylere inanmazdı ve korkmazdı. Bu kez de babamla köyün türbesine doğru yola çıktık. Şerbeti dökmeceğimiz yere yaklaştıkça biri kırmızı diğeri yeşil iki ışığın havada aşağı yukarı hareket ettiğini gördük. Babam da şaşırıldı ama o korkmadan gitti ve türbenin kenarından akan, derin olmayan berrak suya şerbeti dökmeye başladı. Dökmeye başladığı andan itibaren suyun içindeki çakıllar birbirine karıştı, çakıl taşları yerlerinden kuvvetle oynamaya başladı. Şerbeti döker dökmez arkamıza bakmadan eve geri döndük. Sabah olduğunda ise yengemi kardeşi iyileşmişti.” (K.Ş.10)

Din adamlarıyla ilgili yaşanan memoraatlar.

Ovacuma Köyünde Bir İmamın Ölümüyle İlgili Bir Memoraat

Safranbolu'nun bağlar mevkiinde bulunan Gayza köyünde doğan, büyüyen ve orada yaşayan Nazmiye Hanım yakın Ovacuma köylülerinden duyduğu bir hadiseyi bize anlatıyor:

“Ovacuma'nın Sarı Köyü'nde bu olayı bana anlatmışlardı. Köyün imamı köyün mezarlığında Kuranı Kerim okuyormuş. Köy ahalisi de yanındaymış. İmam Kuranı Kerim okurken mezarların içinden bir seste onunla birlikte kuranı kerim okumaya başlamış. İmam Kuranı Kerim'i okumaya devam etmiş. Okuyup bitirdiğinde ise imam hemen arkasından okuduğu Kuranı Kerim'in duasını da etmiş. Sonra imamla birlikte Kuranı Kerim okuyan ses imama sormuş:

- Kabilen için mi okudun cümlesi için mi okudun? Diye

İmam fatiha okuduktan sonra:

- Cümlesi için okudum. demiş.

Bu olaydan 8 gün sonra da imam ölmüş.”(K.Ş.10)

Nereden ve nasıl geldiği anlaşılamayan, kim olduğu bilinmeyen, esrarengiz kişilerle ilgili yaşanan memaratlar.

Esrarengiz Bir Şekilde Ortaya Çıkan Bir Kadınla İlgili Yaşanan Bir Memorat:

Safranbolu'nun Kıranköy Mevkiinden yaşamakta olan Mukaddes Hanım yaşadığı bir olayı bize anlatıyor: “ Kıranköy'de oturuyordum, daha otuzlu yaşlardayım. Benim arka arkaya üç kızım olmuştu. Ben bir tanede erkek çocuğum olsun çok istiyordum. O zamanlarda bu yüzden çok üzülüyor ve dua ediyordum. Bir gün evden çıktım yolda gidiyorum. Birden beyaz örtülü bir kadın yaklaştı yanıma ve eline iki iğne alarak dedi ki:

- ‘Hiç üzülme oğlun olacak’ dedi ve gitti.

Sonra oğluma hamile kaldım.” (K.Ş.8)

Rüya görme yolu ile ilgili yaşanan memaratlar.

Rüyanın Gerçek Olması İle İlgili Yaşanan Bir Memorat

Safranbolu'nun Kıranköy Mevkiinden yaşamakta olan Mukaddes Hanım yaşadığı bir olayı bize anlatıyor: “Kocam askere gittiğinde ben hamileydim. Aş ermeye başlamıştım. Eşimin ailesine aş erdiğimi söylemeye utanıyordum. Eskiden Safranbolu'da gelinler hamile olduğunu söyleyemez, karınlarını saklar, aş erdiklerini söyleyemezlerdi. Gelinler bundan utanırdı ve zaten böyle şeylerin büyüklere söylenmesi ayıplanırdı. Canım bamyaya yemeği aş eriyordu. Ve hiç param yoktu. Canım o kadar çok bamyaya yemeği çekiyordu, nasıl alırım nasıl yaparım diye düşünüyordum. Bir gece rüyamda yaşadığımız evin duvar dibini görüyorum. Rüyamda bana diyorlar ki: ‘ Sana duvarın dibine para koydum git sabah 6'da al’. Sabah pazara gitmek için uyandım ve evden çıkarken gördüğüm rüya aklıma geldi. Hemen gidip rüyamda gördüğüm duvarın dibine baktım. İki adet yan yana 2,5 lirayı gördüm. Kimseye söylemeden paraları aldım. Pazara gidip gizlice bamyaya alıp, yaptım ve yedim. Dağda aş eren kadına kurt bile kusuverirmiş diye boşuna demezlermiş.” (K.Ş.8)

5.3. Kaynak Listesi

1. Göl Efsanesi 1: Tuncay Kara, **Safranbolu Yörük Köyü Köyümüzde Geleneksel Yaşam Örf Ve Adetlerimiz**, 2005, s.81.
2. Yörük Efsanesi: Tuncay Kara, **Safranbolu Yörük Köyü Köyümüzde Geleneksel Yaşam Örf Ve Adetlerimiz**, 2005, s.82
3. Konarı Gölü Efsanesi: Berrin MAZICI, **Safranbolu İlçesi Halk Edebiyatı ve Halkbilimi Ürünleri Üzerinde Bir Araştırma**, YL, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Balıkesir, 2012, Tez Danışmanı Prof. Dr. Mehmet AÇA, s.79.
4. Emzikli Kaya: Berrin MAZICI, **Safranbolu İlçesi Halk Edebiyatı ve Halkbilimi Ürünleri Üzerinde Bir Araştırma**, YL, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Balıkesir, 2012, Tez Danışmanı Prof. Dr. Mehmet AÇA, s.77.
5. Karapınar Köyü Türbesi: Uğurȯl Barlas, **Safranbolu Kültür Tarihi Araştırmaları**, İstanbul, 2004, s.46.
6. Ali ve Hasan Baba Türbeleri 1: Ünsal **Tunçözgür**, **Dünden Bugüne Safranbolu**, Safranbolu Hizmet Birliği Kültür Yayınları, 1997, s.106-107.
7. Konarı Türbesi Efsanesi: Berrin MAZICI, **Safranbolu İlçesi Halk Edebiyatı ve Halkbilimi Ürünleri Üzerinde Bir Araştırma**, YL, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Balıkesir, 2012, Tez Danışmanı Prof. Dr. Mehmet AÇA, s.80-81.
8. Sırçalı Efsanesi: Berrin MAZICI, **Safranbolu İlçesi Halk Edebiyatı ve Halkbilimi Ürünleri Üzerinde Bir Araştırma**, YL, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Balıkesir, 2012, Tez Danışmanı Prof. Dr. Mehmet AÇA, s.81-82.
9. Yıldız Türbesi Efsanesi: Berrin MAZICI, **Safranbolu İlçesi Halk Edebiyatı ve Halkbilimi Ürünleri Üzerinde Bir Araştırma**, YL, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Balıkesir, 2012, Tez Danışmanı Prof. Dr. Mehmet AÇA, s.82.
10. Yazıköy Madan Baba Türbesinde Yaşanan Sıra Dışı Olay: **Kaynak Şahıs 8**
11. Ergüllü Baba Türbesi: **Uğurȯl Barlas**, **Safranbolu Kültür Tarihi Araştırmaları**, İstanbul, 2004, s.43.
12. Ergüllü Baba Türbesinin Bulunması İle İlgili Bir Rivayet: **Kaynak Şahıs 9**

13. İzzet Mehmet Paşa Caminin Yapılmasıyla İlgili Bir Rivayet: **Kaynak Şahıs 9**
14. Toprakcuma Köyü Eski Kilise Efsanesi: **Kaynak Şahıs 4**
15. Sarı Kız Türbesi Efsanesi: **Kaynak Şahıs 5**
16. Şehit Askerlerin Efsanesi: **Kaynak Şahıs 6**
17. Emzik Kaya Türbesi: **Uğurȯl Barlas, Safranbolu Kùltùr Tarihi Araştırmaları, İstanbul, 2004, s.43.**
18. İncekaya Su Kemerini Efsanesi: **Dùnden Bugùne Safranbolu, Aylık Kùltùr ve Turizm Dergisi, Şubat, 2003, Yıl:1. Sayı.1 s.20**
19. Göl Efsanesi 2: Tuncay, **Kara, Safranbolu Yòrùk Kòyù Kòyùmùzde Geleneksel Yaşam Òrf Ve Adetlerimiz, 2005, s. 81**
20. Adam Gurutma Kayası: **Sadi Yaver Ataman, Folklorun Kaynağı Kòylerdedir: Adam Kurutma Kayası, Türk Folklor Araştırmaları, C.5, S.3, 1965, s.s.1657-1658.**
21. Asmazlar Konağı Efsanesi: **Kaynak Şahıs 1**
22. Koç İmam'ın Evi İle İlgili Yaşanan Sıra Dışı Durum: **Kaynak Şahıs 10**
23. Cinci Hanı Efsanesi: **Kaynak Şahıs 9**
24. Kòprùlù Mehmet İzzet Paşa Cami Efsanesi 1: **Kaynak Şahıs 9**
25. Kòprùlù Mehmet İzzet Paşa Cami Efsanesi 2: **Kaynak şahıs 9**
26. Kırklar Ve Yediler Kayalıkları: **Uğurȯl Barlas, Safranbolu Kùltùr Tarihi Araştırmaları, İstanbul, 2004, s.43.**
27. Karapınar Kòyù'nde Hıdrellez: **Uğurȯl Barlas, Safranbolu Kùltùr Tarihi Araştırmaları, İstanbul, 2004, s.47.**
28. Cem Cem Ana'nın Pekmez Kùpù: **Uğurȯl Barlas, Safranbolu Kùltùr Tarihi Araştırmaları, İstanbul, 2004, s.50.**
29. Ali ve Hasan Baba Türbeleri 2: **Ünsal Tunçòzgùr, Dùnden Bugùne Safranbolu, Safranbolu Hizmet Birliğı Kùltùr Yayınları, 1997, s.106-107**
30. Ali ve Hasan Baba Türbeleri 3: **Ünsal Tunçòzgùr, Dùnden Bugùne Safranbolu, Safranbolu Hizmet Birliğı Kùltùr Yayınları, 1997, s.107**
31. Ali ve Hasan Baba Türbeleri 4: **Ünsal Tunçòzgùr, Dùnden Bugùne Safranbolu, Safranbolu Hizmet Birliğı Kùltùr Yayınları, 1997, s.107-108.**
32. Hacı Emin Efendi Türbesi: **Ünsal Tunçòzgùr, Dùnden Bugùne Safranbolu, Safranbolu Hizmet Birliğı Kùltùr Yayınları, 1997, s.108-109.**
33. Evliya Kunduracı: **Kaynak Şahıs 3**
34. Yanmış Türbedeki Ermiş İle İlgili Anlatılan Bir Rivayet: **Kaynak Şahıs 8**

35. Midris Efendi Efsaneleri 1: **Kaynak Şahıs 7**
36. Midris Efendi Efsaneleri 2: **Kaynak Şahıs 5**
37. Midris Efendi Efsaneleri 3: **Kaynak Şahıs 5**
38. Midris Efendi Efsaneleri 4: **Kaynak Şahıs 7**
39. Midris Efendi Efsaneleri 5: **Kaynak Şahıs 2**
40. Midris Efendi Efsaneleri 6: **Kaynak Şahıs 2**
41. Midris Efendi Efsaneleri 7: **Kaynak Şahıs 2**
42. Göğeeren Türbesi: **Ünsal Tunçözgür, Dünden Bugüne Safranbolu, Safranbolu Hizmet Birliği Kültür Yayınları, 1997, s.110-111.**
43. Göğeeren Köyü Efsanesi: **Kaynak Şahıs 8**
44. Sütçünün Yaptığı Hileyi Ortaya Çıkaran Maymun Efsanesi: **Kaynak Şahıs 3**
45. Taşlı Türbe Efsanesi: **Kaynak Şahıs 10**
46. Kavalın Efsanesi: **Sadi Yaver Ataman, Eski Safranbolu Hayatı, 1994, İstanbul, Canyığıt Grafik, s.233.**
47. Çoban Hıdır'ın Kavalı ve Efsanesi: **Sadi Yaver Ataman, Eski Safranbolu Hayatı, 1994, İstanbul, Canyığıt Grafik, s.233-234.**
48. Pire Türküsü: **Adnan Ataman, Safranbolu Türküleri ve Oyun Havaları, Safranbolu Kaymakamlığı, Seçil Ofset Matbaacılık, İstanbul, 2009, Safranbolu, s.73**
49. İrecep: **Kaynak Şahıs 9**

SONUÇ

Efsaneler ve memoratlar toplumun kültürünü yansıtan ve devamlılığını sağlayan en önemli anlatı türlerindedir. Efsane ve memoratların temelinde inanç kökenleri yatmaktadır. Tarih ve din olgularının ön planda olduğu toplumların süreç boyunca yaşadıklarını yansıtan birer aynadır. Efsane ve memorat türlerinin ayrımı ve tasnifi günümüzde kesinleşmiş bir konu değildir. Araştırmacıların bazıları efsane ve memorat türünü ayırırken bazı araştırmacılar memorat türünü efsane türü altında değerlendirmektedir. Çalışmada efsane ve memorat türlerini ayrı olarak ele almayı doğru bulduk. Efsane tarihi olup etkisi daha geniş alana yayılmış, kalıcılığı olan anlatı türüdür. Memoratlar ise oluşum süresi efsane kadar tarihi olmayıp, etkisi belki bir köy ya da mahalleye kadar yayılan, anlatıcı halkası birkaç kişiyi geçmeyen kişisel deyim ürünleridir. Memoratların kişisel deneyim ürünü olmasının yanında konuşma halkasını artırması, kalıcılığını sürdürmesi ve daha geniş alana yayılması durumunda efsaneye dönüşebilir olmasından dolayı efsane alt başlığı altında değerlendirmeyi doğru bulmuyoruz. 100 yıldır anlatılagelen bir memorata artık memorat demek haksızlık olacaktır. Efsane tasnifi konusunda ise belli bir kalıp kullanmak güçtür. Efsanelerin derlendiği alanlar efsaneler gibi kendine özgüdür. Bazı ortak başlıklar bulunsa da ortak bir tasnifin varlığı zordur. Tasnifte yer alan başlıklar fazla ya da yetersiz olabilmektedir. Bu neden 25 adeti yazılı kaynaklardan 24 adeti sözlü kaynaklardan derlediğimiz toplam 49 adet Safranbolu efsanesini şu şekilde sınıflandırdık:

1. Dönüşüm Efsanesi

1.1. Bir Hayvana Dönüşümün Efsanesi

1.2. İnsanın Taşa Dönüşümü Efsanesi

2. Mekânlarla İlgili Efsaneler

2.1. Din Mekânlarla İlgili Efsaneler

2.2. Diğer Yerler ve Mekânlarla İlgili Efsaneler

3. Tarihi Kişi ve Karakterlerle İlgili Efsaneler

4. Dini Kişi ve Karakterlerle İlgili Efsaneler

5. Hayvanlarla İlgili Efsaneler
6. Çobanlarla İlgili Efsaneler
7. Türkülerle İlgili Efsaneler
8. Deyimlerle İlgili Efsaneler

Memorat türü tamamen kişisel yaşantılara dayandığı için ortak başlıklar bulmak çok daha zordur. Dolayısıyla ortak bir memorat sınıflandırılmasından da bahsetmek zordur. Safranbolu memoratlarının sınıflandırılması kaynak kişilerden derlediğimiz 12 memorata göre şu şekilde düzenledik:

1. Ölmüş kimseler ile İlgili yaşanan memoratlar
2. Mezarlık ve çevresinde yaşanan memoratlar
3. Tam olarak tanımlamayan olağanüstü varlıklar ilgili yaşanan memoratlar.
4. Din adamlarıyla ilgili yaşanan memoratlar.
5. Nereden ve nasıl geldiği anlaşılamayan, kim olduğu bilinmeyen, esrarengiz kişilerle İlgili yaşanan memoratlar.
6. Rüya görme yolu ile ilgili yaşanan memoratlar.

Efsane ve memoratlar ait oldukları topluluğun kültür, yaşayış, inanç ve düşünce sistemlerini yansıtan aynı zamanda aktaran görünmez kahramanlardır. Safranbolu efsane ve memoratlarında toplumun kabul ettiği değer ve yargıların aktarımı ön plandadır. Derlemelerimizden yaptığımız incelemelerimiz sonucunda ortaya çıkan bu değer yargıları: Sevenleri ayırmamak, dürüst olmak, zalim olmamak, yönettiğin halka hizmet etmek, hile yapmamak, iftira atmamak, kıskançlık yapmamak, ölümlere-mezarlara-yatır ve türbelere saygı duymak zarar vermemek, dini kişi ve karakterlere saygılı olmak, dini değer yargılara sahip çıkmak, dua etmek, saygılı olmak gibi değerleri görmek mümkün. Safranbolu efsane ve memoratlarını incelediğimizde memoratların neredeyse tamamı inanç unsuruna dayanırken efsanelerin tamamı için aynı durumu söyleyemeyiz. Safranbolu efsanelerinin büyük bir kısmını dini mekânlar ve dini kişiliklerle ilgili olmasına rağmen diğer yer ve durumlarla ilgili efsaneler de yer almaktadır.

Efsane ve memoraqların özünde bir olağanüstünlük vardır. Safranbolu efsane ve memoraqlarda hemen hepsinde harikuladelik motifi vardır.

Efsane ve memoraqların sabit bir şekli yoktur. Safranbolu efsane ve memoraqlarında bu durum aynı şekildedir. Efsane ve memoraqların sabit bir şekli olmayışı ve dilinin kolay anlaşılır olması bu türlerin eğitici olma özelliğinin bir parçasıdır. Efsaneyi olayı bilen memoraqları ise olayı bilen ya da yaşayan kişi rahatlıkla anlatabilir, belli bir eğitime ya da beceriye gerek yoktur. Kısacası konuşabilmesi ve idrak yeteneğinin olması yeterlidir. Bu durum efsane ve memoraqları halkın kendi kendini eğitmekte kullandığı bir unsur olmasından kaynaklanmaktadır.

Efsane ve memoraqlar inandırıcılığı en yüksek olan anlatı türlerindedir. Saha çalışmamız sırasında özellikle kaynak kişilerden derlediğimiz efsanelerde kaynak kişilerin anlatım tarzı, jest-mimik ve hareketlerinden çok rahat anlaşılıyor ki; en fazla inanıp korktukları tür memoraqlar türüdür. Efsane çok eski zamanda yaşandığından dolayı kaynak kişi inansa da korku unsuru daha azdır. Ancak memoraqlar kişisel bir yaşam öyküsü olmasında dolayı daha yakın zamanda yaşandığı için kaynak kişiler daha duygusal bir anlatım şekli sergilemişlerdir. Memoraqlar türünün temeli davranış ve davranış şekillerine yöneliktir. Kişi yaptığı ya da yapmadığı bir davranışın sonucunda beklemediği bir olayla karşılaşılıyor. Beklemediği olayla karşılaşan kişi ya da bunu dolaylı ceza-ödöl yoluyla öğrenen kişi davranışlarına yön vermeye başlıyor. Dolayısıyla efsane ve memoraqlar kişi ve toplumun davranış şekillerine yön verirler.

Safranbolu efsanelerinin motif çalışmasında elde dilen motifler genelde Anadolu'daki pek çok efsanede bulunan motiflerdendir. Öne çıkan motifler: Harikuladelik, din, cemiyet motifleridir. Bu motiflere bakarak Safranbolu halkının yaşayış ve düşünce tarzıyla ilgili olarak sosyal hayatı seven, ailesine bağlı, dini inançlarında hassas ve hayal gücü yüksek bir toplum diyebiliriz.

Çalışmamızdan yola çıkarak Safranbolu'daki halkın kültür, düşünce ve sosyal yapısına ulaşmamız mümkün. Halk bu anlatımlar ile kültür devamlılığını sağlamaktadır. Çalışmamızda yer alan Konarı Türbesi Efsanesi (7)'nde misafirperverliğin güzelliği vurgulanmıştır yine Yörük Efsanesi (2) ve Emzikli Kaya (4) efsanelerinde sevenleri ayırmamak gerektiğini hatırlatmaktadır; yine Sütçünün Yaptığı Hileyi Ortaya Çıkaran Maymun Efsanesi (44)'nde yapılanın karşılıksız kalmayacağı; Gögeeren Türbesi 1 (42), Köprölü İzzet Mehmet Paşa Efsanelerinde (24), (25) ise duanın önemine ve gücüne vurgu

yapılır; İncekaya Su Kemerinin Efsanesi (18) halka hizmet etmeyi, Karapınar Köyü Türbesi (5), Yazıköy Madan Baba Türbesinde Yaşanan Sıra Dışı Olay (10), Sarı Kız Türbesi Efsanesi (15) , Şehit Askerlerin Efsanesi (16) efsanelerinde ise ölümlere –mübarek yer ve yatırlara saygılı olmayı; Adam Gurutma Kayası (20), Asmazlar Konağı (21) Çoban Hıdır'ın Kavalı ve Efsanesi (47) efsanelerinde zulüm etmemeyi, Cem Cem Ananın Pekmez Küpü (28), Karapınar'da Hıdrellez (27), Ergüllü Türbesi(11), Ergüllü Baba Türbesinin Bulunmasıyla İlgili Bir Rivayet (12), Ali ve Hasan Baba Türbeleri 1 (6), Midris Efendi Efsaneleri 7 (41)' nde dini kişilik ve değerlere sahip çıkıp saygılı olmak, Pire Türküsünün Efsanesi (48)' nde böbürlü olmamayı öğütleyen efsanelerdir. Kısacası topluma ait değer ve yargıların ifadesini Safranbolu efsanelerinin özünde görmek mümkündür.

Safranbolu doğası, tarihi ile günümüze kalmış bir değerdir. Geçmişle bağlarını koparmadan yaşamaya çalışan Safranbolu'da halk kültürüne dair pek çok değer vardır. Bu değerlerin kaybolmadan kayıt altına alınması ile Safranbolu halk kültürüne dolayısıyla Türk tarih ve kültürüne de katkıda bulunulmuş olacaktır.

YAZILI KAYNAKLAR

ACAR, Mustafa; **Kastamonu Vilâyeti Sâlnâmelerinde Safranbolu Kazası**, İstanbul Matbaacılık, Safranbolu, 2006.

ACAR, Mustafa; **Tarihi Safranbolu Çeşmeleri**, Safranbolu Hizmet Birliği Kültür Yayınları, Ankara, 2008.

AKMAN, Eyüp; **Safranbolu Folklorundan Örnekler**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2004.

ALPTEKİN, A. Berat; “**Malatya Efsanelerinin Türk Kültürü İçindeki Yeri**,” II. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu, Tebliğleri, İstanbul: Kuşak Ofset, 1988.

ALPTEKİN, A. Berat; **Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.

ANABRİTANNİCA, “**Safranbolu maddesi**”, İstanbul 1994, C.27.

AŞIKPAŞAZADE, **Aşıkpaşaoğlu Tarihi**, (Haz: Atsız), MEB Yay., İstanbul 1992, s.213.

ATAMAN, S.Y.; **Folklorun Kaynağı Köylerdedir: Adam Kurutma Kayası**, Türk Folklor Araştırmaları, no.104.y.9, C.5, 3/1958, s.1657-1658.

ATAMAN, S.Y.; **Eski Safranbolu Hayatı**, Canyigit Grafik, İstanbul, 1994, s.390.

ATAMAN, Adnan; **Safranbolu Türküleri ve Oyun Havaları**, Safranbolu Kaymakamlığı, Seçil Ofset Matbaacılık, Safranbolu, 2009, s.176.

BALABAN, Tuğrul; “**Hız. Ali Merkezli Bir Ölüm Memoratına Dair Değerlendirmeler**”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, S.73, 2015.

BARLAS, Uğuroğlu; **Safranbolu Kültür Tarihi Araştırmaları**, İst., 2004, s.128.

BASCOM, W.R.; “**Folklorun Dört İşlevi**” Çev. Ferya Çalış, Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2, Hızl. M. Öcal Oğuz vd., Geleneksel Yayınları, Ankara, 2005, ss. 138-142.

BASCOM, W.R.; “**Halk Bilimi (Folklor) ve Antropoloji**”, (Çev. Metin Ekici), Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2006.

BAYAT, Fuzuli; **Mitolojiye Giriş**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007, s.144.

BAYAT, Fuzuli; **Türk Mitolojik Sistemi-2 (Kutsal Dışı Mitolojik Ana, Umay Paradigmasında İlkel Mitolojik Kategoriler İyeler ve Demonoloji)**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2012, s.748.

BERKMEN, Hakkı; **Safranbolu ve Civarının İskân ve İktisadi Coğrafyası**, İstanbul, 1941.

BORATAV, P.Naili; **100 Soruda Halk Edebiyatı**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1982, s.237.

BOYRAZ, Şeref; **“Sözlü Anlatıların Sürekliliği Üzerine Düşünceler”**, Folklor ve Edebiyat, S. 54, 2008.

BUCH, Wilfried ; **“Masal ve Efsane Üzerine, Ali Osman Ö. (Çev), Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1”**, Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2006.

Christiansen, Reidar Th; **“The Migratory Legends”**, Helsinki, Suomalainen Tiedeakatemia, 1958, Linda Dégh ve Andrew Vázsonyi; **“Memorat ve Ön-Memorat”**, Çeviren: Ahmet Barış Ekiz, Millî Folklor, 2015.

ÇOBANOĞLU, Özkul; **Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü**, Akçağ, Ankara, 2000, s.386.

ÇOBANOĞLU, Özkul; **Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003, s.288.

DEGH, L.; **“Günümüz Bağlamında Efsane Üzerine Teorik Bir Düşünme Ve Efsanenin Tanımı”**, S. Gürçayır (Çev.), Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2, M. Ö. Oğuz ve S. Gürçayır (Haz.), Ankara, 2005.

DEGH, Linda ve Andrew Vázsonyi ., **“Das Problem der Kategorien mündkicher Prosa nicht-märchenhaften Character”**, Fabula (1967), Memorat ve Ön-Memorat “, Çeviren: Ahmet Barış Ekiz, Millî Folklor, 2015, Yıl 27, Sayı 105.

DIYKANBAEVA, Aygerim; **“Kırgız Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma (İnceleme-Metin)”**, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi) , İzmir, 2004.

DÖNMEZ, Fedakâr; **“Karakalpak Efsaneleri (inceleme-metinler)”**, (Yayımlanmamış doktora tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

DUYMAZ, Ali; **“Bingöl Efsaneleri (İnceleme-Metinler)”**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ: 1989.

DURANLI, Muvaffak; **“Yakut Efsaneleri”**,(Danışman: Prof. Dr. Fikret Türkmen), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir,2004.

Dünden Bugüne Safranbolu, Aylık Kültür ve Turizm Dergisi, Şubat, 2003, Yıl:1. Sayı.1.

EKİCİ, Metin; **“Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar İlişkisinin Önemi”** Milli Folklor, S. 39, Ankara: 1998.

ELÇİN, Şükrü; **Halk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara (tarihsiz), s.586.

EMECEN, Feridun ; **“Taraklıborlu’dan Safranbolu’ya – Bir Müze Şehrin Doğuşu ve Yükselişi”**, 1. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu (4-6 Mayıs 1999), Ankara, 2003.

EMİROĞLU, Seyit; **“Konya Efsaneleri(İnceleme-Metin)”**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993.

ERGUN, Pervin; **Türk Kültüründe Ağaç Kültü**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004, s.1124.

ERGUN, Metin; **Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi 2**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1997,s.1279.

EROL ÇALIŞKAN, Ş. Seher; **“ Türkmen Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma(İnceleme- Metinler)”**, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Rabia Uçkun, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı, İzmir, 2012.

GÖRKEM, İsmail; **Halk Hikâyeleri Araştırmaları/Çukurovalı Âşık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuarı**, Akçağ, Ankara, 2000, s.332.

GÜMÜŞOĞLU, M. Zahit; **“Safranbolu Kazâsının Sosyo-Ekonomik Yapısı(1840-1841)”**, İstanbul, S. 1, Basılmamış Yüksek Lisans.

GÜRBÜZ, A. ; **“Kültür Turizmi İçinde Müzelerin Yeri ve Önemi”**, Kültür Turizmi Semineri (ss.45-48), Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Safranbolu Meslek Yüksek Okulu Turizm-Otelcilik Programı, Yayınlanmış Bildirileri, 21-22 Nisan 1999.

GÜRBÜZ, A. vd.; **“Safranbolu Saat Kulesi ve Turistik Ürün Çeşitlendirmesi İçin Anadolu Minyatür Saat Kuleleri Peyzaj Müze Modeli”**, Safranbolu Saat Kulesi ve Zaman Ölçerler Sempozyumu Bildiri Kitabı, Safranbolu, 21-22 Mayıs 2010, ss.17-22.

HACISALİHOĞLU, İ.Yaşar; **“Geleneksel Türk Şehri: Safranbolu”**, Türk Coğrafya Dergisi, İstanbul, 1995.

HOCA Sadettin Efendi, **Tacü't-Tevarih**, (Haz: İsmet Parmaksızoğlu), C.II, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1999, s.347.

HONKO, Lauri; **“Memorates and the Study of Folk Beliefs”**, Journal of Folklore Institute (Linda Dégh ve Andrew Vázsonyi, **“Memorat ve Ön-Memorat”**, Çeviren: Ahmet Barış Ekiz, Millî Folklor, 2015.

KALYONCU, Hür; **Tarih İçinde Safranbolu**, İstanbul 2010.

KARA, Tuncay; **Safranbolu Yörük Köyü Köyümüzde Geleneksel Yaşam Örf Ve Adetlerimiz**, 2005, s.176.

KARADAĞ, Metin; **Türk Halk Edebiyatı Anlatı Türleri**, Akademi Yayınları, Balıkesir, 1996, s.291.

KARACAKAYA, Recep- YÜCEDAĞ, İsmail – YILMAZ, Nazım; **Arşiv Belgelerinde Karabük**, İstanbul, 2013, s.416.

KOÇ, Adem; **“Üryan Ocağı Taliplerinden Zehra Kayacık Ve Memoratların Etkisiyle Oluşan Nefesleri Üzerine”** , Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, S.63, 2012.

KOÇAK, Aynur; **“Sözlü Kültür Ortamından Elektronik Kültür Ortamına Menkıbeler: Mehmed Emin Tokadi Örneği”**, Türk Kültürü Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, S.35, 2005.

KOÇAN, Nurhan; **Safranbolu’da Zaman ve Mekân**, Safranbolu Belediyesi Kültür Yayınları 2,2012, s.228.

KOÇAN, Nurhan- ÇORBACI Ö.Lütfü ; **“Tarihi Çevreleri Koruma Sürecinde Yeni Yaklaşımlar: Kongre Turizmi, Safranbolu Çarşısı Örneğinde Bir Araştırma”**, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, 2012.

KUŞ, Aytekin; **Bir Zamanlar Safranbolu (1931-1946)**, TDV Yayın Matbaacılık, Ankara, , 2009.

KUŞ, Aytekin; Safranbolu **Korumada 40.Yıl(1975-2015) 40 Söyleşi**, Safranbolu Kültür ve Turizm Vakfı Yayınları 2, Safranbolu, 2015, s.560.

K.V. Cist, Leningrad; **“Das Problem der Kategorien mündlicher Prosa nicht-märchenhaften Character”**, *Fabula 9 (1967)*.

LUTHİ, M. ; **“Masalın Efsane, Menkabe, Mit, Fabl ve Fıkra Gibi Türlerden Farkı”** (Çev. Sevgül Sönmez), Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar I. Hzl. M. Öcal Oğuz vd. Geleneksel Yayıncılık, Ankara, 2006.

LYNCH, Kevin; **Kent İmgesi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014,s.215.

MAZICI, Berrin; **“Safranbolu İlçesi Halk Edebiyatı ve Halkbilimi Ürünleri Üzerinde Bir Araştırma”**, YL, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Balıkesir, 2012, Tez Danışmanı Prof. Dr. Mehmet AÇA, s.79.

NEŞRİ, Mehmed; **“Kitâb-ı Cihan-nümâ (Neşrî Tarihi), (Yayınlayanlar: Faik Reşit Unat, Mehmed Altay Köymen),”** C.II, TTK Yay. (3.bsk.), Ankara 1995, s.575.

OCAK, Ahmet Yaşar; **Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler (Metodolojik Bir Yaklaşım)**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2010, s.130.

ÖGEL, Bahaeddin; **Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar), I. Cilt**, TTK Basımevi, 4. Baskı, Ankara 2003, S.644.

ÖNAL, Mehmet Naci; **Muğla Efsaneleri**, Muğla Üniversitesi Yayınları, Muğla, 2003, s.497.

ÖZDEMİR, Hasan. ; **“Etiyolojik Türk Halk Efsaneleri,”** III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri (Cilt 2), Kültür Bakanlığı, Ankara, 1986.

PEHLİVAN, Gürol; **“Dini Şahsiyetler Hakkında Oluşan Anlatılar”**, Milli Folklor, S. 83, 2010.

Pentikäinen, Juha; **“Grenzprobleme zwischen Memorat und Sage”**, Temenos 3 (1968),**“Quellenanalytische Probleme der religiösen Überlieferung”**, Temenos 6 (1970).

SAKAOĞLU, Saim; **Anadolu Türk Efsanelerinde Taş kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu**, Ankara,1980, s.140.

SAMİ, Şemseddin; **Kamûs-ı Türkî**, Efsane maddesi, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998, s.1213.

SEYİDOĞLU, Bilge; “**Masal Türk Dili ve Edebiyatı**”, Ansiklopedisi 6, İstanbul, 1985.

SEYİDOĞLU, Bilge; **Erzurum Efsaneleri**, 2.Baskı, Nisan, Erzurum Kitaplığı, İstanbul, 1997, s.296.

SYDOW, Carl Wilhelm Von; “**Selected Papers on Folklore, Kopenhag: Rosenkilde and Bagger**”, 1973.

TDK Türkçe Sözlük, Efsane, C.I, TTK Basımevi, Ankara, 1988, s.745

THOMPSON, Stith; **The Motif Index of Folk Literature (Halk Edebiyatı Motif Dizini)**, Bloomington, Indiana: Indiana University Press, 1955-1958.

TÖKEL, Dursun Ali; **Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006, s.484.

TURAN, Osman; **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Boğaziçi Yay. (4.bsk.), İstanbul, 1996, s.752.

TUNÇÖZGÜR, Ünsal; **Dünden Bugüne Safranbolu**, Safranbolu Belediyesi Kültür Yayınları, Safranbolu, 2012, s.208.

Türkiye Tatil Atlası

UĞUR, İ.; “**Tarihi Kentlerin Turizm Destinasyonu Olarak Geliştirilmesi: Safranbolu Örneği**”, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

ULUKAVAK, Kızıltan; **Bir Safranbolulunun Penceresinden Safranbolu (Gözlemler-Derlemeler-Denemeler)**, Bizim Büro Yayınevi, Ankara, 2007, s.383.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; **Osmanlı Tarihi**, C.I, TTK Yay. (6.bsk.), Ankara, 1994, s.668.

ÜÇÜNCÜ, Kemal; “**Sözlü Kültür/Tarih Bağlamında Edebî Bir Metin Olarak Otman Baba Vilâyetnâmesi**”, Bilig, 2004.

YAZICIOĞLU, Hulusi; **Küçük Osmanlı'nın Öyküsü Safranbolu Tarihi**, Konuk kitapevi, 2001, s.291.

YILDIRIM, Dursun; **Türk Bitiği**, Akçag, Ankara, 2000, s.456.

SÖZLÜ KAYNAKLAR

Kaynak Şahıs 1

Adı Soyadı: Abdurrahman Yerlikaya

Yaşı: 80

Mesleği: Emekli

Öğrenim Durumu: İlkokul Mezunu

Memleketi: Karabük

Kaynak Şahıs 2

Adı Soyadı: Adem Erdoğan

Yaşı: 45

Mesleği: Memur

Öğrenim Durumu: Lise Mezunu

Memleketi: Karabük (Safranbolu)

Kaynak Şahıs 3

Adı Soyadı: Ali Alptekin

Yaşı: 49

Mesleği: Esnaf

Öğrenim Durumu: İlkokul Mezunu

Memleketi: Karabük (Safranbolu)

Kaynak Şahıs 4

Adı Soyadı: Bahri Kadir Oral

Yaşı: 52

Mesleği: Fırıncı

Öğrenim Durumu: Ortaokul terk

Memleketi: Karabük (Safranbolu)

Kaynak Şahıs 5

Adı Soyadı: Emine Oral

Yaşı: 49

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul Mezunu

Memleketi: Kastamonu (Safranbolu'ya gelin olarak gelmiştir.)

Kaynak Şahıs 6

Adı Soyadı: Enver Aydın.

Yaşı: 65

Mesleği: Emekli Taksi Şoförü

Öğrenim Durumu: İlkokul Mezunu

Memleketi: Karabük (Safranbolu)

Kaynak Şahıs 7

Adı Soyadı: Hanım Acar

Yaşı: 68

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul üç terk

Memleketi: Karabük (Safranbolu)

Kaynak Şahıs 8

Adı Soyadı: Mukaddes Alptekin

Yaşı: 47

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Memleketi: Karabük (Safranbolu)

Kaynak Şahıs 9

Adı Soyadı: Mürüvvet Menevşe

Yaşı: 40

Mesleği: Otel İşletmecisi

Öğrenim Durumu: Üniversite mezunu

Memleketi: Hatay (35 yıldır Safranbolu'da yaşamaktadır.)

Kaynak Şahıs 10

Adı Soyadı: Nazmiye Bostan

Yaşı: 79

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma-yazma bilmiyor.

Memleketi: Karabük (Safranbolu)

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: ŞERİFE ORAL

Doğum Yeri ve Tarihi: KARABÜK/ Safranbolu 07.07.1989

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi: Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halk Edebiyatı Bölümü

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce

Bilimsel Faaliyet/Yayımlar: ÇALIŞKAN EROL SEHER Ş., ORAL Ş.(2016), Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Nisan 2016,C.9, Sayı:43, ss.227-240.

İletişim

E-Posta Adresi: serifeoral3478@gmail.com

Tarih

Tez sınav tarihi: 03.09.2018